

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
FARS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

SELMÂN-I SÂVECÎ'NİN CEMŞİD U HURŞİD'İ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİLEK SAKAROĞLU

ANKARA - 2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
FARS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

SELMÂN-I SÂVECÎ'NİN CEMŞİD U HURŞİD'İ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİLEK SAKAROĞLU

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. HİCABİ KIRLANGIÇ

ANKARA – 2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
FARS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

SELMÂN-I SÂVECÎ'NİN CEMŞİD U HURŞİD'İ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. HİCABİ KIRLANGIÇ

TEZ JÜRİ ÜYELERİ

ADI VE SOYADI

İMZASI

.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....

TEZ SINAV TARİHİ: .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim. (...../...../.....)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Dilek SAKAROĞLU

İmza

.....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
KISALTMALAR.....	III

GİRİŞ

MANZUM HİKAYECİLİK	1-13

BİRİNCİ BÖLÜM

SELMÂN-I SÂVECÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ.....	14-28
a) Hayatı.....	14-18
b) Edebî Kişiliği.....	18-25
c) Eserleri.....	25-28

İKİNCİ BÖLÜM

CEMŞİD U HURŞİD ÜZERİNE BİR İNCELEME.....	29-58
a) Eserin Adı ve Yazılış Sebebi.....	29-30
b) Cemşid u Hurşid Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	30-32
i) Cemşid u Hurşid'in Klasik Türk Edebiyatına Etkisi.....	30-32
ii) Türkiye'de Fars Dili ve Edebiyatı Alanındaki Cemşid u Hurşid Tezi.....	32
c) Cemşid u Hurşid'in Elimizdeki Baskıları.....	33
d) Eserin Özeti.....	33-42

e) Kişiler.....	43-44
f) Olaylar.....	44-45
g) Zaman ve Yer.....	46
h) Motifler.....	47-48
i) Temalar.....	48
ı) Dil ve Üslup.....	49-58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TERCÜME.....	59-299
SONUÇ	300-301
ÖZET	302-303
ABSTRACT	304-305
BİBLİYOGRAFYA	306-310
GENEL DİZİN	311-316
EK	317-318

ÖNSÖZ

Bu çalışma, VIII./XIV. yüzyılda İlhanlıların son dönemi ve Celâyirlilerin ilk döneminde yaşamış olan ünlü kaside şairi Selmân-ı Sâvecî'nin mesnevi nazım şeklinde yazılmış olan Cemşîd u Hurşîd adlı eserinin çeviri ve incelemesinden oluşmaktadır.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden müteşekkil olup giriş bölümünde manzum hikâyecilik ve onun sonucunda ortaya çıkan hamse geleneği hakkında bilgi vermeye çalıştık. Birinci bölümde şairin hayatına, edebî kişiliğine ve eserlerine değindik. İkinci bölümde ise mesnevinin özetine yer verip eseri, dil ve üslup açısından inceledik.

Üçüncü ve son bölümde 2985 beyitten oluşan ve Celâyirliler hükümdarı Sultan Üveys'e (ö. 776/1374) ithaf edilen Cemşîd u Hurşîd adlı mesnevinin tercümesine yer verilmiştir. Mensur olarak gerçekleştirilen tercümede her beyit bir paragraf şeklinde düzenlenmiş olup beyit numaraları her beş beyitte bir olmak üzere satır başında kaydedilmiştir. Asıl metinde yer almayan kelime ve köşeli parantez içinde gösterilmiş, âyetler ve Arapça beyitler ise italik olarak yazılmıştır. Ayrıca dipnotlarda eser içerisinde yer alan ayet ve sûrelerin numaraları belirtilmiş ve gerekli görülen yerlerle ilgili de açıklamalar yapılmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında şüphesiz en büyük pay sahibi olan, görüş ve önerileri ile her zaman beni destekleyen ve aynı zamanda danışmanım değerli hocam Sayın Prof. Dr. Hicabi KIRLANGIÇ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisansım süresince manevi desteğini benden esirgemeyen saygı değer hocam Prof. Dr. Mürsel ÖZTÜRK'e, kıymetli vaktini bana ayıran ve özgün fikirleri ile

beni destekleyen saygı değer hocam Doç. Dr. Abdüsselam BİLGEN'e ve Yrd. Doç. Dr. Soner İŞİMTEKİN'e şükranlarımı sunarım.

Çalışmam boyunca manevî desteklerini esirgemeyen ve iş yükümü hafifleterek bana daha çok çalışma imkânı kazandıran değerli çalışma arkadaşlarım Arş. Gör. Emine Özkan'a, Arş. Gör. Can KAYGIN'a, Arş. Gör. Ayşe Gül FİDAN'a, Arş. Gör. Ümit GEDİK'e, Arş. Gör. Melek BODUR'a, ve Arş. Gör. Esin EREN SOYSAL'a teşekkür ederim.

Dilek SAKAROĞLU

Ankara-2015

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

AKDITYK : Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

A.Ü.S.B.E. :Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

b. : bin (oğlu)

Bs. : Baskı

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

Çev. : Çeviren, Çeviri

h. : Hicrî

Haz. : Hazırlayan

Hş. : Hicrî Şemsî

Hz. : Hazreti

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

Nşr : Neşreden

ö. : Ölüm

s. : Sayfa

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

GİRİŞ

MANZUM HİKÂYECİLİK

Sözlükte “ikişer ikişer” anlamındaki mesnâ kelimesinin nisbet eki almış biçimi olarak tanımlanan mesnevî, edebiyat terimi ve nazım şekli olarak ilk defa Fars edebiyatında kullanılmıştır. Arap edebiyatında ise mesnevinin ilk örnekleri *muzdevic* ve *recez* bahriyle nazmedildiği için *urcûze* adıyla anılsa da bu nazım şeklinin günümüzde ifade ettiği anlama uygun ilk örnekleri Fars edebiyatında ortaya çıkmıştır.

Edebi bir terim olarak mesnevî, aynı vezinde ve her beyti kendi arasında kafiyeli olan nazım şeklidir. Mesnevi, beyit sayısı bakımından hiçbir kısıtlayıcı kurala bağlı değildir. İki beyitten başlayarak 10-20 beyte kadar yazılan kısa mesnevilerin yanı sıra binlerce beyte sahip uzun mesneviler de bulunmaktadır. Mesnevilerin genellikle aruzun kısa kalıplarıyla yazılmış olması konu bütünlüğünü sağlama ve anlatım açısından şairlere büyük kolaylık sağlamıştır. Bundan dolayı mesnevi daha çok tarihler, uzun hikâyeler ve efsaneler yazmak için kullanılmıştır. Mesnevileri, yazılış amaçlarına göre hamâsî ve tarihi hikâyeler, aşıkâne ve tasavvufî hikâyeler, irfanî öğretiler, öğretici ve ahlakî konular gibi dört gruba ayırmak mümkündür. Mesnevilerin, tek bir vezinle söylenmesi, vezinlerin mesnevinin anlam ve muhtevasına göre seçilmesi, içinde gazel ve kaside gibi başka şiir kalıplarının olmaması gibi ortak özellikleri vardır. Ancak zamanla mesnevinin içine kaside ve gazel eklenerek mesnevi eserlerinin tek bir vezinle yazma kuralına uyulmamıştır. Bu tür uygulamanın ilk örneği Ayyûkî'nin aralarına on gazel yerleştirdiği *Varaka vü Gülşâh* adlı mesnevisidir.

Bu yenilik XIII. yüzyıl şairlerinden Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin dikkatini çekmiş ve *Kırânü's-sa'deyn* adlı mesnevisinde Ayyûkî'nin yaptığına ek olarak gazelin yanında kasideye de yer vermiştir. Emîr Hüsrev'den sonra Ubeyd-i Zâkânî *Uşşâknâme* adlı mesnevisinin içine gazel yerleştirmiştir. Hümâm'a ait bu gazeller mesnevi ile aynı vezindedir.¹

Bazı istisnaları olmakla birlikte mesnevîler genellikle giriş, konu ve bitiş bölümlerinden oluşur. Mesnevîlerin giriş bölümünde genellikle “*besmele, tahmîd, tevhid, münâcât, nâ't, mi'rac, mu'cizât, medh-i çehâr-yâr, methiye, sebep-i te'lîf*” asıl konu kısmında ise “*âgâz-ı kitab, matla'-ı kitâb, bâb-ı evvel, makâle-i ûlâ, âgâz-ı dâstân, matla'-ı dâstân, âgâz-ı kıssa*” gibi başlıklar yer almaktadır. Sonuç bölümüne de çoğunlukla “*hatm, hitâm, tamâm*” gibi ifadelerle başlanır ve eserin tamamlanması dolayısıyla Allah'a hamdü senâda bulunulur; sultana veya eserin sunulduğu kişiye dua edilir, çeşitli dualardan sonra eserle ilgili bilgiler verilir ve eser tamamlanır.²

Fars edebiyatından bugüne gelebilen en eski mesnevi örnekleri Esedî-yi Tûsî (ö. 464/1072)'nin *Lugat-ı Furs* adlı esrinde bulunan müteferrik beyitlerdir. Sâ mânîler dönemindeki ilk mesnevi Mes'ûd-i Mervezî'nin *Şâhnâme*'sidir. Mes'ûd-i Mervezî, manzum *Şâhnâme* yazıcılığının temelini atarak Fars edebiyatında ilk hamâsî mesnevi türünü kaleme almıştır. Firdevsî'nin belirttiğine göre yaklaşık 3000 beyitten oluşan *Şâhnâme* mesnevisinden günümüze sadece üç beyit ulaşabilmiştir. Bu tarzda yazılmış ikinci mesnevi, IX. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Dakîkî-yi Tûsî'nin *Guştâsbnâme* olarak da bilinen *Şâhnâme*'sidir. Dakîkî'nin kölesi tarafından

¹ Mustafa Çiçekler, “*Mesnevî*” Maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.29, Ankara 2004, s.320.

² Çiçekler, a.g.e, s.321.

öldürülmesi üzerine tamamlanamayan mesnevisi, 1000 beyittir. *Guştâsbnâme*, Firdevsî'nin *Şâhnâme*'sinin ilk 1000 beytini oluşturmaktadır.

Bu yüzyılda Ebu'l-Müeyyed-i Belhî, *Kur'ân*'ın Yûsuf suresinden esinlenerek *Yûsuf u Zuleyhâ* aşk mesnevisini yazmıştır. Eser günümüzde mevcut olmasa da Fars edebiyatında yazılan ilk *Yûsuf u Zuleyhâ* mesnevisi olma açısından önemlidir.

Söz konusu devirde (IX. ve X. yüzyılda) öğüt ve nasihat içeren ilk didaktik eserler de mesnevi nazım türünde yazılmıştır. Bunlardan Ebû Şekûr Belhî'nin *Âferinnâme*'si ile Bedî'-i Belhî'nin *Pendnâme-i Enûşîrvân*'ını zikretmek mümkündür. İran edebiyatında ilk mesnevi yazarlarından biri kabul edilen Ebû Şekûr Belhî'nin *Âferinnâme*'si 443 beyitten oluşur. Didaktik özelliğe sahip olan mesnevide, çok fazla öğüt, hikmetli söz ve atasözlerine yer verilmiştir. Sade dille yazılan eser, özellikle nasihatnamelere kaynaklık etmiştir.

Farsça şiirinin başladığı dönemden itibaren dikkate değer konulardan biri hikâyeye konusudur. Mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan birçok hikâyede, İslam öncesi İranlıların hikâyeye yazma ve söyleme geleneğinin etkileri açıkça görülür. Özellikle başlangıçta sözlü kültürde yaşayan halk alıntıları, kutsal kitaplardaki kıssalar ve yazılı edebiyat ortamında kaydedilen mensur hikâyeler, İslam sonrası Fars edebiyatının temel kaynağını oluşturmuştur. Bu dönemin önemli şairleri arasında Rûdekî yer alır. Hikâyelerin şiire aktarılması hususunda göze çarpan Rûdekî, Abdullah b. Mukaffâ'nın Arapça olan kitabından Farsçaya önce mensur olarak tercüme edilen *Kelîle ve Dimne*'nin aynı adla manzum çevirisini yapmıştır. Sa'îd-i Nefîsî, *Muhît-i Zindegî ve Ahvâl u Eş'âr-ı Rûdekî* adlı çalışmasında eserin günümüze ulaşan 129 beytinin tamamına yer vermiştir. Rûdekî'nin diğer bir mesnevisi

Sindbâdnâme'dir. Bu da aynı *Kelîle ve Dimne* gibi, Sâsâniler döneminde önce Sanskritçeden Pehlevîceye mensur olarak tercüme edilmiş daha sonra Rûdekî eserin manzum çevirisini yapmıştır. Rûdekî'nin 6 mesnevisi daha vardır. Her biri, farklı vezin ve konuda ele alınmıştır. Ancak günümüzde yeterli beyit bulunmadığından bu mesnevilerin başlıklarını ve içeriklerini tahmin etmek mümkün değildir.

IX. yüzyılda Mes'ûd-i Mervezî ile başlayan, Ebû Şekûr Belhî ve Dakîkî-yi Tûsî ile devam eden hâmâsi mesneviler Gazneliler döneminde Firdevsî-yi Tûsî ile doruk noktasına ulaşmıştır.

Firdevsî-yi Tûsî, muhtemelen 389/999 yılında tamamlayıp Gazneli Sultan Mahmûd'a sunduğu *Şâhnâme* isimli eseriyle büyük bir şöhret kazanmıştır. İranlıların Müslüman olmadan önceki 1000 yıllık tarihini anlatan bu hamâsî mesnevide, ilk mitolojik hükümdar olan Keyûmers'ten başlanarak son Sâsânî hükümdarı III. Yezdicerd'e kadar 50 hükümdarın hayat ve savaşları anlatılmıştır.

Firdevsî'nin *Şâhnâme*'si, Fars edebiyatında hem hâmâsi mesnevi hem de farklı konularda mesnevi yazan şairlere esin kaynağı olmuştur.

Firdevsî'nin *Şâhnâme*'si, bugünkü anlamda “giriş bölümü”, “konunun işlendiği bölüm” ve “bitiş bölümü” şeklinde düzenleniş bakımından Fars edebiyatında yazılan ilk yetkin mesnevidir. “Sebeb-i te'lîf”, *Şâhnâme*'de içerik olarak hem zenginleştirilmiş hem de Fars ve Osmanlı edebiyatında yazılan mesnevilere örnek olmuştur. Firdevsî, *Şâhnâme*'sinde “*Pehlevîcede yazılmış olan bu kitabı sen yeniden yaz ve büyük adamların katına yüksel. Güzel konuşmakta da benzerin yok... O ünlü padişahın adına yazmak istediğim bu kitapla bu dünyada bir*

hediyeye bırakırım...” gibi sözlere yer verirken kendinden sonra gelen şairlerin mesnevilerinde buna benzer sözlerin sık sık tekrarlanmasını sağlamıştır.³

Ali Nihat Tarlan’a göre, Firdevsî’nin *Şâhnâme*’si İran tarihidir. Çünkü hikâye, ilk insan olarak kabul edilen Keyûmers’den başlayıp Pişdadiyan, Keyaniyan, Eşkâniyan ve Sasâniyan sülalelerinin hayatlarını konu alır ve Arap istilasıyla son bulur. Eserin içinde en ilgi çeken bölümler Cemşîd, Dahkak ve Ferîdûn efsaneleridir. Rüstem ile oğlu Siyavuş’un kahramanlıkları ise şairane bir şekilde ele alınmıştır. İskender hakkında bilgi verici hikâyeler de bulunmaktadır. Kısacası Firdevsî, İran’ın bütün geleneklerini malzeme halinde kullanıp büyük bir eser meydana getirmiştir.⁴

V/XI. yüzyıl başında hikâye söyleme daha yaygın bir hal alır ve bu dönem şairleri âşıkane hikâyeler nazmetmeye başlarlar. Bunların başında Unsurî (ö. 431/1040)’nin *Vâmik u Azrâ*’sı ve Ayyûkî’nin *Varaka vü Gülşâh*’ı gelir. Unsurî’nin kaleme almış olduğu *Vâmik u Azrâ* mesnevisi aslen Pehlevîce’ydi. Sonradan Unsurî nazmen Farsçaya tercüme etmiştir. Bir aşk ve macera hikâyesini konusunu içeren mesnevinin tamamı mevcut olmasa da eserin baş tarafına ait 513 beyitlik bir kısım elimizde olup neşredilmiştir. Unsurî’nin diğer bir eseri *Hing-but u Sorh-but* mesnevisi ise Belh’teki Bâmîyân’da bulunan iki putun konusunu ele alır. Ebû Reyhanî Bîrûnî bu eseri, *Hadîsu Sanamî el-Bâmîyân* adıyla Arapçaya tercüme etmiştir. Unsurî’nin *Şâdbihr u Âynu’l-Hayât* adında başka bir mesnevisi daha vardır.

---

³ Ahmet Kartal, *Doğu’nun Uzun Hikayesi Türk Edebiyatında Mesnevî*, Doğu Kütüphanesi, 2.Bs., İstanbul, 2014, s.37-41.

⁴ Ali Nihat Tarlan, *İran Edebiyatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1944, s.49.

Bîrûnî bunu da *Hadîsu Kasîmu's-Surûr ve Âynu'l-Hayât* başlığıyla Arapçaya çevirmiştir.⁵

Aynı dönemde yaşamış olan Ayyûkî, *Varaka vü Gülşâh* isimli mesnevisini Gazneli Sultan Mahmûd adına yazmıştır. Mesnevi, VI. yüzyılda yaşamış olan Arap asıllı şairlerden Varka ile amcasının kızı Gülşâh arasında geçen aşkı içerir. Eser, bilinen en eski âşıkane mesnevi olması yönüyle büyük bir öneme sahiptir.⁶

Mesnevi nazım şeklinin tarihi gelişimi içerisinde Ayyûkî'nin eseri önemli bir yere sahiptir. Mesnevide ilk kez hikâyenin kahramanlarının ağzından gazel söylenmesi, Ayyûkî'nin bu eseri ile başlamıştır. Mesnevi içerisinde lirik yönü ağır basan ve aynı kalıpla söylenen 10 gazel bulunmaktadır. Ayyûkî'nin bu gazelleri, Farsça lirik gazellerin en eski örneği olarak kabul edilmektedir.⁷

Gazneliler döneminde mesnevi nazım şekliyle birçok eser yazılmasına rağmen yalnızca Firdevsî'nin *Şâhnâme*'si ve Ayyûkî'nin *Varaka vü Gülşâh*'ı tam olarak günümüze ulaşmıştır. Unsurî'nin *Vâmik u Azrâ* mesnevisinin bir kısmı günümüzde mevcuttur. Ancak çeşitli kaynaklarda şair veya eser adının zikredilerek mesnevi beyitlerine yer verilmesi, bu dönemde mesnevinin çok rağbet gördüğünü göstermektedir. Muhammed Ca'fer-i Mahcûb, taradığı Farsça kaynaklardan hareketle, bu dönemde irili ufaklı 48 mesnevi yazıldığını tespit etmiştir. Bu mesnevilerden 15'i mütekârip, 15'i hafif, 5'i müseddes, 5'i remel, 5'i hezec, 1'i münserih ve 2'side farklı bahirlerde yazılmıştır. Ancak Mahcûb'un mesnevi olarak kabul edip örnek verdiği şiirlerin büyük bir kısmı, tek beyitten oluşmaktadır. Daha

---

⁵ Zebîhullâh-i Safâ, *Târîh-i Edebiyât der Îrân, İran Edebiyat Tarihi*, C.I, Çev. Hasan Almaz, Nüsha Yayınları, Ankara, 2002, s.177-178.

⁶ Kartal, a.g.e., s.44.

⁷ Kartal, a.g.e., s.44.

çok Esedî'nin *Lugat-ı Furs* 'undan alınan ve "mesnevi" kaydı düşülen bu örnek metinlerin mesnevi nazım türü olarak kuşku ile yaklaşılması gerekmektedir. Nitekim Mahcûb, başka beyitlerin bulunmamasından dolayı bu beyitlerin, herhangi bir "kaside" veya "gazel" in matla beyti olabilme ihtimalini de dikkatlere sunmuştur.⁸

V/XI. yüzyılın ilk yarısının sonunda, Fahreddîn Es'ad-i Gurgânî tarafından Pehlevîceden Farsçaya çevrilmiş *Vîs u Râmîn* mesnevisi, manzum bir aşk hikâyesidir. Daha önce Eşkânî diliyle yazılan ve Pehlevîceden çevrilen bu eseri Gurgânî, Yeni Farsça ile nazmetmiştir. Şair bu çeviride şiir sanatlarını da kullanarak akıcı üsluplu bir eser meydana getirmiştir.

Çağdaş İran hikâyeciliğinin kurucusu sayılan ve eski İran dili, edebiyatı ve kültürü üzerine çalışmaları bulunan Sadık Hidayet, *Vîs u Râmîn*'i diğer kitaplardan ayıran özelliklerin başında konusunun geldiğini belirtir. "*Genellikle eski aşk hikâyelerinde kahramanlar tarihi şahsiyetlerden ve masallardan destek alırken ve hikâyeci onların hayatlarının ayrıntılarından okuyucu için ahlak, yiğitlik gibi dersler çıkartırken, Vîs u Râmîn hikâyesinde konu son derece cesurca seçilmiştir. Bu nedenle kahramanların hayali olması kuvvetle muhtemeldir; ne masalla ne tarihle örtüşür*" düşüncesini dile getirir.⁹

Fahreddîn Es'ad-i Gurgânî bu mesnevisiyle kendinden sonra gelen birçok şairi etkilemiştir. Nitekim Nizâmî-i Gencevî (1151-1214) *Hüsrev u Şîrîn* adlı mesnevisini yazarken *Vîs u Râmîn* mesnevisinden etkilenmiştir. Öte yandan iki

---

⁸ Kartal, a.g.e., s.44-45.

⁹ Fahreddîn Es'ad-i Gurgânî, *Vîs ile Râmîn*, Çev. Mehmet Kanar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2013, s.11-12.

sevgili arasındaki on mektupluk yazışma bölümü Evhadî, İmâd-ı Fakîh, Selmân-ı Sâvecî gibi birçok şair tarafından taklit edilmiştir.¹⁰

Selçuklular devrinde (429/1038-590/1194) mesnevi nazım şekline ilgi giderek artmıştır. Konu bakımından, eski İran'ın efsanevi tarihinden alınan eserler gittikçe azalmış, daha çok halkı eğitip bilgilendirecek didaktik konular, tasavvuf düşüncesi ile tasavvufî duygular, aşk ve macera hikâyeleri mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Mesnevi nazım şeklini, tertip özellikleri, dili ve üslubu bakımından geliştirip tam bir mesneviye son şeklini veren Nizâmî, beş mesnevi kaleme alarak ilk defa “hamse” oluşturmuştur.¹¹

“Hamse”, Arapça “Hams (beş)” kelimesinin müennesidir. Beş unsurdan meydana gelen şey demektir. “Evkât-ı Hamse (beş vakit)”, “Havâss-ı Hamse (beş duyu)”, “Salât-ı Hamse (beş vakit namaz), “Hamse-i Mütelayyire (Zühre, Utarit, Merih, Müşterî ve Zühal’ den meydana gelen yıldız topluluğu)”, “Hamse-i Âl-i Abâ (Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin)” gibi.

Hamse, edebiyat terimi olarak İran ve Türk edebiyatlarında beş mesneviyi ihtiva eden mecmualara verilen addır.¹² Hamse, beş mesneviden oluşan külliyyat anlamında ilk defa Nizâmî-i Gencevî'nin “*Mahzenü'l-esrâr, Hüsrev ü Şîrîn, Leylâ vü Mecnûn, Heft Peyker, İskendernâme*” adlı Farsça eserleri hakkında kullanılmıştır. “Penc Genc (beş hazine) adıyla da anılan bu mesnevilerin taklit edilmesiyle sayıları artmaya başlayan bu tür eserlere “Hamse” adı verilmiştir. Hamse yazan şairlere

---

¹⁰ Gurgânî, a.g.e., s.12.

¹¹ Kartal, a.g.e., s.45.

¹² Mehmet Arslan, *Türk Edebiyatında Hamseler ve Subhî-zâde Feyzî'nin Hamsesi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2008, s.1.

“hamse-nüvîs” veya “sâhib-i hamse”, yazdığı mesnevi sayısı beşten fazla olan şairlere de “sâhib-i sitte, sâhib-i seb’a” gibi adlar verilmiştir.¹³

Agah Sırrı Levend, hamse adı İran edebiyatında ilk hamseyi meydana getiren Genceli Nizâmî’nin yazdığı beş mesnevinin hepsini birden adlandırmak isterken, aralarında konu, biçim ve amaç bakımından hiçbir ilişkisi olmamasına rağmen, Sanskrit dilinde yazılmış Hint masallarını içeren ve beş kitapta toplanan *Patscha Tantra* adından esinlendiğini savunmaktadır.¹⁴

Daha çok Nizâmî’nin Hamse’sini taklit ederek veya ona nazireler yazarak kaleme alan İranlı şairlerin başında Emîr Hüsrev-i Dihlevî, Hâcû-yi Kirmânî ve Abdurrahman Câmî gibi edipler gelir.

Nazire, bugünkü anlamıyla bir “taklit” değildir. Şair, sevdiği ve saydığı bir şairin herhangi bir şiirini beğenir, aynı vezin ve kafiye ile onun benzerini yazar. Aldığı, yalnız vezin ve kafiyedir. Çok kere bu nazire aslından da üstün düşer. Bunun taklit ile hiçbir ilgisi yoktur. Sadece şiirine nazire söylenen şaire karşı gösterilmiş bir “cemile” dir. Nazire kelimesi, doğu edebiyatlarında “tercüme” ve cevap kelimesiyle neredeyse eş anlamlıdır, denilebilir. Bu durumda tercüme bir eser, bir eseri takip etmekle beraber eserin asıl sahibine saygı anlamında “terceme” diye adlandırılır.¹⁵

VI/XII. yüzyıl sonunda Fars dilinde hikâyelerin nazım halinde yazılmasında Nizâmî’nin başarısı büyüktür. Bu arada aynı döneme ait Hâkânî-i Şîrvânî’nin Fars edebiyatının ilk manzum seyahatnamesi sayılan *Tuhfetü’l-‘Irâkeyn* adlı mesnevisiyle

---

¹³ Tahsin Yazıcı-Cemal Kurnaz, “Hamse” Maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.15, İstanbul, 1997, s.499.

¹⁴ Agah Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I, AKDITYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2008, s.226.

¹⁵ Arslan, a.g.e., s.4.

Attâr'ın *Esrâr-nâme*, *Mantıku'l-tayr*, *İlâhînâme*, *Musîbetnâme* ve kendisine nispet edilen *Pendnâme* gibi tasavvufî mesnevileri de zikretmek gerekir.¹⁶

Nizâmî, Hamse'sinin ilk eseri olan *Mahzenü'l-esrar*'ı Anadolu Selçukluları'ndan Kılıç Arslan'a bağlı olan Erzincan ve çevresinde hüküm süren Melik Fahreddin Behrâmşâh (ö. 622/1225) adına 572/1176 yılında yazmıştır. 2263 beyitten oluşan eser, didaktik-mistik bir mesnevidir. *Mahzenü'l-esrâr*, kendinden sonra gelen dört mesneviden muhteva bakımından ayrıdır. Bir aşk macerasını veya bir hükümdarın dünyada hüküm sürmesini anlatmayan eser ne bir destan ne de hikâyedir. Bu sebepten dolayı diğer mesnevilerle benzerliği sadece şekil ve telkin ettiği fikirler bakımındandır. Tamamen ahlaki ve irfânî bir eserdir.

İkinci eseri, *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisi 6512 beyittir. 576/1180 yılında tamamlanan eser Selçuklu hükümdarı III. Tuğrul'a sunulmuştur. *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinde Tuğrul'dan başka Atabek Şemseddin Ebû Ca'fer Muhamed ile kardeşi Kızıl Arslan'ın da adları geçer. *Hüsrev ü Şîrîn* hikâyesi, Sâsâniler döneminin sonlarında ortaya çıkmış, İslâmî dönemde ise son şeklini almıştır. Sâsânî hükümdarlarının 23.sü olan Hüsrev-i Pervîz'in, Ermeni şehzade kızı/prensesi veya Hozistanlı bir kız olan Şîrîn ile aralarında geçen aşk hikâyesini konu alır.¹⁷

Hüsrev ü Şîrîn'de konu Firdevsî'den alınmadır. Eser, tarihî bir rivayete dayanır. Bazı edebiyat tarihçileri Doğudaki ilk manzum romanın bu mesnevi olduğunu kabul ederler. Kahramanlarının psikolojilerine dikkat etmesi, başkahramanların şahsiyetlerindeki değişme ve gelişmeleri dinamik olarak tasvir etmesi, Nizâmî'nin mesnevi yazmadaki genel başarılarından sayılmaktadır. *Hüsrev ü*

---

¹⁶ Çiçekler, a.g.e., s.322.

¹⁷ Tarlan, a.g.e., s.74.

Şîrîn, mevzu bakımından esas itibariyle, Sâsânî hükümdarı Hüsrev-i Pervîz'in hayatını anlatır ve bu hükümdara ait *Şâhnâme*'de bulunan kısma tekabül eder. Şu da var ki, burada tarihî olaylar, destanî bir şekilde değil, daha ziyade son derece incelmış aşk duygularını tahlil ve ifade edecek bir şekilde, manzum bir aşk romanı haline getirilmiştir.¹⁸

Nizâmî, üçüncü eseri olan *Leylâ vü Mecnûn*'u Şirvanşahlardan Minuçihr'in oğlu adına 584/1188 tarihinde kaleme almıştır. Nizâmî "Sebeb-i nazm-ı kitab" bölümünde, bu efsaneyi yazmayı Şahın bir fermanla emrettiğini, neşeli olmayan bu konuyu ele almakta tereddüt etmesi üzerine, oğlunun "*Mademki Şah emretti, yerine getirmelisin. Önce Hüsrev ü Şîrîn'i yazmıştın; şimdi de Leylâ vü Mecnûn'u yaz ki cevherin çift olsun*" dediğini böylece esere başlayarak dört ayda bin beyit yazıp 584/1188 yılı recebin son günü eseri tamamladığını kaydediyor. Eser 4718 beyittir.¹⁹

Leylâ vü Mecnûn efsanesi, İran'da Deylemlerin egemenliği zamanında X. yüzyılın sonlarında *Kitâbü'l-Agânî* ile yayılmış, Kays ile Leylâ'nın eserinde yer bulan şiirleri halk arasında büyük ilgi uyandırdığı gibi, hikâyenin kahramanları da gerçek aşkın temsilcileri olarak edebiyata geçmiştir. Daha sonra Gazneliler ile Selçuklular zamanında yazılmış olan *Leylâ vü Mecnûn*'un bu efsaneleşmiş aşkı birer mazmun halinde yer alır.

Arap edebiyatındaki bu kıssayı ilk defa düzenli ve tertipli bir hikâye şeklinde nazmeden Nizâmî'dir.²⁰

---

¹⁸ Kartal, a.g.e., s.63.

¹⁹ Agah Sırrı Levend, *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnun Hikayesi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1959, Ankara, s.11.

²⁰ Levend, a.g.e., 1959, s.11.

Dördüncü mesnevisi, *Behrâm-nâme*, *Heft Peyker* ya da *Heft Gunbed* adlı manzumesidir. Şair, bu eserini 593/1197 yılında Merâğe padişahı Alâeddin Kerb Arslan adına düzenlemiş ve ona takdim etmiştir. Eser, 5136 beyti içerir. Bu manzume, Sâsânî döneminin meşhur hikâyelerinden olan Behrâm-ı Gûr'u ele alır. Manzumede ilk önce Nizâmî, Behrâm'ın çocukluk, gençlik ve saltanata ulaşincaya kadarki yaşamını ve yaptıklarını anlatır. Ondan sonra da onun yedi ülke padişahının her biri adına değişik renklerde birer kümbet yaptırdığı, haftanın her bir günü birinde misafir kaldığı yedi kız ile yaşadığı ve her birinden duyduğu hikâyeleri anlatmaya başlar. Nizâmî'nin her biri ayrı manzume niteliğine sahip olan yedi hisar gelininin ağzıyla aktardığı bu yedi hikâye oldukça dikkat çekicidir. Bu hikâyelerden sonra Nizâmî, Behrâm-ı Gûr'un gafleti sebebiyle memleketin yaşadığı felaketleri, Çin hükümdarının İran'a saldırısını, vezirin yapmış olduğu zulümleri, Behrâm'ın gafletten uyanışını aktarır ve onun bir yaban eşeğinin ardından bir mağaraya girip ortadan kaybolmasıyla hikâyeyi sona erdirir.²¹

Penc Genc'in beşinci mesnevisi *İskendernâme*'dir. Bu kitap iki bölümden oluşmaktadır. Mesnevinin birinci bölümü *Şerefnâme*, ikinci bölümü ise *Hirednâme* adıyla da anılan *İkbâlnâme*'dir. *Şerefnâme*, yaklaşık 6900 beyit olup Azerbaycan Atabeklerinden Nusrattuddin Ebû Bekr adına; yaklaşık 3700 beyte sahip olan *İkbâlnâme* ise Irak Atabeklerinden İzzeddîn Mes'ud adına yazılmıştır.

Şerefnâme, İskender'in doğumundan ülkeler fethetmesine ve Roma'ya dönüşüne kadarki hayatını konu alır. *İkbâlnâme*'de ise, İskender'in ilim, hikmet ve peygamberliğinden, onun büyük filozoflarla yaptığı görüşme ve oturumlardan,

---

²¹ Safâ, a.g.e., s.229-230.

yaşamının sona ermesinden ve onunla oturmuş filozofların yaşamının sona ermesinden söz eder.²²

Genceli Nizâmî'nin çeşitli konularda yazıp "Penc Genc/Hamse" ismi altında topladığı beş mesneviyi yazma geleneği, XIV. ve XV. asırlarda da devam etmiş ve büyük "hamse" üstatları bu yüzyıllarda yetişmişlerdir.²³

Beş mesneviyi tamamlayıp "Hamse Sahibi" olmak bir şair için sanat hayatında varılacak en büyük amaç ve son noktadır. Bu amaçla birçok şair "Penc Genc"e, "Hamse"ye el atmış, ancak beş mesneviyi tamamlayıp hamse sahibi olmayı başaramamıştır. Bunun içindir ki "Hamse Sahibi" olan şairler sayılıdır. Bunun yanında kaynaklarda hamse sahibi oldukları bildirildiği veya şairlerin kendi ağızlarından ifade edildiği halde "Hamse"sinin tamamı veya bir kısmı elimizde bulunmayan şairler çoğunluktadır. Sadece beş mesneviyi yazmış olmak da "Hamse Sahibi" olmak anlamına gelmiyor. Çünkü beş mesnevisi elimizde bulunan veya kaynaklarda en az beş mesnevi yazdığı kesinlikle belirtilmesine rağmen eski ve yeni hiçbir kaynakta ve müelliflerin kendi eserlerinde "Hamse Sahibi" olduğuna dair en küçük bir bilgi dahi bulunmayan şairler vardır. Bu da gösteriyor ki "Hamse Sahibi" olmak için başka ölçütler de gerekmektedir.²⁴

---

²² Nizâmî Gencevî, *Külliyyât-ı Hamse*, nşr. Vahîd Destgîrdî, İntişârât-ı Nigâh, Tahran, Hş. 1352, s.2.

²³ Kartal, a.g.e., s.67-68.

²⁴ Arslan, a.g.e., s.10. İran edebiyatında hamse sahibi şairler ve eserleri hakkında bilgi liste halinde aynı eserden alınarak tezin bölümünü oluşturan ek kısmında sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

SELMÂN-I SÂVECÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

a) Hayatı

Selmân-i Sâvecî olarak bilinen, Selmân mahlaslı Meliku'ş-şu'arâ Hâce Cemâluddîn Selmân b. Hâce Alâuddîn Muhammed, VIII/XIV. yüzyılın tanınmış şairlerindedir. Sâve²⁵ şehrinde dünyaya gelen Selmân'ın doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Zebîhullah Safâ'ya göre şairin doğum tarihi 709/1309 yılı dolaylarıdır.²⁶ Selmân, yaklaşık h.770 yılında yazmış olduğu “*Fırâknâme*” mesnevisinde kendisinin 61 yaşında olduğunu belirtiyor. Bu da h.8. yüzyılın ilk 10 yılına tekabül ediyor.²⁷

Selmân'ın babası Hâce Alâuddîn Muhammed Sâvecî, kalem ehli bir insandı ve siyakatta²⁸ yetenekliydi. Sâve şehrinin tanınmış ve saygı duyulan ailesine mensup olan babası, Tebriz'de İlhanlılar sarayında maliye işlerinde görevliydi.²⁹

---

²⁵ Sâve şehri, Tahran'ın 125 km. güneybatısında yer alır.

²⁶ Zebîhullâh-i Safâ, *Târîh-i Edebiyât der Îrân, İran Edebiyat Tarihi*, C.II, Çev. Hasan Almaz, Nüsha Yayınları, Ankara, 2005, s.175.

²⁷ Abbâs Ali Vefâî, *Külliyat-ı Selmân-ı Sâvecî*, İntişârât-ı Sohen, Tahran, Hş. 1389, s. 4-6. Tezimizin konusunu ihtiva eden “*Cemşîd u Hurşîd*” mesnevisinin Türkçe çevirisini, bu kitabı kaynak olarak yaptık. Çalışmamızın ileriki bölümünde eser hakkında bilgi verilecektir.

²⁸ Genellikle mali belgelerde kullanılan şifreli bir yazı türü.

²⁹ Adnan Karaismailoğlu, “*Selmân-ı Sâvecî*” Maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.36, İstanbul, 2009, s.446.

Babasının yanında yetişen ve eserlerinde derin edebiyat bilgilerine vakıf olduğu anlaşılan Selmân'ın eğitimi hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır.³⁰ Ancak babası gibi siyakat ilmine vakıftır ve divan adabına sahiptir.

Selmân-ı Sâvecî'nin şiirde kendini göstermesi ve bu alanda ün kazanması, İlhânlılar döneminin sonlarında ve Gıyâsuddîn Muhammed (ö. 736/1335)'in vezirliği zamanında olmuştur. Onun *Bedâyi'u'l-Eshâr* adlı ünlü kasidesi de bu vezirin övgüsü hakkındadır.³¹ Selmân, Gıyâsuddîn Muhammed'e methiyeler yazdı. Onun vasıtasıyla İlhanlı hükümdarlarından Ebû Said ve eşi Dilşâd Hatun'un ilgisini çekti. Ebû Said'in ölümü (736/1335) sonrası ülkede aile üyeleri arasında taht kavgaları baş gösterdi. Bu yüzden kısa bir süre sonra İlhanlı Devleti yıkıldı. Selmân, bu arada Azerbaycan'da meydana gelen bir savaşta vezir Gıyâsuddîn ile son İlhanlı hükümdarı Arpa Han'ın ölümü üzerine memleketin karışıklığa düşmesi yüzünden Bağdat'a gidip orada Celâyirliler devletini kuran Şeyh Hasan-ı Büzürg'ün hizmetine girmeye karar verdi. Kendisini buraya getirmeye zorlayan sebeplerden biri de o sıralarda Hasan-ı Büzürg ile evlenen Dilşâd Hatun'du.³²

Zebîhullah Safâ, Selmân-ı Sâvecî'nin Şeyh Hasan'ın hizmetine nasıl girdiği konusunda tezkire yazarlarının naklettikleri hikâyeyi kabul etmesinin yanı sıra bu hikâyenin uydurma olduğunu belirtmektedir. Ona göre Selmân, Şeyh Hasan-ı İlekânî ve eşi Dilşâd Hatun ile Bağdat'a gider ve orada yerleşir.³³ Ancak Devletşah, *Tezkiretü's-Şuarâ* adlı ünlü tezkiresinde Selmân'ın Bağdat'a gelip Şeyh Hasan ve Dilşâd Hatun'un sarayına intisap etmesini farklı şeklide aktarmaktadır. Ona göre,

³⁰ Tahsin Yazıcı, "*Selmân-ı Sâvecî*" Maddesi MEB İslâm Ansiklopedisi, C.10, İstanbul, 1966, s.459.

³¹ Zebîhullâh-i Safâ, *Târîh-i Edebiyât der İrân*, C.2, İntişârât-ı Firdevsî, Tahran, 21. Bs., Hş. 1391, s.170-171.

³² Yazıcı, a.g.e., s,459.

³³ Safâ, a.g.e., Hş. 1391, s.171.

Hâce Selmân, Sâve'den Bağdat'a gelir. Bir gün Emir Şeyh Hasan ok atıyor. Saadet adındaki kölesi de koşup atılan oku getiriyordu. Bunun üzerine Hâce Selmân, gördüklerine uygun şu şiiri hazırlıksız bir şekilde yazar ve emire gönderir:

*Padişah çâçî yayını eline alıp kurduğunda onu kavs burcuna girmiş bir ay
girmiş bir ay zannedersin.*

Yayın birer karga gibi iki ucu ve üç kanatlı bir kartal gibi olan oku

Bir araya gelip baş başa verdiler ve başlarını padişahın omzuna koydular.

Bilmiyorum, şahın kulağına neler söylediler.

*Padişahın yayın kirişinden oku koyuverdiğinde her taraftan aferin sesleri
yükseldi.*

*Ey padişah, ok senin maharetine bağlıdır. Saadet senin okunun peşinde
koşar.*

*Senin zamanında yaydan başka kimseden inilti duyulmamıştır ve yayın
inlemesi de doğaldır.*

*Sahipkıran sultanın zamanında hiç kimse yaydan başkasına zorluk ve şiddet
göstermemiştir.*

Böylece Selmân, Emir Şeyh Hasan Noyan ve eşi Dilşâd Hatun'un maiyetine girer.³⁴

---

³⁴ Devletşah, *Tezkiretü'ş-Şuar'a, Şair Tezkireleri*, Çev. Necati Lugal, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2011, s.333-334.

Selmân, ün kazandığı ve şiirinin ilgi gördüğü dönemi Bağdat'ta geçirdi. Burada Celâyirli sarayına intisap etmesinin ardından melikü'ş-şuarâ makamına ulaştı ve hükümdarın oğlu Üveys'in eğitimiyle meşgul oldu.³⁵

Selmân Sâvecî, Şeyh Hasan'dan ziyade Dilşâd Hatun'dan ilgi gördü. Bu sebeple daha çok Dilşâd Hatun'a kasideler yazmış ve Şeyh Hasan'a yazdığı kasidelerde de Dilşâd'ı zikretmiştir.

Bu dönemde şöhreti dört bir tarafa yayılan Selmân, Ubeyd-i Zâkânî, Hâce Nasır Buhârî ve İbn Yemîn gibi Fars, Horasan ve Irak-ı Acem şairleri ile görüşmüştür.³⁶ Ayrıca dönemin ünlü şairlerinden Hâce Hafız-ı Şîrâzî ile karşılıklı olarak birbirlerine şiirlerini göndermişlerdir.³⁷

Hasan-ı Büzürg (757/1356) ile Dilşâd Hatun (754/1353)'un kısa aralarla ölmeleri Selmân'ın refah ve saadet içinde geçen hayatını etkilemedi. Aksine serveti, kendi öğrencisi olan Üveys'in tahta çıkışı ile bir kat daha arttı. Güzel sanatlara meraklı ve aynı zamanda sanatçı olan hükümdar, onu yanından ayırmıyordu. Yazları Tebriz'de ve kışları da Bağdat'ta birlikte geçiriyorlardı.³⁸ Seyahatlerde Sultan'a eşlik ederdi. Hatta savaş gibi uzun süren seferlere de katılan Selmân bu yolculuklar sonucunda, çeşitli hastalıklara yakalandı.³⁹ Selmân'ın yaşının ilerlemesi ve bu arada sıtma, göz ve ayak ağrıları çekmesi uzun bir süre bu genç hükümdarın yanında

---

³⁵ Vefayî, a.g.e., s.11.

³⁶ Tarlan, a.g.e., s.102-103.

³⁷ Mahmûd Hidâyet, *Gulzâr-ı Câvidân*, C.2, Çâphâne-yi Zîbâ, Hş. 1353, s.644.

³⁸ Yazıcı, a.g.e., s.459.

³⁹ Hamid Hâşimî, *Zindegînâme-yi Şâ'irân-ı İnan Ez Âğaz Tâ Asr-ı Hâzır*, İntiârât-ı Ferheng u Kalem, Tahran, 2.bs., Hş. 1388, s.163.

kalmasına imkân vermediği için Selmân inzivaya çekilmek üzere defalarca izin istemesine rağmen bu arzusu yerine getirilmemişti.⁴⁰

Üveys'in vefatının (776/1374) ardından onun yerine geçen oğlu Sultan Hüseyin Selmân'a pek ilgi göstermedi. Muzafferîler'den Şah Şûcâ tarafından 777'de (1375) Tebriz'in birkaç ay süreyle istilası sırasında orada bulunan şair, onun için de methiye yazdı. Sultan Hüseyin'in Tebriz'e dönmesinden sonra onun için birkaç kaside söyledi. Ancak Sultan Hüseyin, Selmân'ın Şah Şûcâ'yı medh ettiği kaside yüzünden ona gereken iltifatı göstermedi.⁴¹

VIII/XIV. yüzyıl şairleri arasında şairlik mesleğinden geniş bir şekilde yararlanma konusunda Selmân-i Sâvecî gibisi yoktur. Döneminin en gıpta edilen şairi olan Selmân, memduhlarını öven kasideleri kaleme alarak büyük bir servet ve sarayda büyük bir makam elde etti. Bütün hayatını Sâve, Bağdat ve Tebriz şehirleri arasında geçiren şair, Sâve'de inzivaya çekilerek ömrünün sonunu yalnızlık ve yoksulluk içinde geçirdi. Sonunda 12 Safer 778 (1 Temmuz 1376) tarihinde aynı şehirde vefat etti.⁴²

b) Edebî Kişiliği

XIV. yüzyılda Fars edebiyatının son güçlü kaside şairi olarak kabul edilen Selmân-ı Sâvecî, zamanın padişahları ve büyüklerine övgü noktasında akıcı kasideler söylemiştir. Şiirde kendinden önceki şairlere ulaşamasa da XI. ve XII. yüzyılın

---

⁴⁰ Yazıcı, a.g.e. s.459.

⁴¹ Karaismailoğlu, a.g.e., 2009, s.446.

⁴² Tevfik H. Subhânî, *Târîh-i Edebiyât-ı İrân*, İntişârât-ı Zuvvâr, Tahran, Hş. 1386, s.314.

kaside söyleyen şairlerinin izinden gitmeyi başarabilmiştir.⁴³ Kasidelerinde, Menûçihri ve Enverî'nin izleri görülmesine rağmen daha çok Zahîr-i Fâryâbî ve Kemâleddîn-i İsmâîlî'nin üslubunu taklit etmeyi tercih etmiştir. Yukarıda saydığımız şairlerin yanı sıra Senâî ve Hâkânî gibi ustaların kasidelerine cevap verir ve bazısından da mana ve mazmunları alır.⁴⁴ Bu şairlerden almış olduğu mazmunların ya da sözlerin üzerine kendi de yeni mazmunlar yaratmıştır. Özellikle tegazüllerde ve teşbiblerde kendine özgü bir üslup kullanmıştır. Tegazülleri, hoş ve gazelin ahengine yakındır. Kasidelerinin tarzı, dönemin sebki olan Irakî'dir.⁴⁵

Abdurrahmân-ı Câmî, *Bahâristân*'da Selmân-ı Sâvecî hakkında onun fasih bir şair ve beliğ bir şiir söyleyicisi, ibarelerindeki akıcılık ve kinayelerindeki dikkatin benzersiz olduğunu söylüyor.⁴⁶ Şîrâz'ın Lisânu'l-gayb'ı (Hafız), onun şairliğinin derecesi konusunda şöyle der:

سر آمد فضلاى زمانه دانى كيست   جمال ملت ودين خواجه جهان سلمان

(*Zamanın faziletlilerinin başında gelenin kim olduğunu bilir misin? Millet ve dinin cemali, cihanın hocası Selmân'dır.*)⁴⁷

Devletşah ise, *Tezkiteü's-Şuarâ* adlı eserinde Selmân'ın olgunluğunun ve faziletinin meşhur olduğunu, bilhassa şiirde ve şairlikte zamanın en ileri gelen şairi olduğunu belirtir. Aynı zamanda Devletşah eserinde, Şeyh Rüknüddin Alâüddevle-i

⁴³ Zebîhullah Safâ, *Genc-i Sohen: Şâirân-ı Bozorg-i Pârs-î gûy ve Munteheb-i Âsar-ı Ânân*, C.2, İntişârât-ı Dânişgâh-ı Tehrân, Tahran, Hş 1339, s.226.

⁴⁴ Abdülhuseyn Zerrînkûb, *Seyrî der Şîr-î Fârsî*, Tahran Hş. 1363, s.87.

⁴⁵ Vefayî, a.g.e., s.30-31.

⁴⁶ Abdurrahmân-ı Câmî, *Bahâristân*, Çev. Adnan Karaismailoğlu, Akçağ, Ankara, 2004, s.116-117.

⁴⁷ Hasan Çiftçi, *Fars Edebiyatında Hiciv ve Sosyal Eleştiri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002., s177.

Simnanî'nin Selmân hakkındaki "Simnan'ın narı ve Selmân'ın şiirleri dünyanın hiçbir yerinde yoktur" görüşüne yer verir.⁴⁸

Selmân'ın yazmayı denediği şiirin çeşitli kalıplarının arasında kaside, kesinlikle daha güçlüdür. Ali Ekber Dihhoda bu konuda "Selmân birinci derecede kasidedir ve onu, Safevîlerden önce İran'ın bilinen en son kasidedilerinden görmek mümkündür" der.⁴⁹

Kasidelerinde, önceki fasihlerin gençlik dönemlerindeki üslubuyla maşukun tavsifi veya tabiatın güzelliğini betimlemede oldukça başarı sağlamıştır. Genel olarak sözü sağlam ve akıcıdır. Kasidelerindeki dili, akıcı ve anlaşılır; üslubu VI./XII. yüzyılın ve VII./XIII. yüzyıl başları kaside şairlerinin üslubuna yakındır.⁵⁰ Şair padişahları, emirleri ya da devrin ileri gelenlerini övmekten vazgeçip birkaç kasideyi Allah, Hz. Muhammed, din evliyalrı ve Kerbela olayı hakkında yazmıştır. Kendi zamanına kadar Şiî imamları için ve Hz. Ali hakkında kaside söylemek bu tarzda açık ve yaygın değildi.⁵¹

Ali Nihat Tarlan'a göre kasidelerinin teşbihi daha çok âşıkanedir. Tasavvufi şiirlerinde Attar'ın izleri görülür.⁵² Tahsin Yazıcı da Selmân'ı kendinden önceki büyük şairlerden aldığı mazmunları yeni ve daha güzel bir şekilde kullanabilmesini överken manayı edebi sanatlara feda etmiş olmasını ise eleştirir.⁵³

Selmân'ın meşhur olmasını sağlayan gençlik döneminde söylediği *Bedâyi'u'l-Eshâr* adlı sanatlı kasidesidir. Selmân bu kasideyi Seyyid Zulfekâr-i

---

⁴⁸ Devletşâh, a.g.e. s.333.

⁴⁹ Vefayî, a.g.e., s.31.

⁵⁰ Safâ, a.g.e., Hş. 1391 s.172.

⁵¹ Vefayî, a.g.e., s.31.

⁵² Tarlan, a.g.es., s.104.

⁵³ Yazıcı, a.g.e., s.460.

Şirvânî ve Kıvâm-yi Gencevî'yi taklit ederek Gıyâsuddîn Muhammed'i övme üzerine söylemiştir. Kasidesinin baş kısmında şöyle der: “*Bu kaside, bedî' sanatlarının bahir usulünün beyanıdır...*”⁵⁴ Bu arada şairin bu kasidesini Veyis Değirmençay Türkçeye çevirmiştir.⁵⁵

Selmân, kasidesini adına yazdığı Gıyâsuddîn Muhammed'in caizesini layıkıyla vermediği için huzura çıkıp “Sadr-ı sâ'id el-Masdarî, adına yazdığı sanatlı kaside yüzünden Seyyid Zülfikâr'a yedi eşek yükü ibrişim vermişti ve o bir Şirvan veziriydi. Oysa sen İnan ve Turan memleketlerinin sâhib-i divânısın. Benim kasidemle onun kasidesi arasında dağlar kadar fark var. Benimkinde onun on misli sanat ve eşsiz güzellikler var. Üstelik bana ona verilenin onda birini versen razıyım” diyerek şikâyetini dile getirir.⁵⁶

Genellikle methiyeciliği ile tanınmasına rağmen Selmân'ın kasidelerinin birçoğu önemli tarihî olayları konu alır ve bu nedenle söz konusu kasideler, tarihî kaynak özelliği taşıyabilir.⁵⁷

Selmân'ın kasidelerinin çoğu Celâyirî hanedanının methi hakkındadır. İlk olarak İlhanlıların son dönem vezirlerinden Gıyâsuddîn Muhammed'i öven kasideyi yazmış ardından hayatının büyük kısmını geçirdiği Bağdat'ta, Celâyirîlerden Hasan-ı Büzürg, Dilşâd Hatun, Sultan Üveys, Sultan Hüseyin'i ve Muzafferîler hanedanından Şah Şûcâ'yı öven kasideler söylemiştir. Kendi zamanında büyük ilgi görmesine rağmen bugün ona ilgi duyanlar dışında pek tanınmaz.⁵⁸

---

⁵⁴ Safâ, a.g.e., 2005, s.1177-178.

⁵⁵ Karaismailoğlu, a.g.e. 2009, s. 447.

⁵⁶ Devletşâh, a.g.e. s.192.

⁵⁷ Edward G. Browne, *A Literary History of Persia*, III, Cambridge, 1928, s.263-264.

⁵⁸ Vefayî, a.g.e., s.31.

Kendinden önceki şairlerden Firdevsî, Menûçihri, Senâî, Enverî, Zahîr-i Fâryâbî ve Kemâleddîn-i İsmâîlî gibi şairlerin tesiri altında olduğu anlaşılan Selmân gazellerinde İran edebiyatında Sa'dî-i Şîrâzî, Celâleddîn-i Rûmî ve Hâfız-ı Şîrâzî'den sonra bir yer işgal eder.⁵⁹ Gazelde özellikle Sa'dî'nin tesiri açıktır. Selmân ile Hâfız-ı Şîrâzî'nin gazellerindeki vezin, kafiye ve mazmun beraberliği aralarındaki yakın irtibata işaret etmektedir. Hâfız, Selmân'ı zamanın önde gelen kişisi ve şiir ülkesinin padişahı olarak över.⁶⁰

Zebîhullah Safâ'ya göre Selmân gazelde de başarılı şairlerdendir. Onun sözünün açıklığı ve yeni mazmun bulması, gazelde âşıkane ve arifane düşünceleri karıştırması onun VIII/XIV. yüzyılın en iyi gazelcileri arasına girmesini sağlamıştır.⁶¹

Abdülhuseyn-i Zerrînkûb ise Selmân'ın birkaç gazelinde daha çok Sa'dî'nin etkisinin görüldüğünü ancak lafız ve mana bakımından kendi şiirine özellikler kazandırdığını belirtir. Ayrıca bazı yerlerde onun tarzına en yakın üslubun Hâfız'ın olduğu ve şairin beyitlerinin ve gazellerinin Hâfız'ın Divân'ının bazı nüshalarında bulunduğu bilgisine yer verir.⁶²

Selmân-ı Sâvecî'nin gazelde Hacû-yi Kirmânî'den de etkilendiğini görmekteyiz. Selmân'ın bazı gazelleri, onun Hacû-yi Kirmânî'den nasıl etkilendiğini açıkça ortaya koymaktadır.⁶³

---

⁵⁹ Yazıcı, a.g.e., s.460.

⁶⁰ Karaismailoğlu, a.g.e. 2004, s. 447.

⁶¹ Safâ, a.g.e., s.178.

⁶² Zerrînkûb, a.g.e., s.87.

⁶³ Ahmed Suheyli Hânsârî, *Külliyât-ı E'sâr-i Hacû-yi Kirmânî*, İntişârât-ı Senâyî, Tahran, Hş. 1391, s.41-52.

Selmân'ın kıtalarının özellikle kendi çağdaşı İbn Yemîn'in⁶⁴ ahlaki ve felsefi konularını içeren kıtaları ile mukayese edildikten sonra belli bir düşünceye sahip olmadığı ortaya çıkar. Kıtalarını, ya birinin isteğini yerine getirme ya da şahsın methi için yazmıştır.⁶⁵

Selmân sarayda görev almış köklü bir aileden gelmiş olmasına rağmen, kıtalarının, birçoğunda fakirlikten, borçlu olmaktan şikâyet ettiği görülür. Genellikle kıtalarını, memduhlarından görev, maaş, at, para, şarap ve daha birçok şeyi istemek ya da memduhlarının, verdikleri sözlerde durmamaları konusunda uyarmak amacıyla söylemiştir.⁶⁶

Tercî ve terkîb-i bendlerinde Sa'dî'nin, rubailerinde de Ömer Hayyam'ın tesiri göze çarpar. Sâkînâme'si ise büyük olasılıkla İran edebiyatında bir divan içinde yer alan ilk sâkînâmedir.⁶⁷ Mesnevide Sa'dî ve Nizâmî'yi örnek alır. Bununla birlikte mesnevileri ne mazmun yönünden ilgi çekici ne de kalıp bakımından önemlidir.⁶⁸

Selmân elbette Enverî gibi, hiciv yönü ile ön plana çıkan bir şair değildir. Methiyeci şairlerin genelinde, bir huy haline dönüşen hicivciliğe; şairler beklediği ödülü alamayınca, bürokratik engellerle karşılaşınca, sosyal durumlarda hak ettiği yere gelemeyince veya takdir edilmeyince ve zihninde tasarladığı ideal ortamı bulamayanca başvurmuştur. Bazen de sosyal ve siyasal gelişmelerle, Memduhlar arasındaki çekişmeler, şairi hicve sürüklemiştir. Örneğin kendileriyle aynı çevreyi paylaştığı, çağdaşı Hâfız ve Ubeyd-i Zâkânî gibi, sosyal hicve ağırlık veren bir edip

---

⁶⁴ İbn Yemîn, ünlü kıta şairidir. Ondan önce kıta türü bu kadar ilgi görmemiştir. Şair, her kıtada bir fikri ortaya koymuştur. Mesela cimriliği ve dünyaya bağlanmayı kınamış; iyilik, şeref ve asaleti övmüş; kötü ve alçak tabiatlı kişilerden şikâyetle bulunmuştur.

⁶⁵ Vefayî, a.g.e., s.35.

⁶⁶ Çiftçi, a.g.e., s.295.

⁶⁷ Yazıcı, a.g.e., s.460.

⁶⁸ Zerrînkûb, a.g.e., s.89.

değildir. Bazı kimseleri *Kulliyât*'ında isim vererek hicvettiği gibi bazı yerlerde isim vermeden hicveder.⁶⁹

Devletşah'ın belirttiğe göre, Selmân ile Ubeyd-i Zâkânî birbirlerini hicvetmişlerdir. Selmân'ın tezkirede yer alan bu şair hakkındaki hicvi şöyledir:

O cehennemlik ve hicivci Ubeyd-i Zâkânî'nin, dinsizlik ve devletsizliğine şüphe yoktur.

Kazvînli olmayıp bir köylü çocuğu olsa da Kazvînlilerden sayılır.

Ubeyd, Selmân'ın bu hicvi ile hesaplaşmak için Bağdat'a giderken onunla Dicle kenarında karşılaşmış. Biraz sohbet ettikten sonra hala onu tanımayan Ubeyd'e "Selmân'ın şiirinden bildiğin var mı?" diye soru sorar. O da şu iki beyti okur:

Ben şaraba tapan bir harabatiyim. Muğların harabatında kalmış sarhoş bir aşkıım.

Beni testi gibi omuzdan omuza çekip götürür ve şarap kadehi gibi elden ele gezdirirler.

Ardından Ubeyd, "Benim bildiğim Selmân âlim, fazıl ve büyük bir adamdı. Hiç sanmam ki böyle bir şiiri Selmân söylemiş olsun. Bana kalırsa bunu ona nispet etmek doğru değildir. Bana öyle geliyor ki bu şiiri Selmân değil, karısı söylemiş olsa gerek. Çünkü bu tür şiirleri ona nispet etmek daha uygundur."

Bunun üzerine Selmân çok bozulup kızdı, ama ferasetiyle bu konuştuğu adamın Ubeyd-i Zâkânî'den başka kimse olamayacağını anladı. Ubeyd de kendisinin Ubeyd-i Zâkânî olduğuna yemin ederek önce onu ikna etti ve hiç yüzünü görmediği

---

⁶⁹ Çiftçi, a.g.e., s.218.

bir adamı hicvetmenin pek ayıp olduğunu, böyle bir hareketin fazilet sahiplerine yakışmayacağını söyleyerek, “Ben Bağdat’tan sırf seni görmek ve haddini bildirmek için geldim. Talihin varmış ki benim dilimden kurtuldun” dedi.

Daha sonra Selmân’ın özür dilemesiyle aralarındaki kırgınlık muhabbette dönüşmüştür.⁷⁰

Genel olarak Selmân-ı Sâvecî’nin edebî kişiliği hakkında şu bilgilere ulaşmaktayız: XIV. yüzyılda kasideleri ile ünlü bir şairdir. Kasidelerini yazarken önceki şairlerden etkilenip onların terkip ve konularını birebir taklit etmesine rağmen geniş hayal gücü ve teşbih gücü ile şiirine son derece ince ve zarif anlamlar kazandırmıştır. Dili sade ve akıcıdır. Methiye şairi olarak tanınmasının yanı sıra Fars edebiyatında onun hiciv konulu şiirleriyle de karşılaşmaktayız. Yaşadığı dönemde çağdaşı şairler tarafından önemsenip ciddiye alınması onun şiirindeki gücünü ortaya koymaktadır.

c) Eserleri

Selmân’ın bütün şiirlerini içeren yaklaşık 21.500 beyitten oluşan *Kulliyât*’ı mevcuttur. Birinci dereceden kaside şairi olan ve Rypka’nın ifadesiyle *sanat için sanat yapan*, Selmân’ın *Kulliyât*’ının büyük kısmı, övgü içeren kasideler ve gazellerden oluşmaktadır. Şiirlerinde felsefî, ahlakî ve hikemî konuları da işleyen, beyin ve ruhun rahatlaması için zühd ve dünyayı terk etmeyi önermekten de geri

---

⁷⁰ Devletşah, a.g.e., s.372-373.

durmuyan şairin *Kulliyât*'ında *Dîvân*, *Fırâknâme* ve *Cemşîd u Hurşîd* adlı mesneviler bulunmaktadır.⁷¹

Dîvân: *Dîvân* kaside, gazel, tekibibend ve terciibendler, sâkînâme, kıta ve rubailerden oluşmaktadır. Kasidelerinin pek azında İlhanlı hanedanına mensup kimseler ile vezirleri ve Muzaferîler'den Şah Şücâ methedilmektedir. Geri kalan kasideleri, hizmetinde bulunduğu Celâyirli Hasan-ı Büzürg ve eşi Dilşâd Hatun ile Sultan Üveys için söylemiştir. Ayrıca *Dîvân*'ında mersiyeler de vardır. Bu kasideler *Dîvân*'ın büyük bir bölümünü kapsar. Özellikle yaşadığı devrin tarihi için önemli olan bu kasidelerde şair, genellikle önce maşuktan bahsedip sonra memduha geçmek geleneğinin tersine, teşbib ve tegazülde her ikisini birleştirmek suretiyle bir yenilik yapmıştır. Kasidelerinin ardından *Dîvân*'ın büyük kısmını işgal eden gazelleri ise vasat derecededir ve İran şiirine yenilik getirmez. Terci ve terkibibendlerinde Sa'dî'nin etkisi göze çarpar. Az sayıdaki kıtalarını ise daha çok birinin isteğini yerine getirme veya birinin methi için yazmıştır. Aynı şekilde rubailerinde ise Hayyâm'ın tesiri görülür. Sâkînâme'si de büyük olasılıkla İran edebiyatında bir dîvân içinde yer alan ilk sâkînâmedir.⁷²

Cemşîd u Hurşîd: Selmân'ın Sultan Üveys'in isteği üzerine 763 (1361) yılında onun adına kaleme almış olduğu bir mesnevidir. 2985 beyitten oluşan eserin başında münâcat, tevhid, na't, mi'râciye, methiye manzumelerinden sonra kitabın nazm ediliş sebebi yer almaktadır. Esas hikâye kısmı 206. Beyitten başlar. Aruzun

⁷¹ Çiftçi, a.g.e., s.295.

⁷² Yazıcı, a.g.e., s.459-460.

hezec-i müseddes-i maksur veya mahzuf (mefâ'îlün / mefâ'îlün / fâ'ulün) vezni ile yazılan mesnevinin içinde ayrıca hikâye ile ilgili 46 gazel, 16 kıta, 14 rubai ve 4 dubeyti de bulunmaktadır.

Hikâye, Çin hükümdarının oğlu Cemşîd'in rüyasında Rum Kayser'in kızı Hurşîd'i görüp ona âşık olmasıyla başlar. Daha sonra Cemşîd'in aşkına ulaşmak için yaşadığı maceraları konu almasıyla devam eder. Mesnevinin sonunda Cemşîd, Hurşîd ile evlenerek muradına erer ve Çin'e geri dönerek babasının tahtına çıkar.

Selmân, kendisinden önce bu eserin yazılmadığını, konuyu ilk olarak kendisinin işlediğini belirtiyorsa da eser, Firdevsî'nin *Şâhnâme*'sinden, Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn*'i ve *Heft Peyker*'inden, Unsurî'nin *Vâmık u Azrâ* adlı eserinden, Emîr Hüsrev'in *Şîrîn ü Hüsrev*'inden alınan çeşitli efsane ve hikâyelerle zenginleştirilmiştir.⁷³

Reşîd Yasimî ve ona dayanarak Tahsin Yazıcı, söz konusu eserin Firdevsî'nin *Şâhnâme*, Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* ve *Heft Peyker*, Zahîr-i Fâryâbî'nin *Menûher ve Dunâlât* adlı eserlerinin çeşitli kısımlarından alınmış konuların biraz değiştirilerek yazılmış olduğunu iddia ediyorlar. Jan Rypka da bu eserin *Hüsrev ü Şîrîn*'in başka bir adla yazılmış yeni bir versiyonu olduğunu belirtir.⁷⁴

Selmân-ı Sâvecî'nin *Cemşîd u Hurşîd* adlı eserinin İstanbul kütüphanelerinde 5 yazma nüshası vardır. Bu yazmalardan dördü külliyat içerisinde, diğeri ayrı bir kitaptadır.⁷⁵

⁷³ Hasan Aksoy, "*Cemşîd ü Hurşîd*" Maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.7, İstanbul, 1993, s.342.

⁷⁴ Adnan İnce, *Cem Sultan Cemşîd ü Hurşîd*, AKDHYK Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s.11.

⁷⁵ Gülsüm Nezahat Eminî, *Selmân-ı Sâvecî ve Cemşîd ü Hurşîd Mesnevisi*, (A.Ü.S.B.E., Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Saadettin Kocatürk) Ankara, 1996, s.23.

Fırâknâme: Fırâknâme mesnevisi, mütakarib-i müseddes-i maksur veya mahzuf (mefâ'îlün / mefâ'îlün / fâ'ulün) vezniyle yazılmış ve yaklaşık 1100 beyitten oluşmaktadır. Sultan Üveys'in çok sevdiği dostlarından biri olan Bayramşah 761 (1359)'de ansızın Bağdat'a gider; 7-8 yıl sonra dönüp, Gilân harbine katılır ve ölür (769/1367). Sultan çok sevdiği bu dostunun ölümü karşısında duyduğu acıları konu alan bir eser yazmasını Selmân'dan ister. O da, hükümdarın isteğini yerine getirmek için bu mesneviyi yazar (h. 770 ya da 771).⁷⁶ Bu manzumenin sonunda şair, *Leyla ile Mecnûn*, *Vamık ile Azrâ*, *Şîrîn ile Ferhâd* gibi âşıkane hikâyelerdeki ayrılıklardan söz etmiş ve bu yolla Sultan Üveys'e teselli vermiştir.⁷⁷

---

⁷⁶ Yazıcı, a.g.e., s.460.

⁷⁷ Vefayî, a.g.e., s.37.

İKİNCİ BÖLÜM

CEMŞİD U HURŞİD ÜZERİNE BİR İNCELEME

a) Eserin Adı ve Yazılış Süreci

Cemşîd u Hurşîd mesnevisi Sultan Üveys'in isteği üzerine Selmân-ı Sâvecî tarafından kaleme alınmıştır. Eserin yazılma sebebi, kimin adına yazıldığı ve mesnevinin adının nasıl verildiği, hikâyenin başlangıcından hemen önceki bölümünde yer almaktadır.

Bana dedi ki: “Ey inci tartan şair, kalbinin köşesinde hazineyi ne diye sakladın?

Ferhâd ve Hüsrev hikâyesi eskidi. Yeniden şahane bir nakış meydana getir.

Şîrîn'in o tatlı heyecanı kalmadı. Vîs u Râmîn'in coşkusu dindi.

Vâmık u Azrâ'nın itibarının sırrını layık yüze örnek getir.

İşlemeli yeşil bu mey sürahisinde Nizâmî'nin görkemli incisi karardı.

O eski gümüşün bir canlılığı yok. Şiirle benim adıma yeni sikke bastır.

Cemşîd'in tacını ve hikâyesini değerli taşlarla süsle. Hurşîd'in gözünün çerağını aydınlat.

Bakir Hurşîd'in parlak yanağını Ülker yıldızı gibi bir şiirle süsle.

Dünyaya söz hatırası bırak başka türlü bir heykel yont.

Tabiatından akıcı bir bahir akıt ve o bahirde her zaman bir deniz meydana getir.

Her türlü hikâyeyi birbirine kat. Her türden yeni gazeller oluştur.

Bu yüce hitap kulağıma geldiği zaman aklım, fikrim ve zekâm ona saygı duysun.”⁷⁸

Bu bilgiler doğrultusunda Sultan Üveys, Selman'dan yeni bir hikâye kaleme almasını ister. Zira önceki usta şairlerin eserlerinin eskidiği düşüncesindeki Sultan Üveys, Selmân'dan kendisine ithaf edilecek yeni bir hikâye ile sanat gücünün bütün maharetini ortaya koyduğu bir eser yazmasını ister. Cemşîd u Hurşîd mesnevisinin en son beytinde yer alan bilgiye göre eser, 763 (1361) yılında tamamlanmıştır.

b) Cemşîd u Hurşîd Hakkında Yapılan Çalışmalar

i) Cemşîd u Hurşîd'in Klasik Türk Edebiyatına Etkisi

Selmân-ı Sâvecî'nin *Cemşîd u Hurşîd*'i, Klasik Türk edebiyatında farklı dönemlerde Türk şairlerine esin kaynağı olmuştur. Genel olarak her bir şair, mesneviyi Farsçadan Osmanlıcaya çevirmiş ardından mesnevinin içine kendilerine ait beyitlere yer vermişlerdir. Böylelikle meydana getirdikleri eseri alelade bir

---

⁷⁸ Bu çeviri, tezimizin Cemşîd u Hurşîd mesnevisinin çeviri kısmını oluşturan 175. ve 186. beyitleri arasından alınmıştır.

tercüme olmaktan çıkarıp, telif denebilecek bir zenginliğe kavuşturmuşlardır. Eski Türk edebiyatında ilk defa *Cemşîd u Hurşîd* mesnevisinin konusunu ele alan Ahmedî'dir. Daha sonra Cem Sultan, Abdî ve Hubbî Ayşe Kadın gelir.⁷⁹

Ahmedî (ö.815 / 1412-13), Emir Süleyman'ın isteği üzerine yazdığı *Cemşîd u Hurşîd* mesnevisini 806 / 1403 yılında tamamlamıştır. Aruzun “mefâîlün / mefâîlün / feûlün” vezniyle kaleme alınan eser, 4798 beyitten oluşur.⁸⁰ Tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki *İskendernâme* nüshası içinde bulunan eser Nihad Sami Banarlı⁸¹ tarafından ilim âlemine tanıtılmıştır.⁸²

“*Cemşîd u Hurşîd*” yazan ikinci Türk şairi Cem Sultan'dır (ö.1495). 883/1478 yılında meydan getirdiği eserini babası Fâtiḥ Sultan Mehmed'e ithaf etmiştir. Cem Sultan eserine *Âyât-ı Uşşâk* adını vermiş, *Cemşîd u Hurşîd* isminin ise ona lakap olduğunu belirtmiştir. Bu eser de Ahmedî'ninki ile aynı vezinde olup yaklaşık 5300⁸³ beyit kadardır. Eserin iki nüshası mevcuttur. Birincisi Kütahya Vâhid Paşa Kütüphanesi'nde, diğeri ise Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.⁸⁴

“*Cemşîd u Hurşîd*” yazan diğeri bir Türk şairi de Abdî'dir. Eserini 966/1558'de Şehzade II. Selim adına yazmıştır. Tezkirelerde Abdî ve eserleri

⁷⁹ İnce, a.g.e., s.12-13.

⁸⁰ Ahmedî'nin *Cemşîd u Hurşîd*'i hakkında Ahmet Akalın tarafından 1969 yılında Atatürk Üniversitesi'nde bir doktora tezi hazırlanmış olup bu çalışma 1975 (Ankara) yılında yayınlanmıştır. Bu doktora çalışmasını tanıtıcı nitelikte bir makale de İsmail Ünver tarafından kaleme alınmıştır. Bkz. Ali Temizel, Tez, s.9.

⁸¹ Nihad Sami Banarlı Ahmedî'nin *Cemşîd ü Hurşîd*'ini değerlendirirken onun, Köroğlu Destanı ve Dede Korkut Hikâyeleri gibi eski Türk destan ve hikâyelerine benzeyen taraflarının bulunduğunu söyler. Türklerle İranlıların tarihlerinin önemli bölümlerini birlikte yaşamaları, din gibi çok önemli bir kültür öğesini paylaşmaları ve coğrafyanın da durumunu eklersek iki toplumun eserleri arasında böyle benzerliklerin bulunması son derece doğaldır. Bkz. Adnan İnce, Cem Sultan *Cemşîd u Hurşîd*,s.12.

⁸² Hasan Aksoy, *Cemşîd ü Hurşîd*, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.7, İstanbul, 1993, s.342.

⁸³ Adna İnce'nin “*Cem Sultan Cemşîd ü Hurşîd*” adlı çalışmasında 5374 beyit bulunmaktadır.

⁸⁴ Aksoy, a.g.e., s.342.

hakkında bilgi yoktur. Eserin bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.⁸⁵

Bunların dışında Hubbî Ayşe Kadın'a (ö. 998/1589) nispet edilen bir *Cemşîd u Hurşîd* daha bulunmaktadır. Kâtip Çelebi, tezkirelerin Amasyalı Hubbî Hatun'a nispet ettikleri *Cemşîd u Hurşîd*'in Ahmedî'ye ait olabileceğini kaydeder.⁸⁶

ii) Türkiye'de Fars Dili ve Edebiyatı Alanında Yapılan Cemşîd u Hurşîd Tezi

Gülsüm Nezahat Emîni tarafından "*Selmân-ı Sâvecî ve Cemşîd ü Hurşîd Mesnevisi*"⁸⁷ adıyla bir tez yapılmıştır. Giriş ve iki bölümden oluşan tezin ilk kısmı *Cemşîd u Hurşîd* mesnevisinin incelenmesini kapsar. Giriş ve ilk bölüm 33 sayfadan ibaret olup 34. sayfadan itibaren eserin çevirisine yer verilmiştir. *Cemşîd u Hurşîd* mesnevisinin tamamı çevrilmemiş olup⁸⁸ niçin eksik bir çeviri yapıldığı hakkında bilgi de verilmemiştir. Tercümenin başında hikâye yerine dastan ile başlanması Türk diline çevrilen bir eser için uygun bir başlık niteliği taşımamaktadır. Tezin sonunda da eserin çevrilen kısmının Farsçası el yazısıyla yazılıp eklenmiştir.

---

⁸⁵ İnce, a.g.e., s.12.

⁸⁶ Aksoy, a.g.e., s.342-343.

⁸⁷ Gülsüm Nezahat Emîni "*Selmân-ı Sâvecî ve Cemşîd ü Hurşîd Mesnevisi*" Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Saadettin Kocatürk, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları (Fars Dili ve Edebiyatı) Anabilim Dalı, 1996.

⁸⁸ Eserin 966 beyti çevrilmiştir. Ancak bu çeviri, eserin belli bir bölümünü kapsamaz.

c) Cemşîd u Hurşîd'in Elimizdeki Baskıları

Elimizde *Cemşîd u Hurşîd* mesnevisinin farklı tarihlerde yapılmış iki baskısı bulunmaktadır. İlki, Kopenhag Üniversitesi İnanoloji Kürsüsü profesörü, J. P. Asmussen ve Fereydûn Vehmen tarafından 1967 yılında yapılan tenkitli neşri, 1969 yılında Bungâh-ı Tercüme ve Neşr-i Kitâp yayınları tarafından Tahran'da yayımlanmıştır.⁸⁹

İkincisi ise Abbâs Ali Vefâyî'nin neşretmiş olduğu *Külliyat-ı Selmân-ı Sâvecî* adlı eserdir. Sohen yayınları tarafından 1389/2010 yılında Tahran'da basılan bu eser, Selmân-ı Sâvecî'nin *Külliyat*'nı içerir. Eserde, Selmân-ı Sâvecî'nin *Dîvân*'ı ve *Fıraknâme* ile *Cemşîd u Hurşîd* adlı mesnevileri bulunmaktadır.⁹⁰

Cemşîd u Hurşîd mesnevisinin çevirisini yaparken kaynak olarak Abbâs Ali Vefâyî'nin eserini aldık. *Cemşîd u Hurşîd* mesnevisi ile ilgili yapılan en son çalışma olması sebebiyle bu eseri tercih ettik.

d) Eserin Özeti

Adaletiyle ünlü Çin hükümdarı Fağfûr'un Cemşîd adında bir oğlu vardır. Cemşîd adil, cömert, bilgili, yakışıklı, iyi huylu bir delikanlıdır ve eğlenmekten başka bir işi yoktur.

---

⁸⁹ J. P. Asmussen, Fereydûn Vehmen, *Cemşîd u Hurşîd, Selmân-ı Sâvecî*, İntişârât-ı Bungâh-ı Tercüme ve Neşr-i Kitâb, Tahran, 1969.

⁹⁰ Vefâyî, a.g.e., s.3-4.

Cemşîd, bir gün eğlence meclisinde içkinin etkisiyle uykuya dalar, rüyasında güzel bir bahçe, bahçenin ortasında bir saray ve sarayın içinde de çok güzel bir kız görür. Ona âşık olur ve o anda feryat ederek uykudan uyanır. Feryadını duyanlar onun etrafını sarar ve feryadının sebebini sorarlar. Ancak Cemşîd derdini saklaması gerektiğini düşünerek bir şey söylemez. Nedimler bunu içkinin etkisine yorarlar. Mecliste herkes eğlenirken Cemşîd, gözlerinden yaşlar dökmektedir. Onu teselli etmek için gül, bülbül, lale, menekşe, servi, zambak sırayla huzuruna gelirler. Sözleri ona bir çare olmaz.

Cemşîd'in Şeker adında sesi güzel bir cariyesi vardır. Şeker, onu eğlendirmek istese de bunu başaramaz. Cemşîd bir köşeye çekilip yalnız kalır ve kimseyle görüşmez. Onun bu halini Fağfûr'a haber verirler. Fağfûr bu duruma üzülür, eşi Humayûn'u alarak oğlu Cemşîd'in yanına gider. Onun halini görünce derdinin aşk olduğunu anlayan Fağfûr ve Humayûn, oğullarının derdine çare bulacaklarını umarak Çin'in bütün güzellerini bir araya getirmeye karar verirler. Her yere tellallar çıkarılır, Çin'in güzelleri, Humayûn'un avlusunda toplanırlar. Cemşîd bu güzellerin içinde sevdiğinin olmadığını söyleyerek babasına rüyasını anlatır. Durumu öğrenen Fağfûr ve Humayûn oğullarına öğüt verirler. Ancak Cemşîd, onları dinlemez.

Çin'de Mihrâb adında birçok ülke gezmiş hem tacir hem ressam bilge bir kişi vardır, gördüğü güzellerin resmini yapmıştır. Cemşîd, Mihrâb'ın yanına gelip, ondan gördüğü güzelleri anlatmasını ister. Mihrâb, gördüğü güzellerin içinden Rum Kayser'in kızı Hurşîd'in en güzeli olduğunu söyler. Cemşîd'e onun bir resmini gösterir o anda yârini tanıyan Cemşîd, rüyasını Mihrâb'a anlatır. Sevdiğine götürmesi için kendisine yardım etmesini ister. Mihrâb ise Rum'a gitmenin zorluğundan, yolun tehlikelerle dolu olduğundan bahseder. Cemşîd bu sözlere kızar

ve her zorluğa katlanabileceğini söyler. Bunun üzerine Mihrâb ona, aşkının gerçek olup olmadığını denediğini, yardım edeceğini, Fağfûr'dan izin isteyerek tacir kılığında yola çıkmaları gerektiğini söyler.

Cemşîd, yola çıkma izni istemek için babasına bir adam gönderir. Fağfûr izin vermeyince Cemşîd ağlayarak annesinin yanına gider. Gitmesine izin verilmezse kendini öldüreceğini söyler. Humayûn ne kadar öğüt verse de Cemşîd hiç birini dinlemez. Humayûn durumu Fağfûr'a anlatır. Fağfûr da Mihrâb'ı çağırır ve ona danışarak ondan yardım ister. Mihrâb, doğru olanın izin vermesi olduğunu söyler. Böylece yol hazırlığı yapılmaya başlanır. Yanlarına kıymetli taşlar, kumaşlar, güzel kokular, cariyeler ve yiğit savaşçılar alarak kutlu bir günde yola çıkarlar.

Kervan yola koyulur. Bir süre sonra yol ikiye ayrılır. Cemşîd, Mihrâb'a hangi yoldan gitmeleri gerektiğini sorar. Mihrâb her iki yolun da Rum ülkesine gittiğini, sağdaki yolun bir yıllık ama emniyetli, soldaki yolun ise dört aylık ama tehlikeli olduğunu söyler. Cemşîd düşünmeden kısa yolu tercih eder. Mihrâb onu uyarsa da Cemşîd yola devam eder. Karşılarına güzel bir orman çıkar.

Cemşîd, Mihrâb'a nereye geldiklerini sorar. O da bu ormanın periler padişahının sarayı ve uçan kuşların da birer peri olduğunu söyler. Etrafa misk, amber, lavanta kokuları saçarak eğlence meclisi kurarlar. Periler, sultanları Hurzâde'ye olanları anlatırlar. Hurzâde için bir ağaç üstünde taht kurulur, o da gelerek meclisi seyretmeye başlar. Cemşîd'i görür ve ona hayran olur. Kalbinden Cemşîd'in kendisine yar olmasını geçirir. Fakat bir peri ile bir insanın birbirlerine eş olamayacaklarını düşünür. Hurzâde, Nâzperverd adındaki yardımcısını Cemşîd'i davet etmesi için gönderir. Cemşîd, Mihrâb'a danışır ve daveti kabul eder. Böylece

Hurzâde'nin sarayına gider ve birlikte sohbet etmeye başlarlar. Hurzâde, Cemşîd'e macerasını anlatmasını ister. Bunun üzerine Cemşîd, Hurzâde'ye yola çıkma sebebini anlatır. Hurzâde, ona yolun zorluğundan bahsederek bu işten vazgeçmesini söyler. Ancak Cemşîd kararlıdır. Meclis kurulur, eğlenirler. Cemşîd, Hurzâde ile kardeş olur. Peri ona iki kutu mücevher ve başı darda kaldığı zaman ateşe atması için de saçından üç tel verir. Kervan oradan ayrılır.

Yolda karşılarına dik ve sivri bir dağ çıkar. Cemşîd, Mihrâb'a bu yerin neresi olduğunu sorar. Mihrâb, bu dağa Sekîla dendiğini ve orada bir ejderhanın yaşadığını, hiç kimsenin buradan geçemeyeceğini söyler. Ancak Cemşîd savaşmaya kararlıdır. Cemşîd, iki başlı ejderhayı öldürür. Altı günde o dağı geçtikten sonra burçları çelikten bir şehir görürler. Mihrâb bu şehrin devlerin şahı Ekvan'a ait olduğunu artık buradan kurtulamayacaklarını söyler. Cemşîd'in Ekvan'ı öldürmesi üzerine hücumla geçen devler dağılırlar.

Dağı bir haftada geçip bir ovaya varırlar. Burası Rum ülkesinin deniz sahilidir. Rum'a varmak için kan dökücü denizi aşmaları gerekir. Orada dinlenmeye karar verirler. Cemşîd bir rahiple karşılaşır. Ona çeşitli sorular sorar, onun öğütlerini dinler ve oradan ayrılır.

Cemşîd'in emri üzerine 180 gemi hazırlanır. Kafîle gemilere binip denize açılır. Kırk gün sonra denizde bir fırtına kopar ve Cemşîd'in bulunduğu gemi taşla çarparak parçalanır. Cemşîd bir tahtaya tutunarak denizde üç gün sürüklenir. Sonunda ıssız bir adaya çıkar. Ada meyve ağaçları ile doludur. Cemşîd bu adadan nasıl kurtulacağını düşünürken aklına Hurzâde'nin verdiği üç saç teli gelir. Ateş yakar ve bunlardan birini ateşe atar. O anda Nâzperverd ortaya çıkar. Cemşîd,

Nâzperverd'e neler yaşadığını anlatırken deniz kenarına varırlar. Denizden bir at belirir. Cemşîd o ata biner ve Nâzperverd ile denizi aşarak Rum ülkesine varırlar. Cemşîd attan inip peri ile vedalaşır ve yürümeye başlar. Uzaktan bir şehir görür.

Cemşîd, şehre varır ve orada dolaşmaya başlar. Mihrâb ile karşılaşır ama Mihrâb zayıf düşmüş, üstü başı yırtık haldeki Cemşîd'i tanıyamaz. Cemşîd kim olduğunu Mihrâb'a söylemez, tüccar olduğunu ve kervanının saldırıya uğradığını söyleyerek ondan yardım ister. Mihrâb, onu kafilenin bulunduğu yere getirir. Çadırın içinde Cemşîd'i tanıyan Mihrâb sevinçle bir feryat koparır ve askerler onun etrafında toplanırlar. Cemşîd'i bulmanın mutluluğuyla hemen eğlence meclisi kurulur. İki hafta dinlendikten sonra üçüncü hafta yol hazırlığı yapılmaya başlanır. Kısa sürede Rum Kayser'in bulunduğu şehre varır ve pazar kurarlar. Kayser'e Çin'den bir tüccar geldiği haberi verilir. Taciri çağırtan Kayser, yanında mallarından da getirmesini ister. Cemşîd, onun huzuruna varır ve Kayser ile sohbet eder.

Cemşîd aynı şehirde olmalarına rağmen âşık olduğu kıza kavuşamamanın ıstırabı içindedir. Mihrâb'tan bir çare bulmasını ister. Bunun üzerine Mihrâb yanına değerli hediyeler alarak Hurşîd'i ziyarete gider, kendisini tanıtır, hediyeleri sunar ve eğer başka bir isteği varsa yarın getirebileceğini söyleyerek oradan ayrılır. Olayları, büyük bir umutla Cemşîd'e anlatan Mihrâb ertesi gün kıymetli eşyalarla Hurşîd'in huzuruna çıkar. Hurşîd, nedimi Perîruhsar aracılığıyla Mihrâb'a mallarını sunmasını ister. Ancak Mihrâb, malın sahibi olmadan bu işi yapamayacağını söyler. Bunun üzerine Hurşîd kervan sahibinin çağırılmasını buyurur. Mihrâb büyük bir sevinçle Cemşîd'in yanına giderek Hurşîd'in kendisini çağırdığı haberini verir. Cemşîd iki mücevher alarak mutluluk içinde Hurşîd'in sarayına gider. Cemşîd, Hurşîd'i görür görmez kendinden geçer ve bayılır. Etrafını saranlar onu ayıltmaya çalışırlar. O anda

Cemşîd'i gören Hurşîd ona âşık olur. Cemşîd getirdiği hediyeleri Hurşîd'e sunar. Hurşîd, bu mücevherlerin kıymetini nedimlerinden Gülbergterî vasıtasıyla sorar. Cemşîd, mücevherlerin hediye olduğunu ve kabulünü rica eder. Hurşîd buna karşılık dadısı Kitâyûnla Cemşîd'e bir hilat hediye eder. Cemşîd ve Mihrâb huzurdan ayrılırlar.

Daha sonra Cemşîd yanına değerli taşları ve cariyelerinden Şeker, Şehnâz ve Erganûnsâz'ı alarak Hurşîd'in sarayına gider. Cariyeler sarayda bir meclis kurarlar ve şarkı söyleyip eğlenmeye başlarlar. Şeker, Erganûn ve Şehnâz Cemşîd'in diliyle gazeller söyleyince Hurşîd çadırdan çıkarak Cemşîd'e bir kadeh sunar. Cemşîd yine bayılır. O esnada Hurşîd Erganûnsâz'a Cemşîd hakkında sorular sorsa da bir cevap almaz. Bu kez Şehnâz'a sorar. Şehnâz, her şeyi anlatır. Cemşîd'in kendisini sevdiğini öğrenen Hurşîd, onun başucuna gelir, Şeker Cemşîd'i uyandırmak istese de ona engel olur. Bir süre orada kalan Hurşîd, Cemşîd uyanacağı sırada kalkıp gider. Şeker, Cemşîd'e sevdiğinin yanına gelip oturduğunu anlatınca Cemşîd ayık olmadığı için üzülür. Bu arada Hurşîd tekrar meclise oturmuş, içkiye başlamıştır. Cemşîd'i de çağırır. Melik büyük bir sevinçle gider ve eğlenirler. Meclis tenhalaşır Cemşîd de sarhoş olunca Hurşîd dadısı Kitâyûn'a durumu açıklar. Kitâyûn bu durumun uygun olmadığını, kendisinin Kayser'in kızı onun ise tacir olduğunu söyler. Bu söze oldukça kızan Hurşîd, ondan kendisine yardım etmesini ister.

Hurşîd, tekrar bir meclis kurdurarak Cemşîd'i çağırır, onun aşkını, sadakatini öğrenmek ister. Birlikte konuşur, eğlenirler, artık onlar iki sevgilidir. Eğlence bütün gece ve gündüz devam eder. Cemşîd, içkiden ve mutluluktan öyle sarhoş olur ki sevgilisinin saçına dokunur. Hurşîd buna kızarak oradan uzaklaşır. Hatasını anlayan Cemşîd sabah olunca özür diler ve eğlenmeye devam ederler.

Dedikodular yayılmaya başlayınca Hurşîd'in annesi Efser'in durumdan haberi olur. Öfkeyle kızının sarayına gider. O anda iki sevgili eğlenmektedir. Hurşîd'e Efser'in geldiği haberi verilince Cemşîd bir servi ağacına çıkarak saklanır. Efser, kızını iffetine söz getirdiği ve devamlı içki içtiği azarlar. Daha sonra kızını alarak dağda bir kaleye hapseder, yanına Kitâyûn ile birkaç hizmetçi bırakır.

Cemşîd herkes gitince ağaçtan iner. Sonra Mecnun gibi kendini dağlara atar, hayvanlarla arkadaş olur, bir güvercinle dertleşir.

Diğer taraftan Mihrâb ve adamları Cemşîd'i aramaktadırlar, bir ay geçtikten sonra onu dağda bulurlar. Mihrâb perişan haldeki Cemşîd'e yalvararak bu aşktan vazgeçmesini ister. Cemşîd aşkı terk etmeyeceğini söyler. Mihrâb, Cemşîd'e Kayser'in hizmetine girerek Hurşîd'e kavuşmasının mümkün olacağını söyleyince dağdan iner.

Cemşîd, türlü türlü hediyelerle Kayser'in huzuruna çıkar. Kayser, Melik'e görev tayin eder. Kayser'in sarayına giren Cemşîd'in artık hasrete tahammülü yoktur. Mihrâb'tan bu işe bir çare bulmasını ister. Bunun üzerine Şeker ve Şehnâz'ı Hurşîd'in bulunduğu kaleye gönderir. Kalenin dibinde şarkı söylemeye başlayan Şeker ve Şehnâz'ın seslerini duyan Hurşîd mutlu olur ve onları kaleye alır. Orada biraz konuştuktan sonra Cemşîd'in mektubunu Hurşîd'e verirler. Hurşîd de bir mektup yazar ve Cemşîd'in kaleye gelmesi için haber gönderir. O gece Cemşîd Mihrâb ve Şeker'i yanında alarak kaleye gider. Önceden planladıkları gibi Hintli bekçi sarhoşken dönme dolaba binen Cemşîd kaleye çıkar. İki sevgili kavuşur ve hasret giderirler. Hurşîd'i kaleden kurtarmanın çaresini düşünürken Mihrâb, Efser'in altın ve parayı çok sevdiği için Efser'e değerli hediyeler, kıymetli mücevherler

verilmesi gerektiğini söyler. Bu işe karar verdikten sonra Cemşîd, sabah olunca kaleden ayrılmak zorunda kalır.

Cemşîd'in izni ile Mihrâb, Efser'in huzuruna çıkarak hediyeleri sunarken "Bu hediyeleri Cemşîd'in annesi Çin'den göndermiş, kabul etmenizi diler" der. Mihrâb, sık sık Efser'i ziyaret eder. Sonunda Efser ile samimi olur ve bir gün Hurşîd'i niçin hapsettiğini sorar. Efser, kızını hapsetmek istemediğini, ancak onun devamlı içki içtiğini, bir delikanlıya âşık olduğunu ve adını kötüye çıkardığını söyler. Bunun üzerine Mihrâb kızını yalnız bırakmaması ve ona bir eş bulması gerektiği cevabını verir. Daha sonra Efser, Şam padişahının oğlu Şâdî'nin kızını istemeye geldiği haberini verir. Ancak bu evliliği ne Efser ne de Hurşîd istemektedir. Böylece Mihrâb tatlı diliyle söze başlar ve Cemşîd'in macerasını anlatır. Efser bir süre sessiz kalınca Mihrâb korkar ve oradan ayrılarak Cemşîd'in yanına gelir. Cemşîd, Efser'in güvenmiş olabileceğini düşünerek özür dilemek için Efser'e gider. Efser onu iyi karşılar. Birlikte oturup sohbet ederler. Cemşîd'in dileğini kabul eden Efser kızını serbest bırakır. Hurşîd sonunda özgürlüğüne kavuşur.

Kayser'e Şâdî'nin geldiği haberini verirler. Onu karşılayanlar arasında Cemşîd de vardır. Cemşîd içten içe Şâdî'yi kıskanmaktadır. Her ikisi Kayser'in huzuruna çıkarlar, orada içki meclisi kurulur ve eğlenmeye başlanır. Mecliste Kayser'in sunduğu içkiyi Şâdî ziyadesiyle sarhoş olduğu için içemez. Kayser bu kez içkiyi Cemşîd'e sunar ve Cemşîd içkiyi içer. Bunun üzerine Kayser Cemşîd'e hediyeler verir.

Cemşîd olanları Mihrâb'a anlatır. Mihrâb da ona talihin kendisinin yanında olduğunu ve sevinmesi gerektiğini söyler.

Ertesi gün yeni bir meclis kurulur ve Kayser Şâdî ile Cemşîd'in mecliste hazır bulunmaları üzerine önce Cemşîd'e şarabı uzatır ve Cemşîd şarabı içer. Sonra henüz dün geceki mahmurluğu üzerinden geçmeyen Şâdî'ye şarap verilir. Şâdî, şarabı içer içmez midesi bulanır ve kusar. Şâdî meclisi terk eder, özür dilemek için vezirini gönderir.

Bir sonraki günün sabahı Şâdî ve Cemşîd çevgan oynamak için oyun alanına çıkarlar. Bu haberi alan Efser ve Hurşîd onları izlemeye gelirler. Oyun Cemşîd'in Şâdî'ye üstün gelmesiyle sonuçlanır.

Kayser, bir gün ava çıkma niyetiyle Şâdî ve Cemşîd'i yanına alarak ovaya gider. Av sırasında Kayser'e bir aslan saldırır ve onu atından yere düşürür. Tam bu esnada Cemşîd yetişir ve aslanı öldürerek Kayser'in canını kurtarır. Cemşîd bir kez daha Kayser'in takdirini kazanır.

Avdan geri dönen Kayser olanları Efser ve Hurşîd'e anlatır. Cemşîd'i över ve onu Şâdî ile kıyaslar ve Cemşîd'i daha çok beğendiğini söyleyerek kızını Şâdî'ye vermek istemediğini belirtir. Efser de aynı düşüncededir ve kızının Cemşîd'e verilmesi gerektiğini söyler.

Şâdî, Hurşîd'i istemek için vezirlerini Kayser'in huzuruna gönderir. Kayser üç şartı olduğunu belirtir. Birinci şart Rum ve Berber ülkelerinin yarısı, ikinci şart Batı ülkelerinden ganimet getirilmesi, üçüncü şart olarak da Şâdî'nin Şam'a geri dönmeyerek Rum diyarında kalıp yaşamasıdır. Şâdî, Kayser'in kızını vermemek için bahaneler yarattığını anlayarak babasına danışmak üzere Şam'a döner.

Şâdî, Şam'a varır varmaz babası Mihrâc'a olanları anlatır. Hemen savaş hazırlığına başlanır. Bu esnada Cemşîd, Efser'e izin verildiği takdirde Şâdî ise

savaşabileceğini söyler. Kayser'den izin alınır ve savaş yolculuğu için hazırlık yapılır. Rum ve Şam ordusu Halep ovasında karşılaşır ve her iki ordu hücumu geçer. Cemşîd ordunun sol cenahını Mihrâb'a, sağ cenahını da Kayser'in kardeşi Suhrâb'a verir. Zorlu bir çarpışmadan sonra savaşı Cemşîd kazanır. Şâdî öldürülür, Mihrâc ise teslim olup ülkeyi Cemşîd'e bırakır. Ülke, Kayser ve Efser'in akrabası Nûzer'e emanet edilerek Rum'a geri dönülür.

Artık Cemşîd'in Hurşîd ile evlenmesine bir mani kalmaz. Kutlu ve uğurlu bir günde nikâhları kıyılır ve ülkenin her yerinde eğlenceler düzenlenerek düğün yapılır.

Cemşîd, Hurşîd'e kavuştuktan sonra anne ve babası ile ülkesini özlemeye başlar. Babasına bir mektup yazıp başından geçenleri anlatır ve muradına erdiğini yazıp mektubu bir haberci ile Çin'e gönderir.

Aradan bir yıl geçer ve Cemşîd'in hasreti gittikçe artar. Hurşîd bu durumu sezinler ve Cemşîd'in üzüntüsünü başka bir kadının varlığına yorar. Cemşîd böyle bir şey olmadığını açıklar ve Çin'e gitmelerini önerir. Bunun üzerine Hurşîd, annesi Efser'den Çin'e gitmek için izin ister. Ancak Efser çok kızar ve bir daha bu konuyu dile getirmemesini söyler. Hurşîd annesini yatıştırarak Cemşîd'in yanına gider ve durumu açıklar. Her ikisi bir plan yapar, gizlice Rum ülkesinden kaçıp Çin'e doğru yola koyulurlar. Günlerce yol aldıktan sonra Çin ülkesine varırlar. Cemşîd'in geldiği haberini alan Fağfûr ve Humayûn mutlulukla onları karşılarlar. Hasret giderirler ve eğlenceler düzenlenir.

Fağfûr, tacını ve tahtını oğlu Cemşîd'e bırakır. Cemşîd, ömrünün sonuna kadar ülkeyi adaletle yönetir.

e) Kişiler

Eser, iki kişi arasında geçen bir aşk hikâyesidir. Bu sebeple de baş kahramanlar Cemşîd ile Hurşîd'tir. İkinci derece kahraman olarak Mihrâb'ı görüyoruz. Cemşîd ile Hurşîd'in anne ve babaları, dadı ile yardımcıları, hizmetçileri de üçüncü derece kahramanlardır. Aşağıda hikâye kahramanlarının karakter özelliklerini vereceğiz.

Cemşîd: Hikâyenin erkek kahramanı olan Cemşîd, Çin hükümdarı Fağfûr Şah'ın oğludur. Yakışıklı, cömert, iyiliksever, son derece güçlü, cesur bir şehzadedir. Hikâyede genç bir delikanlı olarak karşımıza çıkar. Ancak çocukluğuna, eğitim ve yetiştirilmesine dair bilgi verilmez. Cemşîd'in yaşadığı olaylar karşısındaki tavrı onun karakterinin güçlü yanını yansıtır. Hurşîd'in aşkı karşısında hassas, duygulu ve romantik yönü ortaya çıkan Cemşîd'in sevdiğinin aşkı konusunda ve onun karşısında iradesinin zayıflığını görürüz. Bazen kendinden geçer ve bayılır bazen de karamsarlığa ve umutsuzluğa kapılır. Fakat dostu Mihrâb sayesinde zor durumlardan kurtulur.

Hurşîd: Olayın kadın kahramanıdır. Rum ülkesi Kayser'in son derece güzel kızıdır. Sözüne sadık, sevgisinde vefalı ve oldukça kıskanç bir sevgilidir. İffetine düşkündür ama bazen de geleneklerin sınırlarını aşan serbest davranışları vardır. Annesi bu yüzden onu bir kaleye hapseder.

Mihrâb: Cemşîd'ten sonra hikâyede en çok karşımıza çıkan kişidir. Mihrâb, hem gezmiş, hem bilge hem de ressam olan bir tüccardır. Zekâsını, yeteneğini ve tüccarlık işini bir araya getirerek hayatını kazanan Mihrâb, Cemşîd'e her zaman yol

gösterir. Ümitsizliğe düştüğünde Cemşîd'e umut veren odur. Kısacası Mihrâb, Cemşîd'in en yakın dostu, akıl hocası ve yardımcısıdır.

Bunlardan başka hikayede kudretli, cömert ve adil bir padişah olan Cemşîd'in babası Fağfûr Şah ile oğluna karşı son derece şefkatli olan annesi Humayûn; kızlarının mutluluğundan başka bir şey düşünmeyen Hurşîd'in babası Rum ülkesinin şahı Kayser ve annesi Efser; Hurşîd'in dadısı Kitâyûn; Cemşîd'in rakibi şehzade Şâdî ile babası Mihrâc; Cemşîd ve Hurşîd'in köle, hizmetçi ve cariyelerinden kendileri gibi güzel olan Şeker, Şehnâz, Erganûnsâz, Gülbergteri; ve son olarak Cemşîd ile dost olarak ona yardım eden periler Hurzâde ve Nâzperverd üçüncü derece kahramanlardır.

f) Olaylar

Âşık olma: Cemşîd bir içki meclisinde uykuya dalınca rüyasında gördüğü bir kıza âşık olur.

Sevgilinin vuslatı için çıkılan yolculuk: Cemşîd, âşık olduğu güzelin Rum Kayser'in kızı Hurşîd olduğunu öğrenince Mihrâb ve ona eşlik eden bir kervanla yola çıkar. Yolculuğu sırasında iki başlı ejderha, devler ve denizde kopan fırtına gibi birçok engelle karşılaşır. Ancak yiğitliği, cesareti, sabrı, inancı ve doğaüstü güçlerin yardımıyla bu sıkıntıları atlattır.

Sevgililerin kavuşması, kısa süreli ayrılıklar: Cemşîd, Hurşîd'e kavuştuktan sonra çıkan dedikodular yüzünden Hurşîd'in annesi Efser, kızının iffetine söz gelmemesi için onu dağdaki bir kaleye hapseder. Bunun üzerine Cemşîd

tıpkı Mecnun gibi dağlara düşer. Orada kendini bilmez halde hayvanlarla konuşur, zayıflar ve Hurşîd'ten başka bir şey düşünmez hale düşer. Bir ay sonra adamları tarafından bulunur. Kısa bir süre sonra Hurşîd'e kavuşur. İkinci ayrılık ise Cemşîd'in Şamlılarla savaşmak üzere gidişiyle meydana gelir.

Eğlence ve av: Hikâyede eğlenceye çokça yer verilir. Hikâye kahramanları her fırsatta meclis düzenlerler. İçki, şiir ve müzik bu meclislerin vazgeçilmez unsurlarıdır.

Hikâyede diğer bir eğlence çeşidi olarak çevgan geçmektedir. Bu oyun iki rakip olan Cemşîd ile Şâdî'nin arasında meydana gelir. Oyunun sonunda Cemşîd üstün gelir.

Avlanmak ise hayatın bir parçasıdır. Şâdî ve Cemşîd'in katıldığı bir av partisinde Kayser, kendisini bir aslandan kurtaran Cemşîd'i över.

Savaş: Eserde, sadece bir savaş olayı vardır. Savaş, Şâdî'nin Hurşîd'i Kayser'den istemesi ve Kayser'in kızını vermemek için yerine getirilmesi kabul edilemez şartlar öne sürmesi üzerine ortaya çıkar. Böylece Rum ile Şam arasında savaş meydana gelir. Rum ordusuna Cemşîd kumanda eder. Savaş sabahın erken saatlerinde başlayarak gece boyunca devam eder; ertesi sabah Cemşîd'in yiğitliği sayesinde Şamlılar yenilgiye uğratılır. Savaş, Cemşîd'in galibiyetiyle sonuçlanır.

Son: Cemşîd ile Hurşîd'in kavuşmalarına bir engel kalmayınca kutlu bir günde nikâhları kıyılarak düğünleri yapılır. Cemşîd, eşini alarak ülkesine dönmek ister. Ancak Efser'in buna karşı çıkması üzerine Cemşîd ile Hurşîd gizlice Çin'e geri dönerler. Ülkenin idaresini babası ona bırakır. Cemşîd ve Hurşîd mutlu bir hayat sürerler.

g) Zaman ve Yer

Hikâyede, olayın geçtiği zamanla ilgili olarak gün, hafta, ay, yıl gibi süre belirtilen kelimeler kullanılır. Tehlikesiz Rum yolu bir yıllık, tehlikeli fakat kısa olanı dört aylıktır; Sekîla adlı dağ altı günde geçilmesinin ardından bir ovaya varılır ve orada iki gün kalınır. Kırk gün denizde yol alınır; bu esnada gemi fırtınaya yakalanır ve taşlara çarparak parçalanır. Cemşîd, üç gün denizde sürüklenir. Kazadan sonra çıktığı ıssız adadan kurtulup geldiği Rum ülkesinde adamlarına kavuşunca orada iki hafta dinlenir, üçüncü hafta yola çıkarak Kayser'in ülkesine ulaşırlar. Cemşîd, Hurşîd'in annesi tarafından hapsedilmesi sonucunda bir ay dağda kalır. Düğünden bir yıl geçtikten sonra Cemşîd'in ailesine ve ülkesine özlemi artar. Bunun üzerine Çin ülkesine geri dönüşte günlerce yol alınır. Cemşîd uzun yıllar ülkesini adaletle yönetir.

Hikâyede yer isimleri daha çok ülke adları olup Cemşîd'in ülkesi Çin, Hurşîd'in ülkesi Rum diye geçer.

Eğlence, savaş, av, yolculuklar gibi olaylar, belirlenen bu geniş coğrafyanın ev, saray, bahçe, şehir, dağ, ova, ada ve denizinde geçer. Zaman zaman bunların tasvirlerinin yapılmasının yanı sıra olaylar genellikle bir masal atmosferinde, hayali bir zaman ve mekânda geçer.

h) Motifler

Cemşîd u Hurşîd, aynı tarza sahip diğer mesnevilerde yer alan kişiler, olaylar, yer ve zamanının yanı sıra motifler açısından da ortak özellikler gösterir. Hikâyedeki motifler şunlardır:

Rüyada sevgiliye âşık olma: Cemşîd, bir eğlence meclisinde içkinin etkisiyle uyuyakalır. Rüyasında güzel bir kız görür ve ona âşık olur. Bir süre sonra ressam Mihrâb ona güzel bir kız resmi gösterir ve bu resim, Cemşîd'in rüyasında gördüğü kızdır.

Kılık değiştirme: Cemşîd, rüyasında gördüğü kızını bulmak için Mihrâb ile birlikte tüccar kılığında Rum'a gider.

Doğa dışı varlıkların yardımı: Cemşîd, periler sultanı Hurzâde ile dost olur ve Hurzâde Cemşîd'in başı dertte olursa ateşe atması için saçından üç tane saç teli verir. Cemşîd deniz kazasından sonra ıssız adadan kurtulmak için perinin verdiği saç tellerinden birini ateşe atar. O anda Nâzperverd belirir ve onu, denizden çağırdığı bir ata bindirerek Rum sahiline götürür.

Doğa dışı yaratıklarla savaş: Cemşîd, Rum diyarına giderken yoluna çıkan ejderha ve devlerle savaşır ve onları yener.

İssiz ada: Rum sahiline ulaşmak için geçmek zorunda kaldığı kan dökücü denizde gemisi parçalanan Cemşîd, bir tahtaya tutunarak ıssız bir adaya ulaşır.

İnsan dışı varlıklarla konuşma: Cemşîd, sevgilisinden ayrı düşünce kendini dağlara atar. Orada hayvanlarla arkadaş olur ve onlarla konuşur. Mum, rüzgâr ve güvercinle derdini paylaşır.

Mektuplaşma: Hurşîd, annesi tarafından bir kaleye hapsedilir. Bunun üzerine Cemşîd adamları aracılığıyla ona mektup gönderir. Hurşîd de ona cevap yazar.

i) Temalar

Hikâyede işlenen ana tema aşk ve ayrılıktır. Hikâyedeki olayların tümü bu iki tema üzerinde kurulmuş ve geliştirilmiştir. Eserde işlenen aşk tamamen maddî ve beşerî aşktır.

Aşk temasından sonra, ayrılık teması işlenen hikâyenin başında sevgiliden ayrılık dikkati çeker. Bu ayrılık hikâyenin sonuna doğru da vatan ve anne baba hasreti olarak görülür.

Eserde yer alan Cemşîd ile Mihrâb, Hurşîd ile Kitâyûn, Hurzâde ile Nâzperverd ve Mihrâb ile Efser arasındaki dostluk; Cemşîd'in Hurşîd'e kavuşmak için birçok tehlikeye göğüs germesi ya da Şamlılarla savaşması gibi olaylarda gösterdiği fedakarlık ve sabır; Cemşîd'in Hurzâde de dâhil olmak üzere Çin güzellerinden hiç birine gönül vermemesindeki sadakat; Cemşîd'in annesi, babası ve vatanına karşı beslediği sevgi; yine Cemşîd'in rakibi Şâdî'ye karşı ve Efser'in Cemşîd'e yakın tavrı yüzünden Hurşîd'in annesine karşı duyduğu kıskançlık, eserin diğer temalarıdır.

1) Dil ve Üslup Özellikleri

Selmân-ı Sâvecî, Cemşîd u Hurşîd'te mesnevi nazım türünün dışında gazel, kıta ve rubai gibi şiirin farklı kalıplarına yer vererek eserin, vezin ve kafiyesinin değişmesini sağlayıp hikâyeyi daha heyecanlı ve etkileyici hale getirmiştir. Şairin kasideciliğinin etkisi burada da görülmektedir. Eserde edebî sanatların daha çok kullanıldığı yerlerde beyitler arasındaki bağlantı azalmakta ve belirsizleşmektedir. Şair, sanat gücünü göstermek isterken bazı olayları okuyucuya bırakıp o sahneleri okuyucunun zihninde canlandırmasını istemiştir. Bu sanatlar hikâyenin akıcılığını ortadan kaldırmıştır. Ancak eserin pek çok yerinde geçen eğlence meclisleri, hüznün ve ayrılıklar hikâyenin akıcılığını yeniden kazanmasını sağlamıştır.

Tabiatı ya da sevgiliyi tasvir ederken sanat ve hayal gücünü ortaya koyan şairin kullandığı dil sadedir. Buna karşı eserin bazı yerlerinde ya aynı beytin içinde ya da arka arkaya gelen beyitlerde Arapça kelimelerin fazlalığı dikkat çekicidir. Münâcat, na't ve mi'racnâme bölümlerinde Kur'an'dan alınan ayetler de yer almaktadır.

Eserde, klasik edebiyatta mevcut olan özellikle aruz veznine uymak için harflerin hazf edilmesi, fiillerin çekimlenirken ya fiilin başına ya da sonuna ekler getirilmesi, edatların kendi anlamları dışında kullanılması, yine bağlaçların harflerinin eksik olması gibi yapılar ile dua, istek ve emir cümleleri yer almaktadır.

Eser hakkında vermiş olduğumuz genel bilgileri önce dil daha sonra da üslup açısından ele alacağız.

* Bir beyti meydana getiren mısralar genellikle “با اینکه ، تا ، اگر ، لیکن ، ولی ، چو ، که” , “اگر...اگر گاه...گاه” gibi bağlaçlarla birbirine bağlanmaktadır.

زجان نازنین او بترسید ⁹¹	چو مادر قصه دلبنده بشنید
گهی بود ازدهایی یار غارش ⁹²	گهی بودی پلنگی غمگسارش
غبارم بر ندارد باد ازین بوم ⁹³	اگر گویی که شو خاک ره روم
همی زد تیغ چون خور در صف شام ⁹⁴	ملک تا نیمروز دیگر از بام

* Klasik edebiyatta sıkça kullanılan şart edatında “اگر” yerine “ار”, ismin hal ekinde “در” yerine “اندر”, zamirde ise “او” yerine de “وی” yapıları ile karşılaşmaktayız.

این چنین وجهی کجا حاصل شود بی گفت و گو؟ ⁹⁵	بلبل ار گل را تقاضا می کند عیش مکن
به کوه اندر صدا بودش هم آواز ⁹⁶	به صحرا در نسیمش بود دمساز
همی جست از پری رویان نشانی ⁹⁷	نشاندش پیش و از وی هر زمانی

* Ünlem, dua, istek ve emir kipi cümleler çokça yer almaktadır.

ز ماهی باد محکوم تو تا ماه ⁹⁸	ملک بر خاست گفت: "ای بر سران شاه

⁹¹ Metin, s.642, Çev., s.101.

⁹² Metin, s.702, Çev., s. 190.

⁹³ Metin, s.765, Çev., s.288.

⁹⁴ Metin, s.655, Çev., s.273.

⁹⁵ Metin, s.676, Çev., s.151.

⁹⁶ Metin, s.703, Çev., s.190.

⁹⁷ Metin, s.636, Çev., s.94.

⁹⁸ Metin, s.745, Çev., s.256.

* “را” belirtme durum eki ile isim tamlaması oluşturmuştur.

اگر بودی فلک را اختیاری   گرفتی یک زمانی بر جا قراری⁹⁹

* Şair, sade bir dil kullanmaya özen gösterse de bazen ard arda gelen beyitlerde ya da aynı beyit içinde Arapça kelimelerin fazlalığı şiirin akıcılığını ortadan kaldırmıştır.

باغ را رنگی و بویی ز بهار است امشب   بر ورقهای چمن نقش و نگارست امشب¹⁰⁰

گلرخان چمن از دوش صبحی زده اند   چشم نرگس ز چه در عین خمارست امشب¹⁰¹

* Eserde, bazı kahramanların isimleri kısaltılmıştır. Cemşîd “Cem”, Nâzperverd “Nâz”, Hurzâde “Hurzâd”, Ergânûnsâz “Ergânûn” şeklinde kullanılmıştır. Özellikle Cemşîd’in “Cem” şeklindeki kısaltılmış adı, en çok karşılaştığımız isimdir.

بیا تا بادپایان بر نشینیم   رویم احوال جم را باز بینیم¹⁰²

حکایت‌های خود ز آغاز می گفت   به ناز این قصه یک یک باز می گفت

* Eserde Arapça çoğul ekleri çok az kullanılmıştır. İsimler, daha çok “ان, ها” Farsça çoğul ekleri ile çoğul hale getirilmiştir.

مقیمان را ز پیش خویش می راند   ندیمان را به نزد خود نمی خواند¹⁰³

⁹⁹ Metin, s.613, Çev., s.62.

¹⁰⁰ Metin, s.683, Çev., s.161.

¹⁰¹ Metin, s.683, Çev., s.161.

¹⁰² Metin, s.633, Çev., s.89.

* Eser içinde “gökyüzü, âlem, felek, gök” anlamına sahip “گردون, فلک, چرخ” gibi kelimeler sıklıkla kullanılmıştır.

* Özellikle teşbihlerde “gibi” anlamına gelen “مثل, چو, همچون, بسان, چون” edatları kullanılmıştır.

* Eserde “همان دم, اکنون, ناگهان, یک دم, به یکبارگی, هر زمان, در آخر” gibi zaman zarfları ile karşılaşırız.

* Klasik edebiyatta aruz veznine uymak amacıyla bazen ismin hal ekleri kısaltılmış ya da yanındaki kelimeye birleştirilmiştir. Bunların en yaygın olanları “از / ز”, “درین / در این”, “زینسان / از این سان”, “کزین / از این که”, “بدان / به آن”, “ز / ز” gibi yapıları görmek mümkündür.

* Bitişik şahıs zamirleri bazen fillerin sonunda kullanılmıştır.

همی جست از پری رویان نشانی¹⁰⁴

نشاندش پیش و از وی هر زمانی

---

¹⁰³ Metin, s.632, Çev., s.87.

¹⁰⁴ Metin, s.636, Çev., s.94.

* Şimdiki zamanın hikâyesi, bazen di’li geçmişin sonuna istimrar ya’sı getirilerek oluşturulmuştur.

صبا بر خاستی هر ساعت از جای گهش بر سر دويدی گاه بر پای¹⁰⁵

* Eserin birçok yerinde yine vezne uymak amacıyla “گفت که...” yerine “گفت” kaldırılarak sadece “که” kullanılmıştır.

که: "آن مسکین حبییم را چه حالست؟ درین غربت غرییم را چه حالست؟"¹⁰⁶

* Birleşik fiillerde daha çok (در، فرو، فرا، همی...) gibi ön edatlardan yararlanmaktadır.

قضای آسمانی چون بر آید اگر بندی در، از بامت در آید¹⁰⁷

* Sayıları fazla olmamakla birlikte telmih yoluyla Kur’an’dan bazı ayetlere ve hadislere yer verilmiştir.

خطاب آمد ز سلطان عطا ده که سبحان الذی اسرى بَعْدَه¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ Metin, s.678, Çev., s.154.

¹⁰⁶ Metin, s.716, Çev., s.212.

¹⁰⁷ Metin, s.627, Çev., s.80.

¹⁰⁸ Metin, s.616, Çev., s.65.

* Eserin birçok yerinde nasihat içerikli sözler yer almaktadır. Bu öğütler çoğunlukla Cemşîd'in aşktan çektiği acıyı hafifletmek ya da sevgiliye kavuşmak için tedbir amaçlı Mihrâb tarafından söylenmiştir. 2. beyitte yine Mihrâb'ın, Hurşîd hakkında Efser'e verdiği nasihat dikkat çekicidir.

ره عشق اینچنین شاید بریدن نخست از عقل و دین باید بریدن¹⁰⁹

خوابگاه دختر پاکیزه روی پارسا یا کنار شوی باید یا میان خاک گور¹¹⁰

* Atasözü ve deyimler de kullanılmıştır.

شکر گوهر به تار چنگ می سفت چو چنگش کز نشست و راست می گفت¹¹¹

اگر وصلت نباشد خاک بر سر خم و خمار در گل مانده پارا¹¹²

* Elimizdeki kaynakta, eser içinde 25. ve 641. beyitler aynıdır.

دو عالم ذرّه است و مهر خورشید دل است انگشتی و عشق جمشید¹¹³

Selmân-ı Sâvecî, eserinde lafız ve mana sanatlarını kullanarak hayal gücünü, yaratıcılığını ve ifade yeteneğini ortaya koymuştur. Şairin üslubunun önemli bir yönünü oluşturan bu edebi sanatları şu şekilde sıralayabiliriz:

¹⁰⁹ Metin, s.644, Çev., s.105.

¹¹⁰ Metin, s.727, Çev. s.229.

¹¹¹ Metin, s.713, Çev., s.207.

¹¹² Metin, s.722, Çev., s. 221.

¹¹³ Metin, s.612-647, Çev., s.59-107.

Tenasüp:

بلبل ار گل را تقاضا می کند عیبش مکن این چنین وجهی کجا حاصل شود بی گفت و گو؟¹¹⁴

“Eğer bülbül gülü isterse onu ayıplama! Böyle bir aşk konuşmadan nasıl hâsıl olur?”

Suâl ve Cevâb:

گفتم: خیال و صلت؛ گفتا: به خواب بینی گفتم: مثال رویت؛ گفتا: در آب بینی¹¹⁵

Dedim ki: “Sana kavuşmanın hayali.” Dedi ki: “Rüyada görürsün.”

Dedim ki: “Yüzünün emsali.” Dedi ki: “Suda görürsün.”

Kinaye:

چو نور چشم خود را دید گریان همایون گشت چون زلفش پریشان¹¹⁶

“Gözünün nurunu ağlar görünce Humayûn, zülfü gibi perişan oldu.”

Tezat:

خضر سفید شیبیت چو دم زد از سیاهی عین الحیات عالم سر زد ز حوض ماهی¹¹⁷

“Beyaz saçlı Hızır siyahlıktan söz edince âlemin hayat çeşmesi balık havuzundan ortaya çıktı.”

---

¹¹⁴ Metin, s.676, Çev., s.151.

¹¹⁵ Metin, s.627, Çev., s.81.

¹¹⁶ Metin, s.641, Çev., s.101.

¹¹⁷ Metin, s.767, Çev., s.292.

Leff u Neşr:

لطفت به یکدم و هم قهرت به یک نفس   باغ بهشت و آتش دوزخ فروخته¹¹⁸

“Senin lütfun bir solukta cennetin bahçesini ve senin öfken de bir nefeste cehennemini ateşini parlatmış.”

İktibas:

برانده چرخ و باقی کرد پیدا   ز کُلِّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَ يَبْقَى¹¹⁹

“Feleği sürdü ve geriye kalanı görünür kıldı. *Her şey yok olucudur ve celal sahibi Rab kalıcıdır.*”

Telmih:

پیراهن این یوسف گم گشته به خون تر   أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِ ابْنِ بَصِيرٍ¹²⁰

“Kaybolan Yusuf’un gömleği daha kanlı onu [gömleği] babamın yüzüne bıraktı, gözü görür hale gelir.”

Teşhis ve İntak:

در آمد بلبل صاحب فصاحت   که بادا خسروا فرخ صباحت¹²¹

“Fesahat sahibi bülbül içeri girdi. Dedi ki: “Sultanım, sabahın mutluluğu üzerine olsun!”

---

¹¹⁸ Metin, s.63, Çev., s.63.

¹¹⁹ Metin, s.41, Çev., s.62.

¹²⁰ Metin, s.761, Çev., s.282.

¹²¹ Metin, s.629, Çev., s.83.

Mübalâğa:

به عهدش کس نبودی در همه چین جگر خونین بجز آهوی مشکین¹²²

“Onun zamanında bütün Çin’de misk ceylanından başka yüreği kan ağlayan başka kimse yoktu.”

İrsal-i Mesel:

نیابی خیر از آن شاخ برومند که سازد با درخت خشک پیوند¹²³

“Kuru ağaç ile aşılana o meyveli daldan hayır görmezsin.”

Teşbih:

مرا چون نای نوازی به کامی زنی هر دم چو چنگم در مقامی¹²⁴

“Beni ney gibi mutlulukla okşamıyorsun. Beni ney gibi her an bir makamda çalıyorsun.”

Cem‘:

هوس گر تخت و تاج و شهرداری چو گل هم تاجور شهریاری¹²⁵

“Eğer taht, taç ve hükümdarlık hevesin varsa tıpkı gül gibi hem taç sahibisin hem de hükümdarsın.”

---

¹²² Metin, s.623, Çev., s.76.

¹²³ Metin, s.743, Çev., s.254.

¹²⁴ Metin, s.685, Çev., s.164.

¹²⁵ Metin, s.630, Çev., s.85.

İstiare:

به دل می گفت: "این لعل از چه کانست؟ شراب لعل یاقوت روانست؟"¹²⁶

“İçinden dedi: Bu yakut hangi madendendir? Lal renkli şarap ruhun yakutu mudur?”

Mecaz:

که گر باری برآید بوی لادن ازین مجمر بر آن پوشند دامن¹²⁷

“Bazen eğer bu buhurdandan bir ladin kokusu gelirse onun üzerini örtünler.”

---

¹²⁶ Metin, s.689, Çev., s.169.

¹²⁷ Metin, s.623, Çev., s.75.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEMŞİD U HURŞİD

Münâcât

(1) Allahım! Akıl perdesini aç! Esrar hazinesinin kapısını aç!

Sen bizi kendi bencilliğimizden kurtar, zira önümüzde bizden başka bir perde yoktur.

Sen, işimizi kendi lütfuna bırak, bizi kendi halimze bırakma!

Çünkü senin layığın olan iş, bizim işimiz değildir, yine senin işindir.

(5) Paslanmış gönlüme, saflık bağışla, bana manları gösteren ayna bağışla!

Bizden kötü nefsimizi uzak tut. Yabancı gönlü, kendinle aşına kıl!

Bende, yüz söz hazinesi gizledin. Bana söz hazinesinin kapısını aç!

Lütfunla ağzımıza bir şerbet dök, senin kadehinden, bizim kadehimize bir yudum dök!

Bana kendi gül bahçenden bir nesim bağışla, bana kendi karanlığından bir ışık bağışla!

(10) Onun şiirine nazım güzelliğini verdiğin gibi, şimdi onun tamamına bir ziynet ve bir kıymet ver.

Benim altın madenimi saf ve aşikâr kıl, şahın adıyla dünyada geçerli kıl.

Tanrım, sen o din sahibini, tacın, tahtın ve yüzüğün sığınağı olan [o kişiyi]

Ki o, bugün dünyanın sığınağı olmuştur. O, insanların da ümit yeridir.

Lütufla kendi gölgenden yaratmış, dünya onun gölgesinde huzura erdi.

(15) Onu daima başlar üzerinde tut, taç ve tahttan nasibini alsın.

Onun adaletiyle dünyayı mutlu kıl, harap olmuş gönülleri âbad et.

Onun kalbini, kendi nurlarınla doldur. Onun dilini, kendi sırlarına mazhar eyle.

Onun iki dünyasında fayda etmesi için hemen gönlünden elinden ve dilinden uzaklaştır.

Onun mülkünü iyilerle mamur et, onun kapısından kötülerini uzak tut.

(20) Onun yardımıyla dünyaya güven ver, ahir zaman fitnesine huzur ver.

Yaratılışın Hikmeti Hakkında

Bu dönen denizin adıyla, akl-ı evveli gözünden ortaya çıkaran adıyla,

Kudret Kaf'ından aklın gözü ortaya çıktı, yaratılış bağından üç ırmak akıttı.

Can gözü, nur ağacını yetiştirdi, aşk Humâ'sı onun üzerine yuva yaptı.

Sevgililerin göz ırmağının kıyısında aşk pınarından aşk dalına, köküne su verir.

(25) İki âlem zerredir. Hurşîd aşktır, kalp yüzüktür, aşk Cemşîd'dir.

Bu toprak evi, ruhun sarayı yaptı. Bu gönül evi aşka layıktır.

Beden hisarını su ve çamurdan yaptı, birkaç muhre ile onun duvarını yükseltti.

İnsan bedeninin temeli bu topraktan omurların desteğiyle güçlendi.

Kudretiyle bu toprak evi yaptı ve oraya üç hâkimi yerleştirdi.

(30) Kalbe sağ taraftan bir destek verip sol göğsü kalbin makamı yaptı.

Yedi gözlü çadırı kurunca bir cisim, kalp geldi onun yanına dergâh kurdu.

Başta makam sahibi akla, her ikisinden daha yüksek bir makam verdi.

Lütfu boy servisini donattı, orta güzellikle doğru bir şekilde süsledi.

Kim onun yaratmasına dair bir delil isterse, insanın kendisi baştan ayağa delildir.

(35) Toprağın cevherinden yaratmış olduğu her şeye temiz bak, çünkü onu temiz yaratmıştır.

Hepimiz gayb âleminde temiz geldik. Bu kusur bizim hatalı görüşümüzden ortaya çıktı.

Mine işçiliğiyle bir padişahlık sarayı dikti, hoşluğuyla onu,

Firuze renkli bedeninin ortasında sanatıyla dört cevheri boşlukta tuttu.

Felek onun başış mevsiminin kadehi, cihan görkemli mumunun keleşbeğidir.

(40) Ezel divanına onun hükmü yerleşmiş, bütün varlık ve mekânı oraya toplamış.

Feleği sürdü ve geriye kalanını görünür kıldı. “*Her şey yok olucudur ve celal sahibi Rab kalıcıdır.*”¹²⁸

Şu hükmü uyarınca gerisini ortaya çıkardı ve onun yüzünden,

Aylı gecede, gülün ve lalenin ipeğini, yaratmasından Allah’ın yaratılış boyası ona güzelliğini vermiş.

Güneş terzisi ve diken iğnesinin gücüyle, gül bahçesinin sırmalı gömleğini diker.

(45) Parlayan altın neşteri ile madenin ağzından yakutun kanını

Şekeri kamışın içinde gizledi ve kalem onu binlerce şekilde şerh etti.

Cemşîd’in mührünü bir balığa emanet eder, Hurşîd’in tahtını bir yengece ulaştırır.

Bir kurt ile ipekten ince ipek meydana getirdi, bir böcek ile geceyi aydınlatır.

Kamer, bütün ihtişamına rağmen ayda bir gece ışiksiz olur.

(50) Farelere sincap cübbesi giydirir. Aslana, kaplana kürk giydirir.

Göbekte meydana getirdiği kokuyla, misk ceylanın ciğerini kana bular.

Gonca için bir elbise yaptı sonra onu yardı.

Aklın işi Allah’ın işine ermez, hiç kimsenin işi niçin ve nasıl ile değildir.

Feleğin böyle bir işle ne amacı olur? Bir işin tamamı yaratıcının hükmündedir.

(55) Eğer feleğin bir iradesi olsaydı, yerde bir süre yerinde dururdu.

O, kendi işinde bizden daha şaşkındır. O, bizden yüz defa daha derbederdir.

---

¹²⁸ Kur’an-ı Kerim, 55/26-27.

Akıl, kendi işinde düşüncenin avaresidir. Felek, onun yolunda çaresizdir.

Onun sıfatları nicelik ve nitelikten ötedir. O kapıdan içeri giren her şeyin dışındadır.

Onun hüküm sürdüğü o mecliste, felek kapının dış halkası gibidir.

Kıta

(60) Ey marifet arzu kapısı senin kudretin ortaya çıkınca Sîmurg, gözünü açtı ve akıl, gözünü kapattı.

Senin celalinin şah kanadı karşısında kanat sahiplerinin fikir tüyleri dökülmüş, düşünce kanatları yanmış.

Felek, senin şevk kolyene boynunu uzatmış. Ateş, sana itaat yarasıyla kendini parlatmış.

Senin lütfun bir solukta cennetin bahçesini ve senin öfken de bir nefeste cehennemini ateşini parlatmış.

Peygamberin Nimeti Hakkında

Rahmetiyle peygamberleri yaratmış ve onlardan Mustafa'yı seçmiş.

(65) Peygamber üç yüz altmış altı hadis, her iki gökyüzü altı ve dört ay verir.

Şahlar şahı, mülkün tahtı Levlâk¹²⁹ feleklerin meydan avlusunun atlısı,

Muhammed, şüphesiz ilm-i yakın âlimidir, Muhammed iki âlemin rahmetidir.

Mana bakımından iki âlemin göz nuru, suret bakımından âdem neslinin sonu,

Onun dünyaya gelişiyle Kisra eyvanında birçok yıkım oluştu.

(70) Aniden birçok felaket meydana geldi. Yeryüzü sel dalgasından afete uğradı.

O, Selmân'ın ülkesinde öldü, ülkemizin toprağı bunu yuttu.

Bazen Cebrail onun sarayının miri olur, bazen de bir örümcek ona perdedarlık eder.

Şevkten parmak ucu zayıfladı ve sarardı, kamer gibi kamış kalem yarıldı.

Onun parmağı feleğe kılıç çekmiş, bir işaretle saf ayı parçalamış.

(75) Vücutunda kötü cevher barındıran kişi, onun adaleti kılıç gibi boynunu vurunca,

Kim onu nasıl kınayabilir? Kim sert taşı tespihe getirebilir?

Onun Burak'ı menzilleri nasıl kat eder? İsa'nın eşeğini yüküyle çamura düşer.

Eğer bir kimse yolda eşeğin Arap atı ile boy ölçüşeceğini söylerse, bravo eşeğe!

Mucizeyi açıklayan Kelim [Musa] orada, on iki pınarı bir taştan akıttı.

(80) Ahmed'in suya renk kattığı yerde, Kelim orada susuz ve taşsız kalır.

Çadırın göklere yükseldiği yerde, güneş gölge diye yere vurmıştır.

---

¹²⁹ "Levlâke levlâke lemâ halaktu'l-eflâk." (Sen olmasaydın, sen olmasaydın, Ben âlemi yaratmazdım.), Hadis: Keşf'ül-hafâ, C. II, s.164. Bu bilgi Yunus Emre'nin "Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri" eserinden alınmıştır. Abdülbâki Gölpinarlı, *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 5. Bs., İstanbul, 2013.

Bazen başını fakirlik kilimine götürmüş, bazen de başını bu yeşil atlasa emanet etmiş.

Rubai

Ayın yüzünü ayakları ile süsleyen şahın adımıyla gökyüzünün eğriliği düz olmuş.

Ayın güzelliğinin üzerine on dört parmak koyar, ayı parçala ve o geceye parmak göster.

Peygamberin Miracı Hakkında

(85) Ümmühânî'nin¹³⁰ evinden yürüdüğü gece mekânsız bir saraya doğru harekete geçti.

Cebrael, şimşek tabiatlı Burak'ı getirdi. Onun tozu ikizleri sürmeledi.

Ahmed, kamer toynaklı Burak'a oturdu, Güneşin dördüncü göğe oturması gibi.

Burak, havalandı göktaşı gibi, Peygamber onun sırtında bir güneş gibi oldu.

Ahmed, Beytül Haram'dan yola çıkınca, Mescid-i Aksa tarafına doğru yolu düştü.

(90) İhsan sahibi Sultan'dan hitap geldi: “*Kulunu [Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya] götüren Allah ne yücedir!*”¹³¹

---

¹³⁰ Ümmühânî, Hz. Ali'nin kız kardeşidir. Adı, Fâhite'dir. Mi'râc, Hz. Muhammed onun evindeyken olmuştur. (Sefînet'ül-Bihâr'ab. I, s. 425; II, 724). Bu bilgi Şeyh Galib'in “Hüsn ü Aşk” eserinden alınmıştır. Şeyh Galip, *Hüsn ü Aşk*, Çev. Abdülbâki Gölpinarlı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Bs., İstanbul, 2010.

Fikir, akıl ve ruhun hayali sahraya bıraktı, kendisi yalnız atını sürdü.

Göğün yedinci katına adım attı ve orada oldu, mekânsız yere sancak dikti.

Burak ve Cebrail orada kaldılar. Efendiyi halvete yalnız çağırdılar.

Yatağından *iki yay arasına*,¹³² göz açıp kapayana kadar tıpkı gamze oku gibi ulaştı.

(95) Melekler önünde “Açılın!” söyleyerek arkasında da huriler tahtları süsler vaziyette,

Hak’tan Levlâk hil’atini giyindi, “*Sana ihsan ettik*”¹³³ kadehinden şarap yudumladı.

Melekler perdeleri açtılar. Peygamber [ile] hoş bir sohbeta koyuldular.

Ona, Allah’ın divanından sekiz cennet bağışladılar ve ümmete vakf etti.

Mülkün ve dinin işi yoluna girince, oradan zaferle geri döndü.

(100) Dostlara, o dünya ait metasından, armağan olarak cennetin anahtarını getirdi.

Gazel

Sen ki kudretin lâmekân alanına yerleşmiştir. Senin merdiveninin ilk basamağı sidrenin¹³⁴ sonu.

Tıpkı goncanın elinin bahçenin alnını güzel kokularla doldurması gibi doldurmuştur.

Senin yaslandığın yer arşın kubbesidir ve kabrin toprağın altındadır.

---

¹³¹ Kur’an-ı Kerim, 17/1.

¹³² Kur’an-ı Kerim, 53/9.

¹³³ Kur’an-ı Kerim, 108/1.

¹³⁴ Sidretu’l- muntehâ: Arşta bulunan son ağaç, yaratılmışlar âleminin son noktası.

Güneş dördüncü felekte parlar fakat insanlar onu toprakta kaybolurken görüyorlar.

(105) Bazen göğün tepesindesin bazen de gökyüzünün altındasın, sen âlemin güneşisin bulut sana gölgeliktir.

Peygamberler mahfilinin mumu, ümmetin gözü ve ışığıdır. O yüzden dilin Nur ve Duman¹³⁵ ayetlerinin tezahür yeridir.

Miskin toprağı senin gölge elbisenden mahrum kalır. Zaten toprak nedir ona gölge salasın!

Peygamberlik işi daha başkalarının elindeyken Peygamber'in nâlinlarına Tur Dağı'nda yer ayrılmıştı.

Yine oldu arşın baş tacı zaten öyle olur Efendi'nin ayağı işin içinde olunca zaten böyle olur.

(110) Eğer suretin Kâbe'si yerin göbeğinden çıkarsa artık yeryüzü, gökyüzü gibi ayakta kalır.

Emir Şeyh Üveys Devleti'ne Dua

Sahiplerin Rabbinden sayısız selam Ahmed'in üzerine olsun, hanedanın ve dostlarının üzerine olsun!

Padişahlar ve şahların sığınağı, liderlerin ve hükümdarların başı ve tacı,

Din ülkesinin temeli daim olsun, ulu padişahın yardımı ve adaletiyle kaim olsun!

---

¹³⁵ Kur'an-ı Kerim' e işaret vardır. Kur'an, Nur, 24 / Kur'an, Duhan, 44.

İskender sancaklı, Cemşîd ihtişamlı, Ferîdûn ziynetli ve Pervîz görünümlü şah,

(115) Bütün âlemi hükümdarlığı altına almış, yerden göğe kadar bütün âlemi kendi hükümdarlığı altına almış.

Ey Şah! Onun alnı ayetlerin görüldüğü yer. Ey ilahi nur! Onun kalbi indiği yer.

Kıta

Dünyanın hâkimi “Hak dinini yücelten” Sultan Üveys, adaleti gözeten güneş ve Tanrı’nın gölgesi,

O şah ki onun düşüncesi eğer dilerse yerin ülkeleri gibi feleğin ülkelerine huzur verir.

Maşallah! Ferîdûn ve Hûşeng gibi baştan ayağa hepsi akıl ve bilgi dolu.

(120) Şahlık tarzının ziynetini süslüyor. Şahlık ziynetini daha da süslüyor, taca daha da değer katıyor.

Yiğitler onun mızrağını yiyince yılan gibi kıvranırlar. Kılıcının yarası karıncanın ısırmasından aslanların kalbi yaralanır.

Fethin hilali, onun atının nalıdır. Saadet gecesi ve gündüzü onun bayrağıdır.

Ülke, zülüm yecucünden kurtulmuştur. Çünkü kılıcı çelikten bir settir.

Zafer onun kılıcının suyunda dalmış. Kılıcın suyu düşmanın başını götürmüş.

(125) Altın yerine demirden taca sahiptir. Kaftanında da mücevher yerine zırh giymekteydi.

Kıta

Öyle bir şah ki yeryüzünde geçerli hükmü sert kayaların özüne işlemiştir.

Onun ordusunun tozunun karaltısından bu kıratlar, feleğin serkeş atlarının karaltısını ürkütmüşler.

Beden bir elbisedir. Muhalifin beden hırkasıdır. Düşmanın bedeni bir elbisedir. O elbiseyi kılıcının boyuna kesmişler.

Yıldızlar dünyada onun ikincisini daha görmemişlerdi. Gördülerse, biri iki görmüşlerdir.

(130) O, Tanrı'nın inayet gölgesi ki vahşi hayvanlar ve kuşlar onun iyilik gölgesinde dinlenirler.

Feleğin yeşil gölgeği açık olduğu sürece güneşe tapana bu gölgeden hiçbir şey düşmez.

Altının işine onun elinin devrine şaşkın kalmışım. Çünkü o iki yüzü hangi yüz ile resmettiler.

Saltanat bahçesinde yüce başlı servidir. Onu akıl ve ruhtan yaratmışlardır.

Mızrak yılanları düşmanların sinelerini delik deşik ettiler ve onun yanına sokuldular.

Kıta

(135) Ezelin sabahında kaza ve kader ışık ve gölgeyi ortaya koyarken

Kader onun çadırına şöyle yazdı: “*Sultan, Allah’ın yeryüzündeki gölgesidir.*”

***

Akıl feleğin çevresini o kadar döndü ki kimse onun çadırından daha üstününü görmedi.

Feleğe dedi: “Ey yay boylu! Güzel alnını hadden aşırđın. Fazla yukarılara çıkardın.

Aşağı in. Çünkü burası sultanın çadırının gölgesidir.

(140) Niçin yukarıda oturdun?” Felek dedi: “Şundan dolayıdır ki o dünyanın gözüdür ve ben de kaşı.”

Kıta

Uzun dilli ateşinden başka, kısa dilli kaleminden başka kimse

Padişaha riyakârlık ve serkeşlik yapmaya cesaret edemedi.

İster istemez o yüzden perişan ve baş aşağı ikisi de zebun olup şaşkın bir şekilde biri külhana gitti diğeri de mürekkebe.

***

Ay kendini onun atına bağlayabilmek için düşünce düşünce bedenini eritti.

(145) Bu hayal o kadar yanlış ki bu utançtan dolayı onun atına ancak zincirle bağlanabilir.

Kartalına yayın kargası eş olunca durumu anlatmak için bu şiiri söylüyor.

Kıta

Güneş tutulması gününde okuyla eğer ayın gümüş kubbesi güneşin kalkanını vurursa

Bazen feyziyle toprak sırmalı bir örtüye döner bazen de yolunun tozu yüzünden gün amberden örtülü olur.

Yeni ay onun rikabıyla boy ölçüşemediği için felek atı onunla nasıl yan yana olabilir?

(150) Senin hançer çeken elin yüz bin ciğeri yanmış düşmanı bir damla suyla doyurdu.

Senin fikrin göğe çadır kurdu. Onun çivisi kutuptan yapılmış ipi, sabahtan örülmüştür.

Senin öfke hamlen aslanın ödünü kopardı. Senin kılıç ateşin yiğitlerin böbreğini kebab yaptı.

Şaşmaktayım zira niçin senin döneminde yağmur ve rüzgârın darbesi gülün kubbesini yıktı.

Adaletin uyanık fitneyi uykuya daldırdı. Dünyanın gözü fitneyi ancak rüyasında görür.

(155) O senin yedeğinde yürüyen Hintli köle konumundaki dünyaları alan kılıcın dil darbesiyle asileri azarladı.

***

Varlık âleminin babası ve atası akıl, çocuklar gibi sancağın önünde ebced okurlar.

Sen güneşsin ve âlemin dört unsuru onun tahtının dört basamağı.

Kıta

Gün tavusu ufuktan görününce Sultanım düşünce huması devlet avına çıksın.

Bu zamanın ve lacivert dairenin medarı her zaman senin çadırının noktasının otağının çevresinde olsun.

(160) Gökyüzünün bağısladığı her murat hilati senin cömertlik evinin elbisesinden ödünç olsun.

Güneş senin dergâhının kulları arasındadır. Kapıda kölen böyle yüz bin olsun.

Eğer ay senin muradına aykırı dönerse onun ayağı Zühre'nin eli gibi nakış nakış olsun.

Kadeh ayı senin mutluluk sarayında elden ele dolaşırken hoş sesli Nâhid sana perdedar olsun.

Senin sağında keskin kılıç gibi olan kimse senin altın mührün gibi solda olsun.

(165) Eksen, feleklerin çevresinde var olduğu sürece senin devrin feleğin yörüngesi olsun.

Fitne tozu olmaksızın ahir zaman eteğini topla, bu zamanın devletinin elbisesine yama olsun.

Her ne kadar bugün benim gibi olmasa da senin için benim gibi bahar meddahı yüz bülbül olsun.

***

Bir gün âlemin şehinşahi, insan neslinin hanedan ışığı,

Cömert, himmetli, cihanının saltanatı, devletin güneşi,

(170) Tahtı süsleyen sensin, erguvan ülkesi sensin, Cengiz Han devletinin baharı sensin.

Taç ve tahttan nasibini alan, ülkeler fetheden, bahtiyarlı ve büyük padişah,

Bana haber gönderdi. Yalnızken beni yanına çağırıldı. Eskiden olduğu gibi beni tahtına oturttu.

Bu inciler yağdıran yeteneğinden sevgilinin dudağı gibi renkli sözlerin içinde,

Hoş, ince ve şirin manalarla nazım ve nesir istiyordu.

(175) Bana dedi ki: “Ey inci tartan şair, kalbinin köşesinde hazineyi ne diye sakladın?

Ferhâd ve Hüsrev hikâyesi eskidi. Yeniden şahane bir nakış meydana getir.

Şîrîn'in o tatlı heyecanı kalmadı. Vîs u Râmîn'in coşkusu dindi.

Vâmık u Azrâ'nın itibarının sırrını layık yüze örnek getir.

Yeşil işlemeli bu mey sürahisinde Nizâmî'nin görkemli incisi karardı.

(180) O eski gümüşün bir canlılığı yok. Şiirle benim adıma yeni sikke bastır.

Cemşîd'in tacını ve hikâyesini değerli taşlarla süsle. Hurşîd'in gözünün çerağını aydınlat.

Bakir Hurşîd'in parlak yanağını Ülker yıldızı gibi bir şiirle süsle.

Dünyaya söz hatırası bırak başka türlü bir heykel yont.

Tabiatından akıcı bir bahir akıt ve o bahirde her zaman bir deniz meydana getir.

(185) Her türlü hikâyeyi birbirine kat. Her türden yeni gazeller oluştur.

Bu yüce hitap kulağıma geldiği zaman aklım, fikrim ve zekâm ona saygı duysun.”

Bana dediler: “Selmân, zamanın kıymetini bil çünkü ikbalin sebepleri hazır hale geldi.

Nimetin hakkını eda et. Eğer arzun varsa fırsatı kaçırma.

Her türlü söz sende var. Manada da denizden inciler sende var.

(190) Yeni tarzda manalar ifade et. Ahir zaman eteğini süsle.

Şuster'den Şam'a kadar her yeri şekerle doldur. Ummân'dan Bedehşân'a kadar her yeri inciyle doldur.

Gece ve gündüz amberli kalemle şekerli ipeği atlas üzerine doku.

Nimetin şükürünü ödemiş olursun. Hizmetin hakkını yerine getirmiş olursun böyle.”

Bu yolda baş üstü yürüyerek elmasla söz incisini delmeye koyuldum.

(195) Kalbim, fikir hücresinin perdesinde bakir sevgiliden başkasını arzulamıyordu.

Öyle ki o mana kimseye görünmemişti. O anlamların yüzünden perde açıldı.

Şiir elbisesi ister güzel olsun ister çirkin bakir bir şekilde onun dokusunu benim düşüncem dokudu.

Dünyanın avucuna bir yadigâr bıraktım. Git, hoş bir hatıra bıraktım.

Sözü göklerden geçirdim. Sözü o huzura ulaştırdım.

(200) Ben bu mis kokulu, firuzeli buhurdana tütsü ve amberin nefeslerinden çok fazla koydum.

Bu dünya döndükçe dünya bu güzel kokuyla ıtrılanacak.

Her ince fikirliden kerem nasibi olan herkesten beklentim şudur ki:

Bazen eğer bu buhurdandan bir ladin kokusu gelirse onun üzerini örtünler.

Âlem padişahının devletinin görkemiyle şiirimde eksiklik olsa bile

(205) Şimdi hikâyeye başlamak ve söz hazinesinin kapısını açmak istiyorum.

Cemşîd u Hurşîd Hikâyesinin Başlangıcı

Önceki bilginler vaktiyle Çin’de bir padişahın olduğunu haber verdiler.

Zaman, onun geçerli hükmüne bağlıydı. Sultanlar, onun eşiğinin toprağını öperlerdi.

O, adalet ve dinin kurallarını koymuştu. Dünyayı, adalet ve dinle mamur etmişti.

Onun zamanında bütün Çin'de misk ceylanından başka yüreği kan ağlayan başka kimse yoktu.

(210) Kekliğin g nl  kartaldan yana öyle rahattı ki şahin hayretten parmağını ısırırdı.

Dağ ve  l, onun ordusuna karşı koymuyordu. Boğa burcu, onun bağışını geri çevirmiyordu.

Çin'de ona şah Fağfûr derlerdi. Fakat aslında onun ismi şahp r'du.

şahlar şahının aziz canından daha fazla sevdiği bir erkek çocuğu vardı.

Uğurlu bir yıldız, onun kadehi güneş. Ferîdûn ihtişamlı, adı da Cemşîd.

(215) Dünya için yeni ve taze hükümdar, Ferîdûn ve Cemşîd'ten bir hatıra.

Onun hitabı, kılıç ve mızrak ucu ile birlikte olunca  zengisinden başka kim onun gücüne sahip olur?

Savaş gününde, feleğin yolunu kesiyordu. Merih, onun elinden tıpkı ok gibi fırlıyordu.

Felek, onunla meydana çıksa o, feleğin topunu çevganla kapıyordu.

Onun kalemi, ipek üzerine yazı yazmaya başlayınca gönül, ayağını zincire koyardı.

(220) Gönüllerin kuşunu yemle avlıyordu. Amberli tuzağına pranga yapıyordu.

Sabah ile akşamı dokuyordu. Ve gece  evik bir şekilde güne saldırıyordu.¹³⁶

---

¹³⁶ Sabah ve gün yüzden kinayedir. Akşam ve gece saçtan kinayedir.

Onun işi, maden ve bulut gibi cömertti. Baştan ayağa hilim ve hayâ sahibidir.

Onun yanağı gülün üzerine bir çizgi çizmiş. Onun sözü, şeker perdesini yırtmış.

Onun kaşı sarhoşlar için gül bahçesine bir bulut gibi gölgelikler kurmuş.

(225) Gece gündüz sanatçılardan başkasıyla olmadı. Hünەرlişer dışınđa sanatın bütünüñü istemedi.

Hünەر, herkese öncelikle öñder olan kişii için gereklidir.

Neşe ve eğlenceden başka onun işi yoktu. Onun şarap içmekten ve avlanmaktan başka işi yoktu.

Padişah, bir gece için her diken üzerinde gülden bir ışığa sahip bir bahçe [hazırlatılmasını] emretti.

Binlerce bülbül bahçede ve her biri anka ve toygar kuşunun yolunu tutmuş.

(230) Nağmeler, yüzlerce ellerle havada yankı bulmuş. Gül ve zambak yakalar yırtmış.

Servi ve sümbül içeri girmiş. Menekşe zambağın önünde başını eğmiş.

Sarhoşluktan nergisin gözü uykuya dalmış. Güllerin yanağı parlak şaraba kapılmış.

Gönlün istediğı her şeyi yaptılar. Şarapla şahlara yarışır bir içki meclisi hazırladılar.

Birbirlerine kendi yerlerini gösterdiler. Dostları ve meclis ehlini çağırdılar.

(235) Ney ve def sesleri yükseldi. Çalgıcılar her taraftan saf tuttular.

Çalgıcı, udun makamını verince kanundan Zühre'nin sesi ortaya çıktı.

Zarifler tatlı sohbetlerde, dostlar renkli hikâyelerde.

Boyların servisi sarhoşluğun huylarında, ay yüzlülerin arzusuyla karşı karşıya.

Hazır bulunanların dimağı o şarabın kokusunda, dudaklar şükür için can ateşinde.

(240) Ortamın hali tıpkı [gökyüzünde] uçan kartalın hareketi gibi meydana yüz çevirmişti.

Rüzgâr, şarabın kokusundan düşe kalka bir halde kadeh ise yakut ve inci yudumlarının içinde

Saki yudum yerine can döküyordu. Saki, şarap ve canı birbirine katıyordu.

Sakiden sabah içilen şarabın coşkusu yükseldi. Yudumun renginden her yerde can öpücüğü ortaya çıktı.

Bir taraftan bülbül avazlı Erganûn, diğer taraftan fitne çıkarıcı güzeller,

(245) Padişahın seçkin köleleri oldular. Güzellikle her biri ay gibiydiler.

Bülbül, Venüs'ün şarkı arzusuyla güneşin gölgeliğini doğrultmuştur.

Dört yastık arasındaki padişahın mekânı, dördüncü burçtaki ayın menzili gibidir.

Mutluluktan hiç eser kalmadı. Saki, gece boyunca onun hizmetinde oldu.

Ay yüzlünün kadehi, gecenin elinde eğilince şahın tacı, tatlı uyku sebebiyle ağırlaştı.

(250) Dostlar bir bir kendilerinden geçmeye başlayınca meclis, sabah vakti son buldu.

Kalanları şahın huzurundan uzaklaştırdılar. Yakınlarından birkaç köle bıraktılar.

Melik, gözünü kapatınca uykuya daldı. Saki yerinden ayağa kalktı, mumu yerleştirdi.

Cemşid'in Hurşid'i Rüyada Görmesi

Rüyada, cennetteki gibi her tarafa akan Kevser'e benzer su çeşmesi gördü.

Irmağın kenarında reyhan yeşermiş. Bahçenin içinde bir tuba ağacı yükselmiş.

(255) Kuşlar dalların tepesinde hoş sesle aşğın isteğini bir arada yerine getiriyorlardı.

Gülün şebnemden tacı tıpkı Pervîz'in tacı gibi, onun üzerinde güzellerin parlak küpeleri,

Toprağının tümü amber ve safrandı. Yastığının tümü sade ipek ve nakışlı Çin ipeğiydi.

Saba rüzgârı gül üzerinde canla başla çalışıyordu. Her nefes güle hayat veriyordu.

Bahçenin ortasında ay burcu gibi güneşin ona hükmettiği çok güzel bir köşk gördü.

(260) Melik kendi kendine diyordu: "İkizler burcunun suretine ve hurilerinin görünümüne sahip burası nasıl bir yerdir?"

Cemşid, cennet bahçelerinin en üstünü Firdevs'in içindeydi. Cennet köşkleri ile cennet kızının bulunduğu aynı yerdeydi.

O, aniden köşkün damında örtüsüz bir güzelin güneş gibi parladığı yerde oldu.

Erguvan yüzü, tıpkı güneş gibi açık mavi peçenin ardından [ışıl ışıl] parlayan güzel ve hoş bir sevgili,

Utangaç ay yüzlü, onun gümüş renkli yüzünün üzerinde altın ve mücevherle bezenmiş sis gibiydi.

(265) Onun yüzünün ışığı güneşin yansıması, onun dudağı Cemşîd'in yüzüğünün mührü,

Yaseminin üzerine sümbülden örülü saç bağlamış, kulağında tutam tutam menekşe,

Onun yakut dudağı yüzükteki parlaklığa sahipti. Kıvrımlı kaşın altında çizgi vardı.

Sümbül, onun saçından dolayı parlıyordu. Gül, onun yüzünün utancından eriyordu.

Eğer kalp onun hayaline bağlanmış olsaydı onun yüzü gönül sabrından sararırdı.

(270) Kader birden Şehzade'ye haber verdi. O zülfe, endama ve boy posa baktı.

Gece, onun için hayat sabahı oldu. Güneş, onun için damın kenarından doğdu.

İlahi kader tecelli edince sen kapıyı ne kadar kapatırsan kapat o seni damdan içeri alır.

Amber kemendi o kasrın üzerinde baştanbaşa köşkün her yerini sarmış.

Onun âşık kalbi aciz bir halde, misk kokusuyla merdivenden yukarıya çıktı.

(275) Peri yüzlü, ansızın Cemşîd'in kalbini çaldı. Kudretle ellerine doğru bir yüzük uzattı.

Şehzade âşık olunca feryat etti. Uykudan sıçradı ve uyku onun gözünden kaçtı.

Şaşkın şaşkın taşı başına vuruyordu. Çünkü [ortada] ne sevgi vardı ne de sevgili.

İnliyordu ve gözyaşı incisini deliyordu. Yakarışla bşu gazeli söylüyordu:

Gazel

Dedim ki: “Sana kavuşmanın hayali.” Dedi ki: “Rüyada görürsün.” Dedim ki: “Yüzünün emsali.” Dedi ki: “Suda görürsün.”

(280) Dedim ki: “Senin zülfünü rüyada görmek nasıl olur?” Dedi ki: “Kendini büklüm ve kıvrımda nasıl görürsün?”

Dedim ki: “Görmem için yüzünü ve saçını göster.” Dedi ki: “Karanlık gönlü güneş gibi nasıl görürsün?”

***

Hizmetçiler şehzadenin feryat ve figanını duyunca, hepsi bir bir onun yanına koştular.

[Ona dediler.] “Padişahım ne oldu? Feryadının sebebi nedendir? Cihan senin hükmündedir. Bu inleyiş kimdendir?”

Ne eksiğin var, Allah hiçbirini eksik etmesin sana! Ne derdin var, Allah hiçbirini dert vermesin sana!

(285) Kendi kendine, “Bunu gizlemek gerekir. Bu hayaldir, açıklamak uygun olmaz!” dedi.

Kalbimin halini kime söyleyeyim ben? Gizli derdimin ilacını kime sorayım ben?

Bir sevdam olduğunu nasıl söyleyeyim ben? Kalbimdeki güzelin hayalini nasıl söyleyeyim ben?

Bir ağız ki dünyada kesinlikle ondan bir iz yoktur. Bir bel ki güzellerin belleri içinde öyle bir bel yoktur.

Onu önceden hiç görmemişim. Nasıl gönül bağladım? Kalbimi var olmayan bir şeye nasıl kaptırdım?

(290) Eğer babam halimi öğrenirse şüphesiz bana deli diye seslenir.

En iyisi gönül sırrımı saklayayım. Tahammül ederim ve sabretmeye çalışırım.

İnsanların içinde gözyaşımı nehir suyu gibi akıtmayayım. Böylece onurumu yitirmeyeyim.

Kendi gözümün sellerinden harap oldum. Kesinlikle biliyordum ki su beni götürecektir.

Bir süre bu şekilde söylüyordu ve sonra yine susuyordu. Yakut mücevherli sandığın kilidini cevapla açmadı.

(295) Biri diyordu: “Bu sevgilinin aşkıdır. Karasevdadır.” Diğeri diyordu: “İçki mahmurluğunun sıkıntısıdır.”

Sabah meclisini yeniden kurdular. Mecliste dostlara seslendiler.

Erganûn’un sesini yükselttiler. Erguvan renkli şarabı kadehe döktüler.

Saba rüzgârı yükseldi. Bahçenin tozunu döndürdü. Meclisin gül yüzlülerinden herkesi gördü.

Bu mecliste melâmetin ortadan kalkmasının ardından her biri [Melik’e] rehber oldu.

(300) Önce sadberg gülü huzura geldi. Beraberinde altın kadehin içinde ezilmiş şarabı getirdi.

Etrafa altın saçtı ve şarapla meclisi süsledi. Yüzlerce kez Şehinşah'tan özür diledi.

Dudağının ucuyla ona dua etti: “Ey Padişahım, yüzlerce yol ayağına yüz sürsün!

Bir solukta kendini sıkıntıdan kurtar. Şarap içmenin mutluluğuyla [sıkıntını] içinden at.

Kalbimde gamdan dolayı çok fazla kan vardı. Kanı, şarap kadehiyle kalbimden dışarı akıttım.

(305) Ömrünüz uzun olsun! Çünkü biz hızlıca yok olmak isteriz.”

Fesahat sahibi bülbül içeri girdi. “Sultanım, sabahın mutluluğu üzerine olsun!

Bir an dostlarla hoş ve mutlu ol! Çünkü dünyada o denli bir ebedîlik yoktur.

Gördüğün bu suret karmakarışık birbirine bağlanmıştır. Ancak gül gibi bir nefesle birbirinden ayrılır.”

Ansızın lale kadehle içeri girdi. Sanırsın ki lale topraktan yeşerdi.

(310) [Dedi] “Sultanım! Lale, derdi alanı getirdi. Bir şarap. Ancak içilebilen şaraptan değil.

Yarısı saf, yarısı acı olan o şarap her ne kadar sakiler için utanç verici olsa da

Derdi olan birine şarap dökmek yaraşmaz. Çünkü bir dert bile bazen uygun olabilir.”

Menekşe, gamlı başını aşağı indirdi. “Sultanım! Ben miskin menekşe, yaprağım az.

Altınım olmasa da çok fazla derdim olmasa da gül gibi isteği olan bizzat benim.”

(315) Sarhoş nergis huzura geldi ve dedi ki: “Senin huzurundan kem gözler uzak olsun!

Bir iki kadehle mahmur olurum. Şimdi baştaki göz sana feda olsun!”

Servi raks ederek ve hür bir şekilde içeri girdi. [Dedi] Ki: “Sultanım! Mutluluk seninle beraber sonsuz olsun.

Dünya uğruna gönlünü niçin incitirsin? Bir kalp tıpkı gonca gibi nazik değil midir?

Gel hünerimden bir öğüt al. Çünkü dünyanın her işinden ve yükünden özgürüm.”

(320) [Cemşîd kendi kendine diyordu.] Hiç kimse sırtımdaki yükü fark edemiyor. Hiç kimse içimdeki derdi göremiyor.

Fakir ve muhtacım. Fakat yine de halimden memnunum.

Meyve ağacına bak ve sonunda rızık için bütün meyveleri toplayana bak.

Biri buğdayını yedi, rüzgâr da yaprağını götürdü. Ortada çırılçıplak ve yapraksız kaldı.

Zambak Sultan’ı övmek için süslü gül mevsimi gibi hoş bir fasilla dile geldi.

(325) “Sümbül gibi ordu kölelerindenim. Padişahım kim beni azat etti?

Padişahım, yüzlerce sözüm şükürle sana olsun! Özgürlerin soylu kölesiyim.

Bu gece seni gül gibi perişan görüyorum. İç içe girmiş gonca gibi bizden etek örtmüştür.

Eğer taht, ta ve hükümdarlık hevesin varsa tıpkı gl gibi hem ta sahibisin hem de hkmdarsın.

Her köşede hazinenin binlerce türüne sahip olsan da unutma ki hazinenin her birinde sıkıntının yüzlerce çeşidi vardır.

(330) Ferîdûn ve Hşeng yanlarında hazineden ne götürdüler? Hazinenin viran sarayında kim sonsuz kaldı?”

Zambak, Şehzade’yi çok fazla zd. Gonca sözü aldı.

“Ey zambak! Sen baştanbaşa dilsin. Gönül işini ve meşekkatini nasıl bilirsin?

Sen toprakta ki yeni yetişmişlerdensin. Ben ise sevgiliye bağlananlardanım.

Kalbimin sahibi ben değilim. Gönül işi budur. Sen sus! nk bu çiçeğin işi değildir.”

(335) Sultan gömleğini gl gibi parçalıyordu. “Senden uzak olsun!” diye mırıldanıyordu.

Cemşîd, bazen güzel servi ile dans ediyor. Bazen de nergisin düşüncesiyle şarap içiyordu.

Servi, sevgilisinin boyu gibiydi. Nergis ise sevgilisinin sarhoş gözü gibiydi.

Sevgilinin saçının sevdasından mest olunca eliyle sümbülün kıvrım buklesine dokundu.

Yrinin yakut dudağını düşününce kadehin tatlı dudağını öptü.

(340) Bağ ve gül bahçesi sultanın gönlünde daralınca kendini çölde hissetti ve çeng çalmaya başladı.

Bir esinti için mum gibi rüzgârın önünde ölüyordu. Çünkü rüzgâr sevgilinin sokağından bir koku getiriyordu.

Cemşîd'in, sesi tıpkı Zühre'nin perdesine sahip Şeker isimli cariyesi vardı.

Şeker'in dudağı tütsünün nefesiyle bir olunca, bulunanlardan alevle birlikte duman yükseldi.

Ney, Sultan'ın hizmetine hazırlandı. Tatlılıkla şeker kamışını çaldı.

(345) Melik, o mecliste öyle bir inledi ki bülbül nara attı, gül hırka attı.

Şehzadenin gözünden yaş akıyordu. Su gibi akan birkaç beyit okuyordu.

Şirin Şeker, inlemeye başladı. Sultan'ın sözünden bu gazeli söylemeye hazırlanıyordu.

Gazel

Uzun bir hikâyem var. Açıklamak istersem yüzlerce kitap ve defter onu şerh etmeye yetmez.

Zahirî manasıyla bu gece halimi ve durumumu gösterdim. Belli etmeye gücüm yetmiyor, gizlemeye de gücüm yetmiyor.

(350) Ben bu halimi kime söyleyeyim ve ben bu manayı kime açıklayayım? Çünkü bu yüzü anlayabilecek olanlar bunlar değildir.

Kalbim gitti ve gönül üzüntüsünden elimle başıma vuruyorum. Niçin susuyorum?
Canım için tedbir almak gerekir.

Kalbimdeki sevgili, benim için gözyaşından başka bir şey değildir. Bu derdin sorulmasıyla çare bulmam mümkün değildir.

Onun güneş gibi yüzüyle sabaha kadar aynı nefesle olmak istiyorum. Onun zülfünün kokusuyla yok olmak ve ölmek istiyorum.

Cemşîd'in Durumundan Şah Fağfûr'un Haberinin Olması

Sabah, göğün alnından yükselince, zamane feleğin çadırını açtı.

(355) Sevda, toprağın içinden dışarı çıktı. Dünyaya nurdan bir güneş doğdu.

Fakat her an Şah'ın aklında o ay yüzlünün sevdası çoğalınca

Bu sevdadan kalbi harap oldu. Bir hazine gibi olup bir kenarda gizlendi.

Kalp, kıvrılmış gül gibi goncada oturdu. Cemşîd, halvette insanların yüzüne kapı kapattı.

Oturanları huzurdan uzaklaştırıyordu. Dostları ise yanına çağırılmıyordu.

(360) Onun dostu sevgilisinin hayalidir. Sevgilin hayali, onun mağara arkadaşıydı.

Perdeden kimsenin girmesine ve çıkmasına izin vermeyince dostları feryat ettiler.

“Bu çocuğun hali ıstıraplandır. Onun durumu tamamen haraptır.

Gidip, padişahla bunu konuşmak gerekir. Padişah'tan bu durumu saklamaya gücümüz yetmez.” [dediler].

Oradan saraya yöneldiler. Padişah'a Şehzade'nin başına gelenleri anlattılar.

(365) Sultanım, ne gündüz huzuru ne de gece uykusu olan Şehzade'nin halini gör!

Felek onu ok gibi toprağa atmış. Boyu keman gibi eğilmiş ve şimdi inzivaya çekilmiş.

Gözünden bulut gibi yağmur saçıyor. Her nefeste gül gibi yaka yırtıyor.

Kalp, onun ahından mavi kubbenin altında kebab olmuştur. Dünyanın gözleri, bu kederden dolayı gözyaşı dolmuştur.

Babası oğlunun durumunu anlayınca, oğlunun halinden daha perişan oldu.

(370) O perişanlıktan son derece üzüldü. Saltanat tahtından doğruca hareme gitti.

Cemşîd'in annesi Humayûn'a dedi ki. “Mutluluğumuzun gamla eş olduğu gün, bu gündür.

Oğlumuzun serapta olduğundan ve mülkün temeli Cemşîd'in harap olduğundan haberin var mı?

Dünya, Cem'in elinden yüzüğü aldı. Bilmiyorum dev yol mu kesti yoksa peri yüzlü mü [yüzüğü] götürdü.”

[Cemşîd'in] Annesi, babasının anlattıklarını duyunca kendinden geçti ve bir süre sessiz kaldı.

(375) Nergislerden yasemin üzerine çiğ taneleri saçtı. Tırnaklarla zambaktan lale serpti.

Padişah, Humayûn'un elini tuttu ve onu ayağa kaldırdı. Dedi ki: "İşimiz böyle düzelmeyecek.

Gel, rüzgâr gibi giden [ata] binip, gidelim ve Cem'in durumunu bir de biz görelim."

Oradan Cem'in yanına rüzgâr gibi gittiler. Yolun tozu etrafı sardı.

Zülûf gibi onun başına ve yüzüne düştüler. Nergise ve güle birçok öpücük verdiler.

(380) Babası ona dedi: "Ey gözümün nuru, niçin insanlardan uzaktasın? Kim seni yaraladı?

Sen âlem için göz gibisin. İnsanların yüzüne kapı kapatman doğru olmaz."

Annesi, gözünün nurunun halini görünce gözyaşı gibi düştü ve toprakta yuvarlandı.

[Dedi] Ki: "Annen başına gelen derdi çeksin. Annen, yavrusunun kötü halini görmesin.

Bu annenin süt hakkıyla canım oğlum bir an hoş vakit geçir.

(385) Her ne kadar dadın sevgiye sahip olsa da şefkat konusunda kim anne gibi olur?"

Şehzade gönülden bir ah çekti. Kalbinin ateşinden gözyaşı akıttı.

"Yazık! Hayatım, gençlik günlerimde gece gibi karanlık oldu.

Henüz yüz çiçeğimden biri açmadı. Gül bahçeme bak, rüzgârla gitmiş.

Dermanı olmayan derdim var. Sonu olmayan yolum var.”

(390) Konuşma anında sevgiliyi arayan kalp, ağlayarak ve inleyerek bu sözü söylüyordu.

Kâh babasının elini öptü kâh başını annesinin ayağına koydu.

Sultan Cemşîd akıllıydı. Çünkü cennetin annelerin ayağı altında olduğunu biliyordu.

Padişah dedi: “Bu aşkın sevdasıdır. Onun aklındaki bu ıstırap aşkın kargaşasıdır.

Öyle görünüyor ki sevgiliye âşık olmuş. Fakat insanlara söylemekten utanç duyuyor.

(395) Şimdi bu işin tedbiri kolaydır. Kalpteki yarayı ihmal etmek cahilliktir.

Hoş bir meclis kurmak ve gül yüzlülerin orada hazır olmalarını duyurmak gerekir.

Nerede lale yüzlü bahar çiçeği varsa ve nerede saç zincirinin çiçek bahçesi varsa,

Huzura gelmeleri gerektiğini duyurun. Bu sır ancak bu şekilde perdeden dışarı çıkar.

Tellal Çin halkına duyurmaya başlarsa belki de Pervîn yıldızı gibi Çin’in bütün güzelleri,

(400) Humayûn’un avlusunda toplanırlar ve haremın yatak odasını aydınlatırlar.”

Ay yüzlülerden binlerce güzel, ellerinde mumla her taraftan bu avluda toplandırlar.

Gece, misk kokulu uzun saçını tarayınca gündüzün cemali ortadan kayboldu.

[Güzeller] Humayûn’un avlusunda toplanma isteğiyle birer birer perdenin ardından ortaya çıktılar.

Her biri yasemin yüzlü ve lale yüzlü güzeller, amberli bir mumla kapıdan içeri girdiler.

(405) Hepsi, baştan ayağa ışıltılı, alımlı. Ellerinde ise billurdan kadeh,

Gül yüzlüler ter içinde oturmuş. İnci düğümün binlercesi gülde dağılmış.

Yasemin yüzlüler ise gül gibi bir arada toplanmış ancak gül yaprağı gibi karma karışık oturmuşlardı.

Lale yüzlülerin üzerine de güzelliğin yansımasından parlak güneşin teri düşmüş.

Siyah saçın ucu buhurda yanıyordu. Sabah esintisi micmerde yanıyordu.

(410) Yıldızlar gökyüzünde hayret içinde kalmış. Gök dönmede ve gezegen felekte,

Şah ve Cemşîd, manzarası yüksek bir yere çıktılar. Cemşîd, babasıyla birlikte ay ve güneş gibi oturmuştu.

Babası her an birini gösteriyordu. Cemşîd sevgiliyi hatırlayarak şarap kadehini tekrar içiyordu.

Padişah dedi: “Ey oğul, bu yüzleri güzellerden kalbi ve ruhu sana ait olan aradığın [sevgili] hangisidir?”

Bu mecliste gönlüne huzur veren hangisidir? Sevgilinin başka ne ismi var?”

(415) Şehzade, Padişah’a dedi: “Ordusu yıldızlar gibi olan, feleğin sığınağı olan Sultanım!

Bu birbirinden güzel kızları göstermek nasıl uygun olur? Çünkü güzel kızların bir arada bulunmaları içlerinde kıskançlığa neden olur.

Resimli köşklerin gelinleri Çin'dedir. Av yerlerinin ceylanları Çin'dedir.

Fakat önümde duranlar ancak duvar üzerindeki bir manzara resmi kıymetine sahiptirler.

Bu, bizim için başka bir kadehten sarhoş olmaktır. Bu, bizim için öteki canla var olmaktır.

(420) Sadık sevgilim bu güzellerin içinde olsaydı bu güzellerin tılsımını kırardı.”

Güzeller avluda “Yazık ki o sevgili biz değiliz” diyerek kendilerinden geçtiler.

Her gönül, güzel yüze istek duyar. Ancak her gönül, birine meyl eder.

Bülbül gülün yüzüne âşık olunca sümbülün saçı, onun yolunda nasıl durur?

Nilüfer, güneşe meyilli olunca dünyayı aydınlatan mehtaptan ona ne fayda?

Cemşîd'in Sırrı Babasına Söylemesi

(425) Sonunda bu sır goncası açıldı. Cemşîd, babasına rüyasını bir bir anlattı.

Babası dedi: “Bu çocuk âşıktır. Onun başına gelen tamamen rüya ve hayalden ibarettir.

Onun divane olup ansızın aklını yitirmesinden korkuyorum.”

Annesine dedi: “Oğluna göz kulak ol! Oğlunun hastalığına can ilacı ol!”

Humayûn, her zaman ona öğüt veriyordu. Lakin annenin öğüdü ona fayda etmiyordu.

(430) [Aksine] Gönüldeki ateşin iniltisi daha da artıyordu. Sevgilinin hayali ise gözünün önünde daha dayanılmaz hale geliyordu.

Bir çözümün arandığı o günlerde dünyayı gezmiş ve çok bilgili bir tüccar vardı.

Sevgiliyi andıran güler yüzü ve şirin dudağı ile sözü özlü, tatlı dilli ve hoş sohbetliydi.

Aynı saba rüzgârı gibi dünyanın birçok yerine gitmiş. Gül gibi de yakut ve altını bir arada toplamıştı.

Bazen Şam'dan Türkistan'a gitmiş, bazen Rum'da bazen de Çin'de kalmıştı.

(435) Her ülkeden başka bir şehre geçmişti ve her memleketin durumundan haberdardı.

Ressamlıkta usta olduğu gibi rüzgâr gibi rüzgârın üzerinde Çin'in resmini yapıyordu.

Aynada peri yüzlüyü tahayyül ediyordu ve ardından peri yüzlüyü fikir aynasından özgürlüğe kavuşturuyordu.

Onun resminden dolayı nakkaş Manî'nin Erjenk¹³⁷ resmi, gül üzerinde elinden ayağına kadar soldu.

Yüzü baştan ayağa ortaya çıkan yasemin yüzlü bir serviye nerede gördün?

(440) Dünyanın bütün güzellerinin resimlerini, yüzük kaşına benzer bir şekilde nakşetti.

Melik Cemşid bu işte aciz kalınca bir gece onu huzuruna yalnız olarak çağırdı.

---

¹³⁷ Manî'nin kitabı, Erjeng. Eski kaynaklara göre resimli bir kitap olarak meşhur ressam Manî'ye ait bir eserin adı.

Ona önünü işaret etti ve ondan her bir zamana ait güzel yüzlüleri göstermesini istedi.

“Gördüğün ya da duyduğun güzellerden hangi birini en güzel olarak seçtin?”

Hangi ay yüzlü gözüne hoş geldi? Hangi hayat suyu sana daha hoş geldi?”

(445) Ressam ona cevap vermek için ayağa kalktı. Avluyu renkli yüzlerle süsledi.

[Dedi] Ki: “Padişahım, güzellerin hüsnünün bir sonu yoktur. Âlemin kapı ve duvarı ardında pek çok sevgili vardır.

Ancak her birinde bir renk ve bir koku vardır. Her güzelin hüsnünün kemali bir gül yüzlüde vardır.

Hurmada her ne kadar tadı yoksa da onda da şeker olmayan bir lezzet vardır.

Her ülkede gördüğüm bu güzellerden Rum Kayserî'nin kızı gibisini görmedim.

(450) Ay, onun yanağının utancından yüzünü örter. O, ay yüzlülerin arasında güneştir.

Sen, onun tıynetinin insandan olmadığını sanırsın. O, baştan ayağa ruh ve kalpten başkası değildir.

Ay ile söyleşide ona karşı meydandadır. Şahları at ve kale ile mat ediyor.

Onun iyilik ve güzelliği meleklerde yoktur. Lacivert gökyüzünde onun gibi yoktur.

Saçından Rum halkı kemer bağladılar. Yüzünün sevgisinden ateşe taptılar.

(455) Kimse onu ne perde dışında görmüş ne de onun sesini duymuş.

Kim onun yanında kocasının ismini söylemeye cüret eder? Gök kubbenin altında ona eş yoktur.

Parlak yüzünden dolayı adı Hurşîd olmuş. Vücudunun ay gibi beyaz olmasından dolayı da Venüs ona köle olmuş.

Hurşîd, şarap kadehini eline alınca Venüs damla gibi yolunun toprağını öper.

Her ülkeye seyahat ediyorum. Yolum Çin'den Rum'a düştü.

(460) O ülkede pazar kurdum. Bedehşân ve Çin mallarını serdim.

Her taraftan müşteriler beni arar oldular. Böylece Hurşîd, namımı duydu.

Haber gönderdi. Benden Çin ipeği istedi ve kendi dudağı gibi Bedehşânî yüzüğü istedi.

Yanıma birkaç mal aldım ve o ayın menziline doğru gittim.

Tıpkı hoş alın gibi bir kapı açılmış, her köşede bir perdedar durmuştu.

(465) Beni, içinde gül şeklinde bir köşkün olduğu güzel bir bahçeye götürdüler.

Gökyüzünün burcunda bir ay doğmuş, güzellere bir ordu onu yıldızlar gibi sarmıştı.

Gözüm, o güzelin yüzüne kayınca zavallı gönlüm elimden akıp gitti.

Hemen o anda kalp, yerinden çıkmak istedi. Güçlkle kendimi toparladım.

Kapıya yakutî anahtar kilidini taktı. Dar gönlüm o yakutu okşadı.

(470) Ansızın oturduğu yerden bana baktı. Kalbimi, ruhumu yerle bir etti.

Mallarımı önüne serdim. Kalbimi ve canımı, her ikisini teşekkür borcu olarak verdim.

Bir süreliğine o dudaktan birkaç yüzüğü ödünç aldım. O yüzükleri onun huzuruna sundum.

Onun saçına Çin kokularını saçtım. Eteğine doğru yöneldim ve önüne koydum.

O mücevherlerin hepsini beğendi. Nazikçe dedi: “Ey mücevher saçan temiz yüzlü,

(475) Senin bu mücevherlerinin benzeri yoktur. Kıymeti nedir?” Dedim: “Efendimiz,

Hizmetinde kumaşımın sınırı yoktur. Onun kıymeti, huzurunun kabulüdür.

Miskin kanıyla nasıl yüz yıkarım? Senden nasıl yakutun karşılığını isterim?

Müşteri, parlak güneş olunca, yakutun kıymetini ucuzlatmak gerekir.”

[Hurşîd dedi:] Bu sözün karşılığını vermeyi, yakut ve değerli taşların yüzlercesine diyet ödemesini bilirim.

(480) Şimdi ben, onun resmini yanımda taşıyım. Eğer emir buyurursan yanına getiririm.

Melik, o sözden ve o resmin havasından bildik kokuyu tanıdı.

Kalbi, yüzü görmeden onu arzuladı. Mihrâb’a resmi getirmesini ve göstermesini emretti.

Melik Cemşîd, sevgilisinin resmini tanıdı. Resmedilmiş yüzde, kalbinin sahibini buldu.

Yüzünün cemaline bakınca o anda önceden görmediği yüzü tanıdı.

(485) Hemen ressamın ayağına kapandı. Onun eline ve ayağına birçok öpücükler kondurdu.

Böylesi güzel bir yüzü kim yaptı? Böylesi bir sanat, kimin elinden ortaya çıktı?

Sen, bizim Hızır'ın hayat suyu çeşmesisin. Sen, bizim hüzünler kulübesinin ışığıydın.

Ona o kadar cömert davrandı ki birçok mücevher ve değerli eşyaların yanında sahip olduğu ne varsa hepsinden ona ihsan etti.

Mihrâb'a mücevher tacı gibi değer verdiler. Onu ağırlığınca altına boğdular.

(490) Cemşîd, sevgilinin yüzünü önüne koydu. Kendi kendine gizlice bu gazeli okuyordu:

Gazel

Sanki bu cansız resim, benim canımın resmidir. Onun cansız resmine kim der benim sevgilimin suretidir?

Bir koku esiyor ve can bülbülü kafeste her an “Bu gülistanımın kokusudur” diye feryat ediyor.

Bu nasıl bir ışıktır ki gönül, bu benim odamın mumunun yansımasıdır diye kendimi kelebek gibi ona vuruyor.

Kalbim, nazlı zülfün düğümünü çözüyor. Sevgilinin saçının halkası benim zindanımın anahtar kilididir.

(495) Eğer canıma kast ederse başımın üzerindeki hâkim olur. Yok, eğer ruhuma meyl ederse ona minnetarlık duyarım, işte o zaman canımdan öte can olur.

Önümde güzel bir yüz var ve biliyorum ki bu suret benim perişan halimin bütünüdür.

Cemşid'in Mihrâb'a Rüyayı Anlatması

Melik, rüyada gördüğü yüzün sırnını açtı. Söyledi bir bir başına gelenleri Mihrâb'a,

O, ressama dedi: “Ey kutlu yüz, şimdi bu çareye bir renk karıştır.

Sevgilimin rengini elde ettiğinde yârimin bir resmini çiz.

(500) Eğer sen benim bu sıkıntıma çare bulursan sana her hazineden bağışlarım.

Hiçbir şeye muhtaç olmazsın.”

Mihrâb bu sözü Şah'tan duyunca, bir süre içinden düşündü.

Ona cevap verdi: “Bu zor bir iştir. Bu durumda çok fazla ümit ve korku vardır.

Çin'den Rum'a kadar çok uzun bir yol var. Yolun bütünü engebedir.

Bu yolda orman, deniz ve dağ vardır. Devler ve sürü sürü vahşi hayvanlar vardır.

(505) Melik için oraya gitmek mümkün olmaz. Şan ve şöhetle bu iş sonuçlanmaz.”

Mihrâb'ın sözü Melik'in hoşuna gitmedi. Bu sözden dolayı öfke içinde büklüm büklüm kıvrandı.

Ona cevap verdi: “Bu sözün dayanağı yoktur. Fikrinin ihtimali zayıftır ve hayret vericidir.

Ümit kapısını kapatmak gerekmez. Âşık kalbi kırmak yaraşmaz.

Sana büyük umut bağlamak gerekir. Tıpkı gölge gibi güneşin peşinde olmak gerekir.

(510) Bu yolda keskin [kılıç gibi] olacağım. Bu yolu baştanbaşa başla kat edeceğim.”

Mihrâb, Melik’in bu ateşini görünce, onun önündeki toprağa yüzünü sürdü.

[Dedi] Ki: “Ben Melik’in davranışını deniyordum. Kalpteki sırrı çözüyordum.

Aşkınin gerçek olduğunu anladığım için şimdi bununla mücadele etmek bizim işimizdir.

Üzengimi senin üzengine bağlamaktayım. Senin dizginini yulara bağlamaktayım.

(515) Gösterdiğin yöne giderim. Her durumda, istediğin yere atımı sürerim.

Şimdi yol hazırlığı yapmak, Şehinşah’ı dırumdan haber etmek,

Yanımızda her türden mal mülk götürmek, sonra Rum yolunu tutmak,

Yolda, tüccar gibi olmak gerekir. Bu yolda sultan olmak mümkün değildir.”

Bu konu üzerinde çok fazla konuştular. Bu sohbetten dolayı o gece uyumadılar.

(520) Seher doğudan sancak yükseltince, felek yerin altından bir hazine gönderdi.

Sabahın kilidi ufkun alınıdaydı. Yükseldi ve o hazinenin kapısını açtı.

Altınla dolu yakut mücevher kutusu ortaya çıktı. Yeryüzünü yakut ve altınla süsledi.

Cemşîd'in Yolculuk İznini İstemesi

Melik Cemşîd, o sırrı etrafa yaydı. Fağfûr'un sarayına ve dergâhına mektup gönderdi.

Bir nedimi talep etti ve [onu yanına] oturttu. Gece hikâyelerini bir bir okudu.

(525) Rum'a gitmek için izin istedi. Bu hususta Fağfur'un fermanını talep etti.

Şah bu hikâyeyi topluluk içinde duyunca etrafı aydınlatmak için mum gibi yandı.

Gözü doldu ve endişesini gizledi. Dudağının ucuyla süslü sözü dedi:

“Git ve o nazenine beni sor. Taç ve yüzüğü ortaya koyanı sor.

Ona söyle, bu hayali akıldan çıkar. Altın tacı ve tahtı karanlıkta bırakma.

(530) Niçin nafe gibi yuvadan ayrılıyorsun? Niçin yakut gibi madenden kopuyorsun?

Kıymetlim, öğüdümü göz ardı etme, gençsin, yaşlıların hatırını kırma.

Yaşlılarla bir olup benden ayrılma. Ülkeyi ve şahlığı rüzgâra verme.

Baban sana ne kötülük yaptı bilmiyorum. [Galiba] Onu hasret ve dertle öldürmek istersin.

Elimden gitme yiğidim, eğer gidersen beni tekrar görmeyeceksin.

(535) Dünyada senden başka bir oğlum yok, senden başka zevk ve neşe kaynağım yok ve senden başka aziz bir evladım yok.

Baban, kendi ömür devrini tamamlamıştır. Benim için senden başka bir ömür kalmamıştır.

Ey ömür, şimdi sen de gitmek istersin. Ey ömür, söylemek isteğin şeyi kabul etmiyorum.”

Elçi gelip durumu Melik’e anlattı. Melik, kendisi de felek gibi köpürdü.

Gül yaprağından akan yağmur damlası gibi gözünden yaş gelerek hışımla annesinin yanına gitti.

(540) Gözünün nurunu ağlar görünce Humayûn saçı gibi perişan oldu.

Hemen ayağa kalktı oğlunun gözlerini öptü. Onu öptükten sonra halinin sebebini sordu.

Oğlu oturdu. Ona sırrını söyledi. Yakın zamanda yaşadığı olayı bir bir yeniden anlattı.

Eğer Padişah beni bu yoldan alıkoyarsa, iki dünyanın hâkimine yemin olsun ki

Hançerle kendi sinemi parçalarım. Kendime taht yerine topraktan yatak yaparım.

(545) Annesi ciğer köşesinin sözünü işitince sevgili oğlunun canından korktu.

Ona birçok öğüt ve çok fazla ümit verdi. O ümitlerle oğlunu mutlu ediyordu.

Padişah’a oğluna öğüdün tesir etmeyeceğini ifade ettiler.

Padişah, haber gönderdi ve o gece Mihrâb’ı çağırdı. Onunla her türlü konu hakkında sohbet etti.

Mihrâb, Şah’a dedi: “Padişahım, eğer oğlunun bekasını istiyorsan,

(550) Onun yolunun tedbirini almak gerekir. Böylece Yüce Tanrı onu türlü belalardan korur.

Hemen bu gün onu göndermek gerekiyor. Belki Şah bahtıyla muradına erer.”

O zaman Melik’e yol hazırlığı yapmasına izin verdi. Bir ay geçmeden hazırlıkları tamamlamaya niyetlendi.

[Kervanın] Mahfe, davul ve bayrağın sayısı oldukça fazlaydı. Develer, mahfillerle süslendi.

Göğün zirvesinde iki heybetli heykel gibi bir devenin üzerine iki eşit mahfil bağlamış.

(555) Zarifleri, ilkbahar güllerin goncası gibi mahfile oturtmuştu.

İhtiyatlı [Mihrâb] yeni yetişmiş horozlardan satın aldı. Değerli eşyaları yüz kişilik atlı grubu ile gönderdi.

Mızrağın ve hançerin cefasını çekmiş, birçok savaş görmüş cengâverler,

Çok sayıda türlü türlü insanlar gönderdi. Hepsine çok fazla öğüt ve nasihat verdi.

Bölük bölük bir kervanı yolladı. Sanırsın ki Çin Denizi dalgandı.

(560) Sahipler feleğe doğru feryat etmiş. Çanın sesi Hindistan’a ulaşmıştı.

Hayvanların boynundaki çingiraklar “Yaşa!” sesleriyle hareket etti. Çan sesleri dağları ve kırları doldurdu.

Cemşîd’in Rum’a Seferi

Uğurlu günü ve mübarek şansıyla Melik Cemşîd şehirden ayrıldı.

Ordusunun arkasında coşan ve gidenler onun çadırını ve otağını dışarı çıkardılar.

Gökyüzü, ah ve iniltiden feryat ediyordu. Ağlamaktan taşı gam kapladı.

(565) Babası ağlayarak elini başına vuruyordu. Annesi tırnakla yüzünü tırmalıyordu.

Yağmur gibi akan gözyaşı dolu gözle ona dedi: “Ey evlat, annenden kıyamete kadar sağlıcakla kal!

Seni nazla kucağıma almam için gel. Çünkü seni bir daha göremeyeceğimi biliyorum.

Senin koyu gözüne tekrar bakmam için gel. Yüzümün kederi gözlerinde yok olur.

Ne yazık ömür güneşi sarardı. Mutluluk zamanı geride kaldı.

(570) Canımla yetiştirdiğim bir güldün. Sevgilinin arzusu seni benden çaldı.

Senin hicranında, saman ve odun kırıntısı gibi yanacağım. Keder ve acıyla toprağa gideceğim.

Tanrı dünyada sana yardımcı olsun. Gece ve gündüz sana saadetle yol arkadaşı olsun.

Sen benim gözüksün, hiçbir dert seninle olmasın. Bu yolda belalar senden uzak olsun.

Amacına ulaşana kadar bütün yolun mübarek olsun. Umarım Tanrı seni muradına erdirir.

(575) Bu gurbette gönlün istediği sana saçılısın. Sevgilinin suyu ve havası sana faydalı olsun!”

Melik Cemşîd annesinin halini görünce gönül eliyle başına vurdu.

Elmasla mücevher kirpiği deliyordu. Amberli kement yapıyordu ve diyordu:

“Kalp, irademi elimden çalmıştır. Gönül elimde olmadığı için beni ayıplama.”

Humayûn dedi: “Ey oğul, benim canımsın. Sakın canımı incitme!”

(580) Ağıt okuma çünkü oğlunun canını teslim etme zamanı değildir. Başına vurma çünkü serzeniş yeri değildir.

[Humayûn ve Fağfûr] Oğullarına iki menzil eşlik ettiler. Oradan ağlayarak ve inleyerek geri döndüler.

Melik Cemşîd kalbini ülkeden kopardı. O taraftan gidip Rum’a yöneldi.

Ay yüzlünün kalbinde sevgili Hurşîd’in yüzü olduğu için aşama aşama gece ve gündüz yol kat ediyordu.

Bazen sevgilinin saçının sümbül kokusuyla koşar halde bazen de çölde ceylan gibi başı eğik halde oluyordu.

(585) Bazen yolda benden daha hızlı at sürüyor diye parlak güneşin etkisiyle büklüm büklüm oluyordu.

Rüzgâr gelip önüme geçti diye gayretle rüzgârın önüne geçiyordu.

Lale ve gülün bahçesindeki taht ve büyük yastığın yerine diken ve sert taşı kendine mesken yaptı.

O, sert taşın ipek olduğunu sanıyordu. O, dikenin kendisine yatak olduğunu zannediyordu.

Aşk yolunu böyle kat etmek yakışır. İlk olarak akıldan ve dinden uzaklaşmak gerekir.

Gazel

(590) Sevgilinin yolundan gelen toz, âşıkların gözünde amber görünür.

Ben, o diyarın toprağına düşmüşüm. Çünkü sevgilinin tozu gönüldeki kederi alıp götürür.

Ben sevgilinin bahçesinden gül dermek istediğim zaman elime bir dikenin batması garip olmaz.

Gözün hatrı için eğer elimden gelirse kirpiklerle bu dikenı dışarı çıkarırım.

Kalbim, onun mahallesinden gelecek bir rüzgâr için [hızlı hızlı] çarpıyor.

(595) Saba rüzgârı, onun kapısının toprağından geçme çünkü bizim çabamız bu kapıyı açıyor.

Onun zülfünün dizgini kıvrımda rüzgâr gibi, onun üzengisi üzerine üzengi gerekmez.

***

Korkudan cana kasteden o memlekette sol ve sağdan iki yol peyda oldu.

Melik, Mihrâb'a dedi: "Bu yola ne dersin?" Ona cevap verdi: "Sultanım,

Sağ yol Rum ülkesinin yoludur. Yolun bütünü memleketin ülkesidir ve mamurdur.

(600) Sol yol da Rum yoludur. Ancak o yolda yaşayan çok insan yoktur.

Yolun tamamı orman, deniz ve dağdır. Ejderha yuvası ve Anka uşunun barınağıdır.

Sağdaki yol bir yıllık yoldur. Sol yoldan gitmek ise dört aydır.”

Melik’in içindeki heyecan artıyordu. Sevgilinin hevesi sabır ve aklın yolunu kesiyordu.

Dizginini ikinci yolun tarafına çevirdi. Mihrâb’ın önünden dörtnala hızla geçti.

(605) Melik’e dedi: “Bu, yolunu kaybetmiş kimsenin yoludur. Şah’ın insafsızlık etmesi uygun olmaz.

Başka birinin gitmemiş olduğu yoldan gitme. Bu yoldan hûma geçmemiştir ve akbaba da gitmemiştir.

Her iş için önce düşünmek gerekir. Çünkü düşünmeden bir işe başlanmaz.”

[Mihrâb] Bunu söylüyordu ve Melik, sanki rüzgâr onun gidişinden geride kalmış gibi at sürüyordu.

Birden bire önlerine güzel bir orman çıktı, cana can katan bir yer ve gönül çekici bir manzara,

(610) Yasemin, söğüdün gölgesinden beslenmiştir. Söğüt yaprağının gölgesi güneşe yer vermemiştir.

Nesimi miskti, toprağı safrandı. Havası hayattı ve suyu akıcıydı.

Sandal ağacı ve öd ağacı dallarının zirvesi kumarî¹³⁸, çeng ve ud ile doğrultmuştur.

Ormanın çınarı ve servisi gururla birbirlerine yardım ediyorlardı.

Binlerce papağan, tavus ve şahbaz dalların üstünde uçuyorlardı.

(615) Şahinin gölgesinde hoş uykuya dalmış sülünler, şahin kanadından onlara halı ve yastık açmış.

Melik, Mihrâb'a dedi: "Bu nasıl bir yerdir?" Ona cevap verdi: "Perilerin sarayıdır.

Güzellerin makamı ve menzildir. Padişahın sarayı ve canın mülküdür.

Senin gördüğün bu kuşlar perilerdir. İnsana zarar verme niyetinden uzaktırlar.

[Cariyelere] Misk keselerinin ağzını açmalarını, hoş kokulu bitki, amber ve lavanta kokularını artırmalarını söyle."

(620) Melik bir meclis kurmalarını buyurdu. O periler diyarında sofraya donattılar.

Peri yüzlü cariyeleri çağırdılar. Perilerin düzenine göre sofraya oturdular.

Sümbül gibi misk saçıyorlardı. Gül gibi ıtır eteğini alıp götürüyorlardı.

Şarap, altın kadehin içinde tıpkı Müşteri gibiydi. Şişenin içinde sanki peri gibiydi.

O mecliste mutlu bir şekilde etrafta dolaşan güzellerle birlikte çengin sesine eşlik ediyordu.

(625) Miski, lale gibi ateşe koydular. Çin nafelerini, gonca gibi açtılar.

Çinlilerin güzelliğini görünce periler hemen o anda peçe yırttılar.

---

¹³⁸ Hindistan'da eski bir şehirdir. Öd ağacı ile meşhurdur.

Ay gibi olan Çin'in güzelleri, cennetin hurilerinden; peri gibi Çinli güzeller candan daha hoştu.

Her taraftan binlerce çekici güzel periler, o köşkün bahçesinde oturdular.

Melik Cemşîd elinde şarap kadehi, önünde peri ve insanoğlu durmuştu.

(630) Her an, kalbinden bir ah çekiyordu ve sevgilinin yâdıyla kadehi dikiyordu.

Şehzade'nin bulunduğu eğlence ve içki meclisinden Hûrzâde'ye haber gönderdiler.

Temaşa için, o gülistana gitmek niyetiyle bir ay gibi yatak odasından çıktı.

[Hûrzâde] Binlerce dilberin ona yürekten eşlik etmesiyle beraber Şah'ın meclisine hemen geldi.

Ulu bir ağacın zirvesine firuzeli tahtı koymaları için emir verdi.

(635) Mutlu ve sevinçli gül gibi tahtın üzerine oturdu, sonra kalabalık meclise baktı.

Gözü, ay yüzlü güzele ilişince, sabrı, çekingenliği ve gizliliği yok oldu.

Kalbi kendi kendine dedi. İnsan bunun gibi olamaz. Onun üstündeyim, bu güzellik canda olamaz.

Ne olurdu kalbi benim için atıyor olsaydı. Ne hoş olurdu o benim sevgilim olsaydı.

Bu düşünceye daldı ve şunu tekrarlıyordu: “ Peri insan ile nasıl birlikte olur?”

(640) Melik Cemşîd akıl ve canın mülküdür. Onun fermanı insan ve can üzerinde etkilidir.

İki âlem zerredir. Hurşîd aşktır, kalp yüzüktür, aşk Cemşîd'tir.

Gecenin kahramanı, peri yüzlü Cemşîd ortaya çıkınca gökteki yıldızlar kayboldu.

Hûrzâde'nin letafetle bolluk içinde büyümüş, adı Nâzperverd olan bir yardımcısı vardı.

Onun arkadaşı, sırdaşı ve akrabasıydı. Hizmetçilerin âdeti üzere onun hizmetindeydi.

(645) Hitabını özürle süsledi. Padişah'tan özürler diledi.

“Ey Şah, senin gelişin mübarek olsun. Felek sana kul olsun, zaman sana köle olsun.

Hangi memleketin hükümdarısın? Şimdi hangi diyara gitmek azmindesin?

Bizden uzak durman gerekmez. Yabancılık hissetme çünkü bu senin evindir.

Gerçi peri insanoğlunun türünden değildir. Fakat o da insanlıktan uzak değildir.

(650) Sarayımıza gelmekle bize bir ihsanda bulunmuş olursun.”

Nâzperverd Şah'ın huzuruna gelince durumu tatlılıkla anlatmaya başladı.

Melik, onun yüzüne hayran kaldı. Yüzlerce nazla ona yanını gösterdi.

Şah içinden dedi, bu peri cennet kızı sıfatlarına sahip. Ateşten değildir, âb-ı hayattandır.

[Cemşîd sordu:] “Söyle Mihrâb, bizim tedbirimiz nedir? Bu ay parçasının cevabı nedir?”

(655) Mihrâb ona dedi: “Sultanım, bizim oraya gitmekten başka bir çaremiz yoktur.

Henüz, onun fermanı altındayız. Bugün artık onun misafiriyiz.

Peri bize mürüvvet gösterince bize insanlık göstermekten başka bir şey yakışmaz.”

Şah, Nâzperverd ile ayağa kalktı. Perinin sarayına gitme niyetiyle yola çıktı.

Cennet avlusu gibi bir saray gördü. Perisi, kurucu ve hurisi, kraliçeydi.

(660) Evin altın ve mücevher kakması ay gibiydi. Kapısı, altından ve gümüşten kareli dama şeklindeydi.

Kemer hilali, ay gibi eklenmişti. Tıpkı kalbin arzuladığı sevgilinin kaşları gibiydi.

Sarayın alanı ise tıpkı ayna gibi berrak, sanki ruhun güzelliği o aynada peyda olmuş.

Sundurmasında basamaklar uzamış, burçlarında yıldızlar seyir olmuş.

Takının eyvan kemeri, felek için mihrap olmuş; toprağı, saflık içinde sudan geçmiş.

(665) Çark, onun önünde Nil Nehri gibi başını eğmiş, Fırat ve Dicle ayağına düşmüş.

Bahçıvan, sarayın toprağını gül bahçesinin bu firuzesinden sanki desenli kumaş gibi biçmiş.

Kapısının üzerine güneşin doğuş yerinde hoş, güzel ve altın mücevherlerle süslenmiş bir beyit vardı.

Cennet gibi halının altın işlemeli kumaşı ve sırmalı kadifesi, o sırmalı kadife ve altın işlemeli kumaşın üzerinde bir taht,

Altında birbirine bağlı yüzük kaşı gibi bir taht, yüzüğün üzerinde padişahın mührü gibi bir yazı,

(670) Üstünde yıldızlar gibi sırmalı elbise, başında ateşin renginde yakuttan bir taç vardı.

Onun çiçek bahçesinde otalayan iki ceylan vardı. Ceylanlarının yuvası cadıların yeri idi.

Ateşli peçe suya bağlı, su onun yüzünden ateşe oturmuş,

Perde, gül gibi huzurdan atılmış, sümbül saçını gülün üstüne saçmış,

Gece, onun gül yanaklı yüzünden uzak durmuş; ay onu akrebin kalbinden dışarı çıkarmış,

(675) Çene, kuyu canından dudağa kadar dolmuş; gerdan suyu, kuyusunun altı ile asılı,

[Hûrzâde] Melik'i uzaktan görünce ayağa kalktı. Tahtında diyordu. "Nur doğdu."

Tahttan aşağı indi ve onu tahtın önünden alıp tahtına götürdü.

Belkıs ve Süleyman gibi her ikisi birlikte o kutlu tahtın üzerine oturdular.

Hûrzâde yolun zorluğunu sordu. Baştan itibaren yola çıkmasının amacını sordu.

(680) Her ne kadar sır periye aşikâr olsa da Melik, ona [her şeyi] bir bir anlatıyordu.

Peri ona dedi: "Bu zor bir iştir. Gözün kanıyla sonuçlanacak.

Çok fazla zahmet çekeceksin. Saç kıvrımı gibi birçok kıvrım kesmek,

Âşıkların gözü gibi yorgun ve bitkin şekilde kan dökücü denizde yüzmek,

Bazen kılıçla savaşmak, bazen de mağarada ejderha ile mücadele etmek,

(685) Bazen nisan gibi dağda ağlamak, bazen de nisan bulutu gibi sahilde ağlamak gerekir.

Bazen gönül sevdasından dilberin saçı gibi darmadağın, bazen de dağda ve dağ yamacında perişan olacaksın.”

Melik dedi: “Eğer ömrüm izin verirse saray, çöl ve dağın savaşı kolay olur.

Mücevher taşla olur, mührü yılanla, bal iğne ile olur, gül dikenle.”

Peri onun halinin harap olduğunu ve onunla konuşmanın su üzerine çizgi çizmek olduğunu anladı.

(690) Sakiye dedi: “Kadehe şarap dök, düşünce bir an olsun akıldan gitsin.

Cem’in yüzünün hatırına kadehi elden ele dolaştır ki dönen felekten bir eser kalmasın.

Kalbini, şarap kadehinden gül bahçesi yap çünkü kadehin içinde gül bahçesi vardır.

Rudun bir nağmesi, güzel ve gönül çekici bir makamdır. Mutrip, müziği çal çünkü bu tatlı bir makamdır.”

[Cemşîd] Önce Nâzperverd’in dizine geldi. Sevgilin yüzünün yâdıyla bir kadeh içti.

(695) Padişahın önüne ikinci kadehi getirdiler. Melik, cananın hatırına içti.

Kadeh, dönen burçta ay gibi oldu. Avlu, şaraptan dolayı gökyüzü gibi aydınlandı.

Hava şarabın yansımasından parlak kırmızı rengine büründü.

Saki birkaç şarap kadehini verince Hûrzâde, Melik’e dedi: “Devletin baki olsun,

Benim için şah ve şahlığın huyu, keremi ve liyakati hakikat oldu.

(700) Hangi sûtanne dudağını süte bulaştırdı. Belki hayat suyun dudaklardadır.

Düşmanın yüzünü tırmalamamız için gel, kardeş olmamızı kabul et.”

Biri kız kardeş oldu ve diğeri erkek kardeş. Su ve ateş birlikte bir oldular.

[Hûrzâde] Her bir yakutu, altınla dolu mücevher sandığı kıymetinde olan yakutla dolu iki kutuyu ortaya çıkardı.

Miskli zülfünün kemendinden üç tane tel kopardı. Ki her biri Çin’de yüz tane saç teline eşitti.

(705) Cem’e dedi: “Bu iki mücevher sandığını ve üç tane saç telini benim saçım ve yakutumun hatırasıyla koru.

Eğer tehlikede olursan, benim saçımdan bir teli ateşe at.”

Melik Cemşîd o gece ay yüzlüyü mutlu etti. Peri, Şah’ı tüm kalbiyle kucakladı.

Cemşîd’in Periler Ülkesinden Rum’a Yönelmesi

Rumlular gibi kıvrımlara ayna bağladılar. Bütün çanları birbirlerine vurdular.

Peri yüzlüler tören gecesini gördüler. Çinlilerin töreninden korktular.

(710) Melik o ülkeden kervanını topladı, yolda başını eğdi ve Rum’a yöneldi.

Kervandakiler at sürüyorlardı. Bir süre sonra kan dökücü denizin görünmesiyle beraber aniden dik bir dağın zirvesi belirdi.

Sanırsın ki onun zirvesi kutup yıldızının basamağıdır. Lacivert renkli gök onun gölgesidir.

Melik Mihrâb'a dedi: "Bu nasıl bir yerdir? Bir dağ bu kadar azametli ve heybetli olur mu?"

Ona cevap verdi: "Bu Sekîla [Sekilen] Dağı'dır.¹³⁹

(715) Onun üzerinden her kuş uçamaz. Çünkü dev ve ejderhalara meskendir.

Onun boyu feleğin en yüksek tepesidir. Yerin bütün yüzeyi onun genişliğindedir."

Korku bazen onların yolda ilerlemelerine engel oluyordu. Bazen de endişe yola ket vuruyordu.

Göğü, yukarıdan yamaca kadardı. Zühal'ı onun yüceliğinden kuyudaki kovaydı.

Keskinliği gökyüzüne kılıç çekmiş. Kılıç kutup yıldızına ulaşmış.

(720) Yükseklikte, gökler gibi yükselmiş. Sert taşı, ipek kumaş gibi parçalamış.

Kaplanlar onun ulu mekânları üzerinde sıra olmuş. Yüzlerce yılan onun dağ yamacı etrafında toplanmış.

Mağarada örümcek ona perdedar olmuş. Mağaranın kaplanları ve ejderhaları ona yaren olmuş.

Yolu, mızrak gibi ince ve kıvrımlıydı, yolunda mızrağın ucu gibi sivri çakıl taşları vardı.

Gök, onun kılıcının üzerinden geçseydi bulut gibi parça parça olurdu.

(725) O dağlık bölgede uzaktan bir tepe görüldü. O tepenin üstünde iki parlak meşale vardı.

---

¹³⁹ Sekîlâ (Sekilen) Kur'an' a işaret vardır. Kur'an-ı Kerim, Müzzemmil, 73/5.

Dünya, o buhardan dolayı tutuşuyordu. Bir an görünüyordu sonra yok oluyordu.

Melik, Mihrâb'a dedi: "Bu nedir? Ateşi yakan kimdir?"

Ona cevap verdi: "Bu ejderhadan başkası değildir.

Bu yerden geçilemez. Geri dönmekten başka yol yoktur.

(730) Görüdüğün şeyler ejderhanın ağızlarıdır. Mağara değildir. Buhar sandığın şey onun nefesidir."

Melik dedi: "Bu sözler çok anlamsızdır. Kimse Tanrı'nın hükmünden kaçamamıştır.

Bu yoldan geri dönmek cahilliktir. Aşığın yolunda dağ kolay olur.

Bu yolu başından sonuna kadar tamamlamak gerekir. Sert taşın içinden ok gibi karşıya geçmek gerekir.

Bu iş nasıl olacak bilmiyorum. Ancak yazgı nasıl olacak diye gayret ediyorum.

(735) Ben düşmandan kaçsam bile kader benden geri dönmemi nasıl ister?"

[İki başlı] Ejderhanın bulunduğu yerdeydiler. Ejderha öyle kımıldanıyordu ki dağın hareket ettiğini sandılar.

Dağ eteğinin etrafına yanaşınca Melik gelip, kervana seslendi.

Ordu, ağlayarak onun peşine düşmüş. Dağın zirvesi, bahar bulutu gibi,

Melik, üzerindeki yılanla iki başlı ejderhaya yakınlaştı.

(740) Hemen geyik derisi kemendine getirdi. Yılan tabiatıyla elinden sıçırıyordu.

Okun ucundaki elmasın çevikliği mühresini deldi. [Yılan] Ondan dolayı çok fazla döndü, kıvrandı o zaman öfkeleni.

[Ejderhanın alevli] Kükreyişleri, Cemşîd'i hedefledi. Onu kendisine çekti sonra ağzını açtı.

Melik zümrüt renkli oku aldı. Zümrüt renkli [zehirli] yılanla muradına erdi.

Onun kanı ve zehri taşları süsledi. Dağ yamaçları yakut ve şarap kadehi gibi oldu.

(745) Cemşîd'in beyaz tenli eli, kılıcıyla ejderhayı asa yaptı ve o asayı kırdı.

Ordunun komutanları onun ayağına kapandılar. Baştanbaşa elini öptüler.

[Melik'e] Seb'al-Mesânî'yi okudular¹⁴⁰. Onu, Kelîmu'llâh-ı sâni olarak çağırdılar.

Oradan mutlu ve sevinçli olarak hareket ettiler. O dağda altı gün ilerlediler.

Uzaktan bir şehrin karartısı görüldü. Şehrin burçları çelikten ve surları demirdendi.

(750) Melik Mihrâb'a dedi: "Bu nedir? Bu şehir nasıldır ve orası kimin yurdudur?"

Ona cevap verdi: "Orası devler ülkesidir. Dev Ekvan'ın makamı ve yurdudur.

Öyle bir dev ki oldukça hızlı ve çeviktir. Savaş meydanındaki insanların gücündedir.

Kaplan gibi başı var ve fil gibi burnu var. Kafasında bir tel saç görmezsin.

Binlerce dev onun emrindedir. Liderlerin hepsi onun buyruğundadır.

(755) Onun ülkesinden rüzgâr gibi gizlice git. Kokun ona ulaşmasın."

Padişah, Çinlilere intikam almak için hazırlık yapmalarını emretti.

---

¹⁴⁰ Seb'ül-Mesânî, tekrarlanan yedi ayet. I. sûre olan Fâtiha'dır.

[Dedi.] “Kemanı nisan bulutu gibi yayın kirişine getirin. Damla yerine, o okları yağdırın.

Bir iş ancak yiğitlikle yapılabilir. Eğer [kaderde] ölmek varsa bu, en azından mertçe olur.”

[Haberci] Rüzgâr gidip Ekvan’a insanoğlundan bir ordu geldiğini haber verdi.

(760) Kılıç kullanan komutan bir ay gibidir. Parlaklık bakımından Ferîdûn ve Cemşîd’dir.

Melun Ekvan bu haberi işitince o anda gök gürültüsü ve şimşek gibi gürledi.

Devlere dedi:”Av, yerine geldi. Av, kendi ayağıyla pusuya geldi.”

Bahar bulutu gibi kükreyen Ekvan, kızgın bir şekilde dağdan aşağı indi.

Altında at yerine güçlü bir aslan vardı. [Eline] Fil kemiğinden kılıcı almıştı.

(765) Değirmen taşından bir gürz yapmıştı. O değirmen taşıyla savaşıyordu.

Kaplan derisinden zırh giymiş, başında ise granit taştan miğfer vardı.

Melik, o ordunun tozunun karartısını görünce şimşek gibi tozun karartısına yöneldi.

Melik, sert taşlı dağın üzerinde taş ve çelikten savaş meydanının sarayını inşa etti.

Sütunlarını mızrağın direğinden yükseltti. Okun sapından o sarayın çatısını yaptı.

Dev'in Cemşîd'in Eliyle Ölmesi

(770) Dev, güneşin önüne gelen bulut gibi ordunun merkezinden Cemşîd'e doğru yöneldi.

Değirmen taşını, ona doğru havaya fırlattı. Melik bu belayı kendinden uzaklaştırdı.

Menzilindeki uzun boylu [yaratığı] hedefledi. Kılıcıyla bacağı bedenden ayırdı.

O bacağı, Ekvan'ın boynuna fırlattı. Sıçrayarak ona dedi ki: "Bacak boyun ile birlikte." "

Kendi ayağıyla, kalabalık içinde dövüşüyordu. Felek [onun avını] kendi ayağıyla tuzağına düşürdü.

(775) Her ne kadar ayağında pençe olsa da savaş safında zafer gelmedi.

Ekvan, tahtta erkek aslanın postuyla aslan burcundaki Keyvan gibi baş aşağı oldu.

Melik, kılıcıyla bir başkasını alaşağı etti. Başka bir darbesiyle de başını bedeninden ayırdı.

Mızrak için devin başından bir taç yaptı. Dev'in ordusunun tamamı kaçtı.

Melik, orada zaferle üstün geldiği için Yüce Tanrı'ya şükretti.

(780) O dağı, yaklaşık bir haftada geçti. Sekizinci gün, ovanın meydanında çadırı kurdu.

O bir anda gökyüzünden yeryüzüne [doğru indiğini] hissetti. O ovada insanoğlunun alametini buldu.

Yeri, yemyeşil ve akarsu ile dolu gördü. Saray, köşk, bağ ve bahçe gördü.

Ovada salınarak yürüyen insanlarla, dağda sülünler ile dağlık alanda çimenler içinde Emniyetli ve selametli bir yer gördü. Melik, orada iki gün kaldı.

(785) Birine, bu sınırı ve bu memleketi sordu: “Bu ülkeye ne derler?” Dedi ki: “Rum sahili,

Buradan geçince Rum sınırı vardır. Fakat kan içen ve uğursuz, garip bir deniz vardır.

Rahibin Manastırında

Melik, denizin yanında bir manastır gördü. Orada Keyvan gibi duran yaşlı bir rahip gördü.

O güneş burcu, manastırda Keyvan oldu. Ona dünyanın halini sordu.

Melik’e cevap verdi ve dedi. Dünyanın hallerini kimse bilemez eşsiz bilgeden başka.

(790) Eğer denizin dalgasından kurtulmak istersen, bizim gibi bir sahil kenarı aramak gerekir.

İnci istersen, gel bizimle yolculuk yap. Emniyet istersen, denizimizden uzak dur.

Başkasını sordu: “Ey akıllı bilge, bana ticaretle ilgili birkaç öğüt ver.

Kendi servetim için bu sermayeyle ne yapayım söyle?” Dedi: “Kanaat,

Kanaat et çünkü hırs arzusundan kurtulmanın ayak bağı çözüldü.

(795) Anka mesken olarak Kaf’a kanaat ettiği için kuşların sultanı oldu.

Bu pınarın kaynağı o Kaf’ta olduğu için Kaf’tan izzet pınarını iste.

Sen, Anka'yı tamamıyla anladığın zaman Anka'nın sırrına vakıf olursun.”

Gözünden gözyaşının gümüş taneleri aktı. Feleğin gamından dolayı gökyüzü gibi feryat etti.

[Dedi] Ki: “Gökyüzünün güneşi bizimle düşmanlık içindedir. Felek, daima bana kast ettiği için pusudadır.

(800) Cihan, meydana gelecek olayların yolunu açar. Felek, çeşitli resim gösterir.”

O akıllı bilge iki beyitte Melik'e uygun cevap verdi ve sustu:

Rubai

Devlet istediği şey gerekli değildir. Müneccimin resminde gösterdiği şeyler önemli değildir.

Gelmemesi gereken şey sana yaraşmaz. Gelen şeyin sana yarışması gerekir.

Cemşîd ve Deniz Yolculuğu

Yürüyüşte, Hurşîd'in sohbet arzusu Melik'in kalbinde Mesih gibi ortaya çıktı.

(805) Dostlara dedi: “Gemiler yapın. Gemide yelkenler yükselttin.”

Yüz seksen gemi yaptılar. Gemi için her ne gerekliyse yaptılar.

Her geminin kaptanı, içinden “Mecreha”¹⁴¹ okuyordu ve [gemi] sürüyordu.

Melik, gemiye yalnız bindi. İkizler burcundaki gökyüzünün güneşi gibi yalnız oturdu.

O denizde kırk gün gittiler. Bir gece, girdabın dalgasında kaldılar.

(810) Birden suyun üzerinden rüzgâr yükseldi. Her taraftan feryat ve çığlık sesleri yükseldi.

Olaylar için sebepler hazırlanmış; gece, gemi, rüzgâr, deniz ve girdap,

Deniz bir nefeste Şah ile düşman oldu. Deniz baştan ayağa zırhı giyindi.

Geminin etrafını sardı. Kontrolü ele geçirdi. Harekete geçti ve her taraftan saldırdı.

Dalga gemide Melik’i bazen dibe vuruyordu bazen de havaya fırlatıyordu.

(815) Bazen balığın sırtında duruyordu, bazen de ayın tacına başını vuruyordu.

Felek, felaketin taşını eline aldı. Gemiye vurdu. Cem’in gemisi paramparça oldu.

Su içeri girdi ve Şah’ı [gemiden] dışarı çıkardı. [Şah’ı] Çamur gibi evin tahtasından ayırdı.

Hortum içinde oluşan bu girdap denizi, dalgayla birlikte bizimle şaşırıyordu.

Bu denizin içinde var olan herkesin batmaktan başka bir sonu yoktur.

(820) O denizin içinde bir dost bulmak ümidiyle, Melik her tarafı eli ve ayağıyla kontrol ediyordu.

---

¹⁴¹ Kur’an-ı Kerim, 11/41.

Ümit, tahtı ve bahtı ele geçirince Cemşîd, gemiden bir tahta buldu.

Baht, o parçalanan tahtı geri getireceği için Şah taht yerine tahtaya oturdu.

İlahi kader tahtayı sürüklüyordu. Felek, kaderin resmini o tahtada çiziyordu.

Melik, sevgilisini suda arıyordu. O kadar ağladı ki kaderin çizdiği resmi gözyaşları ile yıkadı.

(825) Cemşîd, denizde, o tahta ile üç gün gitti. Melik onun kaptanı, rüzgâr ise yelkeni oldu.

Dördüncü gün, [uzaktan gördüğü] yeşil renkli denizin sahilin neşesiyle altın çeşmeden akan su gibi coştı.

Birden Melik'in karşısına bir orman çıktı. Öyleki o ormanda her ormandakinden daha fazla ağaç vardı.

Ayva ve nar ağaçları, öylesine sığı ki aralarından rüzgârı geçirmiyorlardı.

Cemşîd, zavallı Ferhâd gibi, toza bulaşmış, sararmış, zayıflamış ve gamlanmıştı.

(830) Sıcaklıktan dolayı şekere bulanmış elma, dumansız helvadan daha lezzetli ve daha tatlıydı.

Ağzında fındık, badem ve fıstık vardı. Sevinçle Allah'a şükürde bulundu.

Nar, onu sevgilinin dudağına dava etmiş. Elma sevgilinin gerdaniyla böbürleniyordu.

Melik, kalbindeki gamla sevgilinin kanını içiyordu. Dişiyile elmayı yüz parçaya bölüyordu.

Nar, onu yakut ve inci ile eş yapmış. Kendi marifetine gülüyordu ve diyordu:

(835) “Niçin parçalarımı bir araya getirmek gerekir. Kim başka birinin içtiği şeyi ister?”

Melik, ormanın manzarasına hayran hayran bakıyordu. Kendi durumunu düşünüyordu.

Dedi ki: “Ben bu tehlikeli yerden nasıl bir kurtuluş yolu bulurum? Ancak Allah’ın inayeti bir ihsan ederse.”

Hintli gibi karanlık bir gece çöktü. Cemşîd, sevgilinin zülfünün hayalini düşündü.

Karanlık gece, sevgilinin zülfünün halkasının ucundaki sevdıyla yılan gibi kıvranıyordu.

(840) Bazen şaşkın şaşkın taşı suya atıyordu. Bazen de başını serviye sürüyordu.

Garip, yorgun, yalnız ve âşıktı. Bela arkadaşıydı ve talih yaveri değildi.

Karanlık gece, bulutun şimşek ve narası; dalganın kabartısı, gök gürültüsü ve bulutun ağlaması,

Aslan ve kaplanla, hepsi onun meclisi oldu. Deniz ona yaren oldu vahşi hayvanlar dost.

Sevgilinin özlemiyle çokça ağladı. O gül bahçenin şevkiyle bulut gibi ağladı.

(845) Her an inleyerek diyordu: “Ne yazık ki derdime bir çare yoktur.

Hasretle ölmekten korkarım. Sevgiliden muradımı elde edememekten korkarım.”

Tekrar diyordu: “Tedbirim nedir? Eğer bu karasevdadan ölürsem ne olur?”

Ne onun aşkının yolunda sıkıntı çekmiş olurum ne de onun yolunda ölmüş olurum.”

Yılan gibi kendi içinde kıvrandı. Kurtuluş yolu için bir çare bulamıyordu.

(850) İnlüyordu ve gözyaşının incisini deliyordu. Kendi kendine inleyerek bu gazeli söylüyordu.

Gazel

Feryat ediyorum fakat imdadıma yetişen kimse yok. Sanki bu firuze renkli göğün altında kimse yok.

Ey rüzgâr, haber götür. O sevgiliye hemen şimdi götür. Çünkü haber için senden başka bir arkadaşım yok benim.

Benliğimden geriye, bir nefesten başka bir şey kalmadı. Her ne kadar bunu devam ettirsem de [bu nefesim] uzun sürmeyecektir.

Senin ayağının ucunda ölmek bizim dileğimizdir. Eğer bahtım yardımcım olursa bu boş bir heves değildir.

(855) Bir sinek, senin şekerliğinde kanat çırpır. Ne yazık ki bende bir sineğin kanadındaki güç yoktur.

O mavi denizden geçeceğiz. Nihayet bizim çabamızın adımı bir çöpten değersiz değildir.

Ey sevgili papağan, bu yeşil kafesten dışarı çık. Acaba, sen bundan daha iyi bir kafes olmadığını mı düşünüyorsun?

Sabahın Vafında

Gümüş renginde olan [güneş] sabah doğudan doğunca altın renkli kayak Çin'i [aydınlattık] için yükseldi.

Sen, o ışık sandalını, Çin'den, Fağfûr'un Cemşîd için gönderdiğini sanırsın.

(860) Melik, ormanın etrafında dolaşıyordu. Kendi kurtuluşunu düşünüyordu.

İçinden diyordu: "Nihayet! Hurzâde, kendi saçından birkaç teli bana verdi.

Kötü bir olayda çaresiz kaldığın her vakit bu saç telinden bir tanesini ateşe at [demiştin].

Şimdi saçlar benim yanımdadır. İşimin yoluna girmesini sağlayacak şeye sahibim."

O an, mızrağın başından bir ateş yaktı. Ateşte perinin saçını yaktı.

(865) Aynı anda Nâzperverd görüldü. Cem'in huzurunda Kraliçe'nin selamını sundu.

Melik Cemşîd'e dedi: "Bu ne haldir? Sevinç güneşin, nasıl azaptadır?"

Şahım, senin ikametgâhın Rum'daydı. Hangi kara karga bu ülke için sana rehber oldu?

Hurzâd'ı tekrar hatırladığın için hemen yardımına geldi.

Böyle bir ay yüzlü Rıdvan bahçesini görüp de bir huriyle oturmazsa şaşırım.

(870) Özgür servi Hurzâd'ın karşısında insanoğlunu seçmek hata olur."

Melik dedi: "Ey güzel yüzlü, bu kalp işidir. Bana engel olma çünkü bu zor bir iştir.

Ne söyleyeyim. Çünkü bu söz uzundur. Bir aşığın yolu böyle olur.

Güneşin ışığı mumdan fazladır. [Ancak] Kelebek için layık olan mumdur.

Duydum ki sedef buluttan yağmur istediği zaman denizden kükreyiş yükseldi.

(875) Su, sedefe dedi: “Ah, sen günahkârsın. Sen bizim önümüzde suyu buluttan istersin!”

Sedef dedi: “Benim nisan bulutundan istediğim şey eğer sen olsaydın.

Benim buluta bu kadar fazla arsızlık etmeme ne gerek vardı?

Bana bu acizliği göstermek zorundaysan sudaki ağız için bir diş bulmak zorundasın.

Beni ayıplama çünkü bunlar zorunludur. Doğamızın temelinde seçme hakkı yoktur.”

(880) Cemşîd, yaşadığı olayları başından söylüyordu. Nâz’a bu olayı bir bir anlatıyordu.

Nâzperverd, Melik Cem’i oradan yürüyerek denizin kıyısına kadar götürdü.

Deryanın üzerinden ilkbahar rüzgârı gibi denizin rüzgâr ayağı belirdi.

Peri dedi: “Ey gidişi rüzgâr olan Burak, bir süre Cemşîd’i taşı.

Suyun yüzeyinde kabarcık gibi ol. Benim peşimden şimşek gibi hızlı koş.”

(885) Atı çekti ve Melik onun üzerine oturdu. Peri önden gidiyordu ve Cem arkadan.

Bir saatte denizi geçtiler. Sanki deniz suyunu kat ettiler.

[Cemşîd] Attan indi ve [yüzünü] toprağa çokça sürdü ve dedi: “Ey temiz hâkim,

Hasta bedenlere şifa bağışlayan, günahkâr toplumların günahını gizleyen,

Özgür kimselerin atının üzenisini tutan sensin. Düşmüşlerin yol göstereni ve yardımcısı sensin.”

Hurzâde'nin Cemşîd'e Cevap Vermesi

(890) Peri ona dedi: “Burası Rum ülkesidir. Ülkenin her tarafı bayındırdır.

Hakikati bil ki bu at, denize aittir. Bu at, asla kara parçasında yol almaz.

İşinin gönlünce olması için senin bu yolu yürüyerek gitmen lazım.”

[At] Savaşçıyı yolda indirdi. Şehzade, rüzgâr kat eden attan ayrıldı.

Ay yüzlü, kalbe sevgilinin sabrını koyunca o, bir menzili iki menzil yaptı.

(895) Nazenin bedeni, naz içinde büyüdü. Ne sıcak zamanlar ne de soğuk vakitler görmüş.

Ayağının ayası yolun zorluğundan ıstırapta. Suyun köpüğü gibi kabardı.

Yüzünü gül gibi ter kaplamış. Dikenin fazlalığından dolayı elbisesi ve ayağı parçalanmış.

Karanlık geceden bir süre geçince şehre doğru bir yola vardı.

Zamane devrinin cefasından perişan halde miskin, o şehirde dolaşıyordu.

(900) Şaha sürekli perdedar olan Has Hâcib adında bir hizmetçisi vardı.

Melik, yolda Hâcib'e benzer siyah giyinmiş ve boyu kambur birini gördü.

O karanlıkta mutluluk içinde onu tanıdı. Fakat Şah, kendi şahsını gizledi.

Hâcib'in yanına geldi, dedi: "Ey dost, garip, yorgun ve çaresiz

Bu şehirde bu gece bizim için "Hoş geldin" diyecek bir tanıdığım yok."

(905) Hâcib, ona sordu: "Tanıdık renk ve kokuya sahip olduğun yer nerdedir?"

Melik, ona dedi: "Ticaret için Çin'den yola çıktım. Beni yağmaladılar."

Bu hikâyeyi duyunca içinden dedi: "Bu delikanlı şekil ve davranışta

Güneş gibi gözümün nuruna benzer. Yazık ki Şah Cemşîd'e benziyor."

O durum üzerine bir süre inleyerek ağladı. Delikanlı dedi: "Kardeşim, ağlamanın sebebi nedir?"

(910) Hizmetçi, Şah'ın yanında bu hikâyeyi anlatıyordu. Şehinşah dinliyordu ve ah diyordu.

O yolda, Melik'in sözcülerinin bulunduğu kervana kadar Hâcib'in peşinden gidiyordu.

Has Hâcib, Melik'e dedi: "Buyur, gel bu gece bizim misafirimiz ol.

Garip ve yorgunsun. Bir arkadaşın yok. Bir yerin yok."

Melik için kendi odasını hazırladı. Birçok iyilikle kendi yerini yaptı.

(915) Mum ışığı ay yüzünün üzerine vurunca Yakûb, kendi efendisini tanıdı.

Gözü, o ay yüzünü görünce ondan bir ah ve bir feryat yükseldi.

Ahından öyle bir keder ortaya çıktı ki Çin ordusu Hâcib'in yanına geldi.

Mutlu talihle Şah'ın yüzünü gördüler. O karanlık gecede ay yüzünü gördüler.

Çin komutanları onun ayağına düştüler. Baştanbaşa bütün el ve ayağını öptüler.

(920) Ona altın ve mücevher hediyeleri saçtılar. Sevgili şah’a şeker saçtılar.

şah deniz ve kara macerasını anlattı. [Ancak] Islak ve kuru sözü hiç geçmedi.

Ondan sonra eğlence ve işret hazırladılar. şehnâz’ın müziğıyle neşelendiler.

Saki, altın ve yakut şarabı döktü. Saki, sabahın şafağına kadar [şarabı elden ele dolaştırmaya] devam etti.

Birlikte iki hafta şarap içtiler. Üçüncü hafta yol hazırlığı yaptılar.

(925) O kervan, Kayser’in başkentine varıncaya kadar ülkeden ülkeye seyahat etti.

şehre, muhteşem bir kervanın gelmekte olduğı haberi ulaştı.

Çanın gürleyişi ve narası, bir iki fersahtan Rumuların kulağına geliyordu.

Kalenin üstünde ve burcunda seyre duran ay yüzlü güzeller tıpkı yıldız gibi,

şehirden “Aferin, yaşa!” sesleri yükseliyordu. Çanın zil sesi şehrin içinde yankılanıyordu.

(930) [Melik Cemşîd yol boyunca] Sabahtan aksama kadar bazen kıratı bazen de kara yağız atı sürdü.

Kadınların bindiğı mahfe, süslü tahtirevan ve deve üzerindeki tahtirevan, sarayı, çölü ve ovayı kapladı.

Melik Cemşîd parlak güneş gibi yolun tozunun karartısı içinde koşarak geliyordu.

Sandal ağacı, öd ağacı ve kûmarînin tahtasından yapılan on tahtirevan Sultan'ın önünde,

Çin'in komutanları, peş peşe Şah'ın arkasında, yüz elli güzel hizmetçiyle birlikte,

(935) Mücevher kakmalı kemerler [güzellerin bellerinde] dimdik durmuş, yasemin kokulu köleler tıpkı heykel gibiydi.

Şah Cemşîd, güneş burcundaki on dördüncü ay gibi şehre girdi.

Başına Çinlilere ait şapka takmıştı. Tüccarların kıyafetini giyinmişti.

Kadın ve erkekler, şaşkınlıkta kalmış, Cemşîd erkek ve kadının elinden gönüllerini almıştı.

[Cemşîd] Kaleye zaferle indi. Kalbindeki yükü indirdi.

(940) Tıpkı sevgilinin saçının halkaları gibi, tıpkı sevgilinin misk kokulu kirpiğinin dizisi gibi,

[Çinliler] Her tarafa Çin'in kokularını saçtılar. Her tarafta pazar kurdular.

Çin Sultanı bir güneş gibi oturmuş. Bir grup insan Pervîz gibi çevresine toplanmıştı.

Cem, [bir kenarda] kendi dudağı gibi yakut kolyeleri ve kendi dişi gibi inci kolyeleri üst üste dizmişti.

Aniden o güneş yüzlünün etrafında binlerce müşteri toplandı.

(945) Misk kokulu saçı yüzlerce halkayı bağlayınca binlerce müşteri yanında oturdu.

Gam dolu gönüller, Melik'in pazarının her noktasında perişan düştü.

Pazarda onu gören herkes [Cemşîd'e] kalp ve can veriyordu, ona sevgi satıyordu.

Melik Cemşîd'in haberlerini hemen Kayser Şahı'na ulaştırdılar.

Kayser Şah kervanın emirini çağırdı. Kervan sürünün efendisini talep etti.

(950) [Haber gönderdi.] Çin'in mallarından neye sahip olduğunu göster. Yanında getirdiğin şeyleri göster.

[Cemşîd'in] Yanında misk, amber, yakut ve ipekten güzel malları vardı.

Birkaç hizmetçiyi kendi yardımcısı yaptı. Adet üzere Kayser'in huzuruna getirdi.

Melik, Kayser'in tacını görünce hükümdarlık yaygısını öptü.

Ona şöyle dua etti: "Ömrün sonsuz olsun. Devletinin zirvesinde güneş parlak olsun.

(955) Zaferin, gündüz ve gece [seninle birlikte] daim olsun. Fikrin taze, yanağın kırmızı ve gönlün mutlu olsun.

Dünya, adaletinin gölgesinde güvende, [adaletin] kalemi dışarı çıktı ve kılıcın öfkesi yatıştı."

Kayser, Sultan'dan o hoş hitabı duyup onun töre ve adetlere göre uygun davrandığını görünce,

Melik Cemşîd'i yanına çağırdı. Ona servi gibi onur verdi ve [onu yanına] oturttu.

Çin'e bu hikâyeyi sorunca ona, Çin'in Kayser'in sözü olduğunu söyledi.

(960) [Kayser'in] Ona hitabı farklı olunca Cem, ona uygun cevaptan başkasını vermedi.

[Kayser] İçinden dedi. Bu delikanlı sanki Surûş Melek'tir. Baştan ayağa akıl ve bilgidir.

Aslının kimlerden olduğunu bilmiyorum ama hükümdarlığın azametine [sahip olduğunu] biliyorum.

Bu genç adam tüccarların taifesinden değildir. Çünkü mert bir tüccar zor bulunur.

Tüccar adamdan ar ve mertliği sormak gerekmez. Çünkü bu az rastlanan bir durumdur.

(965) Kayser, içki meclisini yeniden hazırlatınca [Cemşîd] izin istedi. [Kayser] ona izin verdi.

Yeri öptü ve Kayser'den özürler diledi. Kayser, Cemşîd'i tavus kuşu gibi hilatlerle süsledi.

Hâcib'e tam sarayın yanında şaha yaraşır bir otağ kurmasını söyledi.

Melik kendi çadırına doğru gitti. Mısır ülkesinden hüzünler kulübesine kadar gitti.

Gül endamlı Hurşîd'in şevkinden dolayı Melik'in bir zerre huzuru yoktu.

(970) Sultan, bir gece Mihrâb'ın yanında dert yandı. Dedi ki: "Onun sevgisine bundan fazla sabrım yok."

[Mihrâb, cevap verdi.] "İnci için dünyayı başından sonuna kadar dolaştın. İnci deniz kıyısındadır, gece inciyi iste.

Bir zavallı çöl yolunda susamış. Akli başında olmayan su kenarına ulaşmış.

Ciğeri yangında, kalbi ateşte ve kor içinde olan suya nasıl tahammül edilebilir?

O gül bahçesini tavaf etmek gerekir. Orada tıpkı rüzgâr gibi bir an esmek gerekir.

(975) Belki gül bahçesinde bir koku bulursun. Kalp perdesi içindeki sevgilini bulursun.

Mücevher zorlukla taştan ayrılır. Altın, azap çekmekle taştan elde edilir.

Sarayda onunla karşılaşabilecek gücün olmadığı için gitmene izin vermiyorum.”

[Melik] Bu söze itaat edince, Mihrâb ayağa kalktı. Melik’in hazinesinden ve Çin’in mallarından istedi.

Onun çok fazla güzel ipeği ve mücevheri vardı. Her türlü eşyadan biraz aldı.

(980) O ay yüzlünün haremine gitmek için birkaç hizmetçiyi yanında aldı.

Gökyüzüyle eş bir bina gördü. Kapısına altından iki sandalye konulmuştu.

Sandalyenin üzerinde bir hizmetkâr vardı. Sarayın dışında huriler ve içinde melekler vardı.

Mihrâb onlardan bir tanıdık buldu. Onu selamladı ve merhaba dedi.

Görevliye söyledi: “Benim adım Mihrâb, sarayın eski hizmetkârıyım.

(985) Eğer imkânın varsa benden [yani] yer öpenden o efendiye haber verir misin?”

Hizmetkârın o sözünü, parlak inci gibi olan ay yüzlünün kulağına ulaştırdı.

Mihrâb’a yol açmaları için emir verdi. Ona sarayın bahçesine girmesi için izin verdiler.

Mihrâb sarayın içine girince büyüleyici bir gökyüzü gördü.

Maşallah, huri dolu bir cennet buldu, ışık dolu bir yer gördüğü gibi gölgelik gördü.

(990) Bir sundurma sanki gökyüzüne doğru uzanmış. Yere, hükümdarlık yaygısı serilmiş.

Tıpkı [ışılıtlı] gökyüzü gibi perdelerin altın işlemesi ardında güneş yüzlü oturmuştu.

Saba rüzgârı, umudun gül bahçesinden yükseldi. Hurşîd, yüzden peçeyi kaldırdı.

Gecenin örtüsü sabahın yüzünden açtı. Gül, yüz yaprağı goncadan gösterdi.

Sümbül ona erguvan huzurunda başını öne eğmiş. Boyu şimşir ağacı gibi olan o ay yüzünün yanında başını öge eğmişti.

(995) Yakut dudağı Cem'in yüzüğündeki mühür, ağzı yüzüğün halkasından küçük,

Yüzü, hileyle hemen ateş sarmış. Sarhoşluktan arsız gözü uykuya dalmış.

Güneş onun yüzünü gecedan gösteriyordu. Yakut kilit, onun sözünün kapısını açıyordu.

Binlerce perişan, rüzgâra başını teslim etmiş. Onun başındaki saç gibi [baş aşağı] düşmüştü.

Onun kaşlarının kemani, her telin yayı gibi, göz ona yüz defa bravo demiş.

(1000) Binlercesi, onun dudağının kenarındaki gizli gönül. Binlercesi, ona gerdanın suyuyla ruhun canı.

Onun iki memesi, iki bahçedeki iki nar gibi. İki yanağı, tıpkı yatak odasındaki iki mum gibi,

Kemer gümüş gibi, gerdanlık altından; baş bir dağ gibi saçlarla kaplı,

Kemer, şahlara yaraşır şekilde büküm büküm. İçindeki kalbi, boş bomboş.

Mihrâb, onun yanağının ateşini görünce rüzgâr gibi gelip, önünü ve toprağını öptü.

(1005) Hurşîd, ona baktı ve utançtan al al oldu. Gözü kızardı.

Ona sordu: “Nasılsın? Neredensin? Kimin tanıdık renk ve kokusuna sahibsin?”

Sonra Mihrâb, ona cevap verdi: “Sultanım! Bendeniz Şehinşaha hizmetkârim.

Kapısı kapalı bu mübarek sarayın azmiyle ilkbahar rüzgârı gibi,

Birçok Çin ipeği ve Tatar miski getiren ben kulunuz, Çin’den geldim.”

(1010) Hurşîd bu sözü duyunca onu tanıdı. Onu yüz lütuf ve keremle övdü.

Mihrâb’tan Çin’in halini soruyordu. Mihrâb [Hurşîd’e] her türlü hikâyeler anlatıyordu.

[Hurşîd] Çin’in her türlü eşyasından istedi. Mihrâb, ona yol hediyesini sundu.

[Dedi] Ki: “Şimdilik, yanımda bu kadar var. Eğer istersen yarın başkasını getiririm.”

Yeri öptü ve ümit dolu bir ruhla tıpkı ay gibi güneşin yanından ayrıldı.

(1015) Çinli, rüzgâr gibi ayın burcuna gitti. Cem’e yaşadıklarını bir bir anlattı.

Melik Cemşîd, [Mihrâb’ın] ayağına altın saçtı. Kendi gözü büyüklüğünde ona mücevher verdi.

Sonra şükür ve övgüyle [Mihrâb’ın] yüzünü öptü. Melik, dudağını [Mihrâb’ın] başının kenarına [kendinden geçmiş şekilde] sürdü.

[Dedi] Ki: “Bu gözdür ki o yüzü görmüştür. Bu kulaktır ki onun sesini duymuştur.

Bu dudak ki onun sokağının toprağını öpmüştür. Bu ayak, onun sokağının başında durmuştur.

(1020) Yâri görmem için yer göster. Bana bütün âlemden bir köşe seç.”

***

Güzel konuşan, bazen Hurşîd'in parlak saçındaki büklümü Şah'a anlatıyordu.

Bazen de onun yüzünün resmini tasvir ederek tatlı dille konuşuyordu.

Şehzade, bedeninin tümünü kulak yapmış. Bir nüktenin afiyetiyle kendinden geçmiş.

Melik'e dedi: “Yarın ayın, güneşin burcuna gideceğini umuyorum.”

(1025) Seher vakti Mihrâb, sevinç kaynağı sabah gibi misk ve ipek ile Hurşîd'in yanına gitti.

Melik, kırmızı yakutla dolu bir mücevher kutusunu, misk ve Çin ipeğiyle yüklü on deveyi,

O yetenekli nakkaşa verdi. Onu, parlak güneşinin huzuruna gönderdi.

Şah'ın o kervanı, tıpkı meyve getiren servi ağacı gibi bahçeye girdi.

Huri, sonsuz bir cennet görünce içinden “Kötülerin gözü onun sarayından uzak olsun” diye geçirdi.

(1030) O bahçede her tarafa akan sular vardı. Irmağın kenarında servi boylular ayakta durmuş.

Yasemin yüzlüer şimşir ağacı gibi ayakta, gül gibi avuçta şarap kadehi tutmuştu.

Billur kadeh ve altın kadeh, sakinin yüzünün aksinden yakut rengini almıştı.

O cennette mine çiçeği çadır kurmuş. İçeride tahttan başka güzel Hurşîd vardı.

O servi boyluların hepsi bülbül avazlıydı. Yanakta erguvan ve erguvan hali vardı.

(1035) Ressam hemen yeri öptü. Toprakta kendi yüzünden bir resim nakşoldu.

Cemşîd'in Hurşîd'in İkametgâhına Gitmesi

O çadırda, kalpteki latif ve bakir mana gibi adabı yerinde bir güzel vardı.

Bir cariye adı Perîruhsâr; Hurşîd'in cariyesiydi. Bir peri ve bir insan ruhundan [yaratılmış gibiydi],

Çadırdan seslendi: “Başhacip, ne yük getirmişsin, aç ve huzura getir.”

Güzel konuşan Çinli dedi: “Ey sahip, mal ve mülk efendisiz olmaz.

(1040) Bu yükte benim hiçbir hakkım yoktur. Başhacibin mührünün izni yoktur.”

[Ardından] Kervanın emirini çağıldılar. Âşıklar ordusunun lideri ve başhacibi,

Melik, umut yüklü ruhla zerre gibi yerden sıçradı ve Hurşîd'e doğru hareket etti.

Maden ocağında olmayan iki yakut kutusunu, denizin derinliklerinde olmayan iki inci kolyeyi,

Hediye olarak yanına aldı. O gül bahçesinin mutluluğuyla rüzgâr gibi geldi.

(1045) Ay burcu, çadıra yaklaştıkça bahçedeki çimenler servi gibi dikleşti.

Kendi kendine diyordu. Bu nasıl haldir? Sanki hayal ya da rüya gibi,

Şimdi uyanırken o rüyayı görüyorum. Yoksa baht derin uykudan uyandı mı?

Cemşîd, Hurşîd'in ay yüzüne yani Hurşîd'in çadırına bakınca

Takati kalmadı ve ay gibi elbise parçaladı. Güneş ışığı gibi toprağa düştü.

(1050) Ona meyhaneden tadımlık bir yudum şarap verdiler. Ve aklı başından gitti.

Nemli gül için su tamamdır. Gamlı yürek için sabır tükenmiştir.

Meclisin büyükleri yerlerinden fırladılar. Birer birer bitki gibi birbirlerinden ayrıldılar.

Süreyya yıldızı gibi o ay yüzünün etrafına toplandılar. Hepsi, o mumun pervanesi oldular.

Cemşîd'in üzerinde, ateşe amber koydular. Ona, gülün üzerindeki daha fazla gül suyu saçtılar.

(1055) Nergis ve misk kokulu zülüflerin hepsi Cem için ağlayan ve inleyen olmuştu.

O meclisin gülü ve servisine, o meclisin ay yüzüsüne haber verdiler.

Hurşîd, cennet çadırından [üstünde yalnız] bir gömlekle gül gibi gururla ve kibirle dışarı çıktı.

Servi rüzgâra ve rüzgâr serviye meyilli olunca Cemşîd'in ay yüzü Hurşîd'in kalbine yerleşti.

Havanın rengi, yanağının renginden yakut olmuş, saçının kıvrımı ateşte yüz nal yapmış.

(1060) Güneş yüzlü güzellerin peşinde salınarak saçları misk kokan güzellerin arasına karıştı.

Hurşîd'in Cemşîd'e Âşık Olması

[Hurşîd, baygın halde yerde yatan Cem'e baktı.] Hevesinden gömleği yırtık bir gül gördü. Gökyüzünden toprağa düşmüş bir ay [gördü].

Serviye benzer bir boy bayılmış, servinin başından akıl papağanı uçmuş.

Gül renkli yanağını ter basmış. Binlerce inci düğümü gülün üzerinde dağılmış.

Gül yüzü, nilüfer gibi suyun içinde sadberg çiçeği, badem gözü şekerle uykuya dalmış.

(1065) Onun yakut eteği, zümrüdü tutmuş, [sanki] onun üzerinde delinmemiş bir inci, yakut ve mercan [vardı].

Bir anda Cemşîd'e yüz gönülle âşık olunca Hurşîd'in kalbi, gül yüzlü için çarptı.

Uyumuşun mahareti, uyanığın yolunu kesiyordu. Sarhoşluk, akıl elbisesini hileyle götürdü.

Melik, gölge gibi baygın düşmüş, Hurşîd gölgenin üstünde durmuştu.

Dik servi, iki nergis gözden çiğ taneleri saçtı. Yasemin yaprağına biraz gülsuyu döktü.

(1070) Saba rüzgârı, Hurşîd'in zülfünü Çinliye arkadaş yaptı. O sırdan, uyumuşun burnuna bir koku götürdü.

Çin güzelleri, Cemşîd'i fındıkla ovdu. İki Hindû da gümüş kemeri açtı.

Hurşîd'in zülfü onun üzerini sarınca, bir ah gözyaşı gibi toprağa düştü.

Başı, Hurşîd'in sıcaklığını hissedince Şah Cemşîd tatlı uykudan uyandı.

Güzel uykudan [uyanana Cemşîd] kirpiklerini kırınca kendine geldi. Ay yüzlünün cemalini gördü.

(1075) Bir ay, bir ay yüzlü için ıstırapta olunca kalbin en derin yerinden bir ah çıktı.

Peri yüzlü, Cemşîd'in yanından ayrıldı. Hurşîd, kendi burcunda salınarak gitti.

Mihrâb, ona yavaşça dedi: "Sultanım, rezilliğin dışında, yoldan nasıl ayağa kalkılır?"

Gözyaşından bir sorun çıkmaz. Kalpten dolayı bir keder çıkmaz.

Gözyaşı ve inilti olmadan bir sevda olmaz. Fakat her şey için bir zamanın olduğu açıktır.

(1080) Yazın yağın yağmur gönül derdinden başka bir yük getirmez.

Tecellinin nurlarına gücün yok. Temenni odur ki onunla fazla görüşme.

Bu işte tahammül ve sabır gerek. Bir süre dayan ve kendini koru!"

Melik, gül bahçesindeki rüzgâr gibi ayağa kalktı. Düşe kalka çadıra doğru gitti.

Cemşîd, yanında iki yakut kutusunu aldı. O iki mücevher kutusunu Hurşîd'e gönderdi.

(1085) Burcun yeni ayı, yakut kutusunu açtı. Bir burçta binlerce Zühre'yi gösterdi.

Yakutun altında tamamen delinmiş inci ve mücevheri gösterdi sonra yakut kutusunu kapattı.

[Dedi] Ki bu mücevher ateşten değil topraktan. Temiz cevhere binlerce aferin!

Hurşîd'in yasemin yüzlü ve gül endamlı bir cariyesi vardı. Adı Gülbergterî,

Gülbergterî'ye emir verdi. Dışarı çık ve o mücevherciye de ki,

(1090) Bu sadece yakut değildir. Bu ziynet ve kıymetin değeri nedir? Bu mücevherler için fiyatın ne olduğunu söyle.

Melik şaşkınlık içinde dehşete kapılmıştı. Mücevher sözü, bir kulağından girmiş diğer kulağından çıkmıştı.

Yasemin yüzünün sözünü hatırlamıyordu. Mihrâb [araya girip] ona cevap verdi.

[Dedi] Ki: “Sultanım, bu hediyelik mücevherlerdir. Hükümdarlık kabulüne yarışır değildir.

Yanımda mücevherin her türü var. Eğer ferman buyurursan yarın getiririm.”

(1095) Yeri öptü. Şah dedi: “Ey iyilik burcunda olan Sultan, ey ışık veren ay!

Ülkemizde töre ve âdete göre hediye ve armağanın karşılığı yoktur.

Ben alçak felek değilim. Çünkü o mücevherleri madenden çıkarır, onu tekrar madene götürür.

Hakir toprağa bir tozumu bırakırım. Sahip olduğum şeyi saçarım.”

Yasemin yüzlü, gül yüzlüye cevabı götürdü. [Hurşîd] Gül gibi yarıldı ve yasemin yüzlüye dedi ki:

(1100) “Asla, böyle tüccar görmedim. Asla, bu niyette delikanlı görmedim.

Yabancınn umutsuzluğu gariptir. Çünkü bizden asla bir nasip bulmamıştır.

Böylesi mücevherleri bizim üzerimize saçar. Bunun gibi bir kişi mücevherden yoksun değildir.

Adeta onun mücevherleri soyda temizdir. Onun soyuna binlerce aferin!”

O ay yüzlünün “Kitâyûn” adlı bir dadısı vardı. Her bilgiden bir süsü vardı.

(1105) Özur dileme âdetiyle Kitâyûn’u Cemşîd’in yanına gönderdi. Cemşîd’i şahlık hilatleriyle kuşattı.

Daha sonra Çin’in kokularını istedi. Sade ipek ve renkli ipek istedi.

Çin metasının deve yükünü açtılar. İpekten elbiseleri üst üste koydular.

İpek ve miskin sergisi açıldı. Toprak, güzellerin yanaklarıyla muhalif oldu.

Her tarafa amber tablesi koydular. Gülistanın nesimini, ortadan kaldırdılar.

(1110) Melik, gözyaşı yakutunu gözden sürüyordu. Gizlice mırıldanarak bu şiiri söylüyordu.

Gazel

Ey saba rüzgârı! Kalk ve çadırın eteğinden bir esinti al. O ay yüzlünün yanağndan örtü bulutunun köşesini kaldır.

O yasemin yüzlü bizim çadırımıza geliyor. Bu yolda diken benim. Benim dikenimi bu yoldan al.

Senin yolunda yüz can kurban gitti ve kabul olmadı. Senin sokağının ucunda başımı eğirim.

Seher rüzgârı, sevgilin sokağının izini buldu. Ey yaralı gönül, seher vaktinin rüzgârını takip et.

(1115) O dudağa anlat, o sevgili nergisin [benden] haberdar olmasının başka yolu yoktur. Hemen es.

***

Saba rüzgârı, aniden bir hizmetkârını [Hurşîd'in huzuruna] gönderdi. Hileyle çadırın eteğini kaldırdı.

Hurşîd, çadırdan, Melik'e bakıyordu. Kalbin içi gonca gibi parçalanıyordu.

Güzeller, ipek ve elbiselerin seyircileri; Çin güzeli o endam ve boyun fitnesi olmuştu.

Onun hatırına her mutribe bir nağme bağışladı. Her tatlı dudak için ney ihsan etti.

(1120) Aşığın ruhunun içi kaynadı. Cemşîd'in kalbinin takati tamamen tükendi.

Mihrâb, Melik Cemşîd'i takatsiz görünce ay yüzlüden izin istedi.

[Dedi] Ki: "Bu gece hanımıza gidelim. Eğer bir ömür varsa yarın gelelim."

Sonra başhacip Melik, kıvrılmış zülûf gibi [ışıl ışıl] parlayan Hurşîd'in yanından ayrıldı.

Cemşîd, güneş yüzlüden uzaklaşır uzaklaşmaz toprağın üzerine gölge gibi düştü.

(1125) Melik'in ahının bir nefesi Nâhîd'e ulaşıyordu. Bazen de onun gözyaşı Hurşîd'e koşuyordu.

İnci gibi toprağın üzerinde yuvarlanandı. Kölelerin bir kısmı üzerinde halka oldu.

O gece sabaha kadar kalbi aydınlatan Hurşîd'in aşkından mum gibi acı içinde ağladı.

Feleğin mumu o saatte dolunca âşıkların gözü gibi gözyaşından ve kandan

Sanki feleğin bahtı yüz çevirdi ya da dünyanın yüzünden güneşi aldı.

(1130) Melik, تنها bir köşeye gitti ve [orada] oturdu. Halvette yabancılara kapıyı kapattı.

Kendi önünde bir mum yaktı. Yeni söze başladı ve mum yanıyordu.

Melik, gözyaşı üzerine gözyaşı döken mum gibiydi. Mum onun yanışından ağlamaya başlıyordu.

Mum, aydınlıktan gözyaşı döktükçe [Cemşîd yüreğindeki] yangınla bu kıtayı muma okuyordu.

Gazel

Ey mum, sarı bir yüz ve gözyaşı saçan bir gözden dolayı benim gibi âşıksın.

(1135) Âşık değilsen, neden sebepsiz yere hastasın ve yatağa bağılsın?

Bir âdetin var ki her gece başın kılıçla kesilmedikçe iyileşmezsin.

Âşıklık konusunda serkeşlik yapıyorsun, git. Çünkü aşığa bu hayat haramdır.

Ya yüreğindeki ateş ve ıstırap ile otur ve öl. Ya da başını al ve hemen hayata başla.

***

Mum bu sözü duyunca başından kara duman yükseldi.

Kıta

(1140) Mum, için için yanarak ona cevap verdi. Dedi: “Ne zaman kadar bana serzenişte bulunacaksın?”

Beni âşık diye çağırdın. Evet, ben aşığım. Kırmızı gözyaşımı ve sarı yüzümü çok fazla dile getir!

Söylediğin şeyden onur duyuyorum. Onur, âşıklara yaraşır.

Benim onurum, aşktandır ve devamlı onun arzusunda olmaktan her zaman kıvanç içindeyim.

Diyorsun ki otur ve öl. Ya da başını al ve bir süreliğine [ona] göz kulak ol.

(1445) Başımdaki ateş yükseldikçe oturamam. Ben muradıma ermeden ölmek istemem.

Aşkımın dolayısı başımda yanan bu bela var oldukça nasıl başımı alıp giderim.

Aşk ve âşıklığın işi başı feda etmeye hazır olmaktır. Eğer bu maceraya feda edecek başın varsa gel!

Benim peşimde ol çünkü yolcular için benden daha iyi rehber bulunmaz.

Cemşîd'in Mumla Konuşması

Melik, muma dedi: “Ey sıcak, yumuşak yüz! Ben [zaten] ateşteyim. Beni kızdırma!

(1150) Yolcular için yol gösteririm demedin mi? Âşıklar için rehber olurum, demedin mi?

Bu yalnız gecelerde âşık benim. Yolda kalmışım. Bana yol göster.”

Mum ona tekrar cevap vermek istedi. Ağzındaki dilini ısırıldı.

[Dedi] Ki: “Ey mum çabuk yerine otur. Şah ile böyle aşk iddiasında bulunma.

Önce ağzı gözyaşıyla yüz yol yap. Sonra dili, onun zikrine aç.

(1155) Melik Cemşîd, âşıkların mumudur. Sus çünkü tan ağartısı odur.

Bu sevdâyı ve hevesi akıldan çıkar. Bizzat burada dili kes.

Aksi takdirde bu sabah âlemimi aydınlatan güneş bir anda senin yerine oturur.”

Birden evin havası aydınlandı. Sabah, meşaleyle duvar deliğinden içeri girdi.

O gönül aydınlatıcı mum, Melik’e dedi: “Bugün bahçenin ve nesrinin havası var.

(1160) Rıdvan cennetinin bahçesinde ona meyve verdi. Bahçedeki gülistanda ona iş verdi.

Eğlencenin bütün sebepleri hazırlandı. Şah'ın orada bulunması gerekiyor.”

Melik, o köşeden hazine gibi dışarı çıktı. Haznedardan gizli inci kutusunu istedi.

Ateş gibi kırmızı yakutla dolu altından bir sandık Mihrâb'taydı.

Yakutun dışında toprağı yakut kanı değerinde olan mücevherler ondaydı.

(1165) Sonra Şehnâz'ı, Erganûnsâz ile birlikte güzel sesli Şeker'e emanet edince

Onlara dedi: “Eğlence meclisini hazırlayın. Şehinşah'a meclisin nağmesini hazırlayın.

Hurşîd'in sarayı, çok büyük bir makamdır. Onun şöhretli bir cariyesi var.

Siz perdede bana mahrem oldunuz. Şimdi benim canıma hemdem olunuz.

Beni bir sevgilinin ömrüne bağlayın. Şimdi çare bulmak gerekir.

(1170) Derdimin çaresini müzikle arayınız. Şarkı perdesinde, ona sırrımı söyleyiniz.

Her makamı bir kelama sahip olan müziği icra etmek gerekir.”

Şehnâz, Şah'ın sözünden inledi. Erganûnsâz'dan yüzlerce kükreyiş yükseldi.

Şeker, tütüsü ile gamın ateşine gitti. Tütüsü ve Şeker'in kalbinden duman yükseldi.

Her biri gamdan dolayı çeng gibi yüz tırmalıyorlardı. Sevgiliye yardımcı olmak gerekiyordu.

(1175) Şeker, bazen [Melik'in] eteğine kapandı, bazen de tıpkı sinek gibi başına dokunuyordu.

[Dedi] Ki: “Şeker’i neden satın aldın? Onun ziynetini ve güzelliğini yüzlerce kez yücelttin.

Demek ki onun kıymetini tamamen gördün. Onu başkasıyla değiştirmek istersin.

Seni yüz nazla Şeker’e uçurdular. Ey gönül süsleyen, Şeker’den vazgeçme!”

Şehnâz, perdenin gizemini ortaya çıkardı. Perdede bir iniltiye başladı.

(1180) Ah vahla ellerini başına vuruyordu. Erganûn ona eşlik ediyordu.

[Dedi] Ki: “Biz yüzü parlak Zühre ile birlikte olalım. Bizi yaksan da biz buna katlanırsın.

Her gün yüzlerce kez bizden şefkat buldun. Çengin teli gibi birden bire bizden kopma!”

Cem’in nefesi onlara bir soluk veriyordu. Sonunda Melik’e hemdem oldular.

Şah, o bahçede salınarak yürüdü. Cariyeler, ayın arkasındaki yıldızlar gibi oldular.

(1185) Şah’ın yüzünü mutlu görünce gül, nesrin ve sümbül birlikte yeşermiş,

O anda suyun gideni zincirlerde, çimenin servisi de topraktaki ağaç gövdesi gibi olmuştu.

Kumârî ağacı, yüzleri karışık dağıtmış. Çınar onu ellerle birbirine vurmuş.

Hizmetkârlar, Cemşîd’in elini ve ayağını öptüler. Cariyeler, huzurunda başlarını eğdiler.

O meclisin Emir'i, Şehnâz'ı çağırdı. Onu tahtına götürdü ve yanına oturttu.

(1190) Asalet böyledir. İtibarı ortaya çıkarır. Herkes cömertleri sever.

Eğer böyle denizde azamet istiyorsan dudağını başkasının suyuna bulaştırma.

Altından taca sahip olan kişi nergis gibi gümüş ve altına baş eğmez.

Melik'in yanında getirdiği her hediyeyi ay yüzlü güzeller bir bir önden götürdüler.

Cariyeleri mutlu dehlize götürdü. O sarayın hizmetçilerine teslim etti.

(1195) Bunlar [cariyeler] şarkı perdesinin çalgıcıları şarkı söylediler. Perdedekine layık şarkı söylediler.

Çadırın gülü, ipekten elbise giyen ay gibi oturmuş. Kulak için Şah'ın mücevher kutusundan inci yapıyordu.

O çalgıcıları perdenin içine çağırdı. Dili tatlı sözle süsledi.

Çin'in haberini ve Şah'ın halini sordu. Hepsi havuzun çevresinde toplandı.

Tuti dilli Şeker, şarkıyla içeri girdi. Şevkin huması gönülden uçtu.

(1200) Ondan sonra Erganûn ahenge katıldı. Çengte hoş humâyûn¹⁴² perdesini çaldı.

Bu işi, sanatla ilme getirdi. Şah'ın dilinden bu gazeli okudu.

Gazel

---

¹⁴² "همايون" Klasik İran musikinde bir makam.

Nasıl bir menzildir ki toprağı can esintisine sahiptir. Canın ve tenin havası ruhun huzuruna sahiptir.

Cennetten bir bahçedir ve felekten bir menzil ki güneş kenarda ve ay ortadadır.

Kalbin kurtuluşu böyle yerededir. Çünkü bu yer, o gönül açıcı sevgilinin yanağından bir ışığa sahiptir.

(1205) Bu saray bahçesinin hevesi beni bahçenin servisinde yuva kuran yüreğı dertli güvercin yapmıştır.

Baktığım her kenar ve köşede gözyaşımdan şırıl şırıl akan bir çeşme var.

Birinin bedeninde binlerce can olsa da [başka] birinin aşkın menzilinden can götüreceğini zannetme.

Sana kavuşma için dünyanın bütün güzellerine dedim ki: “Sana kavuşan bütün dünyaya sahiptir.”

Kendi kirpiğinin okundan, kalbimin izini sor çünkü senin kirpik okunun, kalbimde izi var.

***

(1210) Şeker de müştak Emir’in dilinden âşıkların sözü üzerine bu gazeli eda etti.

Gazel

Ey güzel yüzlü kalk ve serviye ırmağın kenarına dik! Yüz göster ve sararmış yüz için kederlen!

Gölgeye söyle, benim yüzümle kendi ardına gitme. Serviye söyle, benim boyumla ırmağın kenarına gitme.

Eğer bülbül, gülü isterse onu ayıplama! Böyle bir aşk konuşmadan nasıl hâsıl olur?

Etek saç, ey güler yüzlü gül, çimende ol! Böylece baharın eteği, gül gibi renk ve koku saçar.

(1215) Eğer ortaya çıkarsan, gümüş rengindeki boynun gibi tevazu göster. Tıpkı bülbülün belagati gibi güzel konuş.

Siyah saçının isteğiyle yaşayan tarak gibiyim. Ben, merasim aynası değilim. Çünkü o yüze saygı gösterir.

***

Özgür servi, raks ederek dışarı çıktı. Çimenin kuşlarından cıvıltılar yükseldi.

Elde, aşkın şarap kadehi ve akılda sevgilinin nazı ile

Hurşîd şarkıdan mest oldu. Ay gibi keten yakayı parçaladı.

(1220) Hurşîd sevinç ve mutluluk hissetti. Cemşîd, onların üzerine altın saçtı.

Erganûnsâz'a yemek ziyafeti verdi. Şeker'i keten elbiselerle donattı.

Neşelendiriciye dedi: "Ey Şeker, kalk! Sen de gönül alan bir şiire başla!

O şiir ki onda halin tasviri vardır ve onda dedikodu yoktur.

Dostluğu [hatırlatan] bir söz olsun, canı ve ruhu aydınlatsın."

(1225) Neşelendirici udun kulağını kıvırdı. İpek elbisesinde kemer dokudu.

Şeker, tatlı fıstıktan aktı. Fındığı çengin yüzüne saçtı.

Çengle bu vezinli matla beyitini okudu. Hurşîd'in yüzü o matla beyitinden yandı.

Gazel

Ey yeni olgun meyve kimin bostanındansın? Ey yeni gelen ayet kimin hakkındasın?

Ruhlar, seni mum gibi ortaya almışlar. Can sana feda, kimin yatak odasının ışığıdır?

(1230) Sana kavuşmanın kokusunu alan herkes kebab [gibi olmuş] bir kalbe sahiptir.

Malum değil sen kimin misafirsin?

Ruhlar, senin hevesinle kederle aşağı indi. Sevinçle yükselen sen kimin canısın?

Biz hepimiz seniniz; bu bir tarafa, her şeye rağmen söyle, sen kimsin?

***

Gazeli bitirince Ergaûn belirdi. Bu sözün üzerine şarkıya başladı.

Gazel

Ey kalbim, senin ahdinde canım ve ruhum senin kurbanın olmuş.

(1235) Benim canımsın, benim canımsın, benim canım. Ben sana aidim, ben sana aidim, ben sana ait.

Değerli ömrümün hepsi geçecek, senin perişan haldeki saçlarının uğrunda.

Bizim perişan halimiz senin saçının ucudur. Senin aşkından yanıp tutuşanların yeri güneşin doğuşudur.

Ömrümü, o rüzgâra mum gibi saçarım, senin gül bahçenin kokusunu bana getirmesi için.

***

Şehnâz, bu gazeli çeng ile çalıp okuyunca, güzel yüzlü elbise parçaladı ve hırka attı.

(1240) Servi boylu istekle onun yanına geldi. Yer, gökyüzü gibi onun etrafında toplandı.

Çam fıstığı ağacına benzer raks etmeye başladı. Servi ve nar ağacı kesinlikle ayağa kalkmadı.

Gökyüzündeki güneş, yeryüzünde böyle oldu. Nâhid ise gökyüzünde kendinden geçti.

Şehnâz'ın perdesinin nağmesi, rast makamı oldu. Rüzgâr onun yanına geldi ve perdeyi kaldırdı.

Aynadaki ateş gibi gül renkli yüzü, ayın yansıması gibi çadırdan dışarı çıktı.

(1245) Cemşîd'in ruhu onun aksinden tedirgin oldu. Sanki güneşin yansıması suya düştü.

Melik, onun gamzesinde sarhoş olunca, dilberin zülfü onu bağlayınca,

İrade yuları elinden gitmiş. Yay kırılmış. Ok, başparmağından fırlamıştı.

Sarhoşluktan, nergisin gözü ona surat astı. Servi, yukarıdan aşağıya doğru ona meyl etti.

Şarap kadehi, Melik'i tepetaklak düşürünce yüzünün çevresi şaraptan lale rengi oldu.

(1250) Şeker'e dedi: "Cem'i uyandır ve kaldır. Çünkü gözü, sarhoşluktan uykudadır.

Nesrinden, onun benine benzer bir yatak yay. Erguvanın yaprağından ona yastık yap.

Onun bahtı gibi gece ve gündüz uyanık ol. Düşmanların gözünden onu koru."

Şeker, onu tıpkı gül gibi dışarı çıkardı. Hizmetçiler dışarıda onu omuza aldılar.

Irmağın kenarında ona halı yaydılar. Şeker, Şah için dizini yastık yaptı.

(1255) Gül, söğüt, su kenarı ve mehtap. Şeker uyanık ve Şah tatlı uykuda,

Saba rüzgârı her an bir yerden esiyordu. Bazen onun, başını okşuyordu, bazen de ayağını.

Bazen seher kuşu [ona] masal anlatıyordu, bazen de akan su [ona] şarkı söylüyordu.

Zambaktan nazlı serviye bir yer yaptı. Onu akan suyun kenarında büyüttü.

Cemşîd, o meclisten uzaklaşınca Hurşîd, evinin halvetinden dışarı çıktı.

(1260) [Hurşîd] Servi boylu salınarak yürüdü. Erganûn'u kendi peşinden çağırdı.

[Hurşîd] Giden bir tavus ve [Erganûn ise] arkada bir sülün gibiydi. Servinin ayağı, bir pınar başını tercih etti.

Oturdu ve Erganûn'u yanına çağırdı. Türlü türlü konulardan sohbeta başladı.

Önce ona dedi: “Bu genç adam kimdir? Neden böylesine perişan ve heyecanlıdır?

Eğer tüccarlık niyetine sahipse bu mücevherleri saçması uygun değildir.

(1265) Bu gencin tüccar olmadığını farkındayım. Çünkü onda tüccar âdeti yoktur.

Kalbim her an onun şahlık denizinden bir inci olduğuna tanıklık ediyor.”

Bu sözü Erganûnsâz'a devamlı tekrarlardı. Erganûn, bu müzik makamının perdesinden konuşmuyordu.

Ay yüzlü, çalgıcıdan rast makamını istiyordu. [Ancak] O, rast perdesinin gamını çalmıyordu.

Ondan sonra yanına Şehnâz'ı çağırdı. Onunla bu konuyu çok fazla konuştu.

(1270) O hoş sesli kuş, dile geldi. Şahin, tavus güzeli için bir cevap verdi.

[Dedi] Ki: “Biz, Kaf ve Anka'dan nasıl haberdar olalım?

Eğer bizim için can himayesini bağışlarsan Şah'ın üzerindeki bu sırrı ifşa ederiz.”

Yakut sözü elmasla deldiler. Sözü başından sonuna kadar konuştular.

[Hurşîd'in] Sevgisi, Cemşid'e daha yürekten olunca gül yaprağının huyuyla daha da utandı.

(1275) Güzel ve tatlı bir haberdî. Onurlandı. Kasıtlı olarak yüzünü astı ve başını eğdi.

Servi, ırmağın kenarından kalkınca endamıyla bahçeyi süsledi.

Bahçede çam fıstığı gibi salındı. Çimende esen saba rüzgârı gibi geziniyordu.

Hurşîd, o mehtapta dolaşıyordu. İki çalgıcı önde Nâhîd şeklinde,

Erguvanın yanında ona gül gibi naz yapıyordu. Erganûn, bülbül gibi onu okşamadaydı.

(1280) Gül, kırmızı rengi ona ay yüzlüden getiriyordu. Gamzeyle, nergis gözleri uykuya dalıyordu.

O ilkbaharın açan çiçeği salınarak uyumuşun yastığının başına geldi.

Elden ayaktan düşmüş güzel bir sevgili gördü. Onun iki gözü yasemin yaprağında sarhoş uyumuştı.

Lalenin üzerine amberden bir hat çekmiş. Hattı, güzellikle laleye çizmiş.

Şeker, çadırın ay yüzlüsüne bakınca servi boylunun çimenin üzerinde salınarak yürüdüğünü gördü.

(1285) Mehtap, lacivert suya düşmüş. Bir ay suda ve balık suyun kenarında.

Melik'e o müjdeyi vermek istedi. Tatlı dilli Şeker'e emir verdi.

[Dedi] Ki: “Ey bülbül az konuŒ, daha az fitne çıkar. Bu gece gülün üzerindeki tatlı uykuyu kızdırma.

Her ne kadar gülün yaprağı, bu dünyanın fitnessi olsa da yine de o uyumuŒtur, bu dünyanın uyumuŒu.”

O ay yüzlünün gözü, Œah’a dŒt. Œah’ı aydan farklı görmedi.

(1290) Sadece Œah’ın amber kokusunun farkı vardı. Onların arsında bundan baŒka fark yoktu.

Melik, diğer geceler uyanıktı. Gözünden, bütün gece kan damlıyordu.

Karanlık gece kirpikle yakut deliyordu. İnsanlar ahından ve inleyiŒinden uyumuyordu.

[CemŒid etrafta] Geziniyordu ve gözü uyku tutmuyordu. Güzel uykunun hayalini suda arıyordu.

Diyordu, uyanık gözün iŒine yaradığı gece uyku göze kilit vuruyordu.

(1295) Talih kendi ayağıyla kapıya gelince hemen derin uykusunu bitirdi.

Her Œey kendi zamanında gerekir. Yoksa zamansız tatlı uyku, hoŒ olmaz.

O gece, Œah’ın gülü açmadı. Uyuyan baht olunca böyle olur.

Bir ruhun evikliği, o ikinci ruhu gösterdi. Fakat o gece uyku zorluk çıkardı.

Eğlendirici nağmeyle bir saz çaldı. Hazin sesle bu Œiire baŒladı.

Gazel

(1300) Erguvanda uyumuş senin iki gözüne bravo! Senin iki sarhoş güzelin okla ve yayla uyumuş.

Lale, senin yanında yastık yapmış. Gülün yaprağından çadır kurmuş ve içinde uyumuş.

İki zenci olan iki siyah ben, senin yasemin yüzüne düşmüş. Bahçenin etrafında uyumuş.

Yüksek duvara sahip o iki evi niçin miskle donatmıyorsun? Binlerce karınca gül bahçesinin etrafında uyumuş.

Kaşla çimenin üzerine bir gölgelik çekmiş. Senin iki sarhoş güzelin, çadırın altında uyumuş.

(1305) Senin gümüş gibi tenine yaraşan bir hazine vardır. O zaman, iki yılan layık olan hazinenin başında uyumuş.

Senin güzel gözünün hayali rüyada nasıl bir fitnedir? Onu uyuduğu gibi kendi haline bırak.

Ey gönül git, o kötü ağızdan bir şeker çal ve getir. Ondan haberi olmayacak şekilde ansızın uyumuş.

Göz ve kirpik nasıl onun bekçileri olurlar? Ey gönül nasıl sevgili olurlar? Bu ve o uyumuş.

***

Güzel yüzlü, o sadberge ve şimşir ağacına hayran. Mırıldanarak bu şiiri bağışlıyordu.

Gazel

(1310) Senin mahmur gözün sarhoşluk uykusuna dalınca, senin sarhoş gözünün mahmurluğundan bir âlem perişan olur.

Kalp, kaşın mihrabında onun sarhoş gözünü görünce dedi. Mihraptaki sarhoş kâfire bak çünkü o, uyumuştur.

Sümbülünü çok perişan halde görüyorum. Belki sabah rüzgârı bizim halimizden ona bir haber vermiştir.

Hicranın karanlık gecesinde gözü zayıf görürüm. Çünkü çok kişi senin dudağının yâdıyla Ummân'ın incilerini delmiştir.

Kirpikle senin yolunun toprağında gitmek istedim. Akıl dedi. Hacet yoktur. Çünkü saba rüzgârı, kirpikle göğse gitmiştir.

(1315) Sonunda da bu üzüntünün yerine başını kaldır. Çünkü kalp, senin sevdanın gamından içeride saklanmıştır.

***

Hurşîd'in bu tavrının sonunda diğer bir ay yüzlü bu şiiri okudu.

Gazel

Gel saki. Gel bir kadeh hazırla! Peçemizi önümüzden kaldır!

Ey ay! Git onun sokağında yok ol. Ey mum gel ve onun ayağında sarhoş ol!

Hava, yüz suyumuzu kadeh gibi dök! Kadehe yakuttan bir ateş dök!

(1320) Niçin uyursun? Kalk ve yatağı kaldır! Bizim yatak odamızı savur!

Eğer sohbetimi gül gibi candan istersen göğsün altında geceye yatak ser!

Ve eğer zülûf gibi yüzüme isteğin varsa sevgilinin saçının korkaklığını akıldan çıkar.

***

Hemen o anda Nâhid, çeng çaldı. Hurşîd'i övmek için bu gazeli eda etti.

Gazel

Güzel gül, senin rengin ve suyun renginde olanı ister. Senin renginde bir yüze sahiptir. Lakin senin rengin yoktur.

(1325) Eğer senin servi boyun bir gün narı çimende görürse senin yeşil renkli servinden birden kırmızı ve sarı rengi ortaya çıkar.

Ey benim güzel goncam, dudağı aç ve bana gül. Çünkü bülbülün kalbi, senin içine sığmayan durumundan daralır.

Senin gözün, çok defa perdedarın kılıcıyla huzurda bulunmuştur. En azından kimse, senin güzel ve zarif gözüne gelmiyor.

Çalgıcı yüksek sesle amacımın ahengini yapıyordu. Senin ahenginin yüksek sesi perdemi parçalamak ister.

Cemşîd'in İçki Mahmurluğundan Kendine Gelmesi

Sabah vakti esen rüzgâr, kendisine gülünce Melik, çengin sesini duydu.

(1330) Gözleri, mahmurlu uykudan uyandı. Mehtabı, şarabı, suyu ve çalgıcıyı gördü.

Ay yüzlü uyanınca, Hurşîd birden ayağa kalktı. Salınarak yürüdü. Kendi burcunda oturdu.

Saba rüzgârı, baharın kokusundan ona bir koku veriyordu. Yasemin yüzlü sevgiliden [ona] bir renk sunuyordu.

Görkemli Hurşîd, onun yüzünü solgun gördü. Onun yüzü hemen candan yeşerdi.

Gazel

Bu gece, bahçede ilkbahardan bir renk ve bir koku var. Bu gece, çimenin yaprakları üzerinde nakış ve resim var.

(1335) Dün geceki çimenin gül yüzlüleri sabah şarabı içmişler. Nergis göz şarap içmiş, bu gece gözde mahmurluk var.

Sanki ay yüzlü, saç coşkuyla taradı. Bu gece o parmaklık ve saba rüzgârı derdin ilacıdır.

Eğer Hurşîd, gecenin süslü odasından yüz göstermezse bu gece, gelini süsleyen niçin geline ayna tutan olur?

Galiba o ayın, bu topluluğa işi düşecek. Çünkü ışık, bu gece göğün katmanlarından serpilir.

Öd ağacının tütüsü ve şeker birlikte yetişir. Bu beyitlerde duman Cem'den yükselir.

Gazel

(1340) Sen hoş uykudasın, bir uyanığın hallerini nasıl bilirsin? Sen selamettesin, bir hastanın düşüncesini nasıl bilirsin?

Sen onun hayaliyle geceyi hiç gündüz yapmadığın için gece derbeder dolaşan birinin yolunu ve avarenin halini nasıl bilirsin?

Kalp kırmaktan, nazdan ve dilberlikten başka bir işin yok. Sen dert ortaklığını, gönül çalmayı ve âşıklığı nasıl bilirsin?

Bir gece zülfün ucundaki sevda ile perişan halde yol almadığın için karanlık gecenin uzunluğunu nasıl bilirsin?

Zahit git, onun gözünün naz ve şivesinden nasıl perhizdesin? Bu şiveyi sarhoşlardan sor, sen ayıklığı nasıl bilirsin?

(1345) Ey gönül dedim, kendine üzül çünkü iş elden gitti. Senin için keder zamanıdır. Ey gönül sen dert ortaklığını nasıl bilirsin?

***

Şeker, Cem'e sır perdesini açtı. Ona, başından itibaren geçmiş haberi anlattı.

Cemşîd, dert ve hasretten üstündeki elbiseyi yırttı. İnliyordu ve eliyle başına vuruyordu.

Gözün cefasından sızlandıkça sızlandı. Gözünü eliyle ovdukça ovdu.

Kirpikleri, gayretle uykudan kaçıyor ve şarap onları birbirine ulaştırıyordu.

(1350) Cemşîd, baş, nasıl yastık istiyor diye akli serzenişin yolunda terbiye etti.

Sitemden, uğursuz talih öfkeleni. Feleğin dönmesinden inledi ve diyordu:

“Gökyüzü bana kuyudaki ikbali ortaya çıkar dersin. Nasip bana mutluluğu gizleme dersin.

Hayat bana acı vermeye başlayınca gençlik dönemimde gül gibi rüzgârda yok oldum.

Eğer talih iniltiyle sağlansaydı bizim için bahtiyarlık dünyada olurdu.

(1355) Bana şarap testisinin anası eşlik ettiği için nafe, miskim gibi ciğerin kanına vurdu.

Tanrı, belki de talihsizliği alın üzerine yazmıştır. Ne diye bunu bana kader yaptı.

Ancak, ey baht! Ne zamana kadar bu hastalık? Hüzün seni ahir uykudan almıyor mu?

Beni ney gibi mutlulukla üfle miyorsun. Beni, çeng gibi her an bir makamda çalyorsun.

Fakat bu evi açtıkları zaman işin esasını talihin üzerine koydular.

(1360) Yüzyıl gözden gözyaşı gelse de yine de baht resmi yıkanmaz.”

Bütün gece, gece bülbülü gibi inliyordu. Gül yaprağının kenarını, çiğ taneleri ile dolduruyordu.

Gecenin laciverdi, maviye çalan parlak yeşil kanadını yükseltip kavisli eşiğe vurduğu zaman,

Sanırsın ki bu eşikten binlerce beyaz tenli huri yeryüzüne inmiş ve ufuklardan dökülmüş.

Ufukları, bir baştan bir başa beyazlık aldı. Beyazlıkta güneşin zerresi belirdi.

(1365) Beyazlık güneşe perde bağladı. Zerrenin kana bulanmış perdesini gösterdi.

Sabah olunca, Şehnâz, Hurşîd’in yanından sırrı açıklamak için Cem’ e gitti.

Geceleyin Hurşîd ile konuştukları sırrı, gündüz Cemşîd ile konuştular.

[Olanları] Bir bir Şah’a anlattılar. Şehinşah’ı durumdan haberdar ettiler.

Cem, o nazlı maşukun, gecenin perdesinde sırta vakıf olduğunu öğrenince,

(1370) Bir süre, eğlence kapısından içeri girdi. Bir an, sabah rüzgârı gibi mutlu olarak ayağa kalktı.

Mihrâb, ondan bu hikâyeyi duydu. Tüm kalbiyle dedi: “Bu hikâyeye doğrudur.

Garip ki o boy servisi yanından ayrılmamıştır. Gül gibi, kederin dikenini onu bırakmamıştır.

Senin isteğinden, güle bir diken saplandı. Onun isteği bu tarafa meyilli oldu.

Tabip, hastanın derdini bilmediği zaman zahmetin çaresi zor olur.

(1375) Dert hastalığı doktoru aydınlattığı vakit ilaç kolaylıkla yapılabilir.”

Meclisin parlayan güzeli Hurşîd, sabahtan sakiye dedi: “Şarap kadehini dolaştır.

Gel saki. Çünkü içim kıpır kıpır bugün. Mutlu ve yeni bir eğlencem var bugün.

Bu sabah şarabının yerine mey getir. Bende mey isteği ve sabah şarabının fikri var.

Şarabın liyakatinden dışarıda içmek isteriz. Kalpleri şarapla doldurmak isteriz.”

(1380) Akıl, dünyaya düşkün olduğu için saki onun üzüm bağını avluya getirdi.

Şafak, kadehin akşam vaktindeki şarabın rengiydi. [Şafak] Tıpkı çiy tanesi gibi kadehin içindeydi.

Yüzünden kadehin üzerine yansıma düşmüş. Kevser suyuna ateş düşmüş.

Duru bir suyun içinde ışık görüyordu. Suda huri yüzlüyü görüyordu.

Ay yüzlüyle kadehin deryasında suya dalmış. O deryanın içinde dans eden binlerce Zühre vardı.

(1385) Saki dolaştırdığı her kadehte, içki arkadaşını yuvarladı.

Sevgilinin yâdıyla tatlı şarabı içiyordu. Dün geceki neşe ve eğlenceyi yeniliyordu.

İçki meclisinden “Afiyet olsun!” sesleri yükseldi. Şarap başa oturdu ve akıl ayağa kalktı.

Baharı aydınlatan, bahara ait bu şiiri, bir bülbülün sesinde eda etti.

Gazel

Gel canım, çünkü sevinçli bir ilkbahardır. Kutlu bir mevsimdir, güzel bir zamandır.

(1390) Bu gecenin çimeni, sümbülden bir tütsüdür. Havası, her an amberden bir buhardır.

Sadberg gülü her hafta budandığı için onun her bir yaprağı inleyen bir bülbüldür.

Hakikati bil ki nergisin sırmalı şapkası olarak gördüğün şey Sultan’ın tacıdır.

Lalenin yanağı ve onun siyah beni gül yanaklının beni ve yüzünün işaretidir.

Ey güzel! Bak servi boylu nasıl güzel, nasıl güzel bir sevgilidir?

(1395) Nazlı, çevik bir boyun hayalidir. Servi, nasıl ırmağın kenarındadır?

Tıpkı yeni yetişmiş birinin hattı ve boyu gibidir. Sulu bir yerde nasıl bir yeşilliktir?

Hurşîd’in Cemşîd’i İstemesi

Behârefrûz, yürekten bir şiir okuyunca gülün kalbi açıldı. Başının üstündeki altın [taç] düştü.

Bülbülden binlerce feryat yükseldi. Yanma ve inlemeden dolayı lale yüzlüden duman yükseldi.

Sakiye dedi: “Kadehe şarap dök. Aklın düşüncesini, âdetini yok et.

(1400) Kendi elinle sarhoşlara bir kadeh ver. Kendi elinle bizim nefsimizi al.

Ruhun benlikten başka bir hastalığı yoktur. Sarhoşluk benlik hastalığının dermanıdır.”

İpek elbise giyen ay yüzlü, güzellere sordu: “Dün akşamki o tüccarın hali nasıl oldu?

Şarabı ona elden götürdükleri anda köleler onu meclisten sarhoş götürdüler.

Sanki bu zaman mahmurdur. Sarhoşluktan bedeni hastadır.

(1405) İstekli olma ve hal hatır sorma sevaptır. Garibanları sormak sevaptır.

Bu gül bahçesinde ona meyve vermek gerekir. Şarap kadehiyle onun içki mahmurluğunu kırmak gerekir.”

[Cariyelerin] Mutluluktan içleri içlerine sığmadı. Altın sikke için onu gül gibi sevdiler.

Şeker’e dedi: “Ey güzel sesli kuş, bir haberle Cemşîd’in kalbine şarkı söyle.

Söyle, niçin bizim yerimize ayrılığı yeğlersin? Niçin yaşanmamış sevgiyi bizden alırsın?

(1410) Peki şimdi tatlı kadehten nasılsın? Dün geceki uykusuzluktan nasılsın?

Uyku ve içki mahmurluğunu bir süreliğine akıldan çıkar. Uyanıkların huzur yerine uğra.”

Şeker'i, zahmet içinde olan Cemşîd'in yanına gönderdi. Şarapla dolu bir kadehi, mahmura gönderdi.

Ah ve vahla bekleyen Melik, umudun gözüyle yolda oturmuş.

Havada kükreyen bir bahar bulutu gibi gözden gözyaşı dökülür vaziyette inleyerek,

(1415) Bekleyişi onu ciğerdeki, ateş ve kırmızı lalenin rengi gibi yapmıştı. Çünkü saba rüzgârı o bahçeden yalnızca bir koku getiriyordu.

Şeker, gönül alıcı sözün balıyla içli dışlı oldu. Onda tatlılıkla coşkuyu uyandırdı.

Mihrâb, Şah'a dedi: "Sultanım, kalk! Hurşîd'in sarayında bulut gibi eteklere mücevher dök.

Sözü, mücevherden almak, yanına birkaç hediye almak,

Kendinle beraber değerli mücevherler götürmek gerekiyor. Öncelikli işin mücevheri götürmektir."

(1420) Melik, dedi: "Nasıl istersen öyle gönder. Çin malı ve şahlık mücevherleri,

Gözdeki şah incisini gözyaşından yaparım. Bu işi el ve gözle yapmak gerekir."

Kulağın onda can bulduğu her inci tanesi Hurşîd'in yüzünü süsler.

Mihrâb, çalgıcılardan Nâhid'e benzeyen bülbül avazlıları ardına düşürdü.

Ruh, saraya şah gibi gitti. Can, bedene geldi, birden ruhun tarafında oldu.

(1425) Salınarak o gül bahçesine doğru gitti. Firdevs Rıdvan'ı gibi bir cennet gördü.

Bir gül bahçesi, tıpkı yeni yetişmiş rengârenk bir gül bahçesi gibidir. Suyu doymuş gül bahçesi, hayat suyundandır.

Kendi heyecanından [boncuk boncuk] ter alın üzerine güller saçmış. [Ter] Güllerin gülüşünden yine yere düşmüş.

Bütün gül bahçesi, sakiden ve şaraptan dolayı sarhoş, gül ve gül bahçesi meyden dolayı harap olmuştu.

Orada yeşil ipekten bir çadır kurulmuş. Onun içinde, parlayan Hurşîd altı yıldızla beraber,

(1430) Canlar çadırın etrafında halkalanmış. Peri yüzlü çadırın ortasında oturmuş.

Servi boylu güzellikle içeri girdi. Yüzünü, tıpkı sedberg çiçeği gibi toprağın üzerine koydu.

[Cemşîd] Güzellerin liderine dua etti. Güzel sevgili de mırıldanarak [Cemşîd'e] övgülü sözler söyledi.

[Hurşîd] O ay yüzlüye bir kadeh şarap gönderdi. Kevser' e ateşin şulesini gönderdi.

Melik ayağa kalktı. Hemen ona itaat etti. Onun yakut dudağının hatırasıyla hayat suyunu içti.

(1435) İçinden dedi: “Bu yakut hangi madendendir? Lal renkli şarap ruhun yakutu mudur?”

Cemşîd, bir yarıktan Hurşîd'in yansımasını gördüğü yerde ay gibi oturdu.

Aynı şekilde Hurşîd, delikten gitgide Şah'ın yüzünü [daha] parlak görüyordu.

Cemşîd, kem gözü gafil avlıyordu. Çadıra göz gezdiriyordu.

Arz edene bakıyordu. Gül ve gül bahçesini seyrediyordu.

(1440) İki ay yüzlü, uzaktan birbiriyle oldular. İki göz uzaktan birbiriyle oynastılar.

Kalp isteği, Hurşîd'ten yanıt bulunca Melik, yüzden utanç örtüsünü kaldırdı.

Şeker'e dedi: "Bu gazeli oku, bir nağme yap bunu müzikle beraber söyle."

Tuti dilli Şeker, şarkıyla içeri girdi. Şah'ın sözüyle bu şiire başladı.

Gazel

Bir güneş bulutun aralığından ima ediyor. Âşıkları, havada zerre gibi hor görüyor.

(1445) Fıstık yeşili örtünün altından yine gül yüzünü gösteriyor. Yine bülbülleri mest ve deli ediyor.

Onun yakut dudağı, lütuf ve gülücükle benimle konuşuyor. Kendi temiz mücevherini gösteriyor.

O, bana attığı bir bakışla benden daha perişan oluyorken kendi halini benim gözümde izliyor.

Ben, onun servi ağacının dibinde su gibi gözyaşı döküyorum. O salınan servi, bizden uzak duruyor.

Gülü ve kalbi rahatlatan, goncanın içinde bir araya gelmiştir. O sebeple zavallı bir bülbül kapıda rica ediyor.

***

(1450) Şeker'den bu tarzda bir hitap duyunca Behârefrûz, ona hoş bir cevap verdi.

Gazel

Can, sana feda olsun ey seher vakti esen rüzgârın nefesi! Mestur goncaya ne zaman sırrı ifşa edeceksin?

Ümit kapısında oturma ve kavuşma halkasını vurma. Kalk, çünkü bu kapıdan geçmen iyi değildir.

İstedğin o yüze yenli elbise giyin. [Böylece] Yanağının çevresi aynı gül gibi yüz yaprak açar.

Şiir söyleyen, gülün kapısında bülbül olur. Ey bülbül, saray şiirinin kapısından ne zaman içeri gireceksin?

Hurşîd'in Cemşîd'in Hallerini Kîtâyûn'a Anlatması

(1455) Ufkun sarı gülü, korkusuz devrini bu yeşil gül bahçesinden toprağa atınca,

Koyu bir bulut belirdi. Çiğ taneleri yağdı. Batı dağlarına yağmur yağdı.

Peri yüzlü mutluydu ve gamsızdı. Melik'i sarhoş ve evi sakin gördü.

Kîtâyûn'u kendi yanına oturttu. Onun kulağına Cem'in haberini fısıldadı.

Hurşîd, karanlık gecede Kîtâyûn'a bir bir Cemşîd'in durumunu anlattı.

(1460) Kîtâyûn dedi: “ Ayağının toprağı olan ben söylediğın her şeyi duydum. Fikrin nedir?

Bunda şüphe yok ki bu tüccar güzel yüzlü bir delikanlıdır ve [aynı zamanda] cömerttir.

Kendi ülkesinde Şah olduğunu söyledin. Mücevherde de Şah olduğunu söyledin.

Ben, ilk gün bu delikanlının yürekte dertten bir hazine sakladığını anladım.

Aşk hastası olduğunu anladım. Altın saçmak ve inilti aşkın işidir.

(1465) Dünyada kimse, birinin bir işi karşılıksız yaptığını duymadı.

Bedehşân toprağından yakut hâsıl olduğu için güneş, toprağına altın saçar.

Taze gül yaprağı onun dikeninden çıktığı için toprak sahibi diken ağacını diker.

Onun suyu parlak inciye meydana getirdiğı için damla bulutu denize dökülür.

Eldeki şarap, zahide ümit verir. Çünkü eldeki şaraptan daha iyi bir şarap, Firdevs cennetinde vardır.

(1470) Bu işin sonu nasıl olur bilmiyorum. Sen, Kayser'in kızıydın, o tüccar.

O, senden daha fazla mücevhere sahip olsa da yine de bir fakirin hazinesine sahiptir.

Eğer ona eş olmak istersen babana haber vermek gerekir.

Kayser'in damadının tüccar olmasına Kayser nasıl razı olur?

Başında âşıklık isteğı varsa da sen aşk işinin oyun olduğunu mu sanırsın?

(1475) [Bu aşk uğruna] Saygınlığı ve şöhreti terk etmek gerekir. Sabah vaktini kendinle beraber gece yapman gerekir.

Saçını rüzgâra verdiğin için liderlik ve önderliği akla koy.

Sen Kayser'in kızısın canım benim, şans yıldızına kötü bir şey yapma!

Sürekli eteği temiz gül gibisin. İstek seni eteği yırtık yapacak.

Sen kapağı açılmamış mücevher sandığıydın. Onun içinde kimsenin öpmediği değerli bir inci.

(1480) Çünkü onun padişahın tacına niyeti var. Onu tüccarın avucuna bırakma!”

Dünyayı aydınlatan ay yüzlü [Hurşîd] bu sözü duyunca öfkeleni ve kızgınlıkla ona dedi:

“Buhurdan gibi başımdan duman çıkardın. Sen, etek saçma benim dumanımın başına.

Sen benim yanışımdasın, ey akılsız dadı! Kalbim, senin eteğini yakıyor.

Kalp isteği öylesine çoğalmıştır ki kalp isteği beni hasta etmiştir.

(1485) Git, artık onun bir tüccar olduğunu söyleme. Çünkü benim sevdam onun inleyişindedir.

Tüccar, Melik olunca Hurşîd [ona] müşteri olmuş ne çıkar.

Çünkü o Hakan'dan doğmuştur, ben ise Kayser'den. Benden daha iyi olmasa da benden daha kusursuz değildir.

Beni seviyorsan, yardımcı ol! Başka bir iş yapma [sadece] benim işimde ol!”

Gülbergetri'ye Müşteriyi meclise alması için emir verdi.

(1490) Cem, solmuş servi gibi içeri girdi. Yeri öptü ve sultandan uzak oturdu.

Ay gibi olan Hurşîd ile karşılaştığı zaman o ay yüzlü Cemşîd bir anda mahvoldu.

Bahçenin ortasında Kevser havuzunun saygınlığını kazanan mermer havuz vardı.

Onun parlak suyunda mehtabın aydınlığı vardı. O suda aya benzer balık görünüyordu.

Çalgıcılar, şarkıyla ayakta durmuş. Biri Nâhid sesli, diğeri bülbül sesli.

(1495) [Cemşîd dedi.] Neşelendirici Şehnâz gönülleri süsle, Şeker Erganûn ile birlikte müzik çal ve şarkı söyle!

Yeşilin kenarı senin olsun ey özgür servi! Gül gibi yanağın daima kırmızı, kalbin şad olsun!

Çin'in çeliği gibi sert olduğumu sanırsın. Oysa gam, benim çelik iradeli ruhumu eritti.

Bazen suya gittim bazen de ateşe ay yüzlünün şevkinden ayna gibi,

Kalbi çelikten yaptım. Şimdi seninle karşı karşıya oturuyorum.

(1500) Kendimi sana kemerim gibi bağladım. Eğer o kapıya razı olursan lütuf gösterirsin.

O ümitle senin ayağının toprağı oldum. Çünkü aklımda senin yerin sürekli oldu.

O sebeple gözden mücevher saçıyorum. Tıpkı gözyaşı gibi seni gözün üzerine yerleştirdim.

İşimi zülûf gibi dağıtsan bile senin ayağından başına kadar [senden] asla vazgeçmem.

Gece senin için mum gibi yanıyorum. Gündüz ise senin arzundan ölüyorum.

(1505) Başım omzundaki saçına eştir. Senin kara sevdandan kulakta halkam var.

Bedenimin üzerinde başa benzer bir ay var. Senin gerdanlığın boynumdadır.

Gazel

Sana istek ve hevesi olan birinin aklında başka birinin isteğinin yer etmesi mümkün değildir.

Utangaç haldeyim. Senin zülfün bunu biliyor. Ondan dolayı ki vücudun baştan ayağa hepsi ona aşka tutulur.

Ey nasihat veren! Konuş fakat fazla nefes alıp verme çünkü o senin nefesin. Fitne ve kargaşa çıkarsa ateşin bizi yakmasından dolayı çıkmaz.

(1510) Senin boy servin hoş gidiyor ve korkuyorum. Çünkü yanan aşkımın ateşi büyüyor.

Hurşîd'in parlaklığından bir haberi olmayan kişi perişan aşğın zerresini ortaya çıkarır.

Gerçi bülbülün yeşil bir yaprağı yoktur. Onun bir yaprağı yoktur ama bülbül güzel yüzlü gülün aşkına kapılır.

Ey saki! Ayıplayan kişiye rağmen şarap ver. Hayat bugün geçiyor ve yarın onun peşinden gidiyor.

Gazel

Söz Leyla'nın saçı gibi uzun oldu. Melik, Mecnun oldu ve onun sözleri ise örgülü saç gibi büklüm büklüm oldu.

(1515) Sarhoşluktan hikâye birbirine dolandı. Cemşîd'in kendinden hiç haberi yoktu.

Peri yüzlü Hurşîd, başörtüsünü kaldırdı. Topluluğun içinde Cemşîd'e baktı.

Melik, onun saçının ışıltısından perişan oldu. Sarhoşluktan Hurşîd'in saçına başparmağıyla dokundu.

Hurşîd, Melik'in [saçına dokunduğu] eline kızdı. Melik'e gülsuyu döktüler.

Yasemin kokusu ve Saba rüzgârı [birlikte] Cem'i sürüklediler. Üstündeki elbiseyi baştanbaşa parçaladılar.

(1520) Şeker, sözle onlara seslendi. Saba rüzgârının elinden gül gibi dağıldı.

Saba rüzgârına dedi: "O kendinden geçmiştir. Kimse, sarhoşluktan dolayı sarhoşun ayıbını çıkarmaz.

Sarhoşun üzerinde kalemi oynatmak hata olur. Büyüklere el sürmek yaraşmaz.

Suya batmış biri, ele ve ayağa dokunduysa ne oldu. Dostluktan kendi kurtuluşunu aradı.

Boğulmuş miskininin öldüğü o saatten itibaren eğer ona bir yılan eli gelirse [ona dokunmak isterse] geri döner.

(1525) Sevgililerin ayıbını çıkarmak yakışmaz. Bir saçla feleği tutmak mümkün değildir.”

Melik, sabah gibi yırtık gömlekle Hurşîd'in yanında yüzünü toprağa sürdü.

Yakadan akik ve gözden inci saçıyordu. Yüksek sesle bu şiiri okuyordu.

Rubai

Baş1, lale gibi toprağa vuran biziz. Gamlı gönülden bulut gibi yüz nara atan biziz.

Yırtık gömleklinin sabahı güneşle başlamış. Güneş ondan sonra göklere sancak dikmiş.

***

(1530) Şeker sözlü dedi: “Ey yasemin kokulu! Niçin bir saçla benim üzerime kapıyı kapattın.

Kalbim, üzüntüden yüz parçalı toprak gibi oldu. O elle saçına korkusuzca dokundum.

Kalbe dedim. Kulaktaki siyah halka, niçin onunla omuz omuza oturdun.

Kalbimin senin zülfünde yeri vardı. Ben senin elinden kalbe dokunuyordum.

Ben ondan dolayı kendisini peri yüzlüden aldığım Hintlinin elini tuttum.

(1535) Bir fakir sıcak tandır görürse gönlü, bir ekmek almak ister.

Bir hata yaptım. Çok fazla karışıklık çıkardım. Onun suçuyla azap içindeyim.

Hata yaptım. Günahıma zincir vur. Ve eğer istersen elimi zincirden kurtar.

Zülûf, galip geldi. Ben mağlup oldum. El sürdüm ve bu günahla onu tuttum.

Sarhoş onun saçına dokunsa bile mutluluğun esas kaynağından vazgeçmesin!”

(1540) Sevgilinin yüzü, Cem’in elbiselerini yırtık gördü. Arzudan dolayı tıpkı gül gibi elbisenin yüz yerini parçaladı.

Seher vakti, saba rüzgârı Cem’in elbisesini gördü. Gülün elbisesi, can artıran esintiyi götürdü.

Cem’in üzerindeki ipek elbiseyi çıkardı. Şebnem, ona ipek elbise giydirdi.

Erganûn müziğini yeniden çaldılar. Erguvan renkli şarabı tuttular.

Mihrâb’ın Cemşîd’e Nasihati

Gece, amberli zülfü aydınlatınca gündüz güzeli, uykudan baş kaldırdı.

(1545) Gece, şarap içen ay yüzlü olunca bütün gece hoş olmayan uyku olur.

Kırmızı yanak, baş ve iki sarhoş göz yastıktan uzaklaşan gül yüzlü için,

Baht, ayrılma ve dağılma getirmiş. Gecenin kınasını iki su ile yıkadı.

Sarhoş Hurşîd, kadehle oturmuş. Elde bir ay ve Hurşîd ona âşık.

Göklerden güneşin sıcaklığı içeri vurdu. Yudum gibi, onun önünde toprağa düştü.

(1550) Kuşluk vaktine kadar hoş eğlencenin sabah şarabını içtiler. Gökyüzünün altın sofrasında sabah kahvaltısı yaptılar.

Ay yüzlü, sarhoşluktan Şeker'in üzerine yaslanıyordu. Tatlı uyku ansızın Melik'i esir aldı.

Şeker, hemen Cemşîd'i meclisten götürdü. Tatlı uyku geldi ve Hurşîd'i götürdü.

Melik, bir süre uyudu ve tekrar yerinden ayağa kalktı. Meclisi, ney ve içkiyle bezedi.

İşret ve istek arzusu neşelendi. Dün geceki aynı dostları istedi.

(1555) Cem, dün geceki olaydan melâmet içinde dostlar onu utandırıyor.

Mihrâb, hemen ona nasihat verdi. [Dedi] Ki: "Sultanım, bu rezalet sana layık değildir.

Onun zülfünün ucu, hakikatte yılan kuyruğudur.

Bu tasavvuru akla getiren kişiye deli için mutlaka zincir gerekir.

Sen Kayser kızına dokunursan kendi elinle ölümünü hazırlarsın.

(1560) Merdivenlerden yukarı çıkmak istersen bir bir basamaktan yukarı çıkılabilir.

Vakti gelmeyene kadar bahçedeki meyveden de haz ve lezzet alınmaz.

Gül kokusunun sofrasına razı ol. Efendinin izni olmadan onun çevresinde dolaştın.

Kendi balını yediğin zaman onun helal olduğunu bil. Fakat bal mumu olmayana kadar ona el sürme.

Cefa ettin ki lanet sitemin üzerinde olsun! O, kerem etti ki rahmet keremin üzerinde olsun!”

(1565) Belkıs'tan Cem'e Müşteri gezegenine doğru meyli güneş olan hüdhüd geldi.

Yeniden bir kavuşma eğlencesi kurulur. Aferin hoş sohbete! Aferin mutlu kavuşmaya!

Melik, Hurşîd'in yanına gitmek için utanç duyuyordu. Ancak gitmemeye de sabrı yoktu.

Servi, Mihrâb'ın yanından kalkınca o meclisten Hurşîd'in tarafına doğru yöneldi.

Nergis gibi utangaçlıktan mağrur bir şekilde önde Gülgergbeharî içeri girdi.

(1570) Yasemin kokulu Cemşîd'e yumuşaklıkla soru sordu. [Cemşîd, Hurşîd'in] Yüzündeki şefkat sayesinde güldü.

Sakiye dedi: “Şarap kadehini elden ele dolaştır. Çünkü bir dert yok, [mutluyuz, kadehi] dolaştır.

Dünyada kalbin isteğini beraber mutlu edelim. Çünkü zaman geçiyor, hayatı güzel geçirelim.”

Gecenin karanlığından bir süre geçer geçmez sevgili, Cem' in şerefine bir kadeh içti.

Ay yüzlü Hurşîd, o çimenden dışarı çıktı. Gece meclisin yıldızlarını hoş etti.

(1575) Hurşîd, sarhoşluktan Saba rüzgârı gibi düşe kalka o gül bahçesinin çevresini dolaşıyordu.

Bazen gülle kokusuna can katıyor, bazen de laleyle bir eğlence yeniliyordu.

Bazen nesrinin yüzünü öpüyor, bazen de servinin ayağında başını öne eğiyordu.

Seven, eğer duvardaki resme bakarsa onda sevgilinin yüzünün resmini görür.

Hoş esinti ruha dedi: “Ayağa kalk! O gül yüzünü, tatlı uykudan uyandır.

(1580) Çünkü bu gecenin eğlence sebepleri hazır. Bilmiyorum ne olur yarının durumu?

De ki ey sabah, senin yüzün sevgililerin bayramı. Gel çünkü bu gece kader gecesidir. Fırsatı kaçıрма.

Ateş içinde yanan bedenim ve fokur fokur kaynayan kanım var bu gece. Gel çünkü her ikimiz uyanığız bu gece.

Benim feryat eden ve bülbüller gibi karanlık geceler geçirmem reva mıdır?

Biz gönülden bir nefese bağlı iki mumuz. Gel çünkü her ikimiz birlikte yanıyoruz.

(1585) Gonca gibi başına büyük bir örtü çekersin. Kapıdaki çaresiz bülbülleri eritirsin.

Kurtar kendini, nedir böyle uyku üzerine uyku. Rüyada gördüğünü uykuyla nasıl elde edersin?

Eğer bahtın mutlu yüzünü istersen ayıkken bahtın yüzünü görebilirsin.

Senin bu uykudan hemen kalkman gerekiyor. Çünkü bu uyku gafleti bizim sırtımıza çok ağır geliyor.”

Hafif bir rüzgâr geldi. Beraberinde Çin’in süvari grubunu getirdi. Çin’in ay yüzüsünü Kayser’in yanına ulaştırdı.

(1590) Çengin eşliğinde bu şiiri büyük bir şevkle okuyan Melik süratle ve gururla geliyordu.

Gazel

Şarap coşkusu gece yarısı beni meyhanecinin kapısına götürdü. Gül kokusu, sabah vakti beni gül bahçesinin safına götürdü.

Muğların çenginin nalesi geldi. Kulağımı tıkadım. Manastırdan meyhanecinin kapısına kadar beni baygın götürdü.

Bütün sarhoşluğuma rağmen Muğların Piri beni kabul etti. Ne kadar sarhoş olduğumu gördüyse de tamamen sarhoşluğumu alıp götürdü.

Bir taraftan saki bana kadeh ve şarap verdi. Diğer taraftan da mutrip beni hırka ve sarıktan azat etti.

(1595) Aşk, bir süre beni tıpkı gül gibi ateşte bıraktı. Sonunda suyumu pazarın başına ulaştırdı.

İş, akılla olunca aşkın bir meali kalmadı. Aşk kapıdan içeri girdi ve aklımdaki düşünceyi alıp götürdü.

Cemşîd'in Hurşîd'i Bahçede Görmesi

Cemşîd o gece bir tavus gibi viranede salınan güneş yüzlüyü gördü.

Bir su kenarını ve bir ırmağı güzel almış. Ayağını suya daldırıyordu ve mutlu bir şekilde şarkı söylüyordu.

Şahlık mumunun ışığı, gecenin ortasında, karanlıkta parlayan göz nuru gibi,

(1600) Işıltı, çiçeğin tacı altındaki gül yaprağı gibi, sevgilinin saçının ucu kıvrımda lalenin kalbi gibiydi.

Sevgili gece, gündüz gibi parlıyordu. Gece, saçının bir teliyle gündüzü dokuyordu.

Saçı, gecenin karanlığından yol almıştı. Saba rüzgârı sevgilinin saçına dokunmaya kast ediyordu.

Rüzgâr sevgilinin saçının ucunu salladıkça Melik Hoten miskini aklından çıkarıyordu.

Melik, çadırın ay yüzüsünü görünce servi boylu için saygıyla eğildi.

(1605) Kirpiklerinin ucuyla inci eteklerini deldi. Tüm kalbiyle onun eteğini aldı ve dedi:

“Sana kavuşmak hayat suyu gibidir. Garipliği ve gençliği bağışla!

Garip, âşık, miskin ve mazlumu affet. Hali perişan, derbeder ve bahtsıza yüz çevirme.

Hasretten el başta, ayak ise zincirde, aileden ve evden ayrı, dost ve akrabadan ayrı kaldım.

Beni tıpkı kadeh gibi can dudağına ulaştırdın. Can şarabını, bir nefesle muradıma kavuşturdun.”

(1610) Bal dudak, onun tatlı sözüne kulak vermişti. Vücudun tümü hazır ve düğümlü dudak suskundu.

Cemşîd, o mumu tamamen yumuşak görünce şevk kadehiyle keyfi yerine geldi.

Kalbi, tatlı şarap testisini diledi. Üzerine o şekerli şarap testisini aldı.

Zülûf, Cemşîd'i [Hurşîd'ten] alıkoydu yine de sarayda asillik vardı. Yusuf, Şam'ın yolundan Mısır'a gitti.

Hızır'ın eşsiz kaynağa yolu düştü. O karanlıkta hayat suyunu içti.

(1615) Sevgili iki mercandan mücevherler saçtı. Gülerek bu gazeli okuyordu.

Gazel

İsterim ki bu gece kadeh gibi sana yaraşır bir hizmet edeyim. Bana ne buyurursan gözüm ve başımla itaat edeyim.

Gökyüzünden güneşin yansıması gibi senin üzerine düştüğüm gün eğer evinin kapısını kapatırsan duvar deliğinden sana baş kaldırırım.

Ben mum gibi meclisin içinde kendi gözyaşımı döküyorum. Senin için kara toprağa isyan etmem yaraşır.

Lale gibi taş mezardan başımı kaldıracağım gün, bu akıl şimdi olduğu gibi senin sevdanla dolu olacaktır.

(1620) Kuşkusuz bir güneşin yanında aşkın beyhude iddiasında bulundum. Ona layık hizmet etmem için tüm içtenlikle şarap damlası gibi olacağım.

Annesi Efser'in Emriyle Hurşîd'in Esir Düşmesi

O gece içki içerek sona erdi. Seher vakti ufukların dudağı gülümseyince,

Tekrar bir eğlence meclisi kurdular. İşretin yüzüne şaraptan allık yaptılar.

İki ay yüzlü bazen aşikâr bazen de gizlice birlikte şarap içip eğlendiler.

[Cemşîd] Sevgiliden, bir öpücükten başkasını istemedi. Biri, kenarda duruyordu fakat ortalıkta kimse yoktu.

(1625) Akşamdan sabaha kadar şarap içtiler. Sonunda sırları aniden ortaya çıktı.

Ülkenin dedikoducuları, o sarayın ileri gelenlerine bu sırrı açıkladılar.

[Dediler] Ki: “Gönül süsleyen Hurşîd bütün kalbiyle ansızın bir gence âşık olmuş.

Gündüz ve gece elinde kadehle dolaşiyor. Nâhid, binlerce defa tefe vuruyor.”

Hurşîd'in annesi, Kayser'in karısı adı Efser'di ve oldukça itibarlı bir kadındı.

(1630) Bu olay şehirde yayılınca durumu Efser'e açıkladılar.

Sıkıntıdan onun servi boyu söğüt gibi oldu. Hemen o an Hurşîd'in sarayına hareket etti.

Sevgili bir çiçek bahçesindeki gül gibi süzölmüş, aşkından başka her şeyden uzak durmuştu.

Seven iki âşık birlikte olmuştu, tıpkı bir kabuğun içindeki iki çekirdek gibi.

Bir mücevher kutusunun içindeki iki cevher gibi muvafık, tıpkı bir burçtaki iki yıldız gibi yakın.

(1635) Gülün perdesini bülbülün sesiyle okşayanlar, Şehnâz'ın sesinin ahengine,
Behârefrûz ve tatlı dilli Şeker çengle gönül cezbeden nağmeler yükseltti.

Cana can katan o bahçenin etrafında saki ve kadehten başkası dolaşmıyordu.

Bulut belirdi ve yağmurunu bıraktı. Sel başladı ve tufana dönüştü.

Dizginini kaybeden nesim geldi. Sabah vakti rüzgârı gibi iniltiyle geldi.

(1640) Sevgiliye dediler: “Şimdi Efser geldi. Efser kapıya gelmişken sen nasıl eğlenirsin?

Efser seni bu halde görürse başını bedeninden ayırır. Efser seni böyle görmesin.”

Güzel sevgili Cemşîd'in canının korkusuna kapıldı. Cemşîd'in üzerinde söğüt gibi titriyordu.

Melik'e dedi: “Annem geldi. Sonum nasıl olur bilmiyorum.

Sözü uzatmayalım. Annem daha önce bu bahçede kimseyi görmedi. Hemen uzaklaşman daha iyi olacak.

(1645) Bir harabede saklanan hazine gibi ol. Nilüfer gibi başını suya batır.”

[Melik] Tıpkı ruh gibi servinin içinde gizlendi. Sanırsın ki servi baştan ayağa hareket etti.

Şahlık, servinin dalından bir yıldız elde etti. Servi ağacı bir ay yetiştirdi.

Melik Cemşîd, servide hayat buldu. Servinin üzerinde kuş yuvasına benzer bir şey yaptı.

Huzur yeri Cemşîd'ten boş olunca Hurşîd'in gözü bir aya tutuldu.

(1650) Kapıdan perdedarın gürleyişi yükseldi. Rum güzellerinin lideri kapıdan içeri girdi.

Efser'in başından çerağ gibi ateş yükseliyordu. Burnundan duman çıkıyordu.

Mis kokulu zülûf gibi yanağının üstüne düğüm atmış. Çin askerinin malını kaş gibi bağlamıştı.

Peri yüzlü annesini görür görmez onu karşıladı, elini öptü.

Anne, kızın yüzüne baktı. Kendi saçı gibi onu ateşte gördü.

(1655) Kırmızı üzüm ile ebûcehil karpuzunu birbirine karıştırdı. Sevgili Hurşîd'e bağırdı.

[Dedi] Ki: "Gül gibi güzel kızım! Altın kadehteki lale renginde olan şarabı daha ne kadar ve ne zamana kadar içeceksin?"

Nergis gibi kadeh elde ve akıl rüyada sarhoş ne zamana kadar kadehe bağlı kalacaksın?

Sen lale gibi olmamaya dikkat et! Aklın şimdilik kadehin sevdasında,

Birçok harap can, şaraptan âbâd oldu. [Ancak] Kendisine bade verilen birçok mamur yer rüzgâr oldu.

(1660) Saf renkli şarap sevgilinin dudağı gibi cana can katar ve ruhu besler.

Aşırı sarhoşluk baştaki dilberin gözü gibi sana hastalıktan başka ne getirir?

Kendi gözünde var olanı görüyorum. Çünkü başında sarhoşluğun tutkunluğu var.”

Tef gibi çalgıcıların başına çok fazla vurdu. Tatlı dudaklıların elinden neyi aldı.

Perdedarı yüzüğün kaşı gibi kararttı. Zülfü gibi boyuna zincir getirdi.

(1665) Efser’in dağlık alanda felekle birlikte dönen kalesi vardı.

Onlar Hurşîd’i kendileri ile götürdüler. [Onu] İki üç gece renkli köleye teslim ettiler.

Kalpteki o talihsiz sevgiliyi taşın içindeki yakut gibi gizlice sakladı.

Onun yanına dadıdan başkasını almadılar. [Hatta] Güneş ve gölge için giriş izni yoktu.

Baharın gül yaprağı çimen yetiştirdi. Kale ansızın goncadaki gül gibi oldu.

(1670) Kalenin yüksek surları vardı. Peri vücutlu surların arasında matem içindeydi.

O surda, matemdeki o kırmızı gül sabah gibi gözden şebnem saçıyordu.

Mumdan balın ayrılması gibi hicranın onu yaktığı ateşte yanıyordu.

Gece ve gündüz huzurlu değildi, gece ve gündüz uyumuyordu. Bu sözü her zaman rüzgâra söylüyordu.

Evet, kalbim dertten dolayı kanla doludur. O hastanın hali nasıldır bilemem.

(1675) Melik o taraftan Hurşîd’in halini görünce kendi canından ümidi kesti.

Tekrar parmağını dişiyile ısırınca güvercin gibi serviden uçtu.

Ay yüzünün burcuna indi. Sevgilinin burcunun çevresini dolaşıyordu.

[Öylece] Dolaşıyordu ve gözünden kan akıyordu. Ayrılıktan dolayı inleyerek [yana yakıla] bu kıtayı okuyordu.

Kıta

Ben sevgilinin diyarının hududundan geçerken dünya korkusunca onu harap etmişti.

(1680) O harap olmuş diyarın sakinlerini perişan ve ağlar gördüm.

Sevgilinin geçtiği yolun toprağına dedim ki: “Ey kul sen saflık içindeki hayat suyu,

O bahçenin gülü sana ne yaptı? Bu meclisin mumu sana ne yaptı? O neşe ve eğlenceye ne oldu? O şenliğe ne oldu?”

Buna benzer sözleri ve cümleleri çok fazla sarf edildi ve toz toprak içindeki konağın içinde çalgı aletlerinin sesinden başka duygularını dile getiren yoktu.

Zahirde o ay yüzlünün köşkü vardı. Ancak kalp ve göz için toz toprak içindeki köşke ilgi hiç yoktu.

(1685) Zaman zaman kalbime ve hayat ışığıma diyorum: “Ey köşk huzurda olan sen misin? Bu nasıl teslim olma!”

Hurşîd’in Ayrılığında Cemşîd’in Sabırsızlanması

Çimeni gülsüz, gökyüzünü aysız görüyordu. Bedeni cansız, dünyayı şahsız görüyordu.

Yârsizlikten çengin sırtı kırılmış. Rüzgâr nay ve neyin avucunda,

Gönlü kırık bakır kadeh düşmüş. Sürahi kanın içinde oturmuştu.

Güller içki meclisinde perişan, bülbüller onların haline ağıt yakıyordu,

(1690) Bahçenin kuşları inleme ve ahta, bahçenin etrafı Allah korusun!

Saba rüzgârı bahçedeki sevgilinin kokusuna koşmakta, suyolunda onunla aynı renkteki gülü aramakta,

Saba, onun vaslı olmadan bahçede koşuyordu. Çınar, üzüntüden elini elinin üzerine vuruyordu.

Cemşîd, Hurşîd'in yüzünün hevesiyle zerre gibi bahçede dolaşıyordu.

Kendinden geçen garip ve divane Melik, aşktan ilerdeki dağın yolunu tuttu.

(1695) Hurşîd'in peşinden dağa varınca ayan beyan dağın üzerinde güneş gibi parlıyordu.

[Cemşîd] Dağda gönlü daralınca geceleyin her yerde sevgiliyi arıyordu.

Dağın başı onun ahından [alev alev] yanıyordu. Taşın kalbi, onun gözyaşından yumuşuyordu.

Bazen bir kaplan ona dert ortağı oldu, bazen de bir ejderha ona mağara arkadaşı oldu.

Bazen kaplandan şefkat görüyor, bazen de yılanlarla bilye oyunu oynuyordu.

(1700) Bazen zülfü rengindeki yılanlar omzunda halkalanıyor, bazen de aslanlar onun kucağında uyordu.

Kaplanların kucağı ona yastık oldu. Kartallar, kanatlarla ona gölgelik yapmış.

Onun esintisi ovayla bir oldu. Onun sesi, dağda ahenkli oldu.

Ahından dağın kalbi parçalanmış. Gözyaşından pınarlar suyla dolmuş.

Hurşîd'in Efser'in kalesinde olduğu anda Cemşîd başka bir dağın zirvesine çıkıyordu.

(1705) Dünyayı aydınlatan güneşe diyordu ki: "Benim yârim gibi yârsiz ve eşsizsin.

Bu yüzyılda sen benim sevgilime benziyorsun. O yüzden bu sarayda yalnız kalmışsın.

Sanki kırmızı gözyaşıyla âşık gibisin. Her gece kanla dolu doğunun burcunu hazırlarsın.

Sevgiden bazen gözyaşı gibi kırmızı olursun. Bazen de dertten tıpkı göz gibi sararırsın.

Granit dağa kastın var. Çünkü taşın kalbinde mücevher ve inci var.

(1710) Zaman zaman saklı olduğu için o ay ile birlikte iki hafta kalıyorsun.

Eğer seni saklarsa onun sarayına geçersin. Eğer sana yalnızlığı verilerse bunun üstesinden gelebilirsin.

Ve eğer oranın fırsatını gizlice elde edersen iki hafta o aya benden bahset.

Zirveye tırmanmak zor olursa o miskinın iplerinden bir kement yap.

Kement at, o duvardan yukarı çık. Bir yarık ara, o kederle eve gir.

(1715) Ona söyle, bu elsiz ve ayaksız avareden dolayı garipsin, müptelasın."

[Cemşîd] Zamanın kadehinden gamın zehrini tatmış. Muradına erememe onun canını burnuna getirmiş.

Tıpkı ay gibi gençlik döneminin hilalinde hayat onun üzerine karanlık olmuş.

Zavallı Ferhâd gibi dağı tutmuş. Dağın yerine ruhu kahrıyla kazıyordu.

Diyordu: “Ey gecemi aydınlık yapan! Gözüme görünmüyorsun, neredesin?”

(1720) Diyordu: “Ey şeker gibi darda kalmış olan! Madenin içinde bulunan yakut gibisin.

Sen mumsun, garip adam seni arar. Ne zaman karanlık olsa pervane gibi seni arar.

Canım elimden gitti ve sevgilim yok. Başımda senin hayalinden başkası yok.

Kalpte kanın bir damlası ve bir derdi kalmıştır. Bu sebeple içimde soğuk bir ah yükselir.

Hicran gecesi kalbin ıstırabıyla yanarım. Gündüz gözünü ahın okuyla dikerim.

(1725) O kapıya bir yol bulamadığım için ahın taşından bir mancınık yaparım.

Gözyaşıyla onun boğulmuşu olurum. Ahın taşıyla onun sarhoşu olurum.

Gözyaşı gözlerden su gibi akıyordu. İnleyerek bu gazeli dağa söylüyordu.

Gazel

Sevdanın ateşi benim âşık kalbimi kapladı. Eğer onları ateşe verirse vay kalbime, vay bana!

Benim gecelerimin iniltisi göğe ulaşıyor. Gecelerimin feryadı daha ne kadar sürecek?

(1730) Senin zülfün, bizim sevdamızın sermayesidir. Fakat ne fayda? Çünkü sevdanın sermayesi başıboş kaldı.

Eğer kalbin kanlı gözyaşını haykırmazsam nasıl olurum? Benim ödümün kaynaması canımı burnuma getiriyor.

Belki de sen merhametin düşüncesini yakalarsın. Yoksa [sevgili] elimden ve ayağımdan nasıl vazgeçer?

Tıpkı elbise gibi senin boyuna ve posuna bağlanmışım. Senin hilat endamının sevgisi, benim boyuma eş kıyafettir.

Çeng gibi aşkının kederinden [kendime] o kadar vurdum ki uvuzlarımın üzerinde damar ve deriden başkası kalmadı.

***

(1735) Ülker yıldızı karar gecesini duyurunca mücevherler Cem'in gözünü mesken tuttu.

Sabah gözden çiğ taneleri saçıyorken Melik de inleyerek bu gazeli okuyordu.

Gazel

Dün gece içimde sevgilinin zülfünün isteği vardı. Göz, saba rüzgârının yolunda sabaha kadar uyanık kaldı.

Sabah rüzgârı, birden onun kokusunu bana getirdi. Doğrusu o nefes, benim nefesim oldu.

Sabah rüzgârının eliyle onun huzuruna can gönderiyordum. Sabah rüzgârı o hasta olduğu için ona bahane buldu.

(1740) Saraydaki vuslat bahçesindeki gül ve bülbül gibi bize gülme ve konuşma. Fırsatı veren zamana ne mutlu!

Kamerimiz parlayan oldu ve günümüz kutlu oldu. Muradımız gülücükle doluydu ve bahtımız açıldı.

Sana kavuştuğum günlerde mutlu zamanlarım vardı. Bizzat ben, bir gün hayatımın alt üst olacağını anlamadım.

***

[Cemşîd] Bir gece, bir servi ağacının dibini menzil yaptı. Aniden güldeki bir kök ona tıpkı servi gibi oldu.

[Etraf] Yeşillik kenarı ve şırıl şırıl akan suydu. Sanırsın ki [su] berrak pınardan akıyordu.

(1745) Melik su ve yeşilliğin kıyısında oturdu. Çimenlikte kirpiklerden suyu bağıyordu.

Servinin yüksek dalında bir güvercin yuvası vardı üstelik güzel bir yuvaydı.

Cem inleyince o da inliyordu. Sanki onun gönlünde de aşk derdi varmış gibi.

Melik ona sırrını açtı. Yürek gamını ona anlattı.

Ayrılığın kederiyle o gece iki âşık uyumadılar. Bütün gece sabaha kadar birbirlerine dertlerini anlattılar.

(1750) Melik ağlayarak, inleyen güvercine diyordu: “Senin halin, benim halimden daha iyidir.

Senin bir sevdiğin ve mutlu bir yuvan var. Benim sevdiğim benimle değil, sözü uzatmayalım.

Sen yuvada rahat rahat oturmuşsun. Derbeder ben ise tüysüz ve kanatsız dolaşır olmuşum.

Ben, meskeni cennet olan o kuşum. Meyve yemedim [ama] beni cennetten kovdular.

Bende ve sende her ikimizde şevk kolyesi var. Sevgilinin misk kokulu saçından gerdanlığımız var.”

Mihrâb’ın Cemşîd’in Peşinden Gitmesi

(1755) Mihrâb, Cem’in peşinden dolaşıyordu, tıpkı yüzüğü kaybolan Cem gibi.

Köleler sokağın ve çölün etrafında koşmaktaydılar. Hepsi Şah’ı arıyorlardı.

Bir ay sonra Cemşîd’i dağda gördüler. Üzüntüden hilal gibi zayıflamıştı.

Hasretten gözleri çukura düşmüş. Gözlerinden akan gözyaşı dağlık alandaki nehirler gibi olmuştu.

Mihrâb o servi boyluyu görünce su gibi onun ayağının dibine aktı.

(1760) Gözyaşı, onun yüzünü gözünü kapladı. Kalp derdiyle çok fazla toprakta yuvarlandı.

Ateşler içinde çokça çırpındı. Küpte şeker, taşta mücevher buldu.

O şahlık tacındaki yakut yere düşünce kalbi, granit taşının içine gizlemişti.

Mihrâb ağlayarak dedi: “Ey geceyi aydınlatan mum! Bilmiyorum seni kim bu hale getirdi?”

Dinle ey misk kokulu sevgili evlat! Bu ovaya hangi ceylan seni sürükledi?

(1765) Ey güzel kokulu misk! İlk olarak Çin’de annen seni ciğerin kanlı suyu ile besledi.

Arzu senin burnuna sevdanın kokusunu vurdu. Gizem seni kalple ovaya düşürdü.

Sevgilinin kokusu için anneni bıraktın. Vatanını terk ettin. Gurbeti seçtin.

Bazen denizde timsahlarla olursun. Bazen de dağda kaplanlarla olursun.

Geceleyin baykuş kuşu gibi inler, gündüz ise sabah erken esen rüzgâr gibi perişan olursun.

(1770) Hayatı zorlaştırdığın için gençliği tıpkı gül gibi yele verdin.

Kara sevdıyla yolculuk ettin. Kara sevdıyla ticaret yaptın. Bu sevdadan birçok kişi hasar gördü.

Bu batıl aşkı kalbinden çıkar. Çünkü bu pazar güçlü değil ve malı revaç görmüyor.

İnleme! Çünkü ah ve feryat düşmanın mutluluğunu arttırmaktan başka işe yaramaz.”

Melik, o sözün üzerine bir süre ağladı. Bir vakit sevgilinin ayrılığına ağladı.

(1775) Sevgilisini kendi gözünde gördü. Sevgilinin güzel yüzü gözyaşıyla gözden aktı.

O güzel, onun resmine gözden akan gözyaşı gibi yanına umutla geldi.

Mibrâb'a cevap verdi ve dedi: "Sevgili dert ortağım, kızma ve bu soğuk demiri vurma.

Senin sıcak nefesin benim bu ateşimi alevlendirdi. Dilin aldatıcı sözü, kalbin kandilini yaktı.

Senin bana engel olman şevkimi artırıyor. Ve zorluk bana daha fazla zevk veriyor.

(1780) Âşık gönül selamete geri dönmez. Kalp, melâmet okundan vazgeçmez."

Gazel

Ey nasihat veren! Kendi işine git. Bu nasıl feryattır? Beni bu yola kalp düşürmüştür. Seni bu yola ne düşürmüştür?

Ney gibi sevgilinin dudağına arzuyla ulaşmadıkça benim için bütün âlemin nasihati kulağımda rüzgâr olur.

Ey gönül, sitemden ve sevgilinin zulmünden şikâyet etme. Çünkü yar yalnız sana nasip olmuştur ve bu senin hakkındır.

Her ne kadar aşk sarhoşluğu beni harap etse de bizim varlığımızın temeli o harabeden dolayı âbâttir.

(1785) Tanrı onun içini yoktan yaratmıştır. [Tanrı'nın] Yaratılmışı bıraktığı bir an var mıdır?

Git masal okuma ve çok fazla büyümlü sözlerle beni aldatma. Çünkü bu masal ve büyüden benim kafamda fazlaca var.

Senin sokağının dilencisi sekiz cennete ihtiyacı olmayandır. Senin zincirinin tutsağı bütün dünyada özgürdür.

***

Bana biraz nefes ver. Çünkü [kalbim] samimiyetsiz sözü işitince ah kalp ateşini yakıyor.

Bu ahla bu kara sevdayı terk edemem. Bu ateşte ölmem için [beni yalnız] bırak.

(1790) Eğer vücudum toprak gibi yere düşerse sevgilinin sokağında olurum, kaldırma beni!”

Mihrâb, Melik'in bu sözünü duyunca gözyaşının sevgisi kirpiğinden yağdı.

Cem'e dedi: “Bu zamana tedbir gerekir. Çünkü tedbirsiz bir iş yapmamak gerekir.

Şimdi sana şans gerekli olduğu için Kayser'in sarayında görevli olmak gerekir.

Sen [kimseye] hizmet etmedin fakat bilirsin. Sen, şahların âdetini ve huyunu bilirsin.

Kayser, senin hal ve tavrını görünce senle sadece dostluk kurmaz,

Aynı zamanda seni kendi damat adaylığına getirir. Sana muradını bağışlar ve dileğini yerine getirir.

Senin sulatanlık sebeplerin henüz yerli yerindedir. Cemşîd'in evinin temeli hazırdır.

Sende hâlâ ordu ve şahlık nedenlerinin gücü var. Sen istediğin sürece bu böyle olacaktır.

Devletin mumu, henüz sende aydınlıktır. Ağacın yeşil ve kılıcın parlaktır.

(1800) Henüz rüzgâr gibi giden [at] senin için eyerlidir. Henüz ay yüzlü güzeller senin için Çin'dedir.

Her işe elde para gerekir. Çünkü boş elden bir iş gelmez.

Gülün mühresini, altın ve mücevherler sayesinde güneşin sohbetini ortaya nasıl çıkaracağına bak!

Hilal sonunda dolunay haline gelir, her ay güneşin atıyla gider.

Onun hüneri ışığın parlaklığını alır almaz dünya onun aydınlığında canlılık bulur.”

(1805) Melik, bu hikâyeyi Mihrâb'tan buyunca kendi halini o anda bu hikâyeye uygun gördü.

Bahar bulutu gibi gözden akıttığı gözyaşı ile birlikte dağdan aşağı indi.

Ay, kendi burcunu süsleyince tekrar o topluluğa aydınlık verdi.

Ondan sonra Çinliler bütün oldular, Kayser'in sarayının hazırlığını yaptılar.

Altın ve yakutu birbirine kattılar. Güneş gibi bir taç hazırladılar.

Cemşîd Kayser'in Sarayında

(1810) Altın taçlı Melik, seher vakti tan yeri ağarınca dergâha gitmeye niyet etti.

Dağ yapılı cüsseli bir ata binmiş, çevresinde de altın kemerli köleler,

Arka tarafında Tatar güzeller, Çinlinin üzerindeki hemayil parlak,

Sırmalı yakut elbisenin içinde tıpkı gül gibi, iki misk kokulu sümbülü güle perişan,

Hurşîd'in köşkünün yanından ay gibi geçen Cemşîd, Efser'in sarayının önüne vardı.

(1815) Efser, sarayın üst katından Cemşîd'i gördü. Yola baktı. Efser'in kalp kuşu ona uçtu.

Özgür servinin sırrını öğrenmek için yukarıdan uzun boylu birini gönderdi.

Hizmetkâr servi boylunun sırrını sordu. Salınarak yürüyen [hizmetkâr sonra] katına geri döndü.

Efser'e dedi: "Bu genç tüccardır. Şehinşaha şükreden topluluklardandır."

Melik Cemşîd, saraya varınca yoldan giriş izni veren perdedarın yanına geldi.

(1820) Görevliye dedi: "Ey efendi, bizi Çin'den Şah'ın hevesi kaldırıp [getirdi]."

Bu kul, sarayın kapısına hizmet etme isteğiyle Çin'den geldi.

Şah'ın eşğinde yastık olmak niyetle Çin'den yola çıktım.

Şimdi Şah'ın huzurunda olmak isterim. Şimdi bu saray toprağının ikamet edeni olmak isterim.

Bu zaman [bana] talihi bağısladı. Eğer kabul edilirse devlet [bana] yar olur."

(1825) Perdedar onu hemen saraya götürdü. Cem'in elini tutup [onu] Şah'ın huzuruna götürdü.

Kayser, Melik Cemşîd'in halini hatırını sordu. O sarayda ona şerefli bir görev verdi.

Ona dedi: "Ey ülkemizin garibi, niçin bizden uzak durdun?"

[Cemşîd] Yeri öptü ve Şah'a övgüde bulundu. Yakın dost, Şah'a canla dua etti.

Kayser'e dedi: "Eğer uzak durduysam mazur gör. Bu saraydan uzak olduğum için zahmet içindeyim."

(1830) Melik, o günden sonra devamlı ikbali [sayesinde] Kayser'in yanında sürekli görevde bulundu.

Şah [Cemşîd] o gece ayakta o kadar durdu ki meclisin ışığını aydınlattı.

Ve ondan sonra Şah'ın sarayına geldi. Halvet odasında muma rehber oldu.

Cem olmadan hoş bir nefes alamıyordu. Nasıl mutlu olurdu? Onun huzurunda konuşamıyordu.

Rüzgâr, gül bahçesinde onunla arkadaş olunca yatak odasındaki mum gibi ona mahrem oldu.

(1835) Birkaçı onun halvetinin nedimi olunca, bir zaman sonra Cemşîd efendinin nedimi oldu.

Onun emri, mektup ve kalem ile hüküm sürünce dünya Şahı'nın yüzük kaşı ile Cem'in hükmü bir oldu.

Kayser Cemşîd'e baba oldu, Efser [ona] anne oldu. Fakat o, kendi anne ve babası için ateş gibi yanıyordu.

Onun hayali her zaman dörtlünlü koşuyordu. Sır, perdede Cem ile nazı işliyordu.

Bir gece Sultan Cemşîd, Mihrâb'ın yanında dert yandı. [Dedi] Ki: "Sevgili dostum, çare bul. İş elden gidiyor.

(1840) Daha ne zamana kadar kendi yârimden uzak kalacağım? Daha ne zamana kadar böyle üzgün ve acı içinde olacağım?"

Mihrâb, Melik'e dedi: "Akıllı ve tedbirli Hükümdarım, ben bu iş için çok fazla düşündüm.

Şimdi bu işimiz çözülmüşse Şehnâz ve Şeker'in sayesinde çözülecek.

Şeker'in udu olması gerekir. Bir seher vakti Şehnâz'ın onun peşinden gitmesi gerekir.

Çeng ve harpla, Hurşîd'in kalesinin surunun ahenginde tıpkı Nâhid gibi olmak,

(1845) Ona, güzel bir nağmeyi hazırlamak ve hisarda müziğe başlamak gerekir."

Mihrâb'ın önerisi Melik'e uygun geldi. O [umutsuz] kapıdan dışarı çıkmanın yoluna bakıyordu.

Şeker'e dedi: "Yardım etme zamanı geldi. Senin güzel marifetine iş düştü."

Cemşîd'in Hurşîd'e Mektubu

Karanlık gece gündüzü getirdi. Cemşîd, geceleyin Hurşîd'e bir mektup yazdı.

Uzun bir mektup kâğıdı geceyi kesmişti. Mürekkep, gece kargası gibi onun peşindeydi.

(1850) Hindistan'da demir kafeste olduğu için Çin'in havasında uçma isteği vardı.

[Bu ordu] Onu Hindistan'dan Çin'e doğru getirdi. Hoten'in etrafını şeker saçan yaptı.

Onun kalbinde yanan bir sır hikâyesi vardı. Kalem ucuyla bu mektuba başladı.

Adalet isteyenlere adalet bağışlayanın adıyla, günah sahiplerinin suçunu affedenin adıyla,

Mahpus mazlumların kurtuluşunu iste. Ümitsiz dertlilere çare ver.

(1855) Ondan rüzgâr yarat güzeller şahına, sevgililerin kandiline ve ay yüzlü güzellere,

Safılık burcunun ayı, yüz güzelliğinin sabahı, dostluk bağının gülü, güzellik gözü,

Çin elbisesinin kenar süsü ve ziyneti sensin. Yüzük kaşını, tacı ve başı süsleyen sensin.

Gözün ışık kaynağı ve ufukların güneşi, kalbin huzur yeri ve aşığın ümidi sensin.

Sevgilim, ansızın ah u zâre düştün. Yusuf'un makamıyla hakirlik kuyusundasın.

(1860) Ilık gözyaşı yanaktan süzülüyor. Dua, gönülden bağlılıkla sana ulaşıyor.

Ey dünyayı gül gibi ne sıcak ve ne soğuk görmüş olan alımlı, nazlı sevgili!

Gazel

Benim canım sensin. Ey hasta nasılsın? Bu hastalıkta ve düşüncede nasılsın?

Sen bir güldün. Asla diken olmadın Şimdi, birkaç dikenin pençesinde nasılsın?

Gül yaprağı sürekli senin yatağındı. Ey gül! Düzgün olmayan yerde nasılsın?

***

(1865) Benim yakın dostum senin zarif hayalindir. Bilmiyorum kim ile meclis ediyorsun?

Saba rüzgârı, bütün gün benimle arkadaşır. Peki, sen söyle, senin sırdaşın kimdir?

Rüzgâr senin sokağından bir toz getirir diye ahım, senin kokunla yolda oturmuş.

Ayakta demir, akılda can düşmanı yatak odasındaki mum gibi oturmuş.

Ben, ay yüzlü sevgilinin güzelliğinin şevkinden kendimi, pervane gibi ateşe atarım.

(1870) Bazen hasretten bağrıma taş basarım. Çünkü taşın içinde sevgilinin konağı var.

Belki ahım bir gece senin yanında olma arzusuna ulaşabilir.

Dünyada senin nazlı yüzünü görmekten başka bir muradım yoktur.

Gönlü perişan eden zülfünün ucunu tutarım. Senin sevdanla ayağında ölürüm.

Toprak üzerinde at süren canım var. Ondan korkarım ki ansızın kalbin peşinde,

(1875) Can gider ve ten toprakta kalır. Senin yüzünün heyecanı benim gönlümde kalır.

Kalpte yârin zülfünün resmi olunca yüreğim, canın azabından hasta olur.

O güzel nergisin kederiyle bazen dünya gözümde kararır, bazen de dünyaya sığamam.

Haber ver. Benim derdimin ilacı nedir? Benim dermansız derdimin tabibi kimdir?

Saklı kederimi kime söyleyeyim? Kalp derdimin ilacını kimden sorayım?

(1880) Sultan, mektubun sonuna gelince adını kanlı gözyaşı ile yazdı.

Gözden akan gönül kanı, her iki gözle tıpkı kalem gibi sevgiliye mektup yazdı.

[Cemşîd, Şeker ve Şehnâz'a dedi] Ki: “Yapabilerseniz bu gam mektubunu peri vücutlu ve ay yüzlü sevgiliye ulaştırınız.

Ud ve çengle müziğe başlayınca benim adıma bu gazeli çengle okuyunuz.

Dubeyti

Ey resul, Tanrı'yı bildiğin yere benden haber ulaştırman nasıl olur?

(1885) Onun sokağına gitmek resulün işi değildir. Ey rüzgâr, sen kalk eğer gücün yeterse.

***

Cem'in önünde bülbül avazlı iki keklik dağlık alandaki kaleye uçtular.

[Şeker ve Şehnâz] O kalenin dibinde hoş bir perde çalıp söylediler. Cemşîd'in sözünden bu gazele başladılar.

Gazel

Yazık ki sevgili gitti ve derdime çare olmadı. Yüzden fazla vaatte bulundu fakat birine vefa göstermedi.

Sevgilinin yanına binlerce ihtiyaç masalını götürdüm. Masal hareket etti ve [sevgili ona] itibar etmedi.

(1890) O gamze okuyla benim tenime bir saç teli doğrulttu. Kılı kırk yaran güzel tek bir saç telinde [bile] hata etmedi.

Sevgilinin sokağının toprağına benim gibi kim yüz sürdü? Ki o toprak onun yüzünde kimya etkisi göstermedi.

***

Bir ahla kalbin yüz yolunu kesiyordu. Her kalp, yolda yüzlerce ah ediyordu.

Şeker, kalenin dibinde neyle bir ezgiye başladı. Şehnâz defle ona eşlik etti.

Onun sıcak şiiri neyde ateşi alevlendirdi. Hoş bir nefes tutuştu, kuru ve yaş yandı.

(1895) Dağda ney çalan ve ney üfleyen iki kadın bir araya gelmiş. Sokakta ve mahallede meclis düzenlemiş.

[Çevredekiler] O tarza ve manzaraya hayran kaldılar. O hazin sesin üzerine can saçtılar.

Şeker, çengin teliyle inci deliyordu. Çengi gibi eğri oturuyordu fakat doğruyu söylüyordu.

Onların makamı Nâhid perdesinde oldu. Onların sesi Hurşîd'e ulaştı.

Hurşîd, sevdiğinin ayrılığından dolayı üzgündü. Zavallı miskin, hüznü alıp götüren [sevgiliyi] istiyordu.

(1900) Bir hizmetkârı perdeden dışarı gönderdi. Onları, kendi özel odasına davet etti.

Eğlence meclisini artıran ikisi çengi akort ettiler. O kutlu makamın niyetiyle yola koyuldular.

Sevgili Hurşîd, Şehnâz'ı görünce ona sarıldı. Şeker, Hurşîd'i görünce içi sızladı.

Gözün kanyla yüz levhasında resim yaptı. Kendinden geçti ve kendini dışarı attı.

Zayıflıktan bir hilal gibi olan sevgiliye baktı. Boyu tıpkı bir hilal gibi yontulmuştu.

(1905) Hurşîd'in boyu iki büklüm olmuş bir fidandı. Etrafındaki toprağı nem tutmuştu.

[Birlikte] Oturdular ve bazı nağmeler hazırladılar. İlk olarak bu gazele başladı.

Gazel

Ey servi ağacı, ne oldu da bizden uzak kaldın? Tekrar gel çünkü günlerimiz mutlu geçmiyor.

Senin ayrılığın, bizim toprak bedenimizi rüzgâra verince, rüzgâr ondan sonra bizim tozumuzu senin sokağına getirdi.

Yazık! Sana kavuşma yolunda bütün arzular su oldu. O su gitti ve bizim arzumıza geri dönmedi.

(1910) Tıpkı sadberg çiçeği gibi taze, güzel ve mutluyduk. Güller elden gitti ve dikenimiz ayakta kaldı.

Kirpikten dolayı kanla dolu gönül goncası soldu. Ey ilkbaharımız, yeniden yüz göster.

Sen hayat çeşmesisin, haşa bizim geçişimizden dolayı senin kalbine bir çer çöp girsin.

Sevgiliden ve vatandan uzak kalmışız, boş ve manasız kalmışız. Ne diyarımızdan haber var ne de yârimizden.

***

Hurşîd, o iki gül yüzlüyü görünce al al kızardı ve mutlu oldu sonra gül gibi güldü.

(1915) Erguvanın, mutluluktan sapsarı bir göğsü vardı. Fakat gonca gibi kalp sırrını gizledi.

Şeker'in dudağı neyi okşadı. Sevgili de onu güzelce okşadı.

Şeker'in şarkısının üzerine Şehnâz çeng çaldı. Aşk kartalı Şehnâz'a peçe vurdu.

Aşkın ateşinden çeng inlemeye başladı. Şeker, bu gazeli ceylana okudu.

Gazel

Senin sokağının başında saba rüzgârı gibi bir ömür can vereni bir an hatırlasan ne olur?

(1920) Senin ayrılığında kalemin ucunu mektup kâğıdına koyunca kalem ve mektubun içinden feryat yükselir.

Sabah rüzgârı, artık esme, bu ahın üstüne bir ışık gibi doğ. Kimsenin oturmadığı güne kalkalım.

Nefesin çatlağı yok. Biri yanıma geldi ve ah vah oldu. Çünkü o da bir anda elden ve ayaktan düştü.

Hepimiz, senin sokağında gözyaşımızı toprağa döktük. Hepimiz, senin kokuna ömrümüzü rüzgâra verdik.

Senin cemalinin aşığı bütün yüzlerden habersizdir. Senin saçının esiri bütün zincirlerden özgürdür.

***

(1925) Gül yüzlü, Şeker'in sözünü işitince nar tanesi ona doğru hareket etti.

Her gün melâmete tutulan o iki haftalık ay nasıl bir yıl oldu?

Ah, bütün gün onun dert ortağı oluyordu. Gözyaşı, bütün gece onun yanında kalıyordu.

Bazen gül yüzlü kendini tırnakla tırmalıyordu, bazen de hasretten bülbül gibi coşuyordu.

Bazen kadeh gibi yüz kanını içiyordu, bazen de tıpkı şeker gibi dudağını ısıırıyordu.

(1930) Onun kalbini, kederden başka seven yoktu. Onun elini, hayalden başka tutan yoktu.

Üzüntüden her gece sabaha kadar nergis gibi gözün yapraklarını istifliyordu.

Onların sesiyle sevinç ortaya çıkınca bir süre mutluluk kapıdan içeri girdi.

Muhafızlar, Hurşîd'in neşe ve eğlencesini o iki Nâhid'in nağmesinde görünce,

İki ay yüzlüye gümüş para keseleri verdiler. İki gül yüzlünün üzerine yapraklar saçtılar.

(1935) Onları davet ettikleri zamanda her ikisine tatlı dille söylediler:

“Gece sizin. Ey çalgıcılar, bu gece çalın. Gönlümüzü şarkılarla okşayın.

Sıcak bir nefesiniz ve gülücükle dolu bir dudağınız var. Mübarek bir yüzünüz ve kutlu bir teniniz var.

Sizin hayat veren nefesiniz cana can katıyor. Sizin kavuşma melteminiz kalbi ferahlatıyor.”

Şeker, her türlü makamda şarkı söylüyordu. Her an bir yerden bir yol buluyordu.

(1940) Her vakit, âşıklara yaraşır biçimde ud çalıyordu. Müzikle suyun yüzeyini renklendiriyordu.

Sevgili Hurşîd, kalp sırrının perdesini deliyordu. Bu hikâyeyi şiirle Şehnâz'a okuyordu.

Gazel

Bende meyhanenin arzusu ve çengin nalesi vardır. Bunda her zaman bir makamın ahengi vardır.

Ey mutlu kişi, benim aşkımin iniltisi çengden doğruluyor. Çünkü onun sesi devamlı çengdedir.

Gel, gel ve kederini kalbimden dışarı çıkar. Çünkü gam çok fazla birikti ve kalbin yeri dardır.

(1945) Senin için gözyaşım ve inleyişimdeki keder gece gündüz sürer. [Şimdi] Çeng nağmesinin eğlencesi ve gül renkli şarap var.

Sürahi kanının ve çengin nalesinin sürekli hasat biçtiği mecliste gözyaşı ve inilti nasıl hâsıl olur?

Kalbimin zülfü Çin'e gitti ve can da gidiyor. Fakat yol uzundur ve merkebim topaldır.

Ay ve güneşin aynasını tutmuş olandan sana ne! Tıpkı senin yüzün gibi ah vahtan da üzüntü var.

Sen yüksek gökyüzü gibisin, ben ise toprak gibi alçak. Ey can, seninle yani bizim aramızda bin fersah var.

Hurşîd'in Cem'in Halini Sorması

(1950) Meclis yabancılardan boşalınca sevgili Hurşîd, hemen Cem'in halini sordu.

[Dedi] Ki: “Sevdiğimin çaresizliği ne haldedir? Bu gurbette garibimin hali nasıldır?”

[Şeker ve Şehnâz] Cemşîd'in başına geçenleri bir bir anlattılar. Hurşîd ile etraflıca konuştular.

Şîrîn ile Ferhâd'ın hikâyesini naklettiler. Vâmık ile Azrâ'nın mektubunu teslim ettiler.

(1955) Sevgilinin gözü mektubun yazısına takılınca kirpiklerden inci düğümü saçtı.

Onun şiirini canına kattı. Gözyaşından inciye yakutla deldi.

Mektubun kokusundan tanıdık kokuyu hatırladı. Göz, onun karanlığından bir ışık gördü.

Onun yazısı, gözlerin karanlığı olunca manalar güzel ve sözler akıcı oldu.

Anlam kendi yerinde onun üzerine oturmuş. Tıpkı ay yüzlüler gibi miskten peçe bağlamış.

(1960) Gül endamlı, şekerin kaleminden aktı. Manalar, yazının beyanına aktı.

Yasemin kokularını yaprakların üzerine saçıyordu. Kamış kalemle ayrılığın halini açıklıyordu.

Mürekkep, hayvanın suyundan ortaya çıktı. Balığın gözünden akan mürekkep oldu.

Çin ipeğini kalemin ucuyla birleştirdi. O mektubun mukaddimesine başladı.

Hurşîd'in Cemşîd'e Mektubu

Namı ruhun sığınağı olanın adıyla, O' na övgü dilin haddinden daha fazladır.

(1965) Yalnızlığın تنها dostunu seçenler, meclisin tek arkadaşı [ile beraber]
oturanlar,

Hasta gönüllerin şifa bağışlayanı, düşünce gecelerini gündüze getiren,

Ondan Şah Cemşîd'e aferin olsun! Ay, gün ve güneş ona kutlu olsun!

Ilık gözyaşını, yüzde koşturdum. [Onu] Can ve gönülle sana ulaştırdım.

Ey sevdiğim, ayrılık geceleri güç yetirdi. En azından sen nasılsın gurbetin elinde?

(1970) Benim haykırışımın yoldaşı yoktur. Bu yüzden meltem, hiçbir yerde esmez.

Benim şimdilik gamdan başka dostum yok. “Allah onu bağışlasın” keder benden
eksik olmaz.

Senin ayrılığında her an ah çekiyorum. Senin vuslatında [aldığım] her nefesi Allah
korusun!

O mutluluk günleri nereye gitti? Eğlence ve saadet zamanı nereye gitti?

Şarap, sevgilinin yüzü, ırmak ve mehtap, sanırsın ki [hepsi] suyun üzerinde bir
resimdi.

(1975) Bir zamanlar mutlu ve kaygısız bir kalbim vardı. Dersin ki bir rüyaydı, bir hayaldi.

Biz, bir bağda güzel iki güldük. Bizim dostumuz bülbül gibi âşıklardı.

Sevgi yuvamızdan hızlı bir rüzgâr yükseldi. O bahçenin nimetini dağıttı.

Ey sevdiğim, dünyanın halleri böyledir. Bazen mutluluk artar, bazen de keder.

Bizim tacımızın yüzüğü güneş oldu. Bizim kadehimizin kabarcığı Nâhid oldu.

(1980) Saflıkta tıpkı gül gibi bir su ve bir gül [olduk]. Lale gibi tek dil, gonca gibi tek yürek [olduk].

Hoş ve güzel düşünceli bir dost [olduk], narin bir iplikte tıpkı inci gibi [olduk].

O inci dizisini ansızın birbirinden ayırdılar. Onun incilerini birbiri ardına düşürdüler.

Aklıma senin hayalinden başka birinin resmi gelmez.

Bir süredir sarhoş ve karanlık günler geçiriyorum. Tıpkı senin gözün gibi senden uzak hasta uyumuşum.

(1985) Gölgeinden başka kimsede ahenk yoktu. Benim için sestem başka bir müzik de yoktu.

Gece ve gündüzüm güneşin ayı gibi parlamada, ne gündüzü huzurlu ne de geceyi uykuyla geçiriyorum.

Onun gözyaşı kalbe ateş düşürünce meşakkat ve sıkıntıya gönül vermiş.

Yürek ateşinden gecenin kalbini yakarım. Bir ahla ayın halesini yakarım.

Benim gönül yangınımı sona erdiren kim olacak? Sana kavuşmanın gecesi, benim gündüzüm olacak!

(1990) Üzülme çünkü keder ve üzüntü her ikisi mutluluğu getirir.

Üzülme çünkü senin üzüntün çaresizliktendir. Üzülme çünkü bu çaresizliğin öncesinde ve sonrasında iki derman vardır.

Her gecenin sonunda bir gündüz yok mudur? Bir bahar, kış mevsiminden sonra gelmez mi?

Senin yanında olmaya gücüm yetmez. Bu yüzden seni uzaktan görmemin yolunu bul.

Mahkûm gönlümü mutlu et! Bir köleyi zincirden azat et!

(1995) Sözümü, inci gibi kulakta bulundur. Sakın nasihatimi unutma!

Sen sohbetimizin ahdini hor görme. Çünkü aşkımızın hakkı çok fazladır.

Bu gazel, mektuptaki sevgiliye hazine kutusu oluyordu. Başkasının gazelini okuyordu ve bu gazel mücevher sandığı oluyordu.

Gazel

Ey sabah vakti rüzgârı, canım sana feda olsun. Benim dilimden bu özlü sözü, o sevgilinin kulağına söyle.

Ey ruhumun ümidi! Ben onun arzusundayım ki vuslat kulağına ayrılıktan bir hikaye okuyayım.

(2000) Seninle olduğum zaman bahtımla otururum. Bir yıl oldu seni, o ay yüzü görmeyeli.

Sevdiğim, mihnet içinde nasıl olduğumu bilirsin. Sen, göz olduğundan beri bahtta öyleyim.

Dert içindeki kalbe dedim ki o mutluluğa ne oldu? Sen bana başka bir şey söylemedin mi? Kalp dedi: “Ben bilmem.”

Senin cemalinden bütün nasibi almak isterim. Ve vuslat şarabından canımla neşeye ulaşmak isterim.

Evet, eğer bir gün seni bulursam arzuya kavuşurum. Aksi takdirde bil ki olmazsa kalp ağrısında kalırım.

Cemşîd’in Hurşîd’in Kalesine Gitmesi Ve Onu Görmesi

(2005) O hüzünlü mektupta tıpkı feryat gibi söz yazdı. Kendi kalbini mektubun içine koydu.

Mektubu katladı ve onu, Şeker’in önüne koydu. [Dedi] Ki: “Benim bu gamlı mektubumu Cem’e götür.

Ona söyle, eğer aşkımıza sahip çıkarsan bu gece gel, bizim kalemize uğra.

Bu kalede, parlayan Hurşîd’in sarayına ait, gökyüzünün karanlığı gibi bir Hindu var.

Bütün gece sarhoş olarak kalenin altından yukarıya dönme dolapla su çekiyor.

(2010) [Cemşîd'in] O kovanın yanına gelip bir güneş gibi o kovaya güzelce oturması gerekiyor.

[Böylece] Çarkın dönmesini yeniden sağlar. Dönme dolabımız dönmeye başlar.

[Hizmetkârlara] Dönme dolapla seni çıkarmalarını söylerim. Sana kavuşunca bahçem suya doymuş olur.

Ey hayat suyu, seni ne kadar aradım? Sen tekrar benim ırmağıma gelsen ne olur?

Bu güneşi, felek gibi doğunun kuyusundan yukarı çıkarsan ne olur?

(2015) Nâhid gibi eğlenceyi arttıran iki şarkıcı Hurşîd'in yanından mutlu ayrıldılar.

[Şeker ve Şehnâz] Kayser'in sur içindeki şehrinde [Melik'in önünde] saygıyla eğdiler. O saadetten Melik'e müjde verdiler.

Şeker, Şah'ın önüne mektubu koydu. Melik, kalem gibi yüz defa mektubu öptü.

Mektubun yazısında okuduğu her harfe, binlerce etek altın saçtı.

Onun kâğıt beyazlığını can muskası yaptı. Onun yazısını gözlerin karartısı yaptı.

(2020) Melik, mektubu gözüne sürüyordu. Böylece mektubun yazısına karışan gözyaşı hızla akıyordu.

Dünya, gece elbisesini giyinince gündüz, onun korkusundan bir köşede saklandı.

Siyah zenci, gecenin karanlığında parmaklarını dudağında ısırınca

Hava, Zühre ve ayın bakışına büründü. Yıldızlar, karanlıktan yollarını kaybetti.

Yıldızlar, gökyüzünde yüzlerini gizledi. Sanırsın ki güneş, gökyüzünden uçtu.

(2025) Yeryüzü, gökyüzünden görünmüyordu. Sanırsın ki gök, yerinden oynuyordu.

Çobanyıldızı ve Merih, uykuya dalmış. Bütün gece, Hurşîd'in gözü yolun başında,

Melik, gecenin elbisesindeki ay gibi gecenin içinde kaleye doğru yol aldı.

Şah ile Şeker ve Mihrâb yürüyerek Şah'ın arkasında tıpkı Zühre ve Utarit gibiydiler.

Korkuyla o kaleye yanaştılar. O kalenin çevresini dolaştılar.

(2030) Cem, zenciye görünce Mihrâb'a hendekten yukarıya su çekenini gösterdi.

Melik'e dedi: "Bu, vaadin yeridir. Çünkü Şeker'in söylemiş olduğu kişi bu zencidir."

Bekleyen, yukarıda ayın manzarasına takılmış. Umudun gözü yola düşmüştü.

[Hurşîd] Bir karartı gördü. O karartıdan bir ışık görme isteği ona cesaret verdi.

O servi boylu, dönme dolaba doğru salınarak yöneldi. [Cemşîd] Kovanın içinde güneş gibi hemen yükseldi.

(2035) İyiliğin alameti Şah, güzelliğin sınırındaki on dördüncü ay aşağı inince,

Gece lütuftan yağın yağmur gibi bir bahar çiçeğinin yaprağına yağdı.

Melik, Hurşîd'i gece heyecanlı gördü. Tan ağartısı mutlulukla gülünce,

Melik hemen Hurşîd'in ayağına kapandı. O, özgür serviyi yanına oturttu.

İki aşığın elleri boyunda, birbirine dolanmış şekilde hem sevinçten hem de [çektikleri] acıdan ağladıkça ağladılar.

(2040) İki sevgili ay, iki sevgili âşık her ikisinin uyumu ikizlerin suretinde.

Melik'e dedi: "Ey bedeninin ve aklın ruhu, beni birden unuttun."

O söz ve yeminler nerede kaldı? O antlaşma ve bağlılığın tümü nereye gitti?

Ey nazlı servi, niçin benden uzaklaştın? Yoksa bizim üzerimize başka bir yar mı seçtin?

Ey âşık, beni sevenlerin huzurundan kovdun. Ey âşık, beni düşmanın emelinde oturttun.

(2045) Sen, sokakta ve mahallede beni rezil etmişsin. Herkes benim sırrımı biliyor.

Beni tahttan, hazineden ve sultanlıktan çıkardın. Bundan daha kötüsünü nasıl istersin?

Sen tıpkı lale ve gül gibi kadehlisin, ben ise dostum bülbül gibi feryat ve figan haldeyim.”

Gazel

Benim için üzüntü kadehi sürekli. Bu şarabın dışında gönül ehli de [bana] haramdır.

Şarabım var ve o meyın kara sevdasından başka aşk var. Eğer [aşk] başıma gelirse [o aşk] ham bir sevdadan başkası değildir.

(2050) Aşığın sevgisine canla karşılık vermeyen biri eksik ay gibidir.

Senin muradın bizim kalbimizin huzuruysa Allah’a şükür yüreğimiz birbirine bağlıdır.

Benim karanlık gecem, senin yüzünle aydınlanır. Eğlence sabahı senin zülfünle kararır.

Senin gözün, bir bakışla beni sarhoş etti. Çünkü şarap, saki ve kadehe muhtaçtır.”

***

Melik, nazenin sevgilinin nazını görünce eğildi, sevgilisinin ayağını öptü.

(2055) İnleyerek dedi: “Ey dünyamın canı, gönül bağımın gülü ve salınan servim.

Sitem ediyorsun ve haklı olan sensin. Evet, çünkü ahde vefalı olmada çok aciz kaldım.

Sen bu esareti benden dolayı çektin. Sen, benim cefamdan dolayı bu durumdasın.

Bana dedin ki daha ne zaman kadar sarhoş olacaksın. Benim bu göz sarhoşluğum, senin gözünden dolaydır.”

Gazel

Açıkkası o meclisi süsleyen içki arkadaşı sevgilim gibi bir meyhanecidir ve rinttir.

(2060) Şaraptaki bu sarhoşluğa onun kokusuyla kapılıyorum. Yoksa şarap bizim için nasıl layık olur?

Onun yâdıyla kırmızı şarabı içtik. Fakat bizden kalp ve din diyetini aldı.

Benim meyhanenin kümbeti altında ve içinde olmam senin içindir. Gayemiz sana ulaşmaktır.

Eğer vuslat yoksa başına toprak yağsın. Şarap küpü ve meyhaneci ayağı, çamurda bırakmış.

Leyla'nın mahallesinin duvarlarını ziyaret ediyorum. Şu duvarı ve o duvarı öpüyorum.

(2065) *Benim kalbimi iştiyaka getiren şey bir diyarın sevgisi değil o diyarda oturanın sevgisidir.*

***

Yazgı böyle oldu ve olacak şey oldu. Şimdi pişmanlık fayda etmiyor.

Gazel

Sevgilim, senin ayrılığında ne yaşadığımı nasıl söyleyeyim? Benim dosttan çektiğimi düşman çekmesin.

Ağızımdaki suyum çiğ meyve gibi acı oldu. Ancak işin sonunda Hurşîd'e ulaştım.

Beni kendi gözünde yakan, pervane gibi onu mumda aradığım sevgili geldi.

(2070) Seni köşe ve kenarda o kadar aradım ki [bazen] göz gibi döndüm [dolaştım bazen de] gözyaşı gibi koştum.

Her köşe senin güzel gözün, her yer dünyanın bir işvesidir. Ben, senin kederinle her iki dünyadan el çektim.

Ferhâd'ın yaptığı gibi dağın kalbini deldim. Fakat tatlı dudağın akikine ulaşamadım.

***

Mihrâb, Melik'e dedi: "Efendim, ipteki inci tanelerinin böyle olması yazıktır.

Böyle bal, niçin vadide olur? Böylesi mücevher neden taşın içinde olur?

(2075) Şimdi bizim çare bulmamız gerekir. Yoksa bu pınar, granit taşı param parça eder.

Suya yüz renk katmak gerekiyor. Böylece bu talih, taştan dışarı çıkar.

Efser, altını çok sever. Gözü, nergis gibi altından başkasında değildir.

Çok fazla altın harcaman gerekiyor. Ona kendi durumunu izah etmek gerekiyor.

Efser, ancak mücevherle razı olur. Bizim işimiz altın gibi mücevherle yoluna girer.

(2080) Evet, bu dünyada kesin bilenen bir şey varsa o da altın olmadan hiçbir işin olmayacağıdır.

Altın, gül için sürekli daim olduğundan gül yüzlü, dostların yanındadır.

Sabah vakti, o alımlının peşinde olacaktır. Çünkü Efser'in parlak altına ilgisi oluğu açıktır."

Melik, bu sözü ondan işitince ona dedi ki: "Sevgili dostum,

Her köşede benim için gömülmüş hazine vardır. Kıymetli yakutla ve gizli inciyle dolu,

(2085) Şâhi adında da bir cariyem var, ondan istediğin kadar mücevher al,

Efser'in başına mücevher saç. Efser'i altınla baştan ayağa donat.”

Sohbette Hurşîd'i içten görünce Melik bir anda mum gibi yumuşadı.

Coşku içindeki [Melik] horozun sesinden başka kuşlardan hiç birinin sesini duymadı.

Her ikisi, bütün gece vuslat şarabını içtiler. Sabahın soğuk havasını düşündüler.

(2090) Melik, gecenin yarısında feryat etti. Acısını bu rubai ile dile getirdi.

Rubai

Gecemin senin kavuşmanla geçtiği bu gece ey akıl tuzağı, kendi saçının ucundan
havaya bir tuzak kur da

Ansızın gece kargası bu küçük kafesten dışarı uçmasın.

***

Gönül aydınlatan Hurşîd, halini tasvir etmek için beğenilen ve yürek yakan iki beyit
söyledi.

Rubai

Gökyüzünün o mehtabı, [yârin] misafirim olduğu bu gece otururum ve ondan hoşça
muradımı alırım.

(2095) Ve eğer sabah, seherin ahı ile konuşursa ayağa kalkarım ve sabah mumunu dikerim.

***

Cem, onun su gibi [akıcı] şiirini duyunca ona cevap olarak şu rubaiyi okudu.

Rubai

Bu gece, aşkın galip geldiği gecedir. Ve bu gece, bizim eğlencemize feleğin gözünü diktiği gecedir.

Eğer sabah, karanlık gecenin yakasını parçalarsa âşıkların zevk ve sefasının aynası kararır.

***

Sabahın soğuk havası ansızın bir gülücük attı. O gülücükle geceyi mahcup etti.

(2100) Hindu gece amberli zülfü bağladı. Hurşîd, yerinden sıçradı.

***

O parlak ay yüzlüye sarıldı. Onu saç gibi boynuna ve kulağına sürdü.

Dudağını öptü ve yakut parçasını mücevherle deldiği tatlı kıtayı söyledi.

Kıta

Bitmekte olan gece, sevgilimin tatlı dudağını benden ayırmaya azmedince,

O karanlıkta, sevgilimi sardım. Ne mi söyledim? Ona dedim: “Ey parlak yüz,

(2105) Hasret ve vefasızlık nedeniyle sevgililerin sonunun nasıl olduğunu öğrendin.

Tanıdıklar arasında ilk günkü tanışıklık olmasaydı, ne olurdu?

***

Melik, ay yüzlü sevgilisinin ayağını öptü. Suyu taş fırlattı ve ateşe bir resim çizdi.

Ömrün o keskin ahengi huzurdan gitti. Kendi kendine sevgi dolu bir sesle bu kıtayı okudu.

Kıta

O mutsuz güneş, sabah vaktinde yola koyuldu ve ağır ağır yol aldı.

(2110) Laleden amberli peçeyi kaldırdı. Sümbülden zambağın yaprağını yoksun bıraktı.

Nergise benim yanımı işaret etti. [Dedi] Ki: “Senin bundan daha fazla fırsatın yok.

Necid tarafından gelen hoş kokuları kokla! Akşam bulutlarından uzak durmak benim huylarımdan değildir.

***

O servi boylu suyun kenarında salınarak yürüdü. Kovanın içinde suyun yerine güneş gitti.

Gönül çekici ay yüzlü güzelin sevgilisi, dönen çarkla aşağı indi.

(2115) [Cemşîd] Kenan'ın kuyusu ile Mısır'ın kuyusu arasında oldu. Döner feleğin yörüngesi böyle olur.

Yüce âlemi süsleyen güneş o alçak yerden yukarıya doğru yükselince,

Onu Hurşîd'in kalesinden alıkoydu. Sabah, Cemşîd'in gününü kararttı.

[Cemşîd] Feleğin dönmesinin cefasından perişan kaleden şehre kadar başı önde gitti.

Yakut, mücevher ve güzel ipek gibi her türlü metayı ortaya çıkardı.

(2120) Dünyayı dolaşan Mihrâb'a tenbih etti: "Efser'in yanına bunu götürmen gerekiyor.

Efser'e söyle ki ipek ve mücevheri annem, benim için Çin'den göndermiştir.

Her ne kadar size layık olmasa da sarayda bunları size sunmaktan onur duyarım."

Çin'in ressamı Efser'in yanına vardı. Mihrâb'ın her türden renkli hikâyesi vardı.

Mücevher sandığının içindeki sırrı, söze katıyordu. Hikâyeyi, mücevherle yaratıyordu.

(2125) Her ipeğe yepyeni bir söz söylüyordu. Övgüyle kulaktaki incinin kenarını deliyordu.

Mihrâb'ın yakut ve mücevherden binlerce parçası vardı. Hepsini bir bir Efser'in önüne serdi.

Esfer için her türlü maldan getirdi. [Daha sonra] Her gün ona başka parçalar getirdi.

Kölelere altın ve süs eşyaları bağışladı. Hizmetkârlara inciler bağışladı.

Mihrâb, zaman zaman Banu'nun yanında oluyordu. Onunla her türden konuları konuşuyordu.

(2130) Sözü Hurşîd'e bağlamak için bir an Cemşîd'in güzelliğinin sıfatlarını övdü.

Bazen Kayser'den bazen de Fağfur'dan söz açıyordu. Bazen yakından bazen de uzaktan bahs ediyordu.

Böylece Efser, Mihrâb'ın dostluğuna alıştı. Şevk kolyesini boynuna astı.

Bir gece en uygun zaman ve ortamda Efser'e dedi: "Benim bir sorum var.

Hurşîd'ten, o parlak ay yüzlüden ne gördün ki bir anda ondan ayrıldın?"

(2135) Hayırlı evlat, göz için ışık olur. Işığı, gözünden uzak tutmak uygun olmaz.

Böylesine mumunu bir köşede [bırakmak] sana yaraşmaz. Mutluluğun kaynağını nerede bulursun?"

Hurşîd'in gam kapısında oldukça sen dünyaya nasıl bakacaksın?"

Efser'in Bâzargân Mihrâb'a Cevabı

Efser, Mihrâb'tan o büyülü sözü duyunca lalenin yaprağını çiğ taneleri ile suladı.

(2140) Cevap verdi: “Ey canım kardeşim, ondan ayrı olduğum için içim yanıyor.

Ama ne yapayım? Çünkü o ay yüzlü servi sürekli başına buyruk ve serkeş davranıyor.

Bulut gibi hevesten başkası kalbinde yoktur. Fakat yüzünde utanma adına bir zerre iz de yoktur.

İtibarını şarapla sürekli yerle bir ediyor. Tıpkı nergis gibi sarhoş uyuyup, sarhoş uyanıyor.

Allah'a şükür, o uzun boylu ve özgür servidir. Gönül hevesi onun başını rüzgâra vermiş.

(2145) O, kendinden geçmiş ve gönül çekici bir sevgilidir. Tuzaktan kaçmış asi bir avdır.

Bakir kızın goncadaki gül gibi olması gerekir. Kalbini düşünce ve fikre kapatması gerekir.

Yüzünü, güneşten ve aydan saklamsı gerekir. [İstek] Rüzgârının onun perdesinde yol almaması gerekir.

Kulağına bülbül sesi gelirse, kalbi tıpkı gül gibi perdeden dağılıyor.

Rüzgâr, bakir ile arkadaş olursa git çünkü gül, sır perdesini parçalar.

(2150) Ondan sonra olay, rezillikle son bulur. Onun kalp sırrı etrafa yayılır.”

Mihrab'ın Efser'e Cevabı

Mihrâb, ona dedi: “Ey Rum’ un Efser’i, bu Rum ülkesi sana âbâd olsun!

Şimdi bu süslü çadırın altında Hurşîd gibi biri yoktur.

Kimsenin yalnızlığa yaraşmayacağını bilirim. Çünkü yalnızlık Allah’a mahsustur.

(2155) Herkesin eşi kendi cinsinden olur. Yârsız olan ve eşsiz olan Tanrı’dır.

Firuze renkli gök kubbenin altında böylesi yoktur. Bakir Hurşîd’ten daha üstün kız yoktur.

Her ay yüzlü bir evde, yatak odasında gece gündüz ay yüzlü ile sohbet eder.

Kıta

Efser, tüccarın dediklerini dinledi. Kendi böyle olursa Hurşîd’in sevgisi tıpkı ay ve güneş gibi olacak.

İnsanlar için şer ve fesat kaynağı kızdır. Eğer [kız] güzel olursa ondan ıstıraptan başka ne ortaya çıkar?

(2160) İfetti temiz yüzlü kızın yatak odası ya kocanın yanı ya da mezar toprağı olur.

***

Bir ay yüzlü seç ve onu Hurşîd ile çift yap. Ona layık bir koca iste.

Efser, sır goncasını görünce Mihrâb'tan sır goncasını açıp göstermesini istedi.

Sohbet, saba rüzgârı gibi bir süre hoş esti. Onun niyetine sözle karşılık verdi.

Ona cevap verdi: “Ey Çin ressamı, senin sözlerinin tümü, güzeldir ve münasıptır.

(2165) Yalnız, o gül endamlı Şam hükümdarının oğlu, Şâdî Şah ile nişanlandı.

Kayser, bugün bana müjde verdi. Dedi ki yarın yoldan damat geliyor.

Bu evliliği ne ben istiyorum ne de Hurşîd, şans yıldızı nasıl doğacak bilmiyorum.

O parlak yüz tıpkı kalp gibi bana hayat verir. Bir gün gözümün nurundan ayrılık gerçekleşecek mi?”

Güzel konuşan, niyetinden bahsetti. Tatlı dilli Mihrâb, dilini açtı.

(2170) Yeri öptü ve dedi: “Sultanım, sen yakın ve sadık birini seç.

[Damat adayında] Bazen mum gibi bazen de üzerinde bulunmayan gölge gibi bir renk ve bir koku olmalı.

Bu sevgili sizin için tende candır. Kim kendi canını düşmana teslim eder?”

Rumlu Efser, Mihrâb'ın amacının ne olduğunu ve kime olduğunu anladı.

Efser, Cemşîd'in halini tekrar sordu. [Dedi] Ki: “Benimle Cemşîd hakkında konuş.

(2175) Gel, onun kimlerden olduğunu söyle. Onun şan ve yeteneğinin nasıl olduğunu anlat.

Kesinlikle onun tüccar olmadığını biliyorum. Onda pazarcıların âdeti yok.

Kalbindeki sırrı saklama, derdini benimle paylaş.”

Mihrâb, sırrı ifşa etti. Sır küpünü dışa vurdu ve Efser'e başından itibaren [her şeyi] anlattı.

Mihrâb, bu hikâyeyi anlatınca Efser utandı ve başı önde şaşkınlık içinde kaldı.

(2180) Bir süre, Cemşîd'in başına gelenleri aklından geçirdi. [Aynı zamanda] Hurşîd'i düşünerek bir saat geçirdi.

[Efser] Beyan edenden, sözü tekrar etmedi. Mihrâb, onun sessizliğinden korktu.

Bir vakit mahcup oturdu sonra ayağa kalktı. Doğruca oradan Cemşîd'in yanına gitti.

[Dedi] Ki: "Sultanım, kalbin inci sandığını açtım. Efser'e saklı inciye gösterdim.

İlaç, boğanotu zehriydi. İçtim. Bu, yaranın son ilacıydı. Yaptım.

(2185) Kan dökücü denize bir gemi saldım. İşin sonu nasıl olacak bilemem.

Biz bir resim çiziyoruz. Bakalım nasıl olacak? Biz, arzu ve isteklerimizle hareket ediyoruz. Allah bilir, neye ulaşacak."

Meclisi Süsleyen Cemşîd

Melik dedi: "Ey sabahın dostu, Hurşîd olayda sıkıntı çekmesin.

Sen, kara sevdanın sırrını gün gibi yaptın. Üzerimizdeki sır perdesini sabah gibi paramparça ettin."

Melik, Mihrâb'ın anlattıklarına üzüldü. Endişeyle Efser'in yanına vardı.

(2190) Efser'in kırıldığını zannediyordu. Cem'in aşkından dolayı düşüncesinin değiştiğini sanıyordu.

Cem'i uzaktan görünce kendi yanına çağırdı. Onu tahtına, yanına oturttu.

Ona dedi: "Evlad! Nasılsın? Neredesin? Ne oldu da bize ayrılığı gösteriyorsun?"

Seninle görüşmeyi çok istiyoruz. Seninle sohbet etmekten mutlu olacağız.

Sen, sevenlere dostluk beslemez misin? Yoksa Çin'de adet böyle midir?"

(2195) Melik, yeri öptü. Sonra ayağa kalktı. Banu'dan her tarzdan özürler diledi.

Sakiden cana can katan kadehi istedi. Naz ve işveyle meclisi süsledi.

Meclis'e Şeker ve Şehnâz'ı çağırdı. Dost olduğu içki arkadaşlarını istedi.

Meclis, şarabın ateşinden ısınınca Şeker, kendi yöresinden şarkıları neyle çaldı.

O gecenin hatırası Melik'i yaktı. Şehnâz da bu rubai ile eşlik etti.

Rubai

(2200) Sabah vakti, rüzgâr cennet bahçesinden geldi. Bir gül getirdi ve yanıma bıraktı.

Sevgilinin zülfü gibi bir tuzak kurdum. Bir balık tuzağa geldi ve tuzağa düştü.

***

Şehnâz, rubaiyi çengle söyleyince Şeker bu gazeli ahenkle okudu.

Gazel

Senin gül yüzün olmadan bizim bahçemizin canlılığı yoktur. Senin varlığın olmadan bizim avlumuzun ışığı yoktur.

Ey sabah rüzgârı, onun sokağının başına gitme, gücün yeterse bizim akılsız ve sağlıksız halimizi [ona] ilet.

(2205) Kalbin, ruhla terkip etmiş olduğu onun sevdasının şerhi bizim derbeder kalemizin ucuyla başlamıyor.

Gam dikenini, kalbimizin içinde kaldı. Dostlar, bitmeyen gamlarımızın çaresi nedir?

Dostlar derler ki kalbe sabır buyur sabır. Dostlar, kalp bizim irademizde olmadığı zaman ne yapayım?

Allahım, onun ayrılığında yaşamanın amacı nedir? Feleğin acımasız yüzü mü yoksa bizim ahdimizin gücü mü?

***

Efser, Cemşîd'in güzel sesini duyunca onun yanışının [gözyaşı] etrafı yeşillendirdiğini gördü.

(2210) Karıncanın ayağına gülün halısını yaydı. Cemşîd'in sevgisini karıncalara emanet etti.

Bu yeni yazı, ruhun şiirini besleyince onun nazik mizacını ortaya çıkardı.

Gazel

Yüzündeki tüyler her gün yeni bir resim çizer. Benim kanımla başka bir eseri yaratır.

Zülûf, Çin'den Rum'a ordu sevk eder. Gece ordusu ayın dönmesine izin verir.

Gagasında şeker getiren papağan saçının Hindistan'ından geldi.

(2215) Arsızlıkla başını kaldırdı. Yüzündeki tüylerde böyle yaparsa izin verme.

Senin halin ve saçının hayali karasevda gibi toz toprak içindeki benim dünyamı yakar yıkar.

Özlem içindeki tenimiz toprak olur. Toz rüzgârı topraktan bana amber getirir.

Benim karasevdamin makamına gidiniz. Kederle dolu sevgiliyi özgür bırakınız.

***

Gönül sevenin bu sözlerini duyunca şirin dudak Melik için tatlı söz oldu.

(2220) Dilini açtı ve Efser'e, inci saçtı. Efser onu övmek için bu matlayı okudu.

Gazel

Ey güneş, senin parlak kadehinin yudumu devamlı olsun. Ay yüzlü, saki senin etrafında sürekli hizmet versin.

Ey iki zülfü gecenin karanlığında olan Çin bülbülü, senin gecen gün ortasına kadar sürmüştür.

Sultanın güneşi, göğün tahtı [seninle] olsun. Sen benim oğlumsun. Emir buyur.

Hükümdarlığın, olduğun her yerde şöhretini yüceltmek için başına, senin adına bir taç koymuştur.

***

(2225) Efser, sarhoş akılla Melik'e sordu: "Ne istiyorsun? Gümüşten, altından emret.

Sen benim oğlumsun. Benden utanma. Sen benim güneşimsin. Benimle samimi ol.

Tahttan, hazineden, mülkten ve padişahlıktan istediğini sana feda ederim."

Melik, başını Efser'in ayağının önüne koydu. Ona dedi:

"Bizim için, senin devletinde hiçbir eksik yoktur. Senin yüzünün hatırı için mutlu olurum, üzgün değil.

(2230) Fakat ömrü uzatmanı istiyorum. Biçarelere çare olmanı istiyorum.

Esirleri kederden özgür bırak, dertlilerin gamlı gönlünü mutlu et.

Senin zindanında benim için tutsak bir can vardır. Beni kendi canımdan ümitsiz bırakma.

Kalbime sahip olan daha ne kadar tutsak kalacak? Kalbimi ve canıma zincirden kurtar."

Cihan Banu, parmağını gözün üstüne koydu. Ona dedi: "Başım gözüm üstüne.

(2235) Kalbim, ruhum ve bedenim senin içindir. Candan ve yürekten senin işini yerine getireceğim.”

Efser, nazla Cemşîd'in yanına geldi. Onun gözüne ve başına öpücükler kondurdu.

İçten [samimiyetle] diyordu: “Bu öpücüğün niçin olduğunu bilirsin. Bu öpücük, güzel gelinin annesindedir.”

Gümüş sırasını ona köle yaptı. Şiirden bu inciye kulağına [fısıldayarak] söyledi.

Gazel

Üzülme çünkü bütün işler senin arzunda olacak. Mutluluk gelecek itaatle sana köle olacak.

(2240) Sevgilinin yakut dudağı, gözünün önünde sürekli olsun. Onun fıstıklı şekeri, sürekli çerezin olsun.

Bundan sonra bahtın hutbesi senin adına olacak. Hurşîd'in son sikkesi senin adına olacak.

Kalbinin ona yem olduğu bu mübarek kuş, sonunda gelecek. Kalbin isteğiyle senin kurduğun tuzağa düşecek.

Dostların gözü, senin yatak odana nazar edecek. Dostların kanı, senin kadehinin yudumuna kast edecek.

Hurşîd'in Özgür Olması

Sabah, altın tacını ufuktan gösterince doğunun güneşi dağın ardından yükseldi.

(2245) Sonra Efser büyük bir hevesle doru atına bindi. [Dünyaya] Nazla getirdiği elden gitmişti.

Şehirden kaleye doğru hareket etti. Surlarla çevrili şehirden kaleye kadar çok heyecanlandı.

Kalenin kapısına varınca sevgili kızının yanına gitti. Tıpkı gecenin kameri gibi bir güneş gördü.

Sedefin içindeki bir inci gibi yalnız oturmuş. Her kirpikten inci düğümünü çözmüş.

Hurşîd'in güçsüz bedeni gibi gözü zayıftı. Gözleri tıpkı pınar gibi mağaraya akmıştı.

(2250) Hurşîd'in yüzündeki çaresizliği görünce Efser, gözünden çiğ taneleri gibi gözyaşı saçtı.

Gözyaşı saçan Efser, Hurşîd'in incinen kalbini gözyaşı ile dindirmek için [onu] kucağına aldı.

Anne, kızının mahvolmuş haline bakınca gözünün rengi gibi dünyayı siyah gördü.

Özür dileyerek dedi: “Benim güzel kızım, bir hata ettim, hata yaptım, hata.”

İniltiyle dedi: “Ey gül endamlım, senin mahmur gözüne kurban olurum.”

(2255) Şükrederek gül yüzlüye öpücükler kondurdu.

Hiddetle dedi: “Benim kötü kalpli annem, beni niçin ateşe attın?”

Ne de olsa ben Rüstem ve Sam değilim. Niçin beni Zal gibi dağa attın?

Söyle bu ciğer köşenden ne gördün? Niçin bu günahsız kendinden uzaklaştırdın?

Beni herkese rezil ettin. Halkın arasında adıma kötüye çıkardın.”

(2260) Hurşîd, bu sözü dedi sonra hüngür hüngür ağladı. Annesi de onunla beraber ağladı.

Efser, taşın içindeki lal gibi ve vadideki şeker gibi Hurşîd'i dertli gam kalesinden dışarı çıkardı.

Hemen o an şahlık çadırını kurdular. Otağı ipekle donattılar.

Gül yüzlü bahçedeki çadıra geldi. Tahtirevanın ayı sarayda oturdu.

Gönül çekici peri yüzlü güzeller ile tatlı dilli Behârefrûz ve Gülberg,

(2265) Cana can katan meltem ve Erganûnsâz ile yasemin kokulu güzeller, sevgili yüzler ve Şehnâz,

Hepsi de güneş yüzlü ve bahtiyar yıldızlı bin üç yüz yetmiş güzel kız,

Sevgilinin huzurunda kenarda duruyorlardı. Hepsi bu dergâhın hizmetindeydiler.

Hizmetkârlar, sevinç yüzünü açtılar. Hemen eski eğlence meclisini hazırladılar.

Güvercin yüzyıl zincirde kalsa da bir gün yüce Tanrı'nın burcuna girer.

Şâdî Şah'ın Hurşîd'i İstemeye Gelmesi

(2270) Çin Şahı, sabahleyin bayrağı göklere çektiği için akşamleyin Abbasi sancağı baş aşağı oldu.

Seher vakti, Kayser'in yayına bir haberci geldi. [Dedi] “Şimdi Şâdî Şah yoldan geliyor.”

Saraydan tebire¹⁴³ sesleri yükseldi. İleri gelenlerin tümü onu karşılamaya gittiler.

O anda Şam'ın ordusu yaklaşıyordu. Ordunun tozundan feleğin gözü karardı.

(2275) Atların tozu göğe o kadar yükseldi ki yeryüzü bir anda gökyüzüne ulaştı.

Havadaki sancak sayısının fazlalığından gökyüzü aslan ve ejderha şekline büründü.

Sahranın üzerine Nil'in mavi rengi düşmüş. Ordunun sıra uzunluğu sürme tozu rengini almış.

Şâdî Şah'ın çadırı baş kaldırınca Çin Şahı'nın yüzü kıskançlıktan sarardı.

Şahlık otağının huması kanatlandı. Onun altında erkek doğan uçtu.

(2280) Altında sabah gibi bir at [a binmiş], beline güzel bir kuşak bağlamış.

Beline ayrıca şeker kamışı gibi bir kemer bağlamış. Uzun boylu bir servi gülün çevresindeki yeşillikler gibi.

Servi boylu, güzel boyu dikleştirmiş. Gülün çevresinde çimen gibi bir sıra oluşmuştu.

Rum' un ileri gelenlerinin tümü onun önünde eğildiler. Hepsi ayağını ve [binmiş olduğu atın] üzengisini öptüler.

¹⁴³ Davul, zurna ile beraber çalınan bir tür sesli çalgı aleti.

Şehzade o bilgeleri uzaktan görünce hemen [atından] indi.

(2285) Melik, Şâdî Şah'ın yüzünü gördü. Onun şimşir ağacı gibi olmasının kıskançlığından söğüt ağacı gibi titredi.

Tatlı sözler, sevgilinin gülen dudağından aktı. Melik'e nazik ve kibar bir şekilde soru sordu.

Melik de ipek gibi kanlı gönülden [istemedenden de olsa] bir cevap verdi.

Dertli Melik ve Şâdî Şah birlikte oradan saraya doğru hareket ettiler.

[Cemşîd] Farklı türde hikâyeler anlatıyordu. Onu bir süre aldatıyordu ve ciğerine taş basıyordu.

(2290) Cemşîd, yolun tamamında öd ile balı karıştırdı. İkisi şehre kadar birlikte at sürdüler.

Cem ve Şâdî burç ve kale duvarına baktılar. Bir dünya kadın ve erkek gördüler.

Seyircilerin ardında, burç ve her duvarında ay yüzlü güzeller karşılıklı oturmuşlardı.

Sanırsın ki burç ve surun kenarına gökten ay ve yıldız yağmış.

Her ikisi konuşarak ve gülerek Kayser'in sarayına kadar at sürdüler.

(2295) Şâdî, güzel bir ortam gördü mil mil, filciler fillerini çekmekte.

Davulun coşkulu sesi göğe ulaşmış. Aslanın ödü korkudan parçalanmış.

Kapıda pededar görünümlü iki kişi durmuş. Tıpkı iki heykel gibi [her birinin] üzerinde kılıç asılıydı.

Eşiğin önünden Sultan'ın huzuruna kadar Şâdî Şah yeri öptü.

Tahtın zirvesine baktı, Kayser'in tacına baktı. Kayser'in burcunda Zühal'i gördü.

Kayser'in burcunda Müşteri'yi gördü.

(2300) O taç sahibi, onu tahtının önüne aldı. Şehinşah onu sedire davet etti.

Kayser, kalp sevgisiyle onun ay yüzünü öptü. Ona, Şam'ın zor yolculuğunu sordu.

Sağ eliyle [işaret etti] Kayser'in tahtının önüne onun için altın sandalye koydular.

Sakiden can dudağı için Bedehşân yakutuyla doldurulmuş billur bir kadeh istedi.

Saki, ebedî Firdevs Cenneti'ni aratmayan müzikli ve içkili eğlence hazırladı.

Kıta

(2305) Müziğin nağmesiyle cennet meclisinden nasibini alan içki meclisinde güzeller, huri için yiyecek götürürler.

Bir içki meclisi ki kasırlardaki Firdevs bahçesinin meclis hurileri onu eğlence meclisinin hatırasını da geride bıraktı.

Mecliste şarabın ışıltısı ve kadehin berrak yansıması vardı. Gökyüzünün tavanı ışığın dalgasında güneşin sandalıyla doluydu.

***

Altın kadehin içindeki şarap boğa burcundaki Zühre gibi, kadeh dolaşan yörüngedeki yıldızlar ve gezegen gibiydi.

İçki kadehi her an diz çöküyordu. Şarap gibi herkese can veriyordu.

(2310) Çeng, sevgilinin tatlı hatırasını canlandırmış. O mutlulukla içi içine sığmıyordu.

Eğer rüzgâr onu zayıf ve güçsüz şekilde vurursa yüzlerce ses ve feryat yükseltir.

Çalgıcı eline çeganeyi¹⁴⁴ almış. Her nefeste yüzlerce teraneyi hızlı hızlı çalıyordu.

Şâdî Şah, şarkısını dinlediği anda gözleriyle Cem'e selam veriyordu.

Çalgıcı Erganûn'a ses verince Cem'in kalbinden kan ırmağını akıttı.

(2315) Şâdî, kadehin dudağının altından gülüyorken Cem'in kalbi içinden kanlı gözyaşını içiyordu.

Melik Cemşîd ayakta durmuştu. Bütün dikkatini Kayser'e verdi.

Sohbet arkadaşından bir süre aman diliyordu. Letafetin inci kutusunun kapağını açıyordu.

Bazen sakilerle dost oldu. Bazen de mutriplerle arkadaş oldu.

Cemşîd, Şamlıların arasında bütün gece gönül aydınlatıcı mum gibi ayakta durdu.

(2320) Gecenin karanlığından bir süre geçince Kayser, şarapla ağzına kadar dolu bir kadeh istedi.

---

¹⁴⁴ Bir tür telli saz.

O parlak kadehi Şâdî Şah'a verdi. Şah sarhoşluktan [o kadehi] içemedi.

Melik'e dedi: "Şâdî sarhoştur. Şarap kadehiyle dostluğu sona ermiştir."

Hazine muhafızından incili tacı istedi. Sırmalı elbise ve altın kemer istedi.

Hilatleri kucakta getirdiler. Omuzdaki yükü kenardan Şah'a götürdüler.

(2325) Şah, o taç ve kemeri Cemşîd'e verdi. Kayser, ümidin servetini Cemşîd'e verdi.

Melik, süslü damatlık hilatleriyle birlikte gül bahçesine sarhoş ve mutlu geldi.

Oturdu ve yanına Mihrâb'ı çağırdı. Yaşadıklarını ona anlattı.

Mihrâb ona dedi: "Şehzadem bu iş güzel oldu. Bahtın kapısı açılmış.

O misk kokulunun sonu olan şarabı içtin. Afiyet ve hoş olsun. Bu şarap tam da senin içindir.

(2330) Artık onun giyindiği bu elbise sende, bu elbisenin sırrı sende değildir.

O şarap kadehinden ve bu ten elbisesinden senin şansın ve işin nasıl aydınlandı."

Çin'in Padişahı, sancağı doğudan dikince Şam ordusunun zifiri siyah bayrağını indirdi.

Melik, Kayser'in sarayına geldi. Dün geceki meclisin konusu açıldı.

Şehzadenin başına gelenlerden bahsedildi. Melik Cemşîd, onun kusuru için özür diledi.

(2335)[Dedi] Ki: “Biri [şarapla] inatlaştığında şarap [ona] üstün gelir. Kimse şarapla yığıtliği sona erdiremez.

Eğer şarapla aslan yüreklilik yapılırsa sonunda [şarabın etkisi geçtiğinde] şarap, aslan yakalayanı göstermez.

Şarapta vücut bulan herkes sonunda baş eğer.

O Şah, bu ülkede henüz gariptir. Rum ülkesinin örf ve âdetini bilmiyor.

Biliyorum ki o, bugün utanç içindedir. Gönlü hüznün girdabındadır.”

(2340) Padişah, sakiye dedi: “Kalk! Dostun gül bahçesini meyle süsle!

Gözün saf ve arınmış suyunu şarapla gül bahçesi yap! Ev sahibinin dileğini ışıltılı kadehle parlat!”

Saki içki meclisini öyle süsledi ki canların meclisinden feryat yükseldi.

[Padişah'ın] Melik'e karşı dostluk duygusu arttı. Sakiden hayat suyunu istedi.

Deniz onun kalbini suyla sarınca saki, içki meclisine şarap kaynağını getirdi.

(2345) O kadehi Cemşîd'in eline verdi. Cem Hurşîd'in yâdıyla [o kadehi] zevkle içti.

O denizden bir eser kalmadı. Saki, ikinci kayığı Şâdî'ye verdi.

Şâdî, sevgilinin gözü gibi mahmurdu. Dün geceki sarhoşluğunu üstünden atamamıştı.

Mahmurluktan, Cemşîd'in kadehinin üzerindeki eli ürkek, bedeni söğütten daha titrekti.

Dicle'deki mehtap gibi titriyordu. Ya da rüzgârlı havadaki suyun üstündeki sandal gibi titriyordu.

(2350) O, şarap kayıgını arzuyla içti. [Ancak] İçindeki dalga, ateş deryasını vurdu.

Kendisi, midenin içini görmüyordu. [Mide şarabı] İstemeyerek dudağın yolundan geri gönderdi.

Meclisin yaygısı şaraptan değişti. Onu, Kayser'in eğlencesinden dışarı çıkardılar.

Kendi avlusuna kadar başı önde gitti. Kendi hüznler kulübesine kadar utanç içinde gitti.

[Şâdî Şah, Kayser'den] Özürler dilemek için vezirlerini Şah'ın eğlence meclisine gönderdi.

[Vezirler] Yeri öperek dediler: "Sultanım! Lütfunla sarhoşu mazur gör.

Şâdî Şah'ın şaraba dayanıklılığı yoktur. Ona biraz şarap ver çünkü onun şaraba takati yoktur."

Melik dedi: "Bu durum çok fazla meydana gelir. Bu manada ayıp ve utanç nasıl olur?

Mideye bir lokma verdi ve o [buna] uygun olmadı. [Mide] Onun lokmasını kabul etmedi ve onu reddetti.

Şarabın azı, sevgilinin dudağı gibi güzel olur. Çünkü cana can katar ve hayata anlam katar.

(2360) Sarhoşluk, viranelikten başkasını ortaya çıkarmaz. Şaraptan, çok fazla ter dökülür."

[Şâdi Şah] Göğün elbisesi gibi sırmalı elbise, feleğin tacı gibi de baştaki tacı,
Delinmemiş incinin ayı ve güneşi gibi iki kadeh, ıslıl ıslıl inciyle dolu iki sürahi,
Her cinsten ve her türden metalar hazırladı, gönderdi ve Kayser'den özürler diledi.
Daha sonra mutluluk kadehini havaya kaldırdı. Müziği başka perdeden çaldılar.

(2365) Batının dudağı altın kadehten, bu sarı şarabı yutana kadar birlikte içtiler.

Doğunun yüzü, şaraptan lale gibi olunca Melik, Kayser'in sarayından sarhoş ayrıldı.

Cemşîd, dünya görmüş Mihrâb'a dedi: "Talih yıldızı bizimle eş oldu.

Saadet bizim yârimiz, baht bizim yaverimiz oldu. Neşe ve eğlence bizim kadehimizde oldu.

Benim için ikbalin güneşi uğurdadır. Fakat düşmanın ayı azaptadır."

(2370) [Mihrâb] Damadın sarhoş hali nasıl oldu diye etrafa sordu.

Sevinçten Mihrâb'ın içini mutluluk kapladı. Melik'e dedi: "Kalbi kederden uzak tut.

Şimdi düşmanda var olan her ümit, tamamıyla kalpten dışarı çıkacak.

Dünya işi, senin arzunla olacaktır. Saadet senin adına sikke basacaktır."

Bu neşeyle bütün gece şarap içtiler. Bu ümitle kalbi mutlu ettiler.

Cemşîd'in ve Şâdî Şah'ın Hurşîd ve Efser'in Huzurunda Hünelerlerini Göstermeleri

(2375) Feleğin güneşi, altın kadehin içindeki yakut renkli şarap gibi kıvrımlı dağın ardından yükseldi.

Meydana gitme niyetindeki [Şadi Şah] Melik, siyah saçın ucunu çevgan yaptı.

Çevganda düşmanın başını atmış. Oyun alanında rakibi gerdanla fırlatmış.

[Melik Cemşîd] Sevinç ve neşeyle Kayser'in yanına geldi. Yeri öptü: "Ey Âlemin Efendisi!

Bana, Şâdî'nin iyi bir süvari ve meydanda da savaşçı biri olduğunu haber verdiler.

(2380) Meydanda biniciliğini gösterdiği gibi, rakiplerinden yiğitliği alıyor.

Alanda hevesle at koşturalım. Saadet çevganıyla oyun oynayalım.

Günün galibi meydanı yaktığı için bugünün isteğini meydanda yerine getirelim.

Bu usta binicinin gücüyle kendisine o utancın kurtuluşunu bağışla."

Rüzgâr gibi gidenin sırtında Melik, tıpkı zümrüt ankanın üstündeki yeşilimsi şahin gibi.

(2385) Elinde hilal şeklinde altından çevgan, ay ve güneşin birbiriyle güzel birleşmesi gibi.

Ayın üzerinde atı, kendi saçı gibi koşturuyordu. Çevganın yiğidi, güneşle oynuyordu.

Şam'ın Padişahı bütün cesaretiyle oyuna katıldı. Ordunun tozundan gök kubbe karardı.

Şamlı çevgan oyuncularının binlercesi vardı. Köleler için muhafız alayı hareket halindeydi.

[Şâdî Şah'ın] Başın üzerindeki tacın yarısı inciden diğer yarısı yakuttandı. Tacın her yakutu bir hazine değerindeydi.

(2390) Ay gibi Arap atına oturmuş. Eyvan kemeri gibi altından kemerini düğümlemiş.

Çevganı, misk kokulu saçı gibi omuzda, kulaktaki halka her tarafta ona binlerce köle,

Tanıdıklar Efser'e haber verdiler. [Dediler] Ki: “Cemşîd, Şâdî Şah ve Kayser,

Bugün, çevgan alanında birlikte oynayacaklar. Bugün at, ay ile beraber koşacak.”

[Efser] Meydan alanında onun yanında olmak için bulunduğu yerden Kayser'in şehrine doğru hareket etti.

(2395) Efser ve Hurşîd [oyunu] izleme amacıyla kasrın balkonuna çıktılar.

O cennet sarayda âdete göre oturdular. Gözlerini Cemşîd'in üstünden ayırmadılar.

Talihin iki ay yüzlü sevgilisi, meydanı yıldız gibi seyrediyorlardı.

Meydanın yolunda gidiş gelişler başladı. Hava, çevgandan dolayı yeni ayla doldu.

Her taraftan güreleme sesleri yükseldi. Yeryüzü gökyüzü gibi yerinden havalandı.

(2400) Alanın komutanları atları hazırladılar. Mübarek şahlık çadırını kurdular.

İlk olarak Melik Şâdî Şah atı sürdü. Çeviklikle çevgan oynuyordu.

Topa bazen soldan vuruyordu bazen de sağdan. Kayser'in komutanlarından adam istiyordu.

Melik, olduğu yerden Cem'in atını tahrik ediyordu. Yeryüzü ve gökyüzünü birbirine karıştırdı.

Ay yüzlü sevgililerin, âşıkların kalbinden zülfü götürmesi gibi çevganla rakibinden topu çalıyordu.

(2405) Her ne kadar Şâdî, Cem'in peşinden koştuyorsa da onun Burak'ının tozundan başkasını göremiyordu.

İzinden gitmenin bahtiyarlığı, mutluluğa kapı açtı. İkbâl ve saadet gibi onun yol arkadaşı oldu.

Yolun başındaki Şâdî'nin yüzü karardı. Şah'ın peşinden gitmesine rağmen ona yetişemiyordu.

Hurşîd o boy pos, endam ve yüzü görünce kalbinin içinde bu beyitleri okudu.

Gazel

Sabah rüzgârı, tozuyla onun doru atına yetişemiyor. Servi ağacı, onun uzun boyuna yetişemiyor.

(2410) Ay yüzlü şapkanın köşesini kıvrımıştır. Bu yüzden güneşin nazarından ona zarar gelmiyor.

Doru atının tozu göğe ulaşıyor. Fakat gökyüzünün kır atı onun doru atına ulaşamaz.

Benim ayağım, zülfün kemendinde esir olmuştur. Ne yazık ki kelepçe onun kemendine ulaşamaz.

Cemşîd'in havaya fırlattığı her topta güneşin canından toz çıkar.

Atının attığı her adımda o toprak, gözyaşından mücevher döker.

(2415) Gül yanaklı senem, gözden gözyaşını saçar. Melik, siyah ile kırmızıyı geri püskürtür.

Melik, yeteneğiyle herkesten o kadar top alır ki rakibine üstün gelir.

Rum ve Şam ehlinin feryadı yükseldi. Melik, çevganı fırlatıp mızrağı istedi.

[Rakibini] Uzaklaştırmaya ve aksi yöne çevirmeye başladı. Düşmanın kötü düşüncesini ve çirkin yüzünü kovmaya başladı.

Mızraklı balıkçı, göklerin zirvesinden şerefle mızrağı toprağa fırlattı.

(2420) Tıpkı sevgilinin zülfü gibi meydanda binlerce halkayı çevganla perişan etti.

Atın sırtında, meydanda esen rüzgâr gibiydi. O halkaları mızrakla birer birer havaya kaldırdı.

Padişah, Cemşîd'i canı gönülden tebrik etti. Ruh gücünün övgüsüne aferin dedi.

Meydandan zaferle geri döndüler. Hemen o an nay ve neyle demsaz oldular.

Cemşid'in Kayser'i Ölümden Kurtarması

Doğunun altın kanadı şahbaz, altın zincirle havada uçunca,

(2425) Altın çingırağı çalan binlerce karga batıya doğru uçurdular.

Asker bölük bölük ovaya gitti. Pars, doğan ve şahin ovada dalgalandı.

Süratle av yerine gittiler. Kafeslerdeki atmacaları serbest bıraktılar.

Kaplan boynunda aslan gibi ipi çözdüğü zaman iştiyaktan ceylan [ona] bağlanır.

Aslanın, onun korkusundan ovada tilki olduğu kaplan aniden ortaya çıktı.

(2430) Onun iki gözü tıpkı köprünün iki gözü gibiydi. Ağzı sanki bela kuyusu başı da tıpkı cehennem gibiydi.

Kaplanın yaban domuzu gibi dişi vardı. Savaş günü gülen keskin kılıç gibi dişi vardı.

Gök gürültüsü gibi hiddetle kükredi. Gürleyen [kaplan] Kayser'in atına [saldırmak için] hareket etti.

Cihan Şahı Cem, uzaktan dağın yerinden kımıldaması gibi aslanın geldiğini görünce

Hızlı giden atı bulut gibi sürdü. Havadan [atın üstünden] haşin kaplana ok yağdırdı.

(2435) Savaşçı kaplan, pençesini uzattı. Şahlarşahının atının yelesini yakaladı.

Kaplan, atı devirince Şah'a saldırmaya yöneldi. Şah zor durumda kaldı.

Melik Cemşid bu duruma öfkeleni. Bir kartalı, yayın kargası ile çift yaptı.

Hızlı uçan akgürgeni [oku] kaplanın kalbine saplandı. [Kaplan] Melik'in okunu yedi ve kendi canından oldu.

Kayser, ölümün pençesinden kurtuldu. Cemşîd, okun darbesinden hayat buldu.

(2440) Kayser hemen Cemşîd'in yanına koştu. Geldi, onun elini ve kolunu öptü.

Kayser, nazarı o kadar hissetti ki av yerinden saraya geri döndü.

Kayser'in Cemşîd'in Cesaretini Övmesi

[Kayser birini] Gönderdi. Efser'i ve Hurşîd'i çağırdı. [Onları] Yanına ay ve güneş gibi oturttu.

Hurşîd'e av alanını, kaplanı ve Cemşîd'in olayını bir bir anlattı.

Efser'e dedi: "Bu çocukta padişahlık soyu vardır. Onda padişah huyu ve sultan yaratılışı vardır.

(2445) Töre ve adet aynasının yansıması şahlıktır. Baştan ayağa bütünü Allah'ın ışığıdır.

Bana hünerli biri gerek. Hünersiz biri işi yaramaz.

Şimdi ben Şâdî'inin işini düşünmekteyim. Benim bundan başka sıkıntım yoktur.

Her ne kadar onun mücevherinin ayarı doğru olsa da benim nazarımda tamamıyla değersizdir.

[Onu] Denediğim her işte ondan çok az bir ilerleme bile görmedim.

(2450) Gerçi makam ve mücevher talihle birlikte. Ama hüner tıpkı söz kılıcı gibidir.

Akıl onun söz kılıcını bilememektedir. Yine de onun bir keskinliği yoktur.”

Efser, kocasından bu olayı duyunca onu gönülden tebrik etti ve sonra dedi:

“Sultanım, hakikati bil ki o delikanlı çok fazla mutlu günler ve sıkıntılı günler yaşamıştır.

Bana göre onun Çin Fağfûr’unun evladı olduğu kesindir.

(2455) Kayser’in sarayında hizmet etme isteği onu taht, taç ve ülkeden vazgeçirdi.

Padişah tahtının neşe basamağı, yakut gibi onu kendi yerinden söktü.”

Gazel

Aşk, beni binlerce sanatla ortaya çıkardı. Dünya, beni binlerce kez silkeledi.

Sevgili beni sonunda gönlü dar yaptı. Aşk, kalbimi sevgilinin huyuna benzetti.

Aşkın sevda askeri, kafamda dörtnala koşturdu. Benim toz toprak içindeki bedenimden toz kaldırdı.

(2460) Kalk ve gel feleğın gözünü çıkar. Çünkü feleğın gözü beni senden alıkoydu.

Murada ermem için bir nefesle beraber gel. Acele et! Çünkü senin ayrılığın bizi paramparça etti.

Canından bezen arzumu yerine getir. Çünkü o tatlı dudaktan bu bülbülü ortaya çıkardı.

Senin hayalinin hevesi o kadar ki saba rüzgârı gibi gül bahçesi ve lale bahçesinin tozunu havaya kaldırdı.

Senin boyun cilveyle gözüme girdi. Servi boyluyu, ırmak kenarındaki yerinden etti.

***

(2465) Padişah, Banu'ya cevap verdi: "İlk olarak bu işte tedbir gerekiyor.

Kuru ağaç ile aşılalan o meyveli daldan hayır görmezsin.

İnsanların göz sürmesine layık olan gümüş tenli kızımı niçin toprağa vereyim?

Ebedî cennetteki temiz tuba ağacının ait olduğu saf yerden başka yere, ekimi uygun olmaz.

Soysuz ile evlenmesine izin veren kişi, çocuğu için kötü eş seçer.

(2470) Kendi göz nurunun hayatına kötülük eder. Kendi eliyle canına kast eder.

Her ne kadar damla buluttan oluşsa da denize döküldü ve denize yerleşti.

Deniz onu kendi lütfuyla besledi. Deniz yetimine kendi adını verdi.

Azameti ve hüneri denizden öğrendi. Soyluların marifetini yine ondan öğrendi.

O, kudret ve başarı sahibi olunca altın küpe ve taca layık oldu.

(2475) Eğer sen lütfunla onu ay olarak çağırırsan onu dünyayı parlatan güneşe kavuşturursun.

Sen yüz güzelliğinin güneşisin. O, yeni aydır. Göz, senin kereminle ışığı alır.

Kendim onun Çin Fağfûr'undan olmadığını farz etsem bile [onun] akıllı olması bizim için yeterlidir.”

Efser, bu gizli konuyu konuşarak bütün geceyi Kayser'in yanında geçirdi. Sözü kederden ve mutluluktan tekrar açtı.

Şâdî Şah'ın Kayser Kızını İstemesi

Kayser, Hint yüzlünün [kara] düşüncesini dağıtınca Çin mülkünden parlayan tacını gösterdi.

(2480) Damat [adayı] evlenmek istiyordu. Kayser'in huzuruna [kızını] istemeye birini gönderdi.

Rumlu Şah, kaşını çattı. İyice düşündü sonra başını kaldırdı.

[Dedi] Ki: “Şâdî Şah, bizim gözümüzün nurudur. Fakat bizim ondan üç dileğimiz vardır.

İlk olarak, kızımın mihri için Şam ve Berber mülkünün yarısını verecek.

İkincisi, Batı tarafına gidilmeli, ülkenin her yerinden vergi olarak altın, mücevher ve değerli eşyalar getirilmelidir.

(2485) Üçüncü şart şudur. Şehzade Şam ülkesine geri dönmeyecek ve buraya yerleşecek.

Sakın bu şartlardan ümitsizliğe kapılmasın. Bizim isteğimiz bu şan ve şereften ibarettir.”

Elçiler, bu sözleri işittikleri gibi Şâdî'ye bir bir açıkladılar.

Melik, bu sözlerle [Padişah'ın] kendisine bahane uydurduğunu anladı.

[Padişah'a] Cevap verdi: “Bu son derece zor bir iştir. Babam olmadan böyle bir iş yapmak uygun düşmez.

(2490) Eğer ferman buyurursanız ben geri döneyim. Bu konuyu babamla görüşeyim.

Babamın emriyle bir yıl içinde gelirim, isteğinizi yerine getiririm.”

Şâdî Şah'ın Şam'a Geri Dönmesi

Meseleyi bu şekilde sona erdirdiler. Seher vakti Şâdî, Şam'a yöneldi.

Efser, Cemşîd'i talep etti. Şâdî Şah'ın yaşadıklarını tek tek anlattı.

Melik'e dedi: “Şâdî Şam'a gitti. Sonuç nasıl olur bilmiyorum.

(2495) O, bu ülkeye ordu sevk eder mi bilmiyorum? Rum Ülkesi, Şâdî ile baş edebilir mi bilmiyorum?”

Melik, ayağa kalktı, dedi: “Ey Şahların şahı, denizdeki balıktan gökteki aya kadar her şey sana mahkûm olsun!

Eğer Rum'un komutanı emir verirse gidip Şam'ı başlarına yıkarım.

Şamlı düşmanın namı yok olduğu gibi Rum'dan gidip onun sabahını gece yaparım.”

Melik, Efser'in başını mutluluktan yücelttiği için bir süre bu hitaba devam etti.

(2500) Efser, Cemşîd'e dedi: "Temiz yaratışlı cevhere ne mutlu! Fakat mertliğin gücünü sözle yerine getiriyorsun.

Boş sözden bir iş gelmez. Sözü eylemle beraber yapmak gerekir.

Eğer bu söze ve antlaşmaya sadık kalırsan mertliğin ahdini yerine getirmiş olursun.

Kayser, seni felekten geçirir. Kızını [sana] verir ve seni Hurşîd'e kavuşturur."

Cem, Sultan'a yemin etti. [Dedi] Ki: "Ruhum ve bedenim var oldukça

(2505) Ben, Kayser'in emrinden vazgeçmem. Eğer bu sözden geri dönersem erkek değilim.

Hayatta kaldığım sürece onun yolunda olacağım. Bu sarayda onun naçiz kölesi olacağım."

Efser, uzun boyludan o sözü duyunca ayağa kalktı. O servinin yanından doğruca Kayser'in huzuruna vardı.

Cemşîd'in sözünden ona müjdeyi verdi. Padişah, Cemşîd'in kararından mutlu oldu.

Ondan sonra Rum'lulara emir verdi. [Dedi] Ki: "Düşman için savaşa hazırlanın."

Cemşîd'in Rum'dan Şam'a Ordu Sevk Etmesi

(2510) Askerler şehrin sınırları içindeki ovada çadır kurdular. Çadırların sayısı o kadar çoktu ki yeryüzü sanki gökyüzü olmuştu.

İntikam hırsıyla dolu askerler, kanla dolu kalplerini içki meclisinin müziği ile bedenden dışarı çıkardılar.

Bu asker taburuna, her taraftan gelen başka asker grupları katıldı. Sanırsın ki ovada dağ hareket ediyordu.

[Ova] Şehrin dışında gönül çekici bir ovaydı. Tıpkı yeni yetişmiş çiçek bahçesi gibi mutlu ve güzeldi.

Cem'in yüzü gibi o çiçekler de tebessüm etmiş. Ahuların gözü gibi lalelerin üzerinde uykuya dalmıştı.

(2515) İnci tanesi yasemin ve yaban gülleri arasında billurdan bir su havuzu tıpkı Kevser havuzu gibi,

Her tarafta rudun inleyen nağmesi ona eşlik eden şarkıcıların her biri, bülbül gibi şarkı söylüyordu.

Gülü, yüzlerce kez yakutu perişan bırakmış. Dudağı gülücükten dolayı birbirine ulaşmıyordu.

İsteği, Ülker yıldızının kolyesini dağıtmıştı. [O bahçede] Mis kokulu sümbül, saçını tarıyordu.

Çınar, gül ve bulut ona su aramış. Bulutun suyuyla elini ve yüzünü yıkamış.

(2520) Tomurcuk yaşlı biri gibi anneden doğmuş. Zambak çiçeğinin içine dil yerleştirmiş.

Gülün kalbi Pûr-i Sinâ'nın dimağı gibi. Ağaçları, Tûr-i Sinâ'nın ağacı gibi.

Çimeni söğüt ağacı ve söğüt çiçeğinin gölgesindeydi. Bahçenin etrafını gölgelikler sarmıştı.

Seher vakti, bülbül güle hoş makamda bu gazeli okuyordu.

Gazel

Gülün zerindeki dgm ve gln üzerindeki iek gamla doluydu. Rüzgâr, bir nefesle gülün yüz dgmn çözdü.

(2525) ieğin gözü çimenin etrafını aydınlatınca gözü, gülün karşılaşmasıyla ışıldadı.

Sarı lale ateş çiçeği gibidir. Etrafta onun benzeri yoktur. şüphesiz iek pazarında onun kıymetine paha biçilmez.

Gökkuşağı havada daire oluşturdukça gülün kader noktası yakutun merkezi oldu.

O sevgilinin güzelliğini gösterdiği çimende eğer diken şaşa kalırsa gülün ekini başka meyve verir.

Avuç, yakut renkli şarapla dolu kadehi tekrar dudağa götürmüş. şarap avuca gelmiş ve peri yzly gülü hayal etmiş.

***

(2530) Melik, kalabalık bir orduyla o mutlu ilkbahar mevsiminde yağmurla beraber ovaya indi.

Yeşillik arasında ona gl gibi bir yer hazırladılar. Melik için adını kurdular.

Gl yzlynn hatırına kadeh kaldırdılar. Nergis gibi yeniden kadehin dibini vurdular.

Melik, bir haftayı Kayser ile eğlenerek geçirdi. [Cemşîd] O gülün yâdıyla erguvan renkli şarabı içiyordu.

Melik, bir gece Mihrâb'ın yanında dert yandı. [Dedi] Ki: “İş elden gidiyor. Çare bul!
(2535) Hayat kaynağımdan ne zamana kadar uzak kalacağım? Kendi canımdan daha ne zaman kadar uzak kalacağım?

Benim için çok fazla zahmet çektin. Benim yüzümden çok fazla acı çektin.

Şimdi benim için başka bir iş yap. O ay yüzlüyü bir kez daha getir.”

Gözden gözyaşı sırma elbiseli bağrına yağdı. Gittikçe artan gözyaşıyla birlikte bu gazeli okudu.

Dubeyti

Acaba Zühre sağır mıdır? Acaba kudret sağır mıdır? Benden bu sözü sevgilime götür. [De] Ki: “Sevgilim,

(2540) Senin yüzün olmadan bahçemizin ışığı yoktur. Ey nazlı servi, yine gel!
Bahçemizi süsle!”

***

Bu gece, hicranın gönül yorgunu olan benim. Bu gece, can vedasının isteklisi olan benim.

Mihrâb, gece Melik'in huzurundan ayrıldı. Hurşîd'i arayan mehtabın gecesi oldu.

Gecenin karanlığında uzaktan gece renginin üzerinde tıpkı ışık alevi gibi bir atlı gördü.

Hurşîd, kömür karasının üzerinde bir tavus gibi oturmuş. Bahçeden bir gül yaprağını getiren rüzgâr gibiydi.

(2545) Gül harmanında esen bahar rüzgârı gibi dörtnala koşan düldülün üzerinde geliyordu.

Mihrâb, karanlık gecede onu görünce tanıdı. O, Hurşîd'di. Onun ayağının önünde başını öne eğdi.

İnleyerek dedi: “Ey gönlü aydınlatan mum, gece seni kutlu kılsın! Gündüz sana nevrüz olsun!

Ey baharın taze gül yaprağı, gel. Söyle, bu bahçenin hangi azmindeyin?

Ey özgür servi, ruhtan daha incesin. Tenlere gidiyorsun. Can sana feda olsun.

(2550) Atın dizginini sıkı tutup onu süratle koştur. Atı hızlı sür, zamanın kıymetini bil!

Belki Melik ile vedalaşırın. Çünkü kalbin dileği budur.”

Hurşîd, karanlık gecede Melik'in ordugâhına gelene kadar atını süratle sürdü.

Ömrü arttıran o mehtap, o gül bahçesinde. Melik, dostlarla birlikte suyun kenarında,

Oturmuş, bülbül sesi dinliyordu. Sevgilinin hatırasıyla bir kadeh içiyordu.

(2555) Sümbülün üzerinden bir rüzgâr esti. Melik, perişan ve dağınık oldu.

Zavallı, sevgilinin saçını gördüğünü ve bahar rüzgârıyla dalgalandığını sandı.

Nazenin servi yerinden kımıldayınca Melik, aciz şekilde yerinden sıçradı.

Bahar rüzgârında dalgalanan sevgilinin misk kokulu saçını olduğunu zannediyordu.

Mihrâb, koşarak Şah'ın huzuruna geldi. [Dedi] Kİ: “Sultanım! Acele et. Bu gece kudret gecesidir, fırsatı yakala.

(2560) Mübarek baht seni karşılamaya geliyor. Senin kadir gecen nevrüz olacak.

Çünkü güneş o ayla yüz yüze gelecek.” Melik için kalpten bu matlayı okudu.

Gazel

Mutluluk gecenin içinden geldi. Acele et, can geliyor. Can onu karşılamaya dışarı çıktı. Çünkü canan geliyor.

Dost, cananın özlemini çekenler için sevgilinin saçını gibi karanlık gecede kapıdan içeri girdi. Müjde ey kalp! Çünkü o kara gece sona eriyor.

Ey kalp, neşeyle gül! Çünkü şimdi gülen sabah doğuyor. Ey havadaki toz parçası, mutlulukla raks et çünkü şimdi parlak güneş geliyor.

***

(2565) Aşk, aklını ve ruhunu rüzgâra vermiş. Zülûf [sevgili] gelince Melik onun ayağına kapandı.

Gülümseyen gül, onu kolunun altından tuttu. Ona kucak açtı ve onu sevinçle sardı.

O iki nazlı sevgili, ruhu besleyen o gül bahçesinde şebnem gibi yan yana oturdular.

Her ikisi bir birlerine sorular sordular. Bademi ve şekeri öptüler.

Ne güzel! Her iki maşuk birbirinden razı, birlikte tıpkı iki âşık gibi oturdular.

(2570) Her ikisi, kirpiklerle birbirlerine yüzlerce sır söylemiş. Her ikisi kaşla birbirlerine naz yapmış.

Melik'e dedi: "Senin yüzün benim gün ışığımdır. Gönül aydınlatan gündüzüm, geceye dönmüş.

Ey gül endamlı, ey güzellik ordusu, gecede ortaya çıkan ay gibi Hurşîd'i geri çevirme.

Kutlu ruh, niçin Rum'dan uzaklaşıyorsun? Sabahın azmiyle günümü uğursuz kılma!

Bu değerli ömür ne kadar sürecek bilmiyorum. Sen seferde daha ne zaman kadar incinmiş kalacaksın bilmiyorum.

(2575) Tıpkı ay gibi gece ve gündüz huyları altın kıymetinde olan beden saraylardan ilgiyi nasıl keser?

Her ne kadar ay ve güneş benden oluşsa da hiç kimse benden bir nasip görmedi.

Eğer sen, Rum'da zülûf gibi fitne çıkarmadıysan niçin Rum'da derbeder oldun?

Helvamdan bir dumandan başkasını görmedin. Zararlar gördün ve fayda görmedin."

Bunu söyledi ve gözden gözyaşını saçtı. Hemen bu vezinli matlayı okudu.

Dubeyti

(2580) Kalp gözüm veda günü onu bekledi. Gözyaşı kervanı ile zıtlaştı ardından yola koyuldu.

Ey can, onun ömründen birazcık al sonra git ve onun gamıyla eş ol. Gönül gitti ve gün boyunca o şarabın etkisiyle güçsüz kaldı.

Cem, ona cevap verdi: “Ey cilvenin mayası, güzelliğin ziyneti ve nazın süsü!

Ruhumu ve bedenimi senin muradına adadım. Başım senin ayağının toprağına feda olsun.

Eğer başım senin sevdana koşmazsa mecnunun kara sevdası neye yarar?

(2585) Senin mumundan her tarafa bir ışık saçılır. Senin çerağının alevi asla bitmez.

Temeli can ve tenden ibaret olan çok zayıftır. Benim muradım sensin ve vuslat sensin.

Bedenim topraktır ve ruhum dertle dolu rüzgâr. Bedenim topraktan nasıl ayağa kalkar ve ruhum rüzgârdan başkasına nasıl tutulur?

Geleceğimi senden başkasıyla düşünmüyorum. Benim için korku senin ayrılığındır, işte o kadar.

Bu kalp, kirpikle beni yontuyor. Kılıç ve okun darbesinden hiç korkulur mu?

(2590) Yay kaşını görmek istediğim her vakitte niçin yay çekmek gerekiyor?

Ondan dolayı kılıcı ruhuma saplıyorum. Aştan sebep o uğursuz yayın kurbanı oluyorum.

Bu yolda ben hevesten yüz çeviririm. Eğer boyun eğersem vebalim kendi boynumadır.

Felek, âşıklara karşı daima kindedir. Belki [bizi birbirimizden] ayırdı. Yoksa böylesi [ayrılık] nasıl olur?

Felek kendi kılıcını çektikçe sevgilileri birbirinden ayıracaktır.”

(2595) Melik konuşuyordu ve gözyaşı gözden akıyordu. Ona bu vezinli kıtayı okudu.

Kıta

Veda gününde o ay yüzlü güzel beni ölüme hazırladı ve sevgilinin yüzünün hasretiyle,

Yavaşça bana diyordu: “*Bu, senin ve benim aramdaki ayrılıktır.*”

***

Efser, o gece iki sevgilinin beraber olduğu ovada mehtabın manzarasını seyrediyordu.

Suyun ve yeşilliğin çevresinde dolaşıyordu. Yol, birden o menzile çıktı.

(2600) Bir menzilde iki ay yüzlü gördü. Her ikisi Cem ile tıpkı Belkıs gibi oturmuştu.

Çengin nağmesi ve rudun sesini duydu. İçindeki niyet o kutlu yeri buyurdu.

Hurşîd, o mutlu mehtaplı gecede idi. Bir gül gibi söğüt ağacının gölgesinde oturmuştu.

Annesini uzaktan görünce onu tanıdı. Sevgili, kendisini söğütlüğe attı.

Felek, elleriyle bir resmi aşıkâr kılınca kendini söğütlükte gül gibi sakladı.

(2605) Zamane, eğlencenin düşmanıdır ve mutluluğun hırsızıdır. [Zamane]

Mutsuzluktan başkasını istemez.

Rubai

Gül yanaklı zamaneye yüz çevirdiği için keder tekrar onu sarmadı.

Gönül goncası bir kalbi derlemediği için zamane hemen o anda onu dağıtmadı.

***

Melik, Efser'in tacının yansımasını görünce kendi yerinden kalkıp onu karşılamak için acele etti.

[Ancak] Kendi yerinden hareket edemedi ve başka bir yol buldu. Ayağını etek gibi öpüyordu.

(2610) Efser, ona kendinden geçercesine sarıldı. Avucundan gümüş elmayı aldı.

Dudakları misk kokusunu, balı ve şarabı hepsini bir arada tattı. Baldan tatlı misk şarabı içti.

Hurşîd, söğüt ağacının altından onları seyrediyordu. Bedeni kıskançlıktan titriyordu.
Lakin bedeni korkudan daha fazla titriyordu.

Melik dedi: “Ey servi boyuyla namlı, ikballe ve saadetle nereden geliyorsun?”

Gazel

Adetlere karşı gelen güzel, saadetle ve selamete fakirlerin kulübesine ne diye gelirsin?

(2615) Ziyaret bahanesiyle bir solmuşun tarafına yolun düşün. Bir perişana bak, hasta ziyaretine git!

***

Ey nazla büyümüş taze gül, bu sahraya seni hangi rüzgâr getirdi?

Eğer bir karıncanın evine ışık vurmazsa ne diye güneşte kusur aranır?

Bir ay, bir süha yıldızını aydınlattı. Bir şah, bir dilenciye şerefliendirdi.

Bir güneş toprağa gölge saldı. Bir deniz, çer çöpe geçit yaptı.

(2620) Gece yüzlü güneş ona cevap verdi. Melik’e dedi: “Ey hükmü dünyada geçen Padişah!

Ben, sarayda hoş uykudaydım. Birden seni rüyamda gördüm.

Senin kederin benim can eteğime asıldı. Bu sıkıntıyla uykumdan fırladım.

Dert, beni senin uyanık bahtına getirdi. Bu gece sana kavuşma gecesi, benim gündüzüm oldu.”

Melik, şaşırđı ve kendinden geçti. Önünden utanç perdesini kaldırdı.

(2625) Cevap verdi: “Ey melek yüzlü huri, senin cemalin benim canımı rüzgâra verdi.

Eğer arzu bu şekilde olursa tecelli ışığı âşıkların üzerinde nasıl olur?

Benim için bu gece sevgiliyi görme rüyadadır. Kadınları rüyada görmek helaldir.

Onu uzaktan görmek, gözlerle endamının derdini ortadan kaldırmak istiyorum.”

Kraliçe ona cevap verdi: “Bu hayaldir. Gecede güneşi görmek imkânsızdır.

(2630) Şimdi senin gecen ve geceden bir parça gitti. Buradan şehre kadar uzun bir yol vardır.

Bu gece Hurşîd sana nasıl yüz gösterecek? Bu geceki muradın yarın gerçekleşecek.”

Şehnâz sağ tarafta bulunuyordu. Bu beyitlerle meclisi süsledi.

***

Bizim gönlümüz o cananın peşinde çünkü o, bizim sevgilimizdir. Avare dolanmış, o bizim dostumuz ve arkadaşımızdır.

Sonra bu güzel saray otağının perdesinden dışarı çıktı. O, bizim kalbimizin köşesine çekilen divanedir.

***

(2635) Çin Padişahı, muhafız alayını doğudan sürdü. Çingiraklı süvari grubu batıya hareket etti.

Borazanın coşkulu sesi ve atların havaya toz kaldırmaları gökyüzündeki Zühal'i kör ve sağır etti.

Havayı bulut kapladı. Talihin ve ikbalin kutlu gününde davul, gök gürültüsü oldu.

Çin'in Şahı, Şam'ın Melik'i için yola koyuldu. Rum'un Sultanı ona iki menzil eşlik etti.

Melik ile iki menzil sırdaş oldu. Ardından ona dua etti ve oradan geri döndü.

(2640) Melik Cemşîd, miğferi kadeh yapıyordu. Eğlence ve işretin atını yeniden koşturuyordu.

Oradan ruda ve kadehe veda etti. Altın kadehin yerine kendi demirini istedi.

Hurşîd'in beyaz bileği yerine kının içindeki kılıcı tutuyordu.

Ordu, iki gece sakin bir yerde dinlenmeden hep birden Şam'a kadar at sürdü.

Şam'ın padişahı Mihrâc'a haber ulaştı. [Dediler] Ki: "Rum'un denizi Şam'ın üzerinde dalgalandı.

(2645) Toprak, askerin ihtişamlı dizilişinden görünmüyordu. Ordunun ucu bucağı yoktu.

Şam'ın [ordusunun] karartısı o askerden daha siyahtır. Yeryüzü tıpkı asuman gibi çadırın üstündedir."

Mihrâc, anlamsız düşüncelere üstün geldi. Melik Cemşîd'i gözünde kararttı.

Melik, Mihrâc'ın on sekizinci oğluydu. Ordu, mülk ve hazine dolunayın haddinden fazlaydı.

Şâdî Şah, onların [kardeşlerinin] arasında daha üstündü. Yüzünün güzelliğiyle aydan daha güzeldi.

(2650) [Mihrâc] Şâdî'ye dedi: “Düğünün matem getirdi. Gelinimiz erkek çıktı. Daha ne yapılabilir.

Gelinimin kız olacağını zannettim. Nerden bileyim erkek çıktı.

Şimdi savaşa azmetmek gerekir. Savaşa hazırlık yapmak ve eğlenceyi terk etmek gerekir.

Sarayımın hazine kapısının sürgüsünü açmak askere düşmanla savaşması için gümüş vermek gerekir.

Kılıç kullanana kesinlikle mücevhersiz kılıç verme. Çünkü kılıç, mücevhersiz etkili olmaz.”

(2655) Ordu, her taraftan toplandı. Dünya, onun kır atının tozundan karardı.

Her ülkeden bir sınır muhafızı yola çıktı. Her şehirden bir kahraman ortaya çıktı.

Saraydan tebire sesleri yükseldi. O kalabalık ordu Cem ile savaşmak için yola düştü.

İki ordu Halep ovasında karşılaştılar. İki demirden dağ birbirlerine hücum ettiler.

İki demirden dağ, iki dalgalı deniz; biri Cemşîd ve diğeri Şah Mihrâc.

(2660) Her iki ordu yeniden çarpışmaya başladı. [Melik, bedenden ayırıp topladığı] Kafaları, başın üzerindeki külaha benzetti.

Dünya, kılıcının aksinden aydınlık oldu. Aslanın ödü, felek için şarap suyu oldu.

Rüzgâr bulutu, o günün korkusundan hareket etti. Bulut, su yerine kendinin yüz katı ağırlığında kan boşalttı.

Aniden siyaha benzer bir bulut yükseldi. Bulutun yağdırdığı dolu demirden ve onun yağmuru kandandı.

Her taraftan ordunun merkez kuvveti ve kanadı saldırıya geçince Melik Cemşîd askerın kalbini süsledi [merkezine yerleşti].

(2665) Ordunun merkezine dağ gibi güç verdi. Artık herkesin kalbinde Melik'in cesareti vardı.

Toz her taraftan göğe yükseldi. Yeryüzünün, gökyüzü olduğunu sanırsın.

[Cemşîd] Yiğitlerin başını kesmede hançer gibi oldu. Savaş meydanında her yeri süsleyen sancak gibi oldu.

İhtişamdan ayın üzerindeki bayrak başını aşındırmış. Mızrağın süngüsü göğüste hoş oturmuştu.

Toprak, yel gibi gidenin ayaklarından kaçtı. Yel gibi giden feleğin eteğine karşı durdu.

(2670) Savaş meydanı, kırmızı şarapla dolup taşı. Meydanda başıboş gezip dolaşan kâseler doldu.

Süngü gönül hırsızlığı yapıyorken gürz, bir süre boncuk gibi oluyordu.

Kıvrım kıvrım dönenlerin kuyruğu ham ve kırışık derinin kemendinde siyah yılan gibi başı halkaya getirdi.

[Cemşîd] Ordunun sol cenahını Mihrâb'a verdi. Diğer cenahı Melik Suhrâb'a verdi.

Suhrâb, Kayser'in erkek kardeşiydi. Yiğit ve cesur bir delikanlıydı.

(2675) Melik [Suhrâb], düşmanın dik kılıcını aldı. [Kılıcı] Başın üzerindeki miğfer ve tulga arasına saplamadı.

Melik Suhrâb, sağ elindeki keskin Silâb Dağı gibi kılıcı hemen Şâdî'nin kalbine sapladı.

Mihrâb, Şâdî'den dolayı yüzünü Kayser ülkesine döndürdü. Atın dizginini Kayser diyarına çevirdi.

Bir taraftan da Mihrâb'ın sancağı, [Kayser'e] haberci oldu. Atını koşturdu ve Suhrâb'a katıldı.

Melik Cemşîd orada yalnız kaldı. Ordu da aynı yerde kaldı.

(2680) O, savaşın sonuna doğru atını hızlı sürdü. Sanırsın ki yerden sütunsuz hareket etti.

Sabahı kılıçla ateş suyu gibi uyandırınca, Şam ordusu onun korkusundan geriye çekildi.

Şam ordusu bir anda yıldız gibi oldu. Cemşîd'in kılıcı sabah vaktinde hepsini bir bir yok etti.

Cemşîd, savaş meydanında bazen soldan kılıç sallıyordu bazen de sağdan. Düşman safını bozguna uğratmak istiyordu.

Savaşçıların hepsi onun önünden kaçır halde atlar da aynı şekilde rüzgâra yaprak döker haldeydi.

(2685) Melik, sabahtan ertesi gün öğleye kadar Şamlıların safında güneş gibi kılıç salladı.

Mihrâc, günün sonunda Cemşîd'e teslim oldu. Tahtı, ülkeyi ve tacı ona bıraktı.

Melik, kaçanların ardında sel gibi oldu. Askerlerden imdat sesleri yükseldi.

[Askerler] Şehinşah Mihrâc'ın asilerinden oldular. Cemşîd'e "Şah! Sultan!" çığlıkları yükseldi.

Şam ülkesinin işi Cemşîd ile rast gidince adaleti ve talihiyle o ülkeyi süsledi.

(2690) Mihrâc'ın payitahtını şereflendirdi. Taç, onun aydın yüzünde parlak oldu.

Onun adaleti sayesinde kartal, minik serçeyle eş oldu. Keklik, şahinden gönlü rahat uyuyordu.

O ülkenin tamamını Nûzer'e bıraktı. Nûzer, Efser'in ve Kayser'in akrabasıydı.

Cemşîd'in Rum'a Geri Dönmesi ve Evlenmesi

Melik Cemşîd, büyük zaferle ve mutlulukla o ülkeden Rum'a döndü.

Sonra Kayser'e haberci geldi. [Dedi] Ki: "Çin'in güneşi, Şam'dan yükseldi.

(2695) Cemşîd, Şam'dan Rum ülkesine büyük bir zaferle geri dönüyor.

Onun muradı, güzel bahtı yerine getirmiş. Onun adı, yiğitlikle Hurşîd'e ulaşmış.

Şah, ileri gelenlerle birlikte şehirden dışarı çıktı. O ay yüzlüyü karşılamaya iki menzil vardı.

Komutanların her biri Hûşeng ve Ferîdûn gibi onu karşılamak için dışarı çıktılar.

Cemşîd'in sancağı yaklaşınca güneş, ordunun tozundan karardı.

(2700) Kayser, ganimetle dolu bir âlem gördü. Hazine, yel gibi giden [atlar], taht ve taçla dolu ganimet gördü.

Sevinç ve neşe içinde aldığı her nefesle kalbinden diyordu: Mübarek damada aferin!

Bu ganimeti saymak uygun olmaz. Bu ganimeti teslim etmek gerekir.

Melik, uzaktan Kayser'in otağını görünce ışığın gölgesi gibi yere düştü.

Kayser, şefkatle Cemşîd'i kucakladı. Yüzüne ve başına yüzlerce öpücük kondurdu.

(2705) Melik kalktı. Şah'ın üzengisini öptü. Kayser, ona, Şam'ın zor yolculuğunu sordu.

“Ey ay yüzlü! Bu çektiğin sıkıntıdan nasıl oldun? Sabahtan akşama bu yolculuğu nasıl kat ettin?”

Çin'den Rum ülkesine dizgini çevirdin. Güneş gibi akşama kadar dünyayı kapladın.

Sen bu savaşla daha fazla iş yaptın. Gel çünkü kendi kaderini çizdin.”

Melik dedi: “Ey cihanın efendisi, ben senin kölen olduğum gibi dünyanın bütün işi senin muradınla olsun!

(2710) Benim için bu devlet ve zafer senin sayendedir. Bütün canlılık ve mutluluk senin sayendedir.”

Kayser ve Cem saraya kadar ki bütün yolu, ellerini üst üste koyarak

Ve savaşı konuşarak geçirdiler. Şah Kayser, sevinçle sakiden kadeh istedi.

İki hafta boyunca her ikisi beraber şarap içtiler. Üçüncü hafta düğün hazırlığı yaptılar.

Kayser, şans yıldızının kutlu iradesinin gününde, uğurlu tarihte düğün yaptı.

(2715) Dinin parlak yıldızları oturunca ay yüzlünün ve güneş yüzlünün nikâhını kıydılar.

Rum bölgesinde öyle bir şenlik yapıldı ki bütün âlem âbâd oldu.

Her şehirde ve sokakta şenlikler vardı. Bütün serviler [güzeller] ellerine kına yakmışlardı.

Her bahar, bir resme yüz gösterdi. Her sevgili, bir elle cilve yaptı.

Aynı anda o bahçenin tavusları nazda, bir ayak kınayla kömür gibi boyanmış.

(2720) Mücevherli zümrüdü hazırladılar. Gökyüzü gibi bir gerdek odası düzenlediler.

O gecenin peçeli güneşi, altın kakmalı burçta muradına ererek oturdu.

Utanc içindeki sevgilinin eli titriyordu. Gecenin sonuna doğru aşığa kına yakıldı.

Ay yüzlü gelin süsleyen güzel, aynayla ayağa kalktı. Hurşîd'in yüzünü tıpkı gül gibi süslemek istedi.

Onun yüzünü görünce hazır bulunanlara baktı. [Dedi] Ki: "Bundan daha güzel süsleme nasıl yapılabilir?"

(2725) Şeker, bu tatlı şiir aynasındaki yüzü tıpkı tuti gibi yumuşattı.

Rubai

Ayna! Yanağının incisi umudun yüzü oldu. Beyaz yüzün bu siyah çizgisi gözümün üzerinde oldu.

Orada gözü çalmaları daha iyi değildir. Çünkü ayna Hurşîd'e denk olur.

***

Gelin süsleyen onun saçını tarayınca rüzgâr bu beyiti nağmeye ekledi.

Rubai

Tarağın gelmesiyle saçının gösterdiği birçok düğüm ve kıvrımdan sorun ortaya çıktı.

(2730) Saçı çözmede dakikalar geçse de tarak dağınık saçtan bir bukle açamadı.

***

Ona Nil gibi çizgi çektikleri vakit Şehnâz, yüksek sesle bu beyiti okudu.

***

Felek, senin yüzüne güldüğü gün zamanenin kem gözüne mil çekti.

***

Onun keman kaşına rastık çektiği zaman çalgıcı kemañeyi çalıyordu.

Rubai

Ufuklarda bir ateşini yerleştiren senin yüzün, âşıkların sinesine çok fazla keder bıraktı.

(2735) Gelin süsleyen senin gözünü ve kemer kaşını görünce aklı başından gitti ve rastığı eyvan kemerine çekti.

***

Kirpiğı naz içinde meyille gelince şarkıcı Ergânûn bu rubaiyi okudu.

Rubai

Mil, srmeliğin ağzından başını kaldırınca dilberin siyah gözünün seyircisi oldu.

Utanarak ve gizlice köşesine çekildi. Sevgilinin eli, beni kara toprağa emanet etti.

***

Sürme, onun güzel gözünde peyda olunca Behârefrûz bu fasih şiiri okudu.

Rubai

(2740) Ey toprak! Sende ayın gözüne sürme var. Güneş, senin yolunun toprağının hevesinden siyah oldu.

Göze senin yolunun toprağından kim sürme eker? Onun başına kara toprak gelsin!

***

Kırmızı yanaklı, yasemin yaprağına gülünce yasemin yzly bu yeni resmi suya çizdi.

Rubai

Kamer, senin beyaz yüzünün rengine gıpta eder. Güneş, senin gl cemalinin aksine haset eder.

Ufku yüzeyindeki güneşin sa tarayıcısı gece gündüz onlara allık ve pudra sürer.

***

(2745) Şîrîn'i tahtirevana oturttukları gibi Hurşîd'i yolcu ettiler. Sonra Padişah'a haber verdiler.

Mahmur Melik Cemşîd, sarhoşların eğlence meclisinden saadet odasına kadar salınarak gitti.

Misk kokulu saçların zülfü gibi bir yatak odası ay yüzlülerin güzelliğini [odayı] ıslıl yapmış.

Hallac ve Çin'in güzel sevgilileri nazlı servi gibi baştan ayağa boyalı,

Yasemin yüzlüler servi gibi ayakta durmuş. Hepsi alımlı ve meclisi süsleyen,

(2750) Her birinin elinde amberli bir mum, güzellerin ateşi tıpkı mum gibi başın üzerinde,

Bir ay yüzünün tuttuğu her mumda gök, yıldızların binlerce ışığını almış.

Işık, o gecenin eğlencesini alıp götürmüş. Böylece yedi mum ve yedi fener iffeti alıp götürmüş.

Nahîd, bu gecede ay ve güneşin kavuşması olduğu için gökyüzünde mutlulukla raks etti.

Hîndû gece, pırlıtyla karşı karşıya yeni ay onun üzengisine vuruyordu.

(2755) Hediyeler, onun başının üzerinden göğün katlarından ıslıl ıslıl inciler saçılıyordu

Şehinşah, bakır rengi bir perde gördü. Gecede altın işlemeli süslü yatağın içinde bir güneş gördü.

Sabah vakti esen rüzgâr, yüz laleyi gösterince onun gül yaprağından utanç peçesini kaldırdı.

Bir ilkbahar esintisi içeri girince o goncaya kalpten bir öpücük kondurdu.

Nar ağacı için kuşak yaptı. İlkbaharın gül yaprağından yatak yaptı.

(2760) İki nazlı servi birbirlerine sarıldılar. İki meyve dalı birbirine bağlandılar.

[Cemşîd] O gül harmanını kucağına aldı. Onun teninden çiçek desenli ipeği uzaklaştırdı.

Üzerinde nafe gibi zambakla dolu bir bahçe vardı. Zambağın altında nesrinle dolu iki hale vardı.

Bir burcun zirvesinde yasemin çiçeğini buldu. Bir lale bahçesi elbiseyi süslemişti.

Gerdanda, saçındaki yüz binlerin kanı vardı. Tende onun saçından başka bir saç yoktu.

(2765) Kemer, yasemin ve yabangülü ile tıpkı Kevser havuzu gibi billurdan bir havuzun içinde,

Billur dağı, yamacın altında kalp, o dağ ve kemerle birlikte dolanmış.

Havuzu, hayat çeşmesinden akmış. Bahçesi her türlü çiçek ve bitkiyle bezenmiş.

Orada bulunan gümüş kapının her kanadı bir araya getirilmiş. O kapının üzerindeki zincirde Cem'in yüzük kaşısı vardı.

O kapının anahtarı Çin'in çeliğindendi. Yakut kilit, gümüş mücevher kutusunu açtı.

(2770) Birdenbire Hurşîd'in yakut yüzüğü Cemşîd'in balığının kuyruğuna düştü.

O yakut Hurşîd'in olunca balık, Hurşîd'in çeşmesine doğru hareket etti.

Biri, Hurşîd'in pınarında suya doymuş oldu. Biri, Cemşîd'in kadehinden sarhoş oldu.

Felek, köle oldu ve zamane duacı. Dünya, müzikle bu rubaiyi söylüyordu.

Rubai

Rüzgâr geldi ve bakir gonca için soluk getirdi. Yavaş yavaş kemerini çözdü.

(2775) Bugün gömleği kana bulanmıştır. Dün gece bir kızı rüzgâra verdiği açıktır.

***

Yatak odasında bakır rengindeki ay yüzlüler gibi oldular. Sonra altından çadırı sakladılar.

Günün gelini, kana bulanmış etek oldu. Bu gül bahçesinin zaferiyle salınarak yürüdü.

Cemşîd sevinçle, gülerek ve amber kokusuyla tıpkı sabah gibi Hurşîd'in süslü yatağından kalkıp dışarı çıktı.

Çin ipeği ve Mısır kalemi istedi. Sabahın yüzü, gecenin karanlığını aydınlattı.

Cemşîd'in Babasına Mektubu

(2780) Melik Cemşîd, uzak yoldan müjde mektubunu yazdı.

Kalem, Allah'a şükürden söz edince mektuba bu beyitlerle başladı.

Kıta

Ey saba rüzgârının habercisi, benim için Mısır'da kavuşma zamanı geldi. Yerinden kımılta, ey müjdeci kalk!

Kaybolan Yusuf'un gömleği daha kanlı. *Onu [gömleği] babamın yüzünde bıraktı, gözü görür hale gelir.*¹⁴⁵

***

Sözün şevki var, sözün amacı var ve söylenecek çok şey var. [Bunların hepsi] Bir elçiyle nasıl ulaştırılabilir?

Kalbin yakıcı duygusunu kaleme aktarınca mektubun yüzünü gözün kanına bularım.

(2785) Kalemde is yerine duman çıkarırım. Onun fitnelerini sona erdiririm.

Uzaktan senden gördüğüm zulümleri, devrandan çektiğim cefaları

Söylersem, kalbin [bunlara] inanmaz. Hassas kalbin [bunlara] dayanmaz.

Kalbim hayret denizinde defalarca suya daldı. Lakin sonunda mücevheri buldu.

---

¹⁴⁵ Bu mısra Kur'an 12/93' ten mülhemdir.

(2790) Ağacım, acı meyve verse de nihayet bahtım, ekşi meyveyi tatlı yaptı.

Arının iğne yarasının acısını tatsam da sonunda onun bal özünü içtim.

Dünya, benim hayatımı karartmış olsa bile ne çıkar? Sonunda güneşin ışığı gözümü aydınlattı.

Karanlığın zahmetini çeksem de hayat suyunun lâl'ini tattım.

Şimdi, senin canını tekrar görmekten başka muradım kalmadı.

(2795) Vuslat cemali peçenin ardında olduğu için aramızdaki kem göz perdedir.

Devletin sabah rüzgârı esince arzu yüzünden peçe açılır.

Kıta

Bela kuyusunun kapağı, Yakub'a açılınca, Yusuf'un gömleğinin hali tümüyle gizlenir.

Zamanın bahtı kavuşma için el uzatana kadar bekle! Onun [Yusuf'un] gömleğinin kokusu Mısır'dan Kenan'a gelir.

***

Cem, mektupta kalbinin halini açık açık yazdıktan sonra hemen bir haberciyi Çin'e gönderdi.

(2800) Kendi zamanından memnundu. Melik, mazinin özrünü istiyordu.

Her anı neşesiz ve şarapsız geçiriyordu. Bülbülün sesi olmaksızın dinleniyordu.

Yakutla süslenmiş kadehten şarap içiyordu. Elden giden kader konuşuyordu.

Bir yıl sonra Melik, âlemi aydınlatan Hurşîd ile bir gün sabah şarabı içiyordu.

En yüce Firdevs cennetinden daha güzel bir bahçede, binaları Manî'nin resmi özelliğinde,

(2805) Gam, onun söğüt kılıcından kaçmış. Esintisi, halsizlikten her nefeste can vermişti.

Şaraptan dolayı nergis gözlünün başı yerde eğik, gülün gözü sarhoşluk uykusunu açmıştı.

Bir kamer çimende oturmuştu. Bülbül avazlı çalgıcılar nergis ve güle şu gazeli okudular.

Gazel

Çimen, nergisin zümrüt renkli vücudunun mumunu yakınca o kandilin iki başa sahip meşalesi gümüşe benzer.

Her soluk, lalenin kanlı gönlünü rüzgârın huzuruna götürmüş. Lalenin kalbi, sevdadan dolayı çok fazla kan biriktirir.

(2810) Yoksa kan, bahçenin erguvan dalını açmak ister. Çünkü nergisin elinde altın leğen ve neşter var.

***

Saba rüzgârı, gül ve şimşir ağacını gösteriyordu. Melik'e Çin'in ilkbaharını hatırlatıyordu.

Sabah rüzgârı, misk kokulu soluklarıyla beraber Tibet ve Çin'in ovalarından geliyordu.

Ergânûn birden sesini yükseltti. Çengin perdesinde bu gazeli okudu.

Dubeyti

Sevdiklerim ve memleketim aklıma gelince yaralı kalpten binlerce inleme sesi gelir.

(2815) Gurbet beni gece gündüz bir dizde oturtmuş. Bundan sonra başıma ne gelecek Allah bilir.

Cemşîd ve Hurşîd'in Çin'e Gitme İçin Tedbiri

Cemşîd, Çin ülkesinin özleminden bir ah çıkarıyordu. Nergis gözden kalbin takatsiz gözyaşını çıkarıyordu.

Hurşîd, Melik'in ahından ıstırap içinde oldu. Melik'e dedi: "Ey dünyayı aydınlatan mum,

Niçin her an kalpten duman çıkarırsın? Niçin gözden kanlı gözyaşını akıtırsın?

Bu gözyaşını adeta gök kubbeden boşaltıyorsun. Başın mum gibi bir güzelin sevgisindedir.

(2820) Aşkından ciğerde sanki bir ateş var. Çin mülkünde senin için bir göz ve bir ışık var.

Fakat güneşin gözünü aydınlatmak yerine neden mum için başkasını yakar?”

Melik dedi: “Ey eğlence meclisinin ışığı, senin saçının ucunda, senin kara gözünde öldüm.

Annenin varlığının sebep olduğu gözyaşımız, bizim gözümüzde anne özlemine ortaya çıkardı.

Bir an olsun anneden ayrı kalmayan sen, anne sohbetinin kıymetini nasıl bilirsin?

(2825) Varlığımı, gurbetin kederi soldurdu. Bedenim hicran çalılığında yok oldu.

O kişi, benim duygularıma gözyaşı olur. Günün birinde gurbet acısı göz olur.

Misk kokulu oğlundan uzak durduğu için kırmızı gül soldu.

Kendi yurdundan fazla uzaklaşmadığı zaman servi, taze ve canlı kalır.

Doğuda, doğulu güzellerin arasında gül yaprağından daha güzel yüzlerin içinde

(2830) Oradan batıya doğru yola çıktığı için batıda tıpkı sarı yüz gibi sarardı.

Senin ikbalinde, her murada erdim. Her kadehten iştret şarabını içtim.

Şimdi, yaşlı annemin yüzünü tekrar görmem için yeni çare bulmak gerekir.

Dizgini Rum’dan Çin’in tarafına getir. O kutlu ülkeye doğru hareket et.

Bir nefeste, onun baharını gülün süsü yap. Çin’in etrafını sümbülün misk kokusuyla doldur.”

(2835) Sevgilinin yüzü, kalbin kederinden kızardı. Kalbi, Cem'in karasevdasının ateşinden alev aldı.

Cem'e dedi: "Bu gece bu meseleyi Kayser'e bilgi vermesi için Efser'e söyleyeyim.

Şah, ne ferman verecek bakayım. Şah'ın emrinden seni haberdar ederim."

Hurşîd, sabah annesinin yanına geldi. Sözü, Cemşîd'in konusuna getirdi.

[Dedi] Kİ: "Cem'in annesini görme isteği var. Bu saraydan izin istiyor.

(2840) Sen de biliyorsun ki Cem'in vatani Çin'dir. Onun Çin'den Bedehşân'a kadar hükmü var.

Bu ülkeye gönül bağlamak istemiyor. Çin mülkünün tahtını rüzgâra vermek istemiyor.

Bazen annesinden bahsediyor bazen de babasından. Bu sorunla ilgilenmek gerekir.

Bizim için kalbi dertten arındırmak gerekir. Bizim için yol hazırlığı yapmak gerekir."

Efser, bunu duyunca başındaki tacı yere fırlattı. Öfkelendi ve kaşlarını çattı.

(2845) Cem'in gitme meselesine sinirlendi. Kızına dedi: "[Bir daha] bu konudan söz etme.

Senin için bu kadar [mal, mülk, ihtişam] yeterli değil mi ki bizleri azap içinde bırakıyorsun. Bu tüccarı, bizim yerimize tercih ediyorsun?

Ona ordu, hazine ve bu ülkeyi verdin. Şimdi seni Rum'dan Çin'e götürecektir."

Hurşîd, annesinin azarlamasıyla karşı karşıya kalınca ortamı yumuşattı ve yüzüne bir tebessüm takındı.

Annesine dedi: “Ey şefkatle dolu annem, bu sözlere hemen inandın.

(2850) Şimdilik, Cemşîd’in Çin’e hasreti yoktur. Ben annemden ayrılmayacağım.

Melik için kalpte bu istek yoktur. Benim bir saçım Çin’e karşı koyar.

Şaka yaptım ve bir oyun düzenledim. Seni, kendi sevginde sınadım.

Ben, senin yanından uzaklaşmayı nasıl isterim? Çin’e gidip, orada Çinlilerle birlikte oturmayı nasıl isterim?”

[Hurşîd] Bu sihirli ve büyülü sözlerle onu o kadar aldattı ki Efser bu endişeden kurtuldu.

(2855) Annesinin huzurundan Cemşîd’in yanına geldi. Dedi: “Gitmekten ümit kesmek gerekiyor.

Kalbi, bu ülkede yerleştirmek gerekiyor ya da Rum’dan izinsiz gitmek gerekiyor.”

Melik dedi: “Benim Çin ile ne işim olur? Çin’in resimli köşkü, sevgilinin sokağıdır.

Benim için Hoten’in miski senin kapının toprağıdır. Çin’in özlemi senin amberli iki zülfündür.

Emrettiğin her yere giderim. İstemediğin her şeyi uzaklaştırırım.

(2860) Eğer dersen ki Rum yolunun toprağı ol. Rüzgâr bu ülkeden tozumu kaldırmaz.

Eğer dersen ki Çin’de ev yap. Ben, insanları [Çin’e] götürmek için [onlara] hizmetkâr olurum.”

Sözü buraya getirdi. Sonra sözü bitirdi. [Hurşîd dedi] Ki: “Bizim için bir fırsat kollamak gerekir.

Bir gece yel gibi gidene binip buradan Çin ülkesine yola koyulmak gerekir.”

Melik, adet üzerine Kayser’in yanına geldi. Kayser’e dedi: “Ey ülkenin hükümdarı!

(2865) İşret zamanıdır ve ilkbahar mevsimidir. Gökyüzü kuşla doludur ve ova avla doludur.

Bugün ovanın havası can bağıslıyor. Bugün kan [rengindeki] lale ruh veriyor.

Dağlık alanın bütünü rudun sesiyle doludur. Sahranın bütünü şarkı sesiyle doludur.

Ovada genç atları koşturalım. Gökyüzündeki atmacalara tuzak kuralım.

Gölgen Hurşîd’in başında ebedî olsun! Şah’ın kızı Hurşîd’in kalbi mutlu olur.

(2870) Hurşîd’in ava çıkma hevesi var. Ovaya doğru gitme isteği var.”

Kayser, cevap verdi: “Bu isteği yerine getirmek uygundur. Sizin için eğlence, işret ve gençlik günleridir.

İlkbahar ve gençlik çağıdır. Eğlence zamanı ve mutluluk devridir.

Birkaç gün gezip dolaşmak gerekir. Laleye benzer kadehten şarap içmek gerekir.”

Cemşîd, Kayser’den izin alınca Hurşîd yol hazırlığına başladı.

(2875) Hazine, mücevher, halhal ve bilezikten taç, taht, gerdanlık ve küpeden,

İpek, köle ve binek hayvandan da hizmetkâr, cariyeden,

Kendisiyle beraber götürebildiği her şeyi aldı. Şah ile ava gitme bahanesiyle şehirden ayrıldı.

O av yerinde on gün kaldılar. Kutlu günde ve uğurlu bahtla,

Yüzlerini oradan Çin'e doğru çevirdiler. Bir yıl sonra Çin'in sınırına vardılar.

(2880) Bütün yolu neşe ve eğlence ile geçirdiler. Çengin dostu ve kadehin yâri oldular.

Bir seher vakti Fağfûr'a müjdecî geldi. [Dedi] Ki: "Cemşîd'in muzaffer sancağı geldi.

Cemşîd, Rum'dan galip geldi. Dizgini, tıpkı İsa gibi güneşin tahtirevanında."

Melik Fağfûr bu müjdeyi duyunca onun solan ömür çiçeği güldü.

Melik Fağfûr, onu kimsenin tekrar göreceğine dair bir hayali olmadığı için gamla doluydu.

(2885) Yalnızlığın, onun üzüntüsünü bir ateş gibi yaktığı Humayûn'un zavallı bedenine

Yusuf'un rüzgârı ulaştı ve ona can verdi. Humayûn tıpkı Züleyha gibi yeniden gençleşti.

Mutluluktan Melik' in bükülmüş sırtı dik oldu. Şehirden "Yaşa!" nidaları yükseldi.

Baht ağacı yeniden verimli oldu. Çünkü başın üzerindeki tacın sahibi geldi.

Şahlık otağının huması kanatlandı. Saltanatın şahbazı geri geldi.

(2890) Melik, etrafı süsleyip donatmalarını emretti. Her tarafı şarap ve müzikle doldurdular.

Şah Cemşîd'in çadırı görününce güneş yüzlü [Humayûn] çadırın tarafına yöneldi.

Nasıl güzeldir! Bundan daha hoş ne vardır? Bundan daha güzel ve daha gönül çekici ne olur!

[Dedi] Ki kalbin himayesini bir sevgili çalmıştır. Fakat ansızın onu kapıyı çalarken görür.

Ülkenin Padişahı atından indi. Sevgili annesine sıkıca sarıldı.

(2895) Humayûn kendine gelince o gümüş serviyi kucakladı.

Nazenin ruhunu içine çekince onun gözünü, başını binlerce kez öptü.

Melik, annesinin eline ve ayağına kapandı. Gözden ateşli gözyaşı saçtı.

Şah Cemşîd, annesinden uzaklaşınca Humayûn, Hurşîd'in tahtirevanına gitti.

Humayûn, tahtirevanın içinde bir hayat buldu. Tıpkı altından sedef gibi, tıpkı büyük çanın incisi gibi,

(2900) Hurşîd' in parlak yüzü ortaya çıkınca *Allahu Ekber*¹⁴⁶ sesleri yükseldi.

Humayûn, Hurşîd'in yüzünün güzelliğine hayran kaldı. Tanrı'nın övgü ihsanını dile getirdi.

Eteklere altınla beraber mücevher saçtı. Mücevherleri başından aşağı döktüler.

---

¹⁴⁶ Kur'an-ı Kerim, 9/72, 29/45, 40/10.

Hediyelik altın ve gümüşün hepsi tıpkı Behmen ayının bulutu ve ilkbahar mevsiminin rüzgârı gibiydi.

Ovanın olduğu yerden Şahpûr'un sarayına kadar zemin saçılmış incilerle süslenmişti.

(2905) İpekten halılar hazırladılar. İpeğin yüzünü altınla işleyip süslediler.

Her yerde gül endamlı biri durmuş. Ellerinde gül gibi altından tabak tutmuştu.

Her tarafta gönül aydınlatan lale gibi biri misk kokulu tütsüyü yakıyordu.

Melik Cemşid bu süslü törende, uğurlu talihle Çin ülkesine girdi.

***

Beyaz saçlı Hızır siyahlıktan söz edince âlemin hayat çeşmesi balık havuzundan ortaya çıktı.

(2910) Akşamın memleketinden karanlık düşünce ayağa kalktı. Onun yerine padişahlık ışığı oturdu.

***

Melik Fağfûr, Cemşid'i saraya götürdü. Ona, ülkenin tacını ve tahtını bıraktı.

Onu şahlığa getirdiler. Onu tahtın başına oturtular. Melik Cemşid'e Fağfûr diye seslendiler.

İleri gelenler Cem'in başına mücevher saçtılar. Cem'e şahlık makamında aferin dediler.

Memleketin işi Cemşîd ile rast gidince dünyayı kanun ve adaletle süsledi.

(2915) Cemşîd, adil ve adaletli bir ömre sahip oldu. Sonunda öldü, o da [bu dünyayı] terk etti.

Kardeşim, Cemşîd'in sonu böyle oldu. Dünyada, sonsuzluk kimseye kalmayacak.

Güneş, dönen felekte hareket ettiği sürece toprağın altında saklanmak gerekir.

Eğer tahtın Cemşîd gibi rüzgârda olursa dünya sonunda senin malını rüzgâra verir.

Nasihat

Ey gönül, bu çadırlık alanın dışında çadır kur. Çünkü bunun dışında senin için bir saray vardır.

(2920) Akıl, ömür temelini rüzgârın estiği yerde atmanın, bu temelde bir bina yapmanın,

Akıllıların işi olmadığını, ariflerin yolu ve yöntemi olmadığını bilir.

Süleyman mülkünü divana veriyor. Süleyman, divanın işsizi oluyor.

Sarhoşların devrinde panzehir yoktur. Fakat yapılmış macunun ya da zehrin bir panzehiri vardır.

Mutluluğu tat çünkü ölüm seni pusuda bekliyor. Gönlü rahat uyuma çünkü ölüm, senin yanı başında bekliyor.

(2925) Güneş gibi göklerin tepesinde olsan da sonunda toprak yığının altına gideceksin.

Mülkün ve dostluğun binlerce yılı ayrılığın bir anı kadar kıymeti yoktur.

Gökyüzü, bir insanla birlikte rezilliğin sınırını aştı. Toprak da rezil bir adamı sınırdan aldı.

Sen, her zor işi kendinde yapmışsın. Eğer kolay yaparsan, iş kolay olur.

Bir saman, cahillik yolunda dağ gibi olur. Eğer bir şeyi kolay elde edersen onu umursamazsın.

(2930) Bir defa da kendi benliğinin dışına adım at! Herkes için kendine, kendinden çok şey kat!

Varlık aynası, onun yüzünün nakşıdır. Ey dost, kendini o aynada gör!

Alında kendi kaşını gösterirsen [bunu] yapma çünkü herkesin kem gözüne gelirsin.

Bir mağarada, o iyi dağın gözünde oturduğunda iki âlem görürsün ve kendini görürsün.

Acı söz layık değilse de asık suratlı biri söylese ses etme.

(2935) Ovada, dağın yağmur selini görmedim. Kaynaktan süratle aktı ve [hızlıca] yolu aştı.

Toprak alçakgönüllülük yüzünden onu yuttu. İyilik tohumunun mayası nasıl ortaya çıktı?

Şair, asla yılan gibi olma! Çünkü insanlar senin dilinden incinirler.

Dil canda olduğu sürece sürekli bir gonca gibi olur. Senin havandan gül gibi güleç olur.

Sen tıpkı su gibi baştan ayağa akarsın. Bir dili cehennem ateşi gibi yapma.

(2940) Kalpten geçirdiğiniz her dili ruhun dimağı, onun sözünü tıpkı zambak gibi koklar.

Hikâye

Duydum ki meclisin başında yanan mum, micmere bir haber gönderdi.

[Dedi] Ki: “Ey micmer, niçin ateşin içindesin? Senden daha fazla itibarlı olan benim.

[Alıp verdiğin] Nefesinin her soluğu üzgün olduğu zaman senin sıcak soluğun herkesin kabul yeri olur.”

Micmer ona cevap verdi: “Kardeşim, parlama ve ateşin üzerine bir su dök.

(2945) Senin nefesin, benim nefesimden uzaklaştığı için kalbin içinde oturuyor.

Senin hikâyelerin baştanbaşa dildir. Benim sözüm bir kalp ve bir ruhun bütünüdür.

Her ikimizin arasındaki fark şudur: Bu, kalbin dürüstlüğünden oluşur ve o, dilden oluşur

Ögüt

Dünyanın gül bahçesi, bir dikenle ölçülmez. Feleğin meyhanesi, bir sarhoşla kıyaslanmaz.

Gonca için tıpkı yaprak gibi kalp sıkıntısını çekme. Çünkü senin yüzyıllık yaprağın bir meyve kadar değerli değildir.

(2950) Ey rüzgâr, yaprağını kovuğuna götürme. Çünkü yüzlerce bülbül, o bir bülbülden değerli değildir.

Bana göre Süleyman mülkünün bütün idaresinin, bir karıncanın şikâyeti yanında kıymeti yoktur.

Saba rüzgârı ile dost olma çünkü o esenlik (rahatlık) sona erdi ve geçmişte kaldı. [Bunlara] Değmez.

Aklın bütün heves ve isteği dünya âleminde. [Bu düşünceye sahip insanlar] Kalp mihnetine ve sabrına layık değildir.

Yaşlıktan Şikâyet

Hayatın eğlence gecesi sona erdi. Siyahlığın arasında bir beyaz ortaya çıktı.

(2955) Eğlence ve gençlik gecesi sona erdi. Sadık sabah, geceme üstün geldi.

Her ne kadar sabahın hoş sefası olsa da yine de onun kalıcılığı yoktur.

Gönül arzusu akıldan çıkarılmalıdır. Çünkü sabah vakti soğuk olur.

Şimdi toprağın altında olmak gerektiği için felek, belimi büktü.

Gençlik mevsimi ne güzel! Eğlence zamanı ve saadet dönemi ne mutlu!

(2960) Sevincim her zaman bir güldeydi. Eğlencem her zaman bir müzikteydi.

Gençlik, gül ve şarabı süsler. Gül ve şarap gençliğe yaraşır.

Sevgi tohumu ektiğin o bahçede sümbül ve gülün yerine kar yağar.

Gençlik, hayatın ilkbaharıdır. Kendi hayatının kaynağı gençliktir.

Ey delikanlı! Gençlik zamanın kıymetini yaşlılığın hasta gününde öğrenirsin.

(2965) Gençlik günlerimde, kalbimin sürekli gökyüzünde uçan kuşu vardı.

[Gençlik] Sulu bir yeri ya da bir vahayı nerede görüyordu? O başın üzerinde tıpkı kabarcık gibi çadır kuruyordu.

Gül gibi güler yüzlü ve mutlu oldum. Her rüzgârda özgür servi gibi oldum.

Sadece eğlence meclisinde oldum kadeh gibi, neşe kalbime kötü gelmedi.

Gül renkli yüze bakmak dışında bundan daha fazla aynaya bakmamıştım.

(2970) Şimdi aynanın yüzüne utançla bakıyorum. Çünkü ayna, benim yüzümden utanıyor.

Kalbin saray bahçesinde hava soğudu. Yüzümün gül bahçesinde yaprak sarardı.

Eğlence meclisinde, çeng gibi bir kenar arıyorum. Tıpkı çengin bir teli gibi üzerimde bir tel var.

Şarap kadehinden benim içime kan doluyor. Benim ile şarap arasında kan var.

Dün gece şarabın parlak olduğunu biliyorum. Bugün bana karşı nasıl acı ve koyu oldu?

(2975) Yaşlılıkta devamlı adet ve gelenek vardır. Fakat onu da [yaşlılık döneminde gençliği] istemek yasaktır.

Benim öyle bir boyum var ki yaya benziyor. Kemik üzerinde bir deri, bir kemik [kaladım].

Yaşlılığın zayıflığından [bedenim] baştanbaşa çeng gibi olunca damarım derinin üzerinde tek tek ortaya çıktı.

Adımım büküldü. Eğik adımla nasıl ayağa kalkılır? Kadeh eğildiği için onun suyu dökülür.

Kadehimden bir yudum geriye kalmıştır. Saki onu toprağa dönecek.

(2980) Şarabın yudumla düşüp kalktığı o mecliste nasıl işret verilir ve nasıl mutlu olunabilir?

Ey yol gösterici! Zelil bir halde ve utanç içindeyim. Ben faziletine ve rahmetine umut besliyorum.

Dilimi saadetle başlattın sözümü de şahadetle bitirmeyi sağla.

Bu devlet sona erdi. Sonunu güzel eyle!

Hikâyenin Yazılış Tarihi

Çağın sultanı Şeyh Üveys'in emri üzerine ki onun saltanat çağı daim olsun,

(2985) Bu manalar baharı 763 yılında tamam oldu.

SONUÇ

Yapmış olduğumuz bu çalışma sonucunda Klasik Fars şiirinin önemli kaside şairlerinden birisi olan Selmân-ı Sâvecî'nin hayatını inceleyerek hakkındaki bilgimizi arttırmanın yanı sıra tercümesini ve incelemesini yaptığımız Cemşîd u Hurşîd mesnevisi sayesinde şairin dil ve üslup özelliklerini çıkarmış oluyoruz. Ayrıca Cemşîd u Hurşîd adlı eseri Türkçeye kazandırmaktan mutluluk duyuyoruz.

Selmân-ı Sâvecî'nin edebî kişiliğini ve Klasik Fars şiirindeki yerini inceleyen giriş ve üç bölümden oluşan bu çalışmamızda onun mesnevi nazım tarzında kaleme aldığı eserleri dışında Dîvân'ında yer alan kasidelerinin sadece övgü açısından değil aynı zamanda önemli tarihî olaylar hakkında bilgi vermesi açısından da değerli olduğunu görmüş bulunmaktayız.

Çalışmamızın ikinci bölümünde yer alan inceleme kısmında da ele aldığımız üzere Cemşîd u Hurşîd mesnevisinde Firdevsî, Nizâmî, Unsurî ve Emîr Hüsrev Dihlevî'den alınan çeşitli efsane ve hikâyelerin etkilerini görmekteyiz.

Klasik Fars şiirinde Cemşîd u Hurşîd mesnevisini ilk kaleme alan Selmân-ı Sâvecî'dir. Klasik Türk şiirinde Ahmedî, Cem Sultan, Abdî ve Hubbî Ayşe Kadın gibi şairler de Selmân-ı Sâvecî'den etkilenerek aynı başlık altında mesneviler yazmışlar ve yazdıkları mesnevilere kendilerine ait beyitler ekleyerek eserlerini özgün bir çalışma haline getirmişlerdir. Bu nedenle çalışmamızın Klasik Türk şiir incelemelerine kaynaklık edeceği umudunu taşımaktayız.

Cemşîd u Hurşîd mesnevisi hikâye tekniği açısından önemlidir. Hikâyedeki olay ve hareketlerin fazlalığı ile şairin ifadesindeki sürükleyicilik mesneviyi dikkat çekici hale getirmektedir. Spor oyunları ile savaş sahnelerini iyi bir şekilde

canlandıran Selmân, eserin bazı yerlerine yerleştirdiği kahramanların ruhî hallerini yansıtan gazeller, kıtalar ve rubailer ile eserini daha ahenkli ve zevkli hale getirmiştir. Ancak mesnevilerinde, kasideleri ve gazellerindeki kadar süslü bir sanat kullanmamıştır.

ÖZET

Selmân-ı Sâvecî, 709 (1307) yılında Sâve'de dünyaya gelmiştir. VIII./XIV. yüzyılda İlhanlıların son dönemi ve Celâyirlilerin ilk döneminde yaşamış olan Selmân-ı Sâvecî, daha çok kasideleri ile ünlenmiştir.

Giriş ve üç bölümden oluşan çalışmamızın giriş bölümünde manzum hikâyecilik ve onun sonucunda ortaya çıkan hamse geleneği hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde şairin hayatına, edebi kişiliğine ve eserlerine, ikinci bölümde ise eserin yazılış sebebi ve sürecine, Klasik Türk şiirine etkisine ve eserin özetine yer verilmiştir. Ardından eserin ayrıntılı tahlili yapılmıştır. Bölümün sonunda da eser dil ve üslup açısından incelenmiştir.

Üçüncü ve son bölümde 2985 beyitten oluşan ve Celâyirliler hükümdarı Sultan Üveys'e ithaf edilen Cemşîd u Hurşîd adlı mesnevinin tercümesine yer verilmiştir. Mensur olarak gerçekleştirilen tercümede her beyit bir paragraf şeklinde düzenlenmiş olup beyit numaraları her beş beyitte bir olmak üzere satır başında kaydedilmiştir. Asıl metinde yer almayan kelime ve sözler köşeli parantez içinde gösterilmiş, ayetler ve Arapça beyitler ise italik olarak yazılmıştır.

Cemşîd u Hurşîd, Selmân-ı Sâvecî'nin Sultan Üveys'in isteği üzerine 763 (1361) yılında onun adına kaleme almış olduğu bir mesnevidir. 2985 beyitten oluşan eserin başında münâcat, tevhid, na't, mi'râciye, methiye manzumelerinden sonra kitabın nazm edilme sebebi yer almaktadır. Hikâyenin esas kısmı 206. beyitten başlar. Aruzun hezec-i müseddes-i mahzuf (mefâ'îlün / mefâ'îlün / fâ'ulün) vezni ile yazılan mesnevinin içinde ayrıca hikâyeye ile ilgili 46 gazel, 16 kıta, 14 rubai ve 4 dubeyti de bulunmaktadır.

Cemşîd u Hurşîd mesnevisi, Klasik Doğu manzum romanlarının hemen hemen tüm ana özelliklerini taşımaktadır. Eserde, Klasik Fars şiirine ait motifler, temalar, coğrafya ve masal unsurları kullanılmıştır.

ABSTRACT

Salman Sawaji born in Sâve in 709 (1307). He lived in VIII./XIV. century which is the late period of Ilkhanids and the beginning of the jalayirids. He is better known for his odes.

Our study contains introduction chapter and three other parts. In the introduction of our study information about poetic storytelling and the hamse tradition has been given. While first chapter includes information about Salman Sawaji's life, literary identity and his works, second chapter includes the reason, writing process, its effects on the Classical Turkish Poetry and the summary. Later than detailed analysis of work has been made.

At the end of the chapter the work has been analyzed in terms of language and style. In the last chapter translation of the Jamshid u Khurshid, which is consist of 2985 couplet and dedicated to Sultan Uveys, has been given. The mesnevi has been translated as prose. Each couplet has been edited as paragraph and couplet numbers have been written. Words and expressions which do not appear in the original text are shown in brackets while verses and Arabic couplets are written italic.

Jamshid u Khurshid was written in 763 (1361) at the request of Sultan Uveys. It consists of 2985 couplet. In the beginning of the text after invocation, oneness, naat and eulogy parts reason of the book is told. Main part of the story starts with the 206. couplet. Jamshid u Khurshid is written with prosody (mefâ'îlün / mefâ'îlün / fâ'ulün) and it contains 46 gazelle, 16 stike, 14 rubaie about the story.

Jamshid u Khurshid has all the main characteristic of Classical Eastern Poetical Novel. In the masnavi, motives, themes, geography and story factors of Classical Persian Poetry is used.

BİBLİYOGRAFYA

Aksoy, Hasan, “*Cemşîd ü Hurşîd*” Maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.17, İstanbul, 1993.

Alpay Tekin, Gönül, *Ali Şîr Nevâî, Ferhâd ü Şîrîn*, İnceleme-Metin, AKDITYK Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994.

Arslan, Mehmet, *Türk Edebiyatında Hamseler ve Subhizâde Feyzî'nin Hamsesi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2008.

Asmussen, J. P., Vehmen, Fereydûn, *Cemşîd u Hurşîd, Selmân-ı Sâvecî, İntişârât-ı Bungâh-ı Tercume ve Neşr-i Kitâb*, Tahran, 1969.

Attâr, Ferîdüddîn, *Esrârname*, Çev. Mehmet Kanar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.

Browne, Edward G., *A Literary History Of Persia*, III, Cambridge, 1928.

Câmi, Abdurrahmân, *Baharistan*, Çev. Adnan Karaismailoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

Cem Sultan, *Cemşid ile Hurşid*, Haz. Mehmet Kanar, Say Yayınları, İstanbul, 2011.

Çelik Şavk, Ülkü, *Ali Şîr Nevâî, Leylî vü Mecnûn*, AKDITYK Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.

Çetin, Nurullah, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap Yayınları, Ankara, 2013.

Çiçekler, Mustafa, “*Mesnevi*” Maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.29, Ankara, 2004.

Çiftçi, Hasan, *Fars Edebiyatında Hiciv ve Sosyal Eleştiri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

Dehhodâ, Ali Ekber, *Lugatnâme-i Dehhoda*, www.loghatnaameh.org.

Değirmençay, Veyis, *Farsça Arûz ve Kafiye*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum, 2005.

_____, *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum, 2003.

_____, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum, 2006.

Devletşah, *Tezkiretu 'ş-Şuarâ, Şair Tezkireleri*, Çev. Necati Lugal, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Eminî, Gülsüm Nezahat, *Selmân-ı Sâvecî ve Cemşîd ü Hurşîd Mesnevisi*, (A.Ü.S.B.E., Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Saadettin Kocatürk) Ankara, 1996.

Enverî, Hasan, *Ferheng-i Bozorg-i Sohen*, C.I-VIII, İntişârât-i Sohen, Tahran, Hş. 1381.

Gorgânî, Fahreddin Es'ad-i, *Vîs ile Râmîn*, Çev. Mehmet Kanar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2013.

Gölpınarlı, Abdülbâki, *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 5. Bs., İstanbul, 2013.

Hâşimî, Hamid, *Zindegînâme-yi Şa'iran-ı İrân Ez Âğaz Tâ Asr-ı Hâzır*, İntişârât-ı Ferheg u Kalem, Tahran, 2.Bs., Hş. 1388.

Hidayet, Mahmud, *Gulzâr-ı Câvidân*, C.2, Çâphâne-yi Zibâ, Hş. 1353.

İnce, Adnan, *Cem Sultan Cemşîd ü Hurşîd*, AKDITYK Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

Kanar, Mehmet, *Farsça-Türkçe Sözlük*, Deniz Kitabevi, İstanbul, 2000.

Karaismailoğlu, Adnan, “*Selmân-ı Sâvecî*” Maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.36, İstanbul, 2009.

Kartal, Ahmet, *Doğu'nun Uzun Hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevi*, Doğu Kütüphanesi, 2. Bs., İstanbul, 2014.

Levend, Agâh Sırrı, *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1959.

_____, *Türk Edebiyat Tarihi*, C.I, AKDITYK Türk Tarih Yayınları, Ankara, 2008.

Mu'în, Muhammed, *Ferheng-i Fârsî*, İntişârât-ı Ferheng Numa Bâ Hemkâr-ı İntişârât-ı Kitâb-ı Ârâd, Tahran, Hş. 1387.

Nizâmî Gencevî, *Kulliyât-ı Hamse*, nşr. Vahîd Destgîrdî, İntişârât-ı Niğâh, Tahran, Hş. 1352.

Ritter, Helmut, *Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi Karşılaştırmalı Edebiyat Metinleri*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011.

Safâ, Zebîhullâh, *Genc-i Sohen: Şâ'irân-ı Bozorg-i Pârsî-gûy ve Munteheb-i Âsâr-ı Ânân*, C.2, İntişârât-ı Dânişgâh-ı Tehrân, Tahran, Hş. 1339.

_____, *İran Edebiyatı Tarihi*, Çev. Hasan Almaz, C.1, Nüsha Yayınları, Ankara, 2002.

_____, *İran Edebiyatı Tarihi*, Çev. Hasan Almaz, C.2, Nüsha Yayınları, Ankara, 2005.

_____, *Târîh-i Edebiyât-ı Der İrân*, C.2, İntişârât-ı Firdevsî, 21. Bs., Tahran, Hş. 1379.

Sâlehpûr, Cemşîd, *Kimya Farsça-Türkçe Genel Sözlüğü*, İntişârât-ı Cengel, Tahran, Hş. 1385.

Subhânî, Tevfik H., *Târîh-i Edebiyât-ı İrân*, İntişârât-ı Zuvvâr, Tahran, Hş. 1386.

Suheyli Hânsârî, Ahmed, *Külliyât-ı E'sâr-i Hacû-yi Kirmânî*, İntişârât-ı Senâyî, Tahran, Hş. 1391.

Şebüsterî, Mahmûd, *Gülşen-i Râz*, Çev. Abdülbâki Gölpınarlı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.

Şeyh Galip, *Hüsn ü Aşk*, Çev. Abdülbâki Gölpınarlı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Bs., İstanbul, 2010.

Tarlan, Ali Nihat, *İran Edebiyatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1944.

Vefâyî, Abbâs Alî, *Külliyât-ı Selmân-ı Sâvecî*, İntişârât-ı Sohen, Tahran, Hş. 1389.

Yazıcı, Tahsin - Kurnaz, Cemal, “*Hamse*” Maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.15, İstanbul, 1997.

Yazıcı, Tahsin, “*Selmân-ı Sâvecî*” Maddesi, MEB İslâm Ansiklopedisi, C.10, İstanbul, 1966.

Yıldırım, Nimet, *Fars Mitoloji Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2008.

Zerrinkûb, Abdülhuseyn, *Seyrî der Şi'r-i Farsî*, Tahran, Hş. 1363.

GENEL DİZİN

A

Abbâs Ali Vefayî: 33

Abdî: 31

Abdulhuseyn-i Zerrînkûb: 22

Abdullah b. Mukaffâ: 3

Abdurrahman Câmî: 9, 19

Âferinnâme: 3

Agah Sırrı Levend: 9

Ahmed: 64, 65, 67

Ahmedî: 31, 32

Alâeddin Kerb Arslan: 12

Ali Nihat Tarlan: 5, 20

Ali Ekber Dihhoda: 20

Anadolu Selçukluları: 10

Arpa Han: 15

Attâr: 10, 20

Âyât-ı Uşşâk: 31

Ayyûkî: 1, 2, 5, 6

Azerbaycan: 15

B

Bahâristân: 19

Bağdat: 15, 16, 17, 18, 21, 24, 25, 28

Bâmîyân: 5

Bayramşah: 28

Bedâyi'ü'l-Eshâr: 15, 20

Bedehşân: 74, 95, 172, 241, 287

Bedî'-i Belhî: 3

Behârefruz: 171, 186, 238, 278

Behrâm-ı Gûr: 12

Behrâm-nâme: 12

Belh: 5

Belkıs: 111, 180, 265

Berber: 41, 255

Beytü'l Haram: 65

Bîrûnî: 6

Burak: 64, 65, 66

C-Ç

Cebraîl: 64, 65, 66

Celâleddîn-i Rûmî: 22

Celâyirliler: 15, 17, 21

Cem: 88, 112, 113, 121, 125, 126, 130, 131, 134, 135, 138, 148, 154, 162, 163, 164, 167, 171, 174, 178, 179, 180, 194, 195, 198, 201, 202, 206, 212, 216, 217, 223, 237, 240, 242, 244, 249, 251, 257, 258, 264, 265, 275, 280, 283, 287, 293

Cemşîd: 5, 27, 29, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 60, 62, 67, 74, 76, 79, 80, 84, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 96, 100, 102, 104, 108, 109, 112, 116, 117, 118, 122, 123, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 132, 138, 139, 140, 142, 143, 144, 146, 151, 154, 155, 156, 157, 163, 164, 167, 168, 169, 170, 172, 174, 176, 179, 182, 184, 186, 187, 189, 191, 195, 199, 200, 202, 205, 206, 212, 213, 217, 226, 226, 227, 230, 231, 233, 236, 240, 243, 244, 246, 247, 248, 250, 252, 256, 257, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 279, 281, 282, 285, 286, 288, 289, 290, 291, 292, 293

Cem Sultan: 31

Cemşîd u Hurşîd: 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 47, 49

Cengiz Han: 73

Çin: 12, 27, 33, 34, 37, 40, 42, 43, 45, 46, 48, 57, 75, 76, 79, 90, 92, 93, 95, 96, 98, 102, 107, 108, 113, 125, 128, 130, 131, 133, 135, 140, 142, 143, 174, 176, 181, 187, 196, 199, 200, 203, 226, 230, 232, 234, 255, 269, 273, 274, 281, 283, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 292

D

Dahkak: 5

Dakîkî-yi Tûsî: 2, 4

Devletşah: 15, 19, 24

Deylemiler: 11

Dicle: 24, 110, 245

Dilşâd Hatun: 15, 16, 17, 21, 26

E

Ebû Ca'fer Muhammed: 10

Ebû Reyhanî Bîrûnî: 5

Ebû Said: 15

Ebû Şekûr Belhî: 3, 4

Ebu'l-Müeyyed-i Belhî: 3

Efser: 39, 40, 41, 42, 44, 48, 185, 186, 187, 188, 191, 200, 223, 226, 227, 228, 229, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 248, 252, 253, 255, 256, 257, 266, 273, 286, 288

Ekvan: 36, 116, 117

Emîr Hüsrev-i Dihlevî: 2, 9, 27

Emir Süleyman: 31

Enverî: 19, 22, 23

Erganûnsâz: 38, 44, 78, 147, 152, 155, 156, 174, 238, 277, 285

Erjenk: 93

Erzincan: 10

Esedî-yi Tûsî: 2, 7

Esrârname: 9

Eşkâniyan: 5

Evhadî : 8

F

Fahreddîn Es'ad-i Gurgânî: 7

Fağfûr: 33, 34, 35, 42, 43, 44, 76, 100, 104, 125, 227, 253, 255, 290, 292,

Fâtih Sultan Mehmed: 31

Fereydûn Vehmen: 33

Ferhâd: 29, 73, 122, 191, 222

Ferîdûn: 5, 68, 76, 85, 117, 274

Fırat: 110

Fırâknâme: 14, 26, 28, 33

Firdevsî: 2, 3, 4, 5, 6, 10, 22, 27

G

Gazneliler: 4, 6

Gıyâsuddîn Muhammed: 15, 21

Gilân: 28

- Guştâsbnâme: 2, 3
- Gülbergterî: 38, 44, 41, 174, 238
- Gülsüm Nezahat Emîni: 32
- Gülşâh: 6
- H
- Hâce Alâuddîn Muhammed Sâvecî: 14
- Hace Nasır Buharî: 17
- Hâcû-yi Kirmânî: 9, 22
- Hadîsu Kasîmu's-Surûr ve Âynu'l-Hayât: 6
- Hadîsu Sanamî el-Bâmîyân: 5
- Hafız-ı Şîrâzî: 17, 19, 22, 23
- Hâkânî-i Şîrvânî: 9, 19
- Halep: 42, 270
- Hasan-ı Büzürg: 15, 16, 17, 21, 26
- Heft Gunbed: 12
- Heft Peyker: 8, 12, 27
- Hızır: 55, 97, 184, 292
- Hindistan: 102, 203, 234
- Hing-but u Sorh-but: 5
- Hirednâme: 12
- Hoten: 183, 203, 288
- Hubbî Ayşe Kadın: 31, 32
- Humayûn: 34, 35, 42, 44, 55, 89, 90, 92, 101, 104, 290, 291
- Hurşîd: 27, 29, 30, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 60, 62, 74, 95, 108, 120, 134, 135, 136, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 147, 151, 155, 156, 159, 160, 161, 162, 164, 165, 169, 170, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 185, 187, 188, 189, 191, 202, 207, 208, 211, 216, 217, 218, 223, 224, 226, 227, 229, 230, 231, 237, 238, 249, 252, 257, 260, 261, 263, 266, 267, 268, 274, 276, 279, 281, 285, 286, 287, 289, 291
- Hurzâde: 35, 36, 44, 47, 48, 108, 111, 112, 113, 125
- Hüsrev u Şîrîn: 7, 8, 10, 27,
- Hûşeng: 68, 85, 274
- Hümâm: 2
- Hüsrev-i Pervîz: 10, 11, 29, 73
- Hz. Ali: 8, 20
- Hz. Fâtîma: 8
- Hz. Hasan: 8
- Hz. Hüseyin: 8
- Hz. Muhammed: 8, 20, 64
- I-İ
- İbn Yemîn: 17, 23
- İkbalnâme: 12
- İlâhînâme: 10
- İlhanlı Devleti: 15
- İlhanlılar: 14, 21
- İmâd-ı Fakîh: 8
- İran: 5, 9, 11, 20, 21, 22, 23
- İsa: 64, 290,
- İskender: 5, 12, 68
- İskendernâme: 8, 12, 30
- İzzeddîn Mes'ud: 12

J-K-L

J. P. Asmussen: 33

Kâtip Çelebi: 32

Kays: 11

Kayser: 27, 34, 39, 40, i 41, 42, 43, 44, 45, 46, 129, 131, 132, 172, 173, 181, 185, 199, 201, 202, 2017, 227, 239, 241, 242, 243, 245, 246, 247, 248, 249, 251, 252, 253, 255, 257, 260, 272, 273, 274, 275, 289

Kelîle ve Dimne: 3, 4

Kelim: 64

Kemâleddîn-i İsmâîlî: 19, 22

Kenan: 226, 283

Keyaniyan: 5

Keyûmers: 4, 5

Kılıç Arslan: 10

Kırânü's-sa'deyn: 2

Kıvâm-yi Gencevî: 21

Kızıl Arslan: 10

Kitâbü'l-Agânî: 11

Kitâyun: 38, 39, 44, 48, 142, 171, 172, 230

Leyla: 11, 176, 221

Leylâ vü Mecnûn: 8, 11, 28

Lugat-ı Furs: 2, 7

M

Mahzenü'l-esrâr: 8, 10

Manî: 93, 284

Mantiku't-Tayr: 10

Mecnun: 39, 45, 176

Melik Fahreddin Behrâmşâh: 10

Menûçihri: 19, 22

Menûher ve Dunâlât: 27

Merâge: 11

Mescid-i Aksa: 65

Mesih: 120

Mes'ûdî-i Mervezî: 2, 4

Mısır: 184, 226, 282, 283

Mihrâb: 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 47, 48, 96, 67, 98, 99, 101, 105, 106, 107, 109, 114, 115, 116, 132, 133, 135, 136, 140, 143, 147, 164, 168, 179, 180, 195, 197, 199, 202, 218, 222, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 243, 246, 260, 261, 262, 272

Mihrâc: 42, 44, 269, 270, 273

Minuçihri: 11

Muhammed Ca'fer-i Mahcûb: 6

Muhît-i Zindegî ve Ahvâl u Eş'âr-ı Rûdekî: 3

Mustafa: 63

Musîbetnâme: 10

Muzafferîler: 18, 21, 26

N

Nâzperverd: 35, 36, 37, 44, 47, 48, 109, 110, 112, 125, 126

Necid: 225

Nihad Sami Banarlı: 31

Nizâmî-i Gencevî: 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 23, 27, 29, 74

Nusrattüddin Ebû Bekr: 12

Nil: 110, 239, 277	Sâve: 14, 16, 18
Nûzer: 42, 273	Sekîla: 36, 46, 114
P-R-Ö	Selçuklular: 8
Patscha Tantra: Penc Genc: 12, 13	Selim (II. Selim) : 31
Pendnâme: 10	Selmân-ı Sâvecî: 8, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 49,74
Pendnâme-i Enûşîrvân: 3	Senâî: 19, 22
Pervîz: 67, 78, 130	Seyyid Zulfekâr-i Şîrvânî: 20, 21
Pişdadiyan: 5	Sindbâdnâme: 4
Reşîd Yasimî: 27	Siyavuş: 5
Rûdekî: 3,4	Suhrâb: 42, 272
Rum: 34, 35, 36, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 93, 95, 98, 100, 104, 113, 119, 125, 127, 229, 234, 244, 250, 256, 263, 269, 273, 174, 287, 288, 290	Sultan Hüseyin: 18, 21
Rüknüddin Alâüddevle-i Simnanî: 19	Sultan Mahmûd: 4, 6
Rüstem: 5, 238	Sultan Üveys: 17, 18, 21, 26, 28, 29, 30, 67, 68, 299
Rypka: 25, 27	Süleyman: 111, 293
Ömer Hayyam: 23	Ş
S	Şâdbîhr u Âynu'l-Hayât: 5
Sadık Hidayet: 7	Şâdî: 40, 41, 42, 44, 45, 48, 230, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 252, 255, 256, 270, 272
Sa'îd-i Nefsî: 3	Şahî: 223
Sa'dî-i Şîrâzî: 22, 23	Şâhnâme: 2, 3, 4, 5, 6, 11, 27
Sadr-ı sâ'îd el-Masdarî: 21	Şahpûr: 76, 292
Safevîler: 20	Şah Şûcâ: 18, 21, 26
Sam: 238	Şam: 40, 41, 42, 45, 74, 93, 184, 239, 241, 243, 247, 250, 255, 256, 269, 273, 274
Sâmânîler: 2	Şehnâz: 38, 39, 44, 129, 147, 148, 149, 153, 154, 155, 164, 174, 202, 205, 206, 207, 209, 211, 217, 232, 238, 268, 277
Sâsânîler: 4, 5, 10	

Şeker: 34,38, 39, 44, 86, 147, 148, 150, 152, 154, 156, 163, 167, 168, 170, 171, 174, 176, 179, 186, 202, 205, 207, 209, 210, 217, 218,232, 276

Şemseddin Ebû Ca'fer Muhammed: 10

Şerefnâme: 12

Şîrîn: 10, 29, 74, 279

Şîrîn ile Ferhâd: 28, 212

Şuster: 74

T

Tahrân: 33

Tahsin Yazıcı: 20, 27

Tebriz: 14, 17, 18

Tezkiretü'ş-Şuarâ: 15, 19

Tuğrul (III. Tuğrul): 10

Tuhfetü'l-'Irâkeyn: 10

Turan: 21

Tur Dağı: 67

Türkistan: 93

U-Ü

Ubeyd Zâkânî: 2, 17, 23, 24

Ummân:74, 159

Unsurî: 5, 6, 27

Uşşâknâme: 2

Ümmühânî: 65

V

Vâmık u Azrâ: 5, 6, 27, 28, 29, 74, 212

Varaka vü Gülşâh: 1, 5, 6

Varka: 6

Veyis Değirmençay: 21

Vîs u Râmîn: 7, 29, 74

Y-Z

Yakub: 283

Yezdicerd (III. Yezdicerd): 4

Yusuf: 56, 184, 203, 282, 283, 290

53, 179, 277, 278, 285

Yûsuf u Zuleyhâ: 3

Zahîr-i Fâryâbî: 19, 22, 27

Zebîhullah Safâ: 14, 15, 22

Züleyha: 290

İRAN EDEBİYATINDA HAMSE SAHİBİ ŞAİRLER VE ESERLERİ		
Genceli Nizâmî (1140-1230), Hamse (Penc Genc): -Mahzenü'l Esrâr -Hurev ü Şîrîn -Leylî vü Mecnûn -Heft Peyker -İskender-nâme (İkbâl-nâme ve Şeref-nâme)	Cemâlî (Timur zamanında yaşamış ve mesnevilerini 1402-1417 arasında yazmış), Hamse: -Tuhfetü'l-Ebrâr -Mihr u Nigâr -Mahzûn u Mahbûb -Heft Evreng -İskender-nâme	Hâtîfî (ö. 1512), Hamse: -Leylî vü Mecnûn -Heft Manzar -Şîrîn ü Husrev -Tîmûr-nâme -Şehinşâh-nâme -İsmâil-nâme
Emîr Hüsrev-i Dihlevî (ö. 1325), Hamse: -Matla'ul-Envâr - Şîrîn ü Husrev -Mecnûn u Leylî -Heşt Bihîşt -Âyîne-i İskenderî	Şemseddîn Muhammed Kâtîbî (ö. 1436), Sitte: -Gülşen-i Ebrâr -Mecma'u'l- Bahreyn (Nâzır u Mânzûr) -Deh-Bâb -Sî-nâme (Muhîb ü Mahbûb) -Dil-rûbay -Leylî vü Mecnûn	Âhî-i Meşhedî (ö. 1521?) Hamse: Kaynaklarda "Hamse Sahibi" olduğu bildiriliyor.
Kemâlüddîn Hâcû-yi Kirmânî (ö. 1460), Sitte: -Ravztü'l-Envâr -Hümây u Hümâyûn -Kemâl-nâme -Gül ü Nevrûz -Cevher-nâme, Sâm-nâme	Dervîş Eşref-i Merâgî (ö. 1450), Hamse: -Menhecü'l-Ebrâr -Şîrîn ü Husrev -Leylî vü Mecnûn -Heft Evreng (Işk-name) - Zafer-nâme	Hilâlî-i Esterbâdî (ö. 1529), Hamse (eksik): -Leylâ vü Mecnûn -Sıfâtü'l-Âşıkîn -Şâh u Gedâ (Şâh u Dervîş)
Nizâmüddîn Mahmûd Dâ'î-i Şîrazî (ö. 1460), Sitte: -Kitâbü'l-Müşahîd -Kitab-ı Genc-i Revân -Kitâb-ı Çihil Sabah -Kitâb-ı Çar Çemen -Kitâb-ı Çeşme-i Zindegânî -Kitâb-ı Işk-nâme	Nûrüddîn Abdurrahman Câmî (ö. 1492), Seb'a (Heft-evreng): -Silsiletü'z-Zehab -Salamân u Absâl -Tuhfetü'l-Ahrâr -Sübhatü'l-Ebrâr -Yûsuf u Züleyhâ -Leylî vü Mecnûn -Hired-nâme-i İskenderî	Kâsımî-i Günâbâdî (ö. 1571'den sonra), Hamse: -Şeh-nâme (İsmâ'il-nâme) -Leylî vü Menûn -Gûy u Çevgân -Husrev vü Şîrîn -Şâhruh-nâme.

Rehâ'i Şeyh Sa'ddîn (ö. 1574'ten sonra), Hamse: Kaynaklarda Nizâmî'nin Hamse'sine nazire söylediği kaydedilmektedir.	Zülâlî (ö. 1616), Seb'a: -Hüsn-i Gülû-sûz -Şu'le-i Dîdâr -Meyhâne -Zerre ve Hurşîd -Âzer ü Semender - Süleymân-nâme (Süleymân u Belkîs) -Mahmûd u Ayâz	Rebî'-i Eneceb Hâcî Magribî (ö.1780), Hamse: Hamse'nin Nizâmî'nin taklidiği olduğu söyleniyor.
Nüvîdî Abdî Big Şîrâzî (ö. 1590), Hamse: Kaynaklarda "Hamse Sahibi" olduğu bildiriliyor.	Rûhu'l-Emîn-i Isfahânî (ö. 1637), Hamse: - Husrev u Şîrîn -Matmah -Leylî vü Mecnûn -Âsumân-ı Heştüm (Felekü'l-Burûc) -Gülistân-ı Nâz	Îtâbî Hasan Big, Hamse: Bu müellifin "Teklû" adlı Türk oymağından olduğu ve Hamse'nin Nizâmî'ye nazire olarak yazıldığı bildiriliyor.
Râ'î Hidâyetullâh (XVI. yüzyıl) Hamse: -İskender-nâme -Şîrîn ü Husrev -Leylî vü Mecnûn -Heft Peyker -Beşinci mesnevisi kaydedilmiyor.	Hasan b. Seyyid Fethullâh (XVII. Yüzyıl) Hamse: 1628-1630 yılları arasında tamamlanan bu Hamse'nin "Nizâmî'ye nazire olduğu veya Hz. Muhammed ve dört halife için yazıldığı" şeklinde iki ayrı rivayet vardır.	Dâvud Şâhî (Bağdat valisi Davud Paşa), Hamse: Hamse'nin adının "Dürretü't-Tâc" olduğu bildiriliyor.
Feyzî-i Hindî (ö. 1595), Hamse: -Merkez-i Edvâr -Süleymân u Belkîs -Nâl u Dâmân -Heft Kişver -Ekber-nâme.	Molla Tuğrâ-i Meşhedî (ö. 1659), Hamse-i Nakîsa: Hamse'nin Golkonda sarayında (Haydarâbâd) bulunan beş kişinin hicvi olduğu söyleniyor.	

Ek 1: İran edebiyatında hamse sahibi şairler.